

JUSTINI

HISTORIARUM LIBROS

IN USUM SCHOLARUM

EDIDERUNT

H. DOMKE ET Dr. G. EITNER.

PARS PRIOR.

VRATISLAVIAE.
MARUSCHKE & BERENDT.
1865.

PRAEFATIO.

Justini historias in usum scholarum edituris nobis admodum pauca praefanda videntur, ut, quaenam ratio nos impulerit ad hoc opus aggrediendum, et quid potissimum spectaverimus in consilio nostro peragendo, ostendamus. Librorum latinorum, qui apti sint mediis scholarum nostrarum ordinibus, haud magnam exstare copiam, constat. Cui inopiae quum et nos occurrere studeremus, ex omni scriptorum Romanorum copia Justinum potissimum nobis eligendum putavimus. Nam cujusvis generis librorum, quis dubitet, quin praestent atque anteferendi sint ii, in quibus, quid vel toto terrarum orbe vel longo temporum spatio sit gestum, copiose exponatur? siquidem rerum varietate ubertateque tironum animi non minus edocentur quam oblectantur. Quum vero nihil antiquius nos haberemus, quam ut libellus noster scholae utilitati satisfaceret usuique puerorum aptaretur: aut commutanda aut plane eruenda omnia erant ea, quae et lascivia quadam verborum et obscoenitate factorum animis juvenilibus offensioni detrimentoque esse poterant. Jam vero quum non pauca inveniantur,

quae aut a dicendi consuetudine et nimis abhorreant et imitationi commendari non possint, aut puerorum intelligentiae difficiliora videantur, omnia removere vel saltem mutare non dubitavimus. Denique autem, ut quae cohaereant inter se, artiore quoque jungamus vinculo, non tantum descriptionem librorum solitam deseruimus, sed etiam ut uno quasi obtutu rerum argumenta discipuli videant ac mente percipiant, libris singulis capitibusque titulos vel inscriptiones adjecimus. Non minus numeros chronographicos ad marginem typis curavimus excudendos. Postremo vero ad usum expeditiorem locupletissimus verborum ac nominum index volumine separato additus est.

Jam restat, ut viro illustrissimo doctissimo *Scheibert* a regiis consiliis scholasticis, qui animo benevolentissimo nos consilio suo magnopere adjuvit, ea qua par est observantia, agamus gratias.

Auctores.

POPULORUM ORIENTALIUM HISTORIAE.

LIBER I.

Assyriorum regnum.

CAP. I.

Ninus.

Principio rerum gentium nationumque imperium 1
penes reges erat. Populus nullis legibus tenebatur;
arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii
tueri magis, quam proferre mos erat. Primus omnium 2
Ninus, rex Assyriorum, veterem et quasi avitum gen- *c. 2000.*
tium morem nova imperii cupiditate mutavit. Hic
primus intulit bella finitimis, et rudes adhuc ad re-
sistendum populos terminos usque Libyae perdomuit.
Fuere quidem antiquiores Sesostris Aegypti et Scy- 3
thiae rex Tanaus, quorum alter in Pontum, alter us-
que in Aegyptum excessit. Sed longinqua, non fini-
tima bella gerebant, nec imperium sibi, sed populis
suis gloriam quaerebant, contentique victoria imperio
abstinebant. Ninus magnitudinem quaesitae domina- 4
tionis continua possessione firmavit. Domitis igitur
proximis, quum accessione virium fortior ad alios
transiret, et proxima quaeque victoria instrumentum
sequentis esset, totius Orientis populos subegit. Post- 5
remum illi bellum cum Zoroastre, rege Bactriano-
rum, fuit, qui primus dicitur artes magicas invenisse
et siderum motus diligentissime spectasse. Hoc oc-
ciso et ipse decessit, relicto impubere adhuc filio
Ninya et uxore Semiramide.

CAP. II.

Semiramis.

6 Haec nec immaturo ausa tradere imperium, nec
ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus vix patien-
ter uni viro, nedum feminae parituris, simulat se pro
uxore Nini filium, pro femina puerum. Nam et sta-
tura utrique mediocris et vox pariter gracilis, et linea-
7 mentorum qualitas matri ac filio similis. Brachia igi-
tur ac crura velamentis, caput tiara tegit; et ne novo
habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu et
populum vestiri jubet; quem morem vestis exinde
8 gens universa tenet. Sic puer esse credita est. Ma-
gnas deinde res gessit; quarum amplitudine ubi invi-
diam superatam putat, quae sit fatetur, quemve simu-
lasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed ad-
mirationem auxit, quod mulier non feminas modo vir-
9 tute, sed etiam viros anteiret. Haec Babyloniam con-
didit murumque urbi cocto latere circumdedit, bitu-
mine interstrato, quae materia in illis locis e terra ex-
10 aestuat. Multa et alia praeclara hujus reginae fuere.
Non contenta, regni terminos tueri, Aethiopiam quo-
que imperio adjecit et Indiae bellum intulit, quo prae-
11 ter illam et Alexandrum Magnum nemo intravit. Ad
postremum a filio interfecta est, duo et quadraginta
12 annos post Ninum regno potita. Filius ejus Ninya,
contentus elaborato a parentibus imperio, belli studia
deposuit, et veluti sexum cum matre mutasset, raro a
13 viris visus in feminarum turba consenuit. Posteri
quoque ejus id exemplum secuti, responsa gentibus
per internuncios dabant. Imperium Assyrii, qui postea
Syri dicti sunt, mille trecentis annis tenuere.

CAP. III.

Sardanapalus.

14 Postremus apud eos regnavit Sardanapalus, vir
muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod nemini
ante eum permissum fuerat) praefectus ipsius Medis

praepositus, nomine Arbaces, quum admitti aegre ob-
tinuisset, invenit eum inter feminarum greges purpu-
ram colo nentem et muliebri habitu pensa inter vir-
gines partientem. Indignatus, tali feminae tot viros 15
subjectos esse, tractantique lanam ferrum et arma por-
tantes parere, progressus ad socios, quid viderit, re-
fert; negat, se ei parere posse, qui se feminam malit
esse, quam virum. Fit igitur conjuratio; bellum Sar- 16
danapalo infertur. Quo audito, ille primo latebras
circumspicit; mox deinde cum paucis et incomposi-
tis in bellum prógreditur. Victus in regiam se reci-
pit, ubi exstructa incensaque pyra, et se et divitias
suas in incendium mittit. Post hunc rex constituitur 17
victor ejus Arbaces, qui imperium ab Assyriis ad
Medos transfert.

c. 888.

LIBER II.

Medorum ac Persarum regna.

CAP. I.

Astyages.

Post multos deinde reges per ordinem successio- 1
nis regnum ad Astyagen descendit. Hic per som-
num vidit ex filia, quam unicam habebat, vitem
enatam, cujus palmite omnis Asia obumbraretur.
Consulti harioli, ex eadem filia nepotem ei futurum,
cujus magnitudo praenuncietur, regnique ei amissio-
nem portendi, responderunt. Hoc responso exterritus 2
filiam Cambysi, mediocri viro e gente obscura tunc
temporis Persarum, in matrimonium tradidit. Ac
ne sic quidem somnii metu deposito, natum infantem
dedit occidendum Harpago, amico et arcanorum
participi. Is veritus, ne filia régis, si ad eam mortuo 3
patre venisset imperium, quia nullum Astyages filium
habebat, necati infantis ultionem, quam a patre non
potuisset, a ministro exigeret, pastori regii pecoris

1*

[illegible] tempore
[illegible] uxor.
[illegible] ibus
[illegible] rum.
[illegible] vam.
[illegible] era
[illegible] tus
[illegible]

jecto deinde tempore, quum adolevisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus, scribit ei, *ut ablegatus in Persas ab avo fuerit, ut occidi eum parvulum avus jusserit, ut beneficio suo servatus sit, ut regem offenderit, ut filium amiserit.* Hortatur, *exercitum paret et pronam ad regnum viam ingrediatur*, Medorum transitionem pollicitus. Epistola, quia palam ferri nequibat, regis 12
custodibus omnes aditus obsidentibus, exenterato lepori inseritur, lepusque in Persas Cyro ferendus fido servo traditur; addita sunt retia, ut sub specie venatoris dolus lateret.

CAP. III.

Cyrus Astyagem regno spoliat.

Lectis ille epistolis eadem somnio aggredi jussus 13
est, sed praemonitus, ut, quem primum postera die obvium habuisset, socium coeptis assumeret. Itaque 14
antelucano tempore iter ingressus, obvium habuit servum de ergastulo cujusdam Medi, nomine Sybarem. Hujus requisita origine, ut in Persis genitum audivit, demptis compedibus assumptoque comite Persepolim regreditur. Ibi convocato populo jubet, omnes praesto 15
cum securibus esse et silvam viae circumdatam excidere. Quod quum strenue fecissent, eosdem postera die apparatis epulis invitat; deinde, quum alacriores ipso convivio factos videret, rogat, *si condicio proponatur, utrius vitae sortem legant, hesterni laboris an praesentium epularum? Praesentium*, ut acclamavere omnes, ait: *Hesterno similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant, se secutos, hodiernis epulis.* Laetis omnibus, Medis bellum infert. Astyages meriti sui in Harpagum oblitus, sum- 16
mam belli eidem committit, qui exercitum acceptum statim Cyro per proditionem tradidit regisque crudelitatem perfidia defectionis ulciscitur. Quod ubi 17
Astyages audivit, contractis undique auxiliis, ipse in Persas proficiscitur, et repetito alacrius certamine,

pugnantibus suis partem exercitus de tergo ponit et
tergiversantes ferro agi in hostes jubet ac denunciat
suis, *ni vincerent, non minus fortes etiam post terga*
inventuros, quam a frontibus viros; proinde videant,
fugientibus haec, an illa pugnantibus acies rumpenda
sit. Ingens post necessitatem pugnandi animus exer-
18 citui ejus accessit. Pulsa igitur quum Persarum
acies paulatim cederet, matres et uxores eorum ob-
viam occurrunt; orant, in proelium revertantur;
cunctantes verbis vehementissime castigant. Hac re-
pressi castigatione in proelium redeunt, et facta im-
19 pressione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo
proelio Astyages capitur, cui Cyrus nihil aliud quam
regnum abstulit, nepotemque magis, quam victorem
egit, eumque maximae genti Hyrcanorum praeposuit;
20 nam in Medos reverti ipse noluit. Hic finis Medorum
c. 560. imperii fuit. Regnaverunt annos trecentos et quin-
quaginta.

CAP. IV.

Cyrus Lydia potitur.

21 Initio regni Cyrus Sybarem, coeptorum socium,
quem juxta nocturnum visum ergastulo liberaverat
comitemque in omnibus rebus habuerat, Persis prae-
posuit sororemque suam ei in matrimonium dedit.
22 Sed civitates, quae Medorum tributariae fuerant, mu-
tato imperio etiam condicionem suam mutatam arbi-
trantes, a Cyro defecerunt; quae res multorum bello-
23 rum Cyro causa et origo fuit. Domitis demum pleris-
que, quum adversus Babylonios bellum gereret, Ba-
byloniis rex Lydorum Croesus, cujus opes et divitiae
insignes ea tempestate erant, in auxilium venit, victus-
24 que jam ac desolatus in regnum refugit. Cyrus quo-
que, post victoriam compositis in Babylonia rebus,
bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris proelii
perculsum jam Croesi exercitum nullo negotio fundit;
546. 25 Croesus ipse capitur. Sed quanto bellum minoris
periculi, tanto et mitior victoria fuit. Croeso et vita

et patrimonii partes et urbs Barene concessa sunt, in qua etsi non regiam vitam, proximam tamen majestati regiae degeret. Haec clementia non minus vi- 26
ctori, quam victo utilis fuit. Quippe ex universa Graecia, postquam illatum Croeso bellum esse cognitum est, auxilia velut ad commune exstinguendum bellum confluebant. Tantus Croesi amor apud omnes urbes erat; passurusque Cyrus grave bellum Graeciae fuit, si quid in Croesum crudelius consuluisset.
Interjecto deinde tempore, occupato in aliis bellis 27
Cyro, Lydi rebellavere, quibus iterum victis arma
et equi adempti sunt. Sic gens, industria quondam 28
potens et manu strenua, effeminata mollitie luxuriaque virtutem pristinam perdidit; et quos ante Cyrum invictos bella praestiterant, in luxuriam lapsos otium ac desidia superavit.

CAP. V.

Cyri mors.

Cyrus, subacta Asia et universo Oriente in po- 29
testatem redacto, Scythis bellum infert. Erat eo tempore Scytharum regina Tomyris, quae non muliebriter adventu hostium territa, quum prohibere eos transitu Araxis fluminis posset, transire permisit, et sibi faciliorem pugnam intra regni sui terminos rata, et hostibus objectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus 30
trajectis copiis, quum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. Dein postera die, quum simulato metu quasi refugiens castra deseruisset, vini affatim et ea, quae epulis erant necessaria, reliquit.
Quod quum nunciatum reginae esset, adolescentulum 31
filium ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Quum ventum ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas, non ad proelium venisset, omissis hostibus, insuetos barbaros vino se onerare patitur; priusque Scythae ebrietate, quam
bello vincuntur. Nam cognitis his, Cyrus reversus 32

per noctem saucios opprimit, omnesque Scythas cum
33 reginae filio interficit. Amisso tanto exercitu et, quod gravius doleret, unico filio, Tomyris orbitatis dolorem non in lacrimas effudit, sed in ultionis solatia animum intendit. Hostes recenti victoria exsultantes pari insidiarum fraude circumvenit; quippe simulata diffidentia propter vulnus acceptum refugiens, Cyrum ad
34 angustias usque perduxit. Ibi compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit; in qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuncius quidem tantae cladis superfuit. Caput Cyri amputatum in utrem humano sanguine repletum conjici regina jubet cum hac exprobratione crudelitatis: *Satia te sanguine, cujus insatiabilis sem-*
35 *per fuisti.* Cyrus regnavit annos triginta[1], non initio tantum regni, sed continuo totius temporis successu admirabiliter insignis.

CAP. VI.

Cambyses. Oropastes sive Pseudosmerdis.

529. 36 Huic successit filius Cambyses, qui imperio patris Aegyptum adjecit; sed offensus superstitionibus Aegyptiorum, Apis ceterorumque deorum aedes dirui jubet. Ad Ammonis quoque nobilissimum templum expugnandum exercitum mittit, qui tempestatibus et arena-
37 rum molibus oppressus interiit. Post haec per quietem vidit, fratrem suum Smerdim regnaturum. Quo somnio exterritus non dubitavit, post sacrilegia etiam parricidium facere. Neque mirandum est, quod suis non parceret, qui grassatus etiam adversus deos fuerat. Ad hoc tam crudele ministerium Magum quendam ex amicis delegit, nomine Cometem. Interim ipse gladio sua sponte evaginato in femore graviter vulneratus occubuit poenasque luit seu imperati parri-
38 cidii, seu sacrilegii perpetrati. Quo nuncio accepto, Magus ante famam mortui regis divulgatam occupat facinus, prostratoque Smerde, cui regnum debebatur,

fratrem suum subjecit Oropasten. Erat enim et oris
et corporis lineamentis persimilis; ac nullo subesse
dolum arbitrante, pro Smerde rex Oropastes consti-
tuitur. Quae res eo occultior fuit, quod apud Persas
persona regis sub specie majestatis occulitur. Itaque 39
Magi ad favorem populi conciliandum tributa et mili-
tiae vacationem in triennium remittunt, ut regnum,
quod fraude quaesierant, indulgentia et largitionibus
confirmarent. Quae res suspecta primo Ostani, viro 40
nobili et in conjecturis sagacissimo, fuit. Itaque per
internuncios quaerit de filia, quae inter regias uxores
erat, an Cyri regis filius rex esset. Illa, *nec se ipsam*
scire, ait, *nec ex alia posse cognoscere, quia sin-*
gulae separatim recludantur. Tum pertractare dor-
mienti caput jubet; nam Mago Cambyses aures utras-
que praeciderat. Factus deinde per filiam certior, 41
sine auribus esse regem, optimatibus Persarum rem
indicat; et in caedem falsi regis impulsos sacramenti
religione obstringit. Septem tantum conscii fuere
hujus conjurationis; qui ex continenti, ne dato in
poenitentiam spatio res per quemquam narraretur,
occultato sub veste ferro ad regiam pergunt. Ibi ob- 42
viis interfectis ad Magos perveniunt, quibus ipsis
quidem animus non defuit; stricto ferro duos de con-
juratis interficiunt. Tamen corripiuntur a pluribus,
quorum alterum Gobryas medium amplexus cunctan-
tibus suis, ne ipsum pro Mago transfoderent, quia res
obscuro loco gerebatur, vel per suum corpus adigi
Mago ferrum jussit. Fortuna tamen ictum regente,
illo incolumi Magus interficitur.

CAP. VII.

Darius Hystaspis.

Occisis Magis, magna quidem gloria recepti regni 43
principum fuit, sed multo major in eo, quod, quum de
regno ambigerent, concordare potuerunt. Erant enim
virtute et nobilitate ita pares, ut difficilem ex his po-

44 pulo electionem aequalitas faceret. Ipsi igitur viam
invenerunt, qua de se judicium religioni et fortunae
committerent; pactique inter se sunt, ut die statuta
omnes equos ante regiam primo mane perducerent,
et cujus equus inter solis ortum hinnitum primus edi-
disset, is rex esset. Nam et Solem Persae unum deum
esse credunt, et equos eidem Deo sacratos ferunt.
45 Erat inter conjuratos Darius, Hystaspis filius; cujus
equus, quum postera die ad statutam horam omnes
convenissent, hinnitum statim edidit et felix auspicium
domino primus emisit. Tanta moderatio ceteris fuit
audito auspicio, ut confestim equis desiluerint et Da-
521. 46 rium regem salutaverint. Populus quoque universus,
secutus judicium principum, eundem regem constituit.
Sic regnum Persarum, septem nobilissimorum virorum
virtute quaesitum, tam levi momento in unum collatum
47 est. Darius Cyri regis filiam in matrimonium recepit,
regalibus nuptiis regnum firmaturus, ut non tam in
extraneum translatum, quam in familiam Cyri rever-
48 sum videretur. Interjecto deinde tempore, quum Assy-
rii descivissent et Babyloniam occupassent, difficilis-
que urbis expugnatio esset, aestuante rege unus de
interfectoribus Magorum, Zopyrus, domi se verberi-
bus lacerari toto corpore jubet, nasum, aures, labia
sibi praecidi; atque ita regi inopinanti se offert. Atto-
nitum et quaerentem Darium causas auctoremque tam
foedae lacerationis tacitus, quo proposito fecerit, edocet,
formatoque in futura consilio, transfugae titulo Baby-
49 loniam proficiscitur. Ibi ostendit populo laniatum
corpus, queritur crudelitatem regis, a quo in regni
petitione non virtute, sed auspicio, non judicio homi-
num, sed hinnitu equi superatus sit; jubet illos ex
amicis exemplum capere, quid hostibus cavendum sit;
hortatur, non moenibus magis, quam armis confidant,
patianturque, se commune bellum recentiore ira ge-
50 rere. Nota nobilitas viri pariter et virtus omnibus erat,
nec de fide timebant, cujus veluti pignora vulnera

corporis et injuriae notas habebant. Constituitur ergo
dux omnium suffragio, et accepta parva manu semel
atque iterum, cedentibus consulto Persis, secunda
proelia facit. Ad postremum universum sibi creditum 51
exercitum Dario prodit, urbemque ipsam in potestatem
ejus redigit. Post haec Darius bellum Scythis infert,
quod sequenti libro referetur.

LIBER III.

Res Scythicae.

CAP. I.

Scytharum origo et antiquitas.

In relatione rerum ab Scythis gestarum, quae satis 1
amplae magnificaeque fuerunt, principium ab origine
repetendum est. Non enim minus illustria initia, quam
imperium habuere, nec virorum magis quam feminarum virtutibus claruere, quippe quum ipsi Parthorum
Bactrianorumque, feminae autem eorum Amazonum
regna condiderint, ita ut res gestas virorum mulierumque considerantibus incertum sit, uter apud eos sexus
illustrior fuerit. Scytharum gens antiquissima semper 2
habita est, quamvis inter Scythas et Aegyptios diu
contentio de generis vetustate fuerit. Aegyptii enim 3
praedicabant: *initio rerum, quum aliae terrae nimio solis fervore arderent, aliae rigerent frigoris immanitate, ita ut non modo non generare homines, sed ne advenas quidem recipere ac tueri possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis invenirentur, Aegyptum ita temperatam semper fuisse, ut neque hiberna frigora, neque aestivi solis ardores incolas ejus premerent; solum ita fecundum, ut alimentorum feracior nulla terra fuerit. Jure igitur ibi primum homines natos esse videri, ubi facillime educari possent.* Contra Scythae, *coeli temperiem nullum* 4

esse vetustatis argumentum, putabant; *quippe naturam pro regionum condicio nestatim et arborum atque frugum genera et animalia quoque apte generasse. Quanto igitur Scythis coelum esset asperius quam Aegyptiis,*
5 *tanto et corpora et ingenia duriora esse. Ceterum si ignis genuisset mundum, nullam prius quam septentrionalem partem hiemis rigore ab igne secretam; sin aqua, profecto editissimam quamque partem primum ex illuvie emersam, humillimam autem diutissime flu-*
6 *ctibus tectam. Utriusque primordii origine Scythas omnibus praestare nationibus. Nam et nunc quoque Scythiam rigere frigoribus, et adeo editiorem omnibus terris esse, ut cuncta flumina ibi nata in Maeotim, deinde in Ponticum, postremo in Aegyptium mare decurrerent; Aegyptum vero etiam nunc torrenti calore solis exaestuare, et adversus vim incurrentium aquarum tantis structam molibus, tot fossis concisam esse, ut nisi excluso Nilo coli non posset.* His igitur argumentis Aegyptiis superatis, antiquiores semper Scythae visi sunt.

CAP. II.

De Scytharum moribus.

7 Scythia autem in orientem porrecta includitur ab uno latere Ponto et ab altero montibus Rhipaeis, a tergo Asia et Phasi flumine. Multum in longitudinem
8 et latitudinem patet. Hominibus inter se nulli fines; neque enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus, coriis imbrium hiemisque causa tectis, pro domibus
9 utuntur. Justitia gentis ingeniis culta, non legibus. Nullum scelus apud eos furto gravius est; nam sine tecti munimento pecora et armenta inter silvas ha-
10 bentibus quid salvum esset, si furari liceret? Aurum et argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales

appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lanae iis usus
ac vestium ignotus est, quamvis continuis frigoribus
urantur; pellibus tamen ferinis aut murinis utuntur.
Nihil alienum concupiscentibus divitiarum cupido
nulla est. Utinam reliquis mortalibus similis mode- 11
ratio et abstinentia alieni foret; profecto non tot bella
per omnia secula in omnibus terris continuarentur,
neque plus hominum, quam quos naturalis condicio
cogeret, ferrum et arma capesserent. Itaque prorsus
admirabile videtur, id illis naturam dedisse, quod
Graeci longa sapientium doctrina praeceptisque phi-
losophorum consequi nequeunt, cultosque mores in-
cultae barbariae collatione superari. Tanto plus in
illis proficit vitiorum ignoratio, quam in his cognitio
virtutis.

CAP. III.

Scytharum fortitudo bellica.

Imperium Asiae ter quaesivere; ipsi perpetuo ab 12
alieno imperio aut intacti aut invicti mansere. Da-
rium, regem Persarum, turpi ab Scythia submoverunt
fuga; Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt; Ale-
xandri Magni ducem Zopyriona pari ratione cum
copiis universis deleverunt; Romanorum audivere,
non sensere arma. Parthicum et Bactrianum impe-
rium ipsi condiderunt. Primus Scythis bellum in- 13
dixit Sesostris, rex Aegyptius, missis primo legatis,
qui hostibus parendi legem dicerent. Sed Scythae,
jam ante de regis adventu certiores facti, legatis re-
spondent: *tam opulenti populi ducem stolide adver-
sus inopes occupasse bellum, quod belli certamen
anceps, praemia victoriae nulla, damna manifesta
sint. Scythas igitur non exspectaturos esse, dum ad
se veniatur, quum sibi plura in hoste concupiscenda
sint, ultroque praedae ituros obviam.* Nec dicta res 14
morata. Rex in fugam vertitur, exercituque cum omni
belli apparatu relicto, in regnum trepidus se recepit.
Scythas ab Aegypto paludes prohibuere. Inde reversi 15

Asiam perdomitam vectigalem fecere, modico tributo magis in titulum imperii, quam in victoriae praemium imposito. Ita Asia per mille quingentos annos iis vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus, rex Assyriorum, imposuit.

CAP. IV.

Amazonum historia.

16 Sed apud Scythas duo regii juvenes, Ylinos et
Scolopitos, per factionem optimatum domo pulsi, ingentem juventutem secum traxere, et in Cappadociae
ora juxta amnem Thermodonta consederunt, subjectosque Themiscyrios campos occupavere. Ibi per
multos annos spoliare finitimos assueti, conspiratione
17 populorum per insidias trucidantur. Horum uxores,
quum viderent exsilio additam orbitatem, arma sumunt finesque suos, submoventes primo, mox etiam
inferentes bella, defendunt. Singulare omnium seculorum exemplum edunt, rempublicam sine viris tuentes, et ne feliciores aliae aliis viderentur, viros, qui
domi remanserant, interficiunt. Ultionem quoque
caesorum conjugum excidio finitimorum consequuntur. Amazones dictae, non otio aut lanificio, ut aliae
mulieres, sed armis, equis, venationibus studebant.
18 Duae his reginae fuere, Marpesia et Lampedo, quae
inclytae jam opibus, in duas partes agmine diviso,
gerebant bella soli terminos defendentes; et ne successibus deesset auctoritas, genitas se Marte praedi-
19 cabant. Itaque majore parte Europae subacta, Asiae
quoque nonnullas civitates occupavere, ibique Epheso
multisque aliis urbibus conditis, partem exercitus cum
ingenti praeda domum dimittunt. Reliquae, quae ad
tuendum Asiae imperium remanserant, concursu barbarorum cum Marpesia regina interficiuntur, in cujus
20 locum filia ejus Orithya regno succedit. Hujus virtute tantum additum gloriae et famae Amazonum est,
ut ille rex, qui duodecim stipendia imposuit Herculi,

quasi impossibile aliquid ei imperaverit, ut arma reginae Amazonum sibi afferret. Eo igitur profectus longis novem navibus, comitante Theseo, Atheniensium principe, inopinantes aggreditur. Paucae tan- 21
tum repentino tumultu excitae cum Antiopa regina, Orithyae sorore — nam forte Orithya foris bellum gerebat — arma sumpserunt, facilemque victoriam hostibus dederunt. Itaque multae caesae captaeque sunt, in his duae Antiopae sorores, Menalippe ab Hercule, Hippolyta a Theseo. Theseus captivam in 22
matrimonium assumpsit et ex ea genuit Hippolytum. Hercules Menalippen post victoriam sorori reddidit, et pretium arma reginae accepit. Hoc modo functus mandato, ad regem revertitur. Sed Orithya, ubi com- 23
perit bellum sororibus illatum, et raptorem esse Atheniensium principem, in ultionem hortatur comites, *frustra et Pontum et Asiam edomitam esse,* demonstrans, *si Graecorum non tam bellis quam rapinis pateant.* Auxilium deinde petit a Sagillo, rege Scy- 24
thiae, qui cum ingenti equitatu filium Panasagorum in auxilium mittit. Sed ante proelium dissensione orta, ab auxiliis desertae Amazones bello ab Atheniensibus vincuntur; receptaculum tamen habuere castra sociorum, quorum auxilio in regnum revertuntur. Post Orithyam Penthesilea regno potita est, 25
cujus in bello Trojano, quum auxilium adversus Graecos ferret, magna virtutis documenta exstiterunt. Interfecta denique Penthesilea exercituque ejus absumpto, paucae, quae in regno remanserant, aegre se adversus finitimos defendentes, usque ad Alexandrum Magnum duraverunt, cujus temporibus Minithya sive Thalestris regina cum omni Amazonum nomine intercidit.

CAP. V.

Bellum Scytharum adversus servos. Darius Scythis bellum infert.

Scythae autem post tertiam expeditionem Asia- 26

nam, quum annis octo a conjugibus et liberis abfuis-
sent, servili bello domi excipiuntur. Quippe conjuges
eorum, longa exspectatione virorum fessae, nec jam
eos bello retineri, sed deletos ratae, servis ad custo-
diam pecorum relictis nubunt, qui reversos cum
victoria dominos velut advenas, armati finibus prohi-
27 bent. Scythis quum talis victoria turpis fuisset, mu-
tare genus pugnae decreverunt, memores, non cum
hostibus, sed cum servis esse proeliandum, qui non
armorum, sed dominorum jure vincendi essent; ver-
bera in aciem, non arma afferenda; omissoque ferro,
virgas ac flagella ceteraque servilis metus instrumenta
28 paranda. Probato consilio omnes, sicut praeceptum
erat, instructi, postquam ad hostem accessere, inopi-
nantibus verbera intentant; adeoque illos perculerunt,
ut, quos ferro non poterant, metu verberum vincerent,
fugamque illi, non ut hostes victi, sed ut fugitivi servi,
capesserent. Quicunque capi potuerunt, supplicia
crucibus luerunt. Mulieres male sibi consciae partim
29 ferro, partim suspendio vitam finierunt. Post haec
pax apud Scythas fuit usque ad tempora Jancyri
regis. Huic Darius, Persarum rex, sicut supra dictum
est, quum filiae ejus nuptias non obtinuisset, bellum
intulit; et septingentis millibus armatorum Scythiam
ingressus, quum hostes pugnandi potestatem non da-
rent, metuens, ne, interrupto ponte Istri, reditus sibi
intercluderetur, amissis octoginta millibus hominum
trepidus refugit; quae jactura, abundante multitudine,
30 inter damna numerata non est. Inde Asiam et Mace-
doniam domuit; Jonas quoque navali proelio supera-
vit. Deinde cognito, quod Athenienses Joniis auxi-
lium contra se tulissent, omnem belli impetum in eos
convertit.

GRAECIAE CIVITATES.

LIBER IV.

Res Atheniensium.

CAP. I.

Atheniensium origo.

Nunc, quoniam ad bella Atheniensium ventum est, 1
paucis urbis origo repetenda est, quia non, ut ceterae
gentes, a sordidis initiis ad summa crevere, sed soli
praeter quam incremento etiam origine gloriantur;
quippe non advenae, neque passim collecta populi
colluvies originem urbi dedit, sed eodem innati sunt
solo, quod incolunt. Primi lanificii et olei et vini 2
usum docuere. Arare quoque et serere frumenta
glande vescentibus monstrarunt. Literae certe et ar-
tes veluti templum Athenas habent. Ante Deucalio- 3
nis tempora regem habuere Cecropem, qui primus
marem feminae matrimonio junxit. Huic successit
Cranaus, cujus filia Atthis regioni nomen dedit. Post 4
hunc Amphictyon regnavit, qui primus Minervae ur-
bem sacravit et civitati nomen Athenas dedit. Hujus
temporibus aquarum illuvies majorem partem popu-
lorum Graeciae absumpsit. Superfuerunt, qui refu-
gia montium quaesiverunt, aut ad regem Thessaliae
Deucalionem ratibus evecti sunt, a quo propterea ge-
nus hominum conditum esse dicitur. Per ordinem 5
deinde successionis regnum ad Erechtheum descen-
dit, sub quo frumenti satio apud Eleusin a Triptolemo
reperta est, in cujus muneris honorem noctes initio-

6 rum sacrabantur. Tenuit et Aegeus, Thesei pater,
Athenis regnum. Post eum Theseus ac deinceps
Thesei filius Demophoon, qui auxilium Graecis ad-
7 versus Trojanos tulit, regnum possedit. Erant inter
Athenienses et Dorienses veteres simultates, quas vin-
dicaturi bello Dorienses de eventu proelii oracula
consuluerunt. Responsum, superiores fore, ni regem
Atheniensium occidissent. Quum ventum esset in
bellum, militibus ante omnia, ne hostium regem lae-
1066. 8 derent, praecipitur. Atheniensibus eo tempore rex
Codrus erat; qui et responso dei et praeceptis hostium
cognitis, permutato regis habitu, pannosus, sarmenta
collo gerens, castra hostium ingreditur; ibi in turba
obsistentium a milite, quem falce vulneraverat, inter-
9 ficitur. Cognito regis corpore, Dorienses sine proelio
discedunt. Atque ita Athenienses virtute ducis, pro
salute patriae morti se offerentis, bello liberantur.

CAP. II.

Solon.

10 Post Codrum nemo Athenis regnavit, quod memo-
riae nominis ejus tributum est. Administratio reipu-
blicae annuis magistratibus permissa. Sed civitati
nullae tunc leges erant, quia libido regum pro legi-
11 bus habebatur. Legitur igitur Solon, vir justitiae in-
594. signis, qui velut novam civitatem legibus conderet.
Hic tanto temperamento inter plebem senatumque
12 egit, ut ab utrisque parem gratiam caperet. Hujus
viri inter multa egregia et illud memorabile fuit. In-
ter Athenienses et Megarenses de proprietate Salami-
nae insulae prope usque ad interitum armis dimica-
tum fuerat. Post clades multas capital esse apud
Athenienses coepit, si quis legem de vindicanda in-
13 sula tulisset. Solon sollicitus, ne aut tacendo parum
reipublicae, aut censendo sibi consuleret, subitam de-
mentiam simulat, cujus venia non dicturus modo
14 prohibita, sed et facturus erat. Deformis habitu more

vecordium in publicum evolat, factoque concursu hominum, quo magis consilium dissimularet, insolitis sibi versibus suadere populo coepit, quod vetabatur, omniumque animos ita cepit, ut extemplo bellum adversus Megarenses decerneretur, insulaque, devictis hostibus, Atheniensium fieret.

CAP. III.
Pisistratus.

Postea Megarenses, memores illati Atheniensibus 15
belli et deserti, matronas Atheniensium in Eleusinis
sacris noctu oppressuri, naves conscendunt. Qua re 16
cognita, dux Atheniensium Pisistratus juventutem in
insidiis locat, jussis matronis solito clamore ac strepitu
etiam in accessu hostium, ne intellectos illi se
sentiant, sacra celebrare; egressosque navibus Megarenses
inopinantes aggressus, delevit, ac protinus
classe captiva intermixtis mulieribus, ut speciem captarum
matronarum praeberent, Megara contendit.
Illi quum et navium formam et petitam praedam cognoscerent,
obvii ad portum procedunt; quibus caesis,
Pisistratus paulum a capienda urbe abfuit. Ita Megarenses
suis dolis hosti victoriam dedere. Sed Pisistra- 17
tus, quasi sibi, non patriae vicisset, tyrannidem per
dolum occupat; quippe voluntariis verberibus domi
affectus, laceratoque corpore in publicum progreditur,
advocata concione, vulnera populo ostendit; de
crudelitate principum, a quibus haec se passum esse
simulabat, queritur; adduntur vocibus lacrimae, et invidiosa
oratione multitudo credula accenditur; amore
plebis invisum se senatui affirmat; obtinet ad custodiam
corporis sui satellitum auxilium, per quos occu- *560.*
pata tyrannide per annos triginta tres regnavit.

CAP. IV.
Hippias.

Post ejus mortem Diocles, alter ex filiis, a juvene 18

quodam, quem graviter laeserat, interficitur. Alter, Hippias nomine, quum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet; qui quum per tormenta conscios caedis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit. Quibus interfectis, tyranno quaerenti, an adhuc aliqui conscii essent, *neminem*, ait, *superesse*, *quem amplius mori gestiat*,
19 *quam ipsum tyrannum*. Hujus virtute quum admonita civitas libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus in exsilium agitur, qui profectus in Persas, ducem se Dario, inferenti Atheniensibus bellum, sicuti supra significatum est, adversus patriam suam offert.

LIBER V.

Bellum Persarum.

CAP. I.

Pugna Marathonia. 490.

1 Athenienses, audito Darii adventu, auxilium a Lacedaemoniis, socia tum civitate, petiverunt. Quos ubi viderunt quatridui teneri religione, non exspectato auxilio, instructis decem millibus civium et Plataeensibus auxiliaribus mille, adversus sexcenta millia hostium in campos Marathonios in proelium egrediuntur. Miltiades et dux belli erat et auctor non exspectandi auxilii; quem tanta fiducia ceperat, ut plus
2 praesidii in celeritate quam in sociis duceret. Magna igitur in pugnam euntibus alacritas animorum fuit, adeo ut, quum mille passus inter duas acies essent, citato cursu ante jactum sagittarum ad hostem venerint. Nec audaciae ejus eventus defuit; pugnatum est enim tanta virtute, ut hinc viros inde pecudes putares. Victi Persae in naves confugerunt, e quibus
3 multae submersae, multae captae sunt. In eo proelio tanta virtus singulorum fuit, ut, cujus laus prima

esset, difficile judicium videretur. Inter ceteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit, in quo jam tunc indoles futurae imperatoriae dignitatis apparuit.
Cynaegiri quoque, militis Atheniensis, gloria magnis 4
scriptorum laudibus celebrata est, qui post proelii innumeras caedes, quum fugientes hostes ad naves egisset, onustam navem dextra manu tenuit, nec prius dimisit, quam manum amitteret; tum quoque, amputata dextra, navem sinistra comprehendit; quam et ipsam quum amisisset, ad postremum morsu navem detinuit. Tanta in eo virtus fuit, ut non tot caedibus fatigatus, non duabus manibus amissis victus, truncus ad postremum et veluti rabida fera, dentibus dimicaverit. Ducenta millia Persae eo proelio sive naufra- 5
gio amisere. Cecidit et Hippias, tyrannus Atheniensis, auctor et concitor ejus belli, diis patriae ultoribus poenas repetentibus.

CAP. II.

Xerxes, rex Persarum.

Interea et Darius, quum bellum instauraret, in ipso 6
apparatu decedit, relictis multis filiis, et in regno et ante regnum susceptis. Ex his Artemenes maximus natu aetatis privilegio regnum sibi vindicavit, quod jus et ordo nascendi et natura ipsa gentibus dedit. Xerxes vero controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate inferebat. *Namque Artemenem* 7
primum quidem Dario, sed privato provenisse, se regi primum natum esse. Fratres igitur suos, qui ante geniti essent, privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, non regnum sibi vindicare posse; se esse, quem primum in regno jam rex pater sustulerit. Huc accedere, quod Artemenes non patre tantum, sed et matre privatae adhuc fortunae, avo quoque materno privato, procreatus sit. Se vero et matre regina natum, et patrem non nisi regem vidisse; avum quoque maternum Cyrum se regem habuisse, non he-

*redem, sed conditorem tanti regni; et si in aequo
jure utrumque fratrem pater reliquisset, materno tamen*
8 *se jure et avito vincere.* Hoc certamen concordi animo
ad patruum suum Artaphernem, veluti ad domesti-
cum judicem, deferunt, qui, domi cognita causa,
Xerxem praeposuit; adeoque fraterna contentio fuit,
ut nec victor insultaverit, nec victus doluerit; ipso-
que litis tempore invicem munera miserint, et jucunda
quoque inter se, non solum credula convivia habue-
rint, judicium quoque ipsum sine arbitris, sine con-
9 vicio fuerit. Tanto moderatius tum fratres inter se
regna maxima dividebant, quam nunc exigua patri-
monia partiuntur.

10 Xerxes bellum a patre coeptum adversus Grae-
ciam per quinquennium instruxit. Quod ubi primum
didicit Demaratus, rex Lacedaemoniorum, qui apud
Xerxem exsulabat, amicior patriae post fugam, quam
regi post beneficia, ne inopinato bello opprimerentur,
omnia in tabellis ligneis magistratui perscribit, eadem-
que cera vetere superinducta occultat, ne aut scri-
ptura sine tegmine indicium daret, aut recens cera
dolum proderet; fido deinde servo perferendas magi-
11 stratui Spartanorum tradit. Quibus perlatis, Lace-
daemone quaestioni res diu fuit, quod neque scriptum
aliquid viderent, nec frustra missas suspicarentur,
tantoque rem majorem, quanto esset occultior, puta-
bant. Haerentibus in conjectura viris, soror regis
Leonidae consilium scribentis invenit. Erasa igitur
12 cera, belli consilia deteguntur. Jam Xerxes septin-
genta millia de regno armaverat et trecenta millia de
auxiliis, ut non immerito proditum sit, flumina ab
exercitu ejus siccata, Graeciamque omnem vix capere
exercitum ejus potuisse. Huic tanto agmini dux de-
13 fuit. Ceterum si regem spectes, divitias, non ducem
laudes; earum tanta copia in regno ejus fuit, ut, quum
flumina multitudine armatorum consumerentur, opes
tamen regiae superessent. Ipse autem primus in fuga,

postremus in proelio semper visus est; in periculis timidus, et ubi metus abesset, inflatus; denique ante experimentum belli fiducia virium, veluti naturae ipsius dominus, et montes in planum ducebat et convexa vallium aequabat, et quaedam maria pontibus sternebat, quaedam ad navigationis commodum per compendium ducebat.

Cap. III.

Leonidas. 480.

Cujus introitus in Graeciam quam terribilis, tam 14
turpis ac foedus discessus fuit. Nam quum Leonida,
rex Spartanorum, cum quattuor millibus militum
angustias Thermopylarum occupasset, Xerxes con-
temptu paucitatis eos pugnam capessere jubet, quorum
cognati Marathonia pugna interfecti fuerant; qui dum
ulcisci suos quaerunt, principium cladis fuere; suc-
cedente deinde inutili turba, major caedes editur.
Triduo ibi cum dolore et indignatione Persarum di- 15
micatum; quarta die quum nunciatum esset Leonidae,
a viginti millibus hostium summum cacumen teneri,
tunc hortatur socios, *recedant et se ad meliora pa-*
triae tempora reservent; sibi cum Spartanis fortunam
experiendam; plura se patriae, quam vitae debere;
ceteros ad praesidia Graeciae servandos. Audito 16
regis imperio, discessere ceteri, soli Lacedaemonii
remanserunt. Initio hujus belli sciscitantibus Delphis
oracula responsum fuerat, aut regi Spartanorum, aut
urbi cadendum. Et idcirco rex Leonida, quum in
bellum proficisceretur, ita suos firmaverat, ut ire se
parato ad moriendum animo scirent. Angustias pro-
pterea occupaverat, ut cum paucis aut majore gloria
vinceret, aut minore damno reipublicae caderet. Di- 17
missis igitur sociis, hortatur Spartanos: *Meminerint,*
qualitercumque proeliantibus cadendum esse; caverent,
ne fortius mansisse, quam dimicasse videantur; nec
exspectandum, ut ab hoste circumvenirentur, sed, dum

nox occasionem daret, securis et laetis superveniendum; nusquam victores honestius, quam in castris
18 *hostium perituros.* Nihil erat difficile persuadere persuasis mori; statim arma capiunt, et sexcenti viri castra quingentorum millium irrumpunt, statimque regis praetorium petunt, aut cum illo aut, si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimum sede morituri.
19 Tumultus totis castris oritur. Spartani quum regem non invenirent, per omnia castra victores vagantur; caedunt sternuntque omnia, ut qui sciant, se pugnare
20 non spe victoriae, sed in mortis ultionem. Proelium a principio noctis in majorem partem diei tractum. Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati inter ingentes stratorum hostium catervas occiderunt. Xerxes, duobus vulneribus terrestri proelio acceptis, experiri maris fortunam statuit.

Cap. IV.

Themistocles. Pugna Salaminia. 480.

21 Sed Atheniensium dux Themistocles quum animadvertisset, Jones, propter quos bellum Persarum susceperant, in auxilium regis classe venisse, sollicitare eos in partes suas statuit, et quum colloquendi copiam non haberet, quo applicituri erant, symbolos
22 proponi et saxis proscribi jubet: *Quae vos, Jones, dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim conditoribus vestris, nuper etiam vindicibus cogitatis? An ideo moenia vestra condidimus, ut essent, qui nostra delerent? Quid? quaenam et Dario prius et nunc Xerxi belli causa nobiscum foret, si non haec, quod vos rebellantes non destituimus? Quin vos in haec nostra castra ex ista obsidione transitis? Aut si hoc parum tutum est, commisso proelio ite cessim,*
23 *inhibite remis et a bello discedite.* Ante navalis proelii congressionem miserat Xerxes quattuor millia armatorum Delphos ad templum Apollinis diripiendum, quasi non cum Graecis tantum, sed cum

diis immortalibus bellum gereret; quae manus tota
imbribus et fulminibus deleta est, ut intelligeret, quam
nullae essent hominum adversus deos vires. Post 24
haec Thespias et Plataeas et Athenas vacuas homini-
bus incendit, et quoniam ferro in homines non poterat,
in aedificia igne grassatur. Namque Athenienses post
pugnam Marathoniam, praemonente Themistocle,
victoriam illam de Persis non finem, sed causam ma-
joris belli fore, ducentas naves fabricaverant. Adven- 25
tante igitur Xerxe, consulentibus Delphis oraculum
responsum fuerat: *salutem muris ligneis tuerentur.*
Themistocles navium praesidium demonstratum ratus,
persuadet omnibus: *Patriam municipes esse, non
moenia, civitatemque non in aedificiis, sed in civibus
positam. Melius igitur salutem navibus, quam urbi
commissuros. Hujus sententiae etiam deum auctorem
esse.* Probato consilio, conjuges liberosque cum
pretiosissimis rebus abditis insulis, relicta urbe, de-
mandant; ipsi naves armati conscendunt. Exemplum
Atheniensium et aliae urbes imitatae. Itaque quum 26
juncta omnis sociorum classis et intenta in bellum
navale esset, angustiasque Salaminii freti, ne circum-
veniri a multitudine posset, occupasset, dissensio inter
civitatium principes oritur. Qui quum deserto bello 27
ad sua tuenda dilabi vellent, Themistocles timens, ne
discessu sociorum vires minuerentur, per servum fidum
Xerxi nunciat, *uno in loco eum contractum Graeciam
capere facillime posse. Quod si civitates, quae jam
abire vellent, dissipentur, majore labore ei singulas
consectandas.* Hoc dolo impellit regem, signum
pugnae dare. Graeci quoque, adventu hostium occu-
pati, proelium collatis viribus capessunt. Interea rex, 28
velut spectator pugnae, cum parte navium in litore
remanet. Artemisia autem, regina Halicarnassi, quae
in auxilium Xerxi venerat, inter primos duces bellum
acerrime ciebat; ita in viro muliebris timor, in muliere
virilis audacia cernebatur. Quum anceps proelium 29

esset, Jones ex praecepto Themistoclis pugnae se paulatim subtrahere coeperunt, quorum defectio animos ceterorum fregit. Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persae, et mox proelio victi in fugam vertuntur. In qua trepidatione multae captae naves, multae mersae; plures tamen non minus saevitiam regis, quam hostem timentes domum dilabuntur.

CAP. V.

Xerxis fuga.

30 Hac clade perculsum et dubium consilii Xerxem Mardonius aggreditur. Hortatur, *in regnum abeat, ne quid seditionis moveat fama adversi belli, in majus, sicuti mos est, omnia extollens; sibi trecenta millia armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat, qua manu aut cum gloria ejus perdomiturum se Graeciam, aut, si aliter eventus fuerit, sine ejusdem infamia hostibus cessurum.* Probato consilio, Mardonio exercitus traditur; reliquas copias rex ipse reducere in
31 regnum parat. Sed Graeci, audita regis fuga, consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille ab Abydo veluti victor maris fecerat, ut, intercluso reditu, aut cum exercitu deleretur, aut desperatione re-
32 rum pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles timens, ne interclusi hostes desperationem in virtutem verterent, et iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent, *satis multos hostes in Graecia remanere* dictitans, *nec augeri numerum retinendo oportere,* quum vincere consilio ceteros non posset, eundem servum ad Xerxem mittit, certioremque consilii
33 facit, et occupare transitum maturata fuga jubet. Ille perculsus nuncio, tradit ducibus milites perducendos, ipse cum paucis Abydon contendit. Ubi quum solutum pontem hibernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha trepidus trajecit. Erat res spectaculo digna et aestimatione sortis humanae, rerum varietate miranda: in exiguo latentem videre navigio, quem

paulo ante vix aequor omne capiebat, carentem etiam
omni servorum ministerio, cujus exercitus propter
multitudinem terris graves erant. Nec pedestribus 34
copiis, quas ducibus assignaverat, felicius iter fuit;
siquidem quotidiano labori (neque enim ulla est me-
tuentibus quies) etiam fames accesserat. Multorum
deinde dierum inopia contraxerat et pestem, tantaque
foeditas morientium fuit, ut viae cadaveribus imple-
rentur, alitesque et bestiae escae illecebris sollicitatae
exercitum sequerentur.

CAP. VI.

Persae apud Plataeas et apud Mycalen vincuntur 479.

Interim Mardonius in Graecia Olynthum expu- 35
gnat. Athenienses quoque in spem pacis amicitiam-
que regis sollicitat, spondens incensae eorum urbis
etiam in majus restitutionem. Posteaquam nullo pre-
tio libertatem vidit his venalem, incensis quae aedifi-
care coeperant, copias in Boeotiam transfert. Eo et 36
Graecorum exercitus, qui centum millium fuit, secu-
tus est, ibique proelium commissum. Sed fortuna re-
gis cum duce mutata non est. Nam victus Mardonius
et interfectus est, pauci tantum veluti ex naufragio
profugerunt. Castra referta regalis opulentiae capta.
Unde primum Graecos, diviso inter se auro Persico,
divitiarum luxuria cepit. Eodem forte die, quo Mar- 37
donii copiae deletae sunt, etiam navali proelio in Asia
sub monte Mycale adversus Persas dimicatum est.
Ibi ante congressionem, quum classes ex adverso sta-
rent, fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Grae-
cos et Mardonii copias occidione occidisse. Tantam
famae velocitatem fuisse, ut, quum matutino tempore
proelium in Boeotia commissum sit, meridianis horis
in Asiam per tot maria et tantum spatii tam brevi ho-
rarum momento de victoria nunciatum sit! Confecto 38
bello, quum de praemiis civitatium ageretur, omnium
judicio Atheniensium virtus ceteris praelata. Inter

duces quoque Themistocles, princeps civitatium testi-
monio judicatus, gloriam patriae suae auxit.

CAP. VII.

Athenarum restitutio.

39 Athenienses igitur aucti et praemiis belli et gloria,
urbem ex integro condere moliuntur. Quum moenia
majora complexi fuissent, suspecti esse Lacedaemoniis
coepere, recte reputantibus, quibus ruina urbis tan-
tum incrementi dedisset, quantum esset datura mu-
nita civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, ne
munimenta hostibus et receptacula futuri belli ex-
40 struant. Themistocles, ut vidit spei urbis invideri,
non existimans abrupte agendum, respondit legatis,
*ituros Lacedaemonem, qui de ea re pariter cum illis
consulant.* Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, ut
41 opus maturent. Dein ipse interjecto tempore in lega-
tionem proficiscitur, et nunc in itinere infirmitate si-
mulata, nunc tarditatem collegarum accusans, sine
quibus agi jure nihil possit, diem de die proferendo
spatium consummando operi quaerebat: quum interim
nunciatur Spartanis, opus Athenis maturari, propter
quod denuo legatos mittunt ad inspiciendam rem.
42 Tum Themistocles per servum magistratibus scribit
Atheniensium, *legatos vinciant pignusque teneant ne
in se gravius consulatur.* Adit deinde concionem
Lacedaemoniorum, indicat: *permunitas Athenas esse
et posse jam illatum bellum non armis tantum, sed
etiam muris sustinere; si quid ob eam rem de se cru-
delius statuerent, legatos eorum in hoc pignus Athenis
retentos.* Graviter deinde castigat eos, *quod non vir-
tute, sed imbecillitate sociorum potentiam quaererent.*
Sic dimissus, veluti triumphatis Spartanis, a civibus
excipitur.

CAP. VIII.

Pausaniae proditio.

43 Post haec Spartani, ne vires otio corrumperent, et

ut bis illatum a Persis Graeciae bellum ulciscerentur,
ultro fines eorum depopulantur. Ducem suo socio-
rumque exercitui deligunt Pausaniam, qui, pro ducatu
regnum Graeciae affectans, proditionis praemium cum
Xerxe nuptias filiae ejus paciscitur, redditis captivis,
ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit
praeterea Xerxi, *quoscunque ad se nuncios misisset,
interfecturum, ne res loquacitate hominum prodcre-
tur.* Sed dux Atheniensium Aristides, belli socius, 44
collegae conatibus obviam eundo, simul et in rem sa-
pienter consulendo proditionis consilia discussit. Nec
multo post accusatus Pausanias damnatur. Xerxes
igitur, quum proditionis dolum publicatum videret,
ex integro bellum instruit. Graeci quoque ducem 45
constituunt Cimona Atheniensem, filium Miltiadis,
quo duce apud Marathonem pugnatum est, juvenem,
cujus magnitudinem futuram pietatis documenta pro-
diderunt; quippe patrem ob crimen peculatus in car-
cerem conjectum ibique defunctum translatis in se
vinculis ad sepulturam redemit. Nec in bello judi-
cium deligentium fefellit, siquidem non inferior vir-
tutibus patris, Xerxem, terrestri navalique bello su- *469.*
peratum, trepidum recipere se in regnum coëgit.

CAP. IX.

Xerxis et Artabani interitus. 465.

Xerxes, rex Persarum, terror ante gentium, bello 46
in Graecia infeliciter gesto, etiam suis contemptui esse
coepit. Quippe Artabanus, praefectus ejus, deficiente
quotidie regis majestate, in spem regni adductus, cum
septem robustissimis filiis regiam vesperi ingreditur
(nam amicitiae jure semper illi patebat), trucidatoque
rege, voto suo obsistentes filios ejus dolo aggreditur.
Securior de Artaxerxe, puero admodum, fingit, regem 47
a Dario, qui erat adolecsens, quo maturius regno po-
tiretur, occisum, impellit Artaxerxem parricidium
parricidio vindicare. Quum ventum ad domum Darii

esset, dormiens inventus, quasi somnum fingeret, inter-
48 ficitur. Dein, quum unum ex regis filiis sceleri suo
superesse Artabanus videret, metueretque de regno
certamina principum, assumit in societatem consilii
Magabazum, qui praesenti statu contentus rem prodit
Artaxerxi, ut pater ejus occisus sit, ut frater falsa parri-
cidii suspicione oppressus, ut denique ipsi parentur
49 insidiae. His cognitis Artaxerxes, verens Artabani
numerum filiorum, in posterum diem paratum esse
armatum exercitum jubet, recogniturus et numerum
militum et in armis industriam singulorum. Itaque
quum inter ceteros et ipse Artabanus armatus assi-
steret, rex simulat, se breviorem loricam habere, jubet
Artabanum secum commutare; exuentem se ac nu-
datum gladio trajicit; tum et filios ejus corripi jubet.
Atque ita egregius adolescens et caedem patris et se
ab insidiis Artabani vindicavit.

LIBER VI.

Res Spartanorum.

CAP. I.

Lycurgus.

1 Dum haec in Persis geruntur, interea Graecia
omnis, ducibus Lacedaemoniis et Atheniensibus in
duas divisa partes, ab externis bellis velut in viscera
sua arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo
corpora, et eorundem castrorum homines in duos
2 hostiles exercitus dividuntur. Hinc Lacedaemonii
communia quondam civitatium auxilia ad vires suas
trahebant, inde Athenienses, et vetustate gentis et
gestis rebus illustres, propriis viribus confidebant.
Atque ita duo potentissimi Graeciae populi ex aemu-
3 latione virium in bellum ruebant. Atheniensium res
jam supra sunt relatae, nunc Lacedaemoniorum refe-

remus. Lycurgus quum fratri suo Polydectae, Spar-
tanorum regi, successisset regnumque sibi vindicare
potuisset, Charilao, filio ejus, qui natus postumus
fuerat, quum ad aetatem adultam pervenisset, regnum
summa fide restituit, ut intelligerent omnes, quanto
plus apud bonos pietatis jura, quam omnes opes va-
lerent. Medio igitur tempore, dum infans convalescit, 4 *c. 884.*
tutelamque ejus administrat, non habentibus Spartanis
leges instituit, non inventione earum magis, quam
exemplo clarior; siquidem nihil lege ulla in alios
sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret.
Populum in obsequia principum, principes ad justi- 5
tiam imperiorum formavit. Parcimoniam omnibus
suasit, existimans, laborem militiae assidua frugali-
tatis consuetudine faciliorem fore. Emi singula non
pecunia, sed compensatione mercium jussit. Auri
argentique usum velut omnium scelerum materiam
sustulit.

CAP. II.

Lycurgi leges.

Administrationem reipublicae per ordines divisit; 6
regibus potestatem bellorum, magistratibus judicia
per annuas successiones, senatui custodiam legum,
populo sublegendi senatum, vel creandi, quos vellet
magistratus, potestatem permisit. Fundos omnium 7
aequaliter inter omnes divisit, ut aequata patrimonia
neminem potentiorem altero redderent. Convivari
omnes publice jussit, ne cujus divitiae vel luxuria in
occulto essent. Juvenibus non amplius una veste uti
toto anno permisit, nec quemquam cultius quam alte-
rum progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in
luxuriam verteretur. Pueros non in forum, sed in 8
agrum deduci praecepit, ut primos annos non in lu-
xuria, sed in opere et laboribus agerent; nihil eos
somni causa substernere et vitam sine pulmento de-
gere, neque prius in urbem redire, quam viri facti
essent, statuit. Virgines sine dote nubere jussit, ut 9

uxores legerentur, non pecuniae, severiusque uxores
suas viri coërcerent, quum nullis dotis frenis tene-
10 rentur. Maximum honorem non divitum et potentium,
sed pro gradu aetatis senum esse voluit. Nec sane
usquam terrarum locum honoratiorem senectus habet.
11 Haec quoniam primo dura videbat esse, auctorem
eorum Apollinem Delphicum fingit, et inde se ea ex
praecepto numinis detulisse, ut consuescendi taedium
12 metus religionis vincat. Dein, ut aeternitatem legibus
suis daret, jurejurando obligat cives, nihil eos de ejus
legibus mutaturos, prius quam reverteretur, et simulat,
se ad oraculum Delphicum proficisci consulturum, quid
legibus addendum mutandumque videretur. Profici-
scitur autem Cretam, ibique perpetuum exsilium
egit, abjicique in mare ossa sua moriens jussit, ne
relatis Lacedaemonem solutos se Spartani religione
jurisjurandi arbitrarentur.

CAP. III.

Bellum cum Messeniis; Partheniae.

13 His igitur moribus ita brevi civitas convaluit, ut,
743. quum Messeniis bellum intulissent, gravissima se ex-
secratione obstrinxerint, non prius quam Messenam
expugnassent, se reversuros, tantum sibi vel de viri-
bus suis, vel de fortuna spondentes. Quae res ini-
tium dissensionis Graeciae et intestini belli causa et
origo fuit. Quum vero contra praesumptionem suam
annis decem in obsidione urbis tenerentur, eam deni-
que, quia virtute non poterant, per insidias expugnant.
14 Aliquanto post juvenes Laconici, quibus nomen
„Partheniae" fuit, diu per varios casus jactati, tandem
in Italiam deferuntur et occupata arce Tarentinorum
expulsisque veteribus incolis, sedes ibi constituunt.
15 Aliquot post annos dux eorum Phalantus per seditio-
nem in exsilium proturbatus, Brundusium se contulit,
quo veteres Tarentini concesserant. His moriens per-
suadet, *ut ossa sua conterant, et tacite spargi in foro*

*Tarentinorum curent. Hoc enim modo recuperare
illos patriam suam posse, Apollinem Delphis ceci-
nisse.* Illi arbitrantes, eum in ultionem sui Parthe-
niarum fata prodidisse, praeceptis paruere. Sed ora- 16
culi diversa sententia fuerat; perpetuitatem enim
urbis, non amissionem hoc facto promiserat. Ita ducis
exsulis consilio et hostium ministerio possessio Taren-
tina Partheniis in aeternum fundata; ob cujus bene-
ficii memoriam Phalanto divinos honores decrevere.

CAP. IV.

Messenii bellum instaurant ac tandem superantur.

Messenii, quum per annos octoginta gravia servi- 17
tutis verbera, plerumque et vincula ceteraque capti-
vitatis mala perpessi essent, post longam poenarum
patientiam bellum instaurant. Lacedaemonii quoque *c. 660.*
eo alacrius ad arma concurrunt, quod adversus servos
dimicaturi videbantur. Itaque quum hinc injuria, 18
inde indignitas animos acueret, Lacedaemonii, de
belli eventu oraculo Delphis consulto, jubentur ducem
belli ab Atheniensibus petere. Porro Athenienses,
quum responsum cognovissent, in contemptum Spar-
tanorum Tyrtaeum poëtam, claudum pede, misere.
Lacedaemonii, tribus proeliis fusi, eo usque despera- 19
tionis adducti erant, ut ad supplementum exercitus
servos suos manumitterent, hisque interfectorum ma-
trimonia pollicerentur, ut non numero tantum amis-
sorum civium, sed et dignitati succederent. Tamen 20
reges Lacedaemoniorum, ne majora detrimenta civi-
tati infligerent, reducere exercitum voluerunt, ni in-
tervenisset Tyrtaeus, qui composita carmina exercitui
pro concione recitavit, in quibus hortamenta virtutis,
damnorum solatia, belli consilia conscripserat. Itaque 21
tantum ardorem militibus injecit, ut, non de salute,
sed de sepultura solliciti, tesseras, insculptis suis et
patrum nominibus, dextro brachio deligarent, ut, si
omnes adversum proelium consumpsisset, et temporis

spatio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio
22 titulorum tradi sepulturae possent. Quum sic anima-
tum reges exercitum viderent, curant, rem hostibus
nunciari. Messeniis autem non timorem res, sed aemu-
lationem mutuam dedit. Itaque tantis animis concur-
sum est, ut raro umquam cruentius proelium fuerit.
Ad postremum tamen victoria Lacedaemoniorum fuit.

CAP. V.

Tertium bellum Messenium et bellum Atheniensium.

23 Interjecto tempore tertium quoque bellum Messe-
nii reparavere, in cujus auxilium Lacedaemonii inter
reliquos socios etiam Athenienses adhibuere. Quorum
fidem quum suspectam haberent, supervacaneos si-
24 mulantes a bello eosdem dimiserunt. Hanc rem Athe-
nienses graviter ferentes pecuniam, quae erat in sti-
pendium Persici belli ab universa Graecia collata, a
Delo Athenas transferunt, ne deficientibus a fide
societatis Lacedaemoniis praedae ac rapinae esset.
25 Sed nec Lacedaemonii quievere, qui quum Messe-
niorum bello occupati essent, Peloponnenses immisere,
qui bellum Atheniensibus facerent. Parvae tunc tem-
poris, classe in Aegyptum missa, vires Atheniensium
erant. Itaque navali proelio dimicantes facile supe-
26 rantur. Interjecto deinde tempore post reditum suo-
rum aucti et classis et militum robore proelium repa-
ravere. Jam et Lacedaemonii, omissis Messeniis, ad-
versus Athenienses arma verterant. Diu varia victoria
fuit; ad postremum aequo Marte utrimque discessum
27 est. Inde revocati Lacedaemonii ad Messeniorum
bellum, ne medium tempus otiosum Atheniensibus
relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, ut Boeotio-
rum imperium his restituerent, quod temporibus Per-
sici belli amiserant, ut illi Atheniensium bella susci-
perent. Tantus furor Spartanorum erat, ut duobus
bellis impliciti suscipere tertium non recusarent, dum-
28 modo inimicis suis hostes acquirerent. Athenienses

igitur adversus tantam tempestatem belli duos duces deligunt Periclem, spectatae virtutis virum, et Sophoclem, scriptorem tragoediarum, qui diviso exercitu et Spartanorum agros vastaverunt, et multas Achajae civitates Atheniensium imperio adjecerunt.

LIBER VII.

Belli Peloponnesiaci pars prior et bellum Siculum.

CAP. I.

Belli Peloponnesiaci initium.

His malis fracti Lacedaemonii in annos triginta 1
pepigerunt pacem, sed tam longum otium inimicitiae non tulerunt. Itaque quindecim annis post, rupto foedere, cum contemptu Deorum hominumque fines *431.*
Atticos populantur; et ne praedam potius, quam pugnam expetisse viderentur, hostes ad proelium provocant. Sed Athenienses consilio Periclis ducis popu- 2
lationis injuriam differunt in tempus ultionis, supervacuam pugnam existimantes, quum ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde interjectis diebus naves 3
conscendunt et, nihil sentientibus Lacedaemoniis, totam Spartam depraedantur multoque plura auferunt, quam amiserant, ut in comparatione damnorum longe pluris fuerit ultio, quam injuria. Clara quidem 4
haec Periclis expeditio habita, sed multo clarior privati patrimonii contemptus fuit. Hujus agros in populatione ceterorum intactos hostes reliquerant sperantes, acquirere se illi posse aut periculum ex invidia, aut ex suspicione proditionis infamiam. Quod ante prospiciens Pericles et futurum populo praedixerat, et ad invidiae impetum declinandum agros ipsos dono reipublicae dederat; atque ita, unde periculum quaesitum fuerat, ibi maximam gloriam in-

5 venit. Post haec navali proelio dimicatum est; victi
Lacedaemonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est,
quin aut terra, aut mari varia proeliorum fortuna in-
6 vicem se trucidarent. Denique fessi tot malis, pacem
421. in annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex an-
nis servaverunt. Nam inducias, quas proprio nomine
condixerant, ex sociorum persona rumpebant, quasi
minus perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia
7 potius, quam si ipsi aperto proelio dimicassent. Hinc
bellum in Siciliam translatum; quod priusquam ex-
pono, de Siciliae situ pauca dicenda sunt.

CAP. II.

Siciliae natura.

8 Siciliam ferunt angustis quondam faucibus Italiae
adhaesisse, diremptamque velut a corpore majore im-
petu superi maris, quod toto undarum onere illuc ve-
9 hitur. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis et ca-
vernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis, ut ven-
torum tota ferme flatibus pateat; et solum ipsum igni-
bus generandis nutriendisque naturalem materiam
praebet, quippe intrinsecus refertum sulphure et bitu-
mine traditur; quae res facit, ut frequenter et com-
pluribus locis nunc flammae, nunc vapor, nunc fumus
eructentur. Inde denique Aetnae montis per tot secula
durat incendium, et ubi acrior per spiramenta caver-
narum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur.
10 Proximum Italiae promontorium Rhegium dicitur,
ideo quia Graeci „abrupta“ hoc nomine pronunciant.
Nec mirum, si fabulosa est loci hujus antiquitas, in
quem res tot mirae coiere. Primum quod nusquam
alias tam torrens fretum, neque experientibus modo
terribile, verum etiam procul videntibus. Undarum
porro in se concurrentium tanta pugna est, ut alias
veluti terga dantes in imum desidere, alias quasi
victrices in sublime ferri videas, nunc hic fremitum
ferventis aestus, nunc illic gemitum in voraginem de-

sidentis exaudias. Accedunt vicini et perpetui Aet- 11
nae montis ignes et insularum Aeolidum, velut si ipsis undis alatur incendium; neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot seculis tantus ignis potuisset, nisi humoris nutrimentis aleretur. Hinc 12
igitur fabulae Scyllam et Charybdim peperere, hinc latratus auditus, hinc monstri simulacra credita, dum navigantes, magnis vorticibus pelagi desidentis exterriti, latrare putant undas, quas sorbentis aestus vorago collidit. Eadem causa etiam Aetnae montis perpe- 13
tuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus raptum secum spiritum in imum fundum trahit atque ibi tamdiu tenet, donec per spiramenta terrae diffusus nutrimenta ignis incendat. Jam ipsa Italiae Siciliaeque 14
vicinitas, promontoriorum altitudo ipsa ita similis est, ut quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit, credentibus, coëuntibus in se promontoriis ac rursum discedentibus solida intercipi absumique navigia. Neque haec fabula ab antiquis dulcedi- 15
nis causa composita, sed metu et admiratione transeuntium. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris, non transitum putes; quo quum accesseris, discedere ac sejungi promontoria, quae antea juncta fuerant, arbitrere.

Cap. III.
De Siciliae historia antiquissima.

Siciliae primo Trinacriae nomen fuit, postea Si- 16
cania cognominata est. Haec a principio patria Cyclopum fuit, quibus exstinctis, Cocalus regnum insulae occupavit, post quem singulae civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero Anaxilaus justitia 17
cum ceterorum crudelitate certabat, cujus moderationis haud mediocrem fructum tulit; quippe decedens quum filios parvulos reliquisset tutelamque eorum Micytho, spectatae fidei servo, commisisset, tantus amor

memoriae ejus apud omnes fuit, ut parere servo quam
deserere regis filios mallent, principesque civitatis,
obliti dignitatis suae, regni majestatem administrari
18 per servum paterentur. Imperium Siciliae etiam Car-
thaginienses tentavere, diuque varia victoria cum ty-
rannis dimicatum. Ad postremum, amisso Hamilcare
imperatore cum exercitu, aliquantisper quievere victi.

CAP. IV.
De Rheginis et Leontinis.

19 Medio tempore quum Rhegini discordia laborarent, civitasque per dissensionem divisa in duas partes esset, Himerani ab altera parte in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant, et mox caesis, quibus tulerant auxilium, urbem cum conjugibus et liberis sociorum occupavere, ausi facinus nulli tyranno comparandum, ita ut Rheginis melius fuerit vinci, quam vicisse. Nam sive victoribus captivitatis jure servissent, sive amissa patria exsulare necesse habuissent, non tamen inter aras et patrios lares trucidati, crudelissimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis praedam reliquissent.

20 Leontini quoque quum Syracusanos graviter pa-
terentur, diffisi viribus suis, auxilium ab Atheniensi-
bus petivere, qui seu studio majoris imperii, quod
Asiam Graeciamque penitus occupaverant, seu metu
factae pridem a Syracusanis classis: ne Lacedaemo-
niis illae vires accederent, Lachetem et Chariadem
duces cum magna classe in Siciliam misere, ut sub
specie ferendi Leontinis auxilii tentarent Siciliae im-
21 perium. Sed Leontini sive metu Atheniensium, sive
taedio belli pacem cum Syracusanis, remissis Athe-
niensium auxiliis., fecerunt.

CAP. V.
Bellum Siculum.

22 Interjecto deinde tempore Segestani, quum fides

pacis a Syracusanis non servaretur, legatos Athenas
mittunt, qui sordida veste capillo barbaque promissis
ad misericordiam commovendam concionem deformes
adeunt; adduntur precibus lacrimae, et ita misericor-
dem populum supplices movent, ut classis ingens de-
cerneretur. Creantur duces Nicias et Alcibiades et 23 *415.*
Lamachus, tantisque viribus Sicilia repetitur, ut ipsis
terrori essent, in quorum auxilia mittebantur. Brevi
post tempore revocato Alcibiade, duo proelia pede-
stria secunda Nicias et Lamachus faciunt, munitioni-
bus deinde circumdatis hostes in urbe clausos etiam
marinis commeatibus intercludunt. Quibus rebus 24
fracti, Syracusani auxilium a Lacedaemoniis petive-
runt. Ab his mittitur Gylippus solus, sed qui instar
omnium auxiliorum erat. Is, audito in itinere belli
jam inclinato statu, auxiliis partim in Graecia, partim
in Sicilia contractis, opportuna bello loca occupat.
Duobus deinde proeliis victus, congressus tertio,
occiso Lamacho, et hostes in fugam compulit et so-
cios obsidione liberavit. Sed quum Athenienses a 25
bello terrestri in navale se transtulissent, Gylippus
classem Lacedaemone cum auxiliis arcessit. Quo
cognito et ipsi Athenienses in locum amissi ducis De-
mosthenem et Eurymedonta cum supplemento copia-
rum mittunt. Peloponnesii quoque communi civita- 26
tium decreto ingentia Syracusanis auxilia misere, et
quasi Graeciae bellum in Siciliam translatum esset,
ita ex utraque parte summis viribus dimicabatur.

CAP. VI.

Atheniensium in Sicilia clades. 413.

Prima congressione navalis certaminis Athenien- 27
ses vincuntur, castra quoque cum omni publica ac
privata pecunia amittunt. Super haec mala quum
etiam terrestri proelio victi essent, tunc Demosthenes
censere coepit, *ut abirent Sicilia, dum res quamvis
afflictae nondum tamen perditae forent; neque in*

bello male auspicato amplius perseverandum; esse domi graviora et forsitan infeliciora bella, in quae servare hos urbis apparatus oporteat. Nicias seu pudore male actae rei, seu metu destitutae spei civium,
28 seu impellente fato manere contendit. Reparatur igitur navale bellum, et animi a prioris fortunae procella ad spem certaminis revocantur, sed inscitia ducum, qui inter angustias maris se tuentes Syracusanos aggressi fuerant, facile vincuntur. Eurymedon dux in prima acie fortissime dimicans primus cadit; triginta naves, quibus praefuerat, incenduntur. Demosthenes et Nicias, et ipsi victi, exercitum in terram
29 deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas centum triginta naves Gylippus invasit, ipsos deinde insequitur, fugientes partim capit, partim caedit. Demosthenes, amisso exercitu, a captivitate gladio et voluntaria morte se vindicat; Nicias autem, ne Demosthenis quidem exemplo, ut sibi consuleret, admonitus, cladem suorum auxit dedecore captivitatis.

LIBER VIII.

Belli Peloponnesiaci pars altera.

CAP. I.

Alcibiade auctore Lacedaemonii bellum Atheniensibus inferunt.

1 Dum Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius, quam felicius gerunt, interim concitor et dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur, mysteria Cereris sacra, nulla re magis quam silentio sollennia, enunciavisse, revocatusque a bello ad judicium, sive conscientiam, sive indignitatem rei non
2 ferens, tacitus in exsilium Elidem profectus est. Inde, ubi non damnatum se tantum, verum etiam diris per omnium sacerdotum religiones devotum cognovit,

Lacedaemona se contulit ibique regem Lacedaemoniorum impulit, ut turbatis Atheniensibus adverso Siciliae proelio ultro bellum inferret. Quo facto, omnia 3
Graeciae regna velut ad exstinguendum commune incendium concurrunt. Tantum odii Athenienses immoderati imperii crudelitate contraxerant. Darius quoque, rex Persarum, memor paterni avitique in hanc urbem odii, facta cum Lacedaemoniis per Tissaphernem, praefectum Lydiae, societate, omnem sumptum belli pollicetur. Et erat hic quidem titulus cum Graecis coëundi, re autem vera timebat, ne, victis Atheniensibus, ad se Lacedaemonii arma transferrent.
Quis igitur miretur, tam florentes Atheniensium opes 4
ruisse, quum ad opprimendam unam urbem totius Orientis arma concurrerent? Non tamen inerti neque incruento cecidere bello, sed proeliati ad ultimum, victores etiam interdum, consumpti magis fortunae
varietate, quam victi sunt. Principio belli omnes ab 5
his etiam socii desciverant, ut fit: quo se fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.

CAP. II.

Alcibiades apud Tissaphernem.

Alcibiades quoque motum adversus patriam bel- 6
lum non gregarii militis opera, sed imperatoriis virtutibus adjuvat; quippe acceptis quinque navibus in Asiam contendit, et tributarias Atheniensium civitates auctoritate nominis sui ad defectionem compellit.
Sed apud Lacedaemonios virtus Alcibiadis plus invi- 7
diae quam gratiae contraxit. Itaque quum principes, velut aemulum gloriae suae, interficiendum insidiis mandassent, cognita re Alcibiades ad Tissaphernem, praefectum Darii regis, profugit, cui se celeriter offi-
cii comitate et obsequendi gratia insinuavit. Erat 8
enim et aetatis flore et formae pulchritudine, nec minus eloquentia etiam inter Athenienses insignis; sed in conciliandis amicitiis, quam in retinendis vir me-

lior, quia morum vitia sub umbra eloquentiae primo
9 latebant. Persuadet igitur Tissapherni, ne tanta stipendia classi Lacedaemoniorum praeberet. *Vocandos enim in portionem muneris Jonios, quorum pro libertate, quum tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit; neque auxiliis nimis enixe Lacedaemonios juvandos: quippe memorem esse debere, alienam se victoriam, non suam instruere, et eatenus bellum susti-*
10 *nendum, ne inopia deseratur. Nam regem Persarum, dissentientibus Graecis, arbitrum pacis ac belli fore, et quos suis non possit, ipsorum armis victurum; perfecto autem bello, statim ei cum victoribus dimicandum. Domesticis itaque bellis Graeciam atterendam, ne externis vacet, exaequandasque vires partium, et inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos post hanc victoriam Spartanos, qui vindices se libertatis*
11 *Graeciae professi sint.* Grata oratio Tissapherni fuit. Itaque commeatus maligne praebere, classem regiam non totam mittere, ne aut victoriam daret, aut necessitatem deponendi belli imponeret.

CAP. III.

Alcibiades ab Atheniensium exercitu revocatur.

12 Interea Alcibiades hanc operam civibus suis venditabat; ad quem quum legati Atheniensium venissent, pollicetur his amicitiam regis, si respublica a populo translata ad senatum foret, sperans, fore ut aut, concordante civitate, dux belli ab omnibus legeretur, aut, discordia inter ordines facta, ab altera
13 parte in auxilium vocaretur. Sed Atheniensibus, imminente periculo belli, major salutis, quam dignitatis cura fuit. Itaque permittente populo imperium ad senatum quadringentorum optimatium transfertur. Qui quum crudeliter in plebem consulerent, ab exercitu Alcibiades exsul revocatur duxque classi constitui-
14 tur. Statim igitur Athenas mittit: *ex continenti se cum exercitu venturum recepturumque a quadringen-*

tis jura populi, ni ipsi redderent. Hac denunciatione optimates territi, primo urbem prodere Lacedaemoniis tentavere, dein, quum id nequissent, in exsilium profecti sunt. Itaque Alcibiades, intestino malo patria 15
liberata, summa cura classem instruit, atque ita in bellum adversus Lacedaemonios pergit.

CAP. IV.
Alcibiades Athenas revertitur.

Jam ad Sestum Mindarus et Pharnabazus, Lace- 16
daemoniorum duces, instructis navibus exspectabant. Proelio commisso victoria penes Athenienses fuit. In ea pugna major pars exercitus et omnes ferme hostium duces caesi, naves octoginta captae. Interjectis quoque diebus, quum bellum Lacedaemonii a mari in terram transtulissent, iterato vincuntur. His malis 17
fracti pacem petiere; quam ne acciperent, opera eorum effectum est, quibus ea res quaestum praebebat. Interea et Syracusanorum auxilia illatum a Carthaginiensibus Siciliae bellum domum revocavit. Quibus 18
rebus destitutis Lacedaemoniis, Alcibiades cum classe victrici Asiam vastat; multis locis proelia facit; ubique victor recipit civitates, quae defecerant; nonnullas capit et imperio Atheniensium adjicit; atque ita prisca navali gloria vindicata, adjecta etiam laude terrestris belli, desideratus civibus suis Athenas revertitur. His 19 ***407.***
omnibus proeliis ducentae naves hostium et praeda ingens capta. Ad hunc redeuntis exercitus triumphum effusa omnis multitudo obviam procedit; et universos quidem milites, praecipue tamen Alcibiadem mirantur; in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit, hunc quasi de coelo missum et ut ipsam Victoriam contuentur; laudant, quae pro patria, nec minus admirantur, quae exsul contra gesserit, excusantes ipsi, iratum provocatumque fecisse. Enimvero 20
tantum in uno viro fuisse momenti, ut maximi imperii subversi et rursum recepti auctor esset, et unde ste-

tisset, eo se victoria transferret, fieretque cum eo mira
21 quaedam fortunae inclinatio! Itaque omnibus non
humanis tantum, verum et divinis eum honoribus one-
rant, certant secum ipsi, utrum contumeliosius eum
expulerint, an revocaverint honoratius. Ipsos illi deos
gratulantes tulere obviam, quorum exsecrationibus
erat devotus; et cui paulo ante omnem humanam opem
interdixerant, eum, si queant, in coelo posuisse cu-
piunt. Explent contumelias honoribus, detrimenta
22 muneribus, exsecrationes precibus. Non Siciliae illis
adversa pugna in ore est, sed Graeciae victoria; non
classes per illum amissae, sed acquisitae, nec Syracu-
sarum, sed Joniae Hellespontique meminerunt. Sic
Alcibiades numquam mediocribus, nec in offensa, nec
in favore studiis suorum exceptus est.

CAP. V.

Alcibiades denuo in exsilium proficiscitur.

23 Dum haec aguntur, a Lacedaemoniis Lysander
classi belloque praeficitur, et in locum Tissaphernis
Darius, rex Persarum, filium suum Cyrum Joniae
Lydiaeque praeposuit, qui Lacedaemonios auxiliis
24 opibusque ad spem fortunae prioris erexit. Aucti igi-
tur viribus, Alcibiadem cum centum navibus in Asiam
profectum, dum agros longa pace divites securus po-
pulatur et praedae dulcedine sine insidiarum metu
sparsos milites habet, repentino adventu oppressere,
tantaque caedes palantium fuit, ut plus vulneris eo
proelio Athenienses acciperent, quam superioribus de-
25 derant; et tanta desperatio apud Athenienses erat, ut
ex continenti Alcibiadem ducem Conone mutarent,
arbitrantes, victos se non fortuna belli, sed fraude im-
peratoris, apud quem plus prior offensa valuisset,
quam recentia beneficia; vicisse autem eum priore
bello ideo tantum, ut ostenderet hostibus, quem ducem
sprevissent, et ut carius eis ipsam victoriam venderet.
26 Omnia enim credibilia in Alcibiade vigor ingenii et

morum luxuria faciebat. Veritus igitur multitudinis impetum, denuo in voluntarium exsilium proficiscitur.

CAP. VI.
Athenienses proelio navali vincuntur. 405.

Itaque Conon, Alcibiadi suffectus, habens ante 27
oculos, cui duci successisset, classem maxima industria
exornat; sed navibus exercitus deerat, fortissimis quibusque in Asiae populatione amissis. Armantur senes
et impuberes pueri, et numerus militum sine exercitus
robore expletur. Sed non magnam bello moram aetas 28
fecit imbellis; caeduntur passim, aut fugientes capiuntur, tantaque strages aut occisorum aut captivorum
fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantum,
verum etiam nomen videretur. Ad tantam inopiam
rediguntur, ut, consumpta militari aetate, peregrinis
civitatem, servis libertatem, damnatis impunitatem
darent. Ex qua colluvione hominum conscripto exercitu, domini antea Graeciae vix libertatem tuebantur.
Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. 29
Tanta virtus animorum erat, ut, quum paulo ante salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam.
Sed neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur, neque eae vires, quibus vincere consuerant,
neque ea scientia militaris in his, quos vincula, non
castra continuerant. Itaque omnes aut capti, aut occisi.
Quum dux Conon eo proelio superfuisset solus, crude- 30
litatem civium metuens, cum octo navibus ad regem
Cyprium concedit Evagoram.

CAP. VII.
Atheniensium post cladem acceptam luctus.

At dux Lacedaemoniorum, rebus feliciter gestis, for- 31
tunae hostium insultat; captivas naves cum praeda
bellica in triumphi modum ornatas mittit Lacedaemona, ac tributarias Atheniensium civitates, quas
metus dubiae belli fortunae in fide tenuerat, volunta-

rias recepit, nec aliud dicionis Atheniensium praeter
32 urbem ipsam reliquit. Quae cuncta quum Athenis
nunciata essent, omnes, relictis domibus, per urbem
discurrere pavidi, alius alium sciscitari, auctorem
nuncii requirere; non pueros imprudentia, non senes
debilitas, non mulieres sexus imbecillitas domi tenet;
adeo ad omnem aetatem tanti mali sensus penetra-
33 verat. In foro deinde coëunt, et ibi perpeti nocte for-
tunam publicam queruntur. Alii fratres aut filios aut
parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cognatis
cariores, et cum privatis casibus querelam publicam
miscent, jam se ipsos, jam ipsam patriam perituram,
miserioremque incolumium, quam amissorum fortu-
34 nam judicantes; sibi quisque ante oculos obsidionem,
famem, superbum victoremque hostem proponentes;
jam ruinam urbis et incendia, jam omnium captivita-
tem et miserrimam servitutem recordantes; feliciores
prorsus priores urbis ruinas ducentes, quae incolumi-
bus filiis parentibusque tectorum tantum ruina taxa-
tae sint. *Nunc autem non classem, in quam, sicuti
pridem, confugiant, superesse, non exercitum, cujus
virtute servati pulchriora possent moenia exstruere.*

CAP. VIII.

Athenarum deditio. Triginta tyranni. Caedes Alcibiadis.

35 Sic defletae ac prope perditae urbi hostes super-
veniunt, et obsidione circumdatos fame urgent; scie-
bant enim, ex advectis copiis non multum superesse,
et, ne novae advehi possent, providerant. Quibus
malis Athenienses fracti, post longam famem et
assidua suorum funera pacem petivere, quae an dari
deberet, diu inter Spartanos sociosque deliberatum.
36 Quum multi delendum Atheniensium nomen, urbem-
que incendio consumendam censerent, negarunt Spar-
tani, se ex duobus Graeciae oculis alterum eruturos,
pacem polliciti, si demissa Piraeëum versus muri bra-
chia dejicerent, navesque, quae reliquae forent, tra-

derent, resque publica ex semet ipsis triginta recto-
res acciperet. In has leges traditam sibi urbem Lace-
daemonii formandam Lysandro tradiderunt. Insignis 37 *404.*
hic annus et expugnatione Athenarum et morte Darii,
regis Persarum, fuit. Mutato statu Athenarum, etiam 38
civium condicio mutatur. Triginta rectores rei-
publicae constituuntur, qui fiunt tyranni; quippe
a principio tria millia sibi satellitum statuunt, quan-
tum ex tot cladibus prope nec civium superfuerat, et
quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus
esset, septingentos milites a victoribus accipiunt.
Caedes deinde civium ab Alcibiade auspicantur, ne 39
iterum rempublicam sub obtentu liberationis invade-
ret. Quem quum profectum ad Artaxerxem, Persa-
rum regem, comperissent, citato itinere miserunt, qui
eum interciperent; a quibus occupatus, quum occidi
aperte non posset, vivus in cubiculo, in quo dormie-
bat, crematus est.

CAP. IX.

Thrasybulus tyrannos vincit.

Liberati hoc ultoris metu tyranni miseras urbis 40
reliquias caedibus et rapinis exhauriunt. Quod quum
displicere uni ex numero suo Therameni didicissent,
ipsum quoque ad terrorem omnium interficiunt. Fit
igitur ex urbe passim civium fuga, repleturque Grae-
cia Atheniensium exsulibus. Quod etiam ipsum au- 41
xilium quum miseris eriperetur (nam Lacedaemonio-
rum edicto civitates exsules recipere prohibebantur),
omnes se Argos et Thebas contulere. Ibi non solum
tutum exsilium egerunt, verum etiam spem recupe-
randae patriae receperunt. Erat inter exsules Thra- 42
sybulus, vir strenuus et nobilis, qui audendum ali-
quid pro patria et pro salute communi, etiam cum
periculo ratus, adunatis exsulibus, castellum Atticae
Phylen occupat. Nec deerat quarundam civitatium 43
tam crudeles casus miserantium favor. Itaque Isme-

nias, Thebanorum princeps, etsi publicis non poterat,
privatis tamen viribus adjuvabat, et Lysias, Syracusa-
nus orator, exsul tunc, quingentos milites stipendio
suo instructos in auxilium patriae communis eloquen-
44 tiae misit. Fit igitur asperum proelium. Sed quum
hinc pro patria summis viribus, inde pro aliena do-
minatione segnius pugnaretur, tyranni vincuntur;
victi in urbem refugiunt, quam exhaustam caedibus
45 suis, etiam armis spoliant. Deinde quum omnes
Athenienses proditionis suspectos haberent, demi-
grare eos ex urbe jubent, et in brachiis muri, quae
diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium
tuentes. Post haec Thrasybulum corrumpere, imperii
46 societatem pollicentes, conantur. Quod quum non
contigisset, auxilia a Lacedaemoniis petivere; quibus
accitis, iterato proeliantur. In eo bello Critias et Hip-
polochus, omnium tyrannorum saevissimi, cadunt.

CAP. X.

Tyranni Athenis pelluntur.

47 Ceteris victis, quum Athenienses quoque fugerent,
magna voce Thrasybulus exclamat, *cur se victorem
fugiant potius, quam ut vindicem communis libertatis
adjuvent? Civium illam meminerint aciem, non ho-
stium esse; nec se ideo arma cepisse, ut aliqua victis
adimat, sed ut adempta restituat; triginta se dominis,
non civitati bellum inferre.* Admonet deinde co-
gnationis, legum, sacrorum communium, tum vetusti
per tot bella commilitii; orat, *misereantur exsulum
civium, si tam patienter ipsi serviant; reddant sibi pa-*
48 *triam, accipiant libertatem.* His vocibus tantum pro-
motum est, ut reversus in urbem exercitus triginta
tyrannos emigrare Eleusina juberet, substitutis decem,
qui rempublicam regerent; qui nihil exemplo prioris
dominationis territi, eandem viam crudelitatis aggressi
49 sunt. Dum haec aguntur, nunciatur Lacedaemone,
bellum Athenis exarsisse; ad quod comprimendum

Pausanias rex mittitur. Qui misericordia exsulis po-
puli permotus, patriam miseris civibus restituit et de-
cem tyrannos ex urbe Eleusina migrare ad ceteros
jubet. Quibus rebus quum pax statuta esset, inter- 50
jectis diebus repente tyranni non minus restitutos ex-
sules, quam se in exsilium actos indignantes, quasi
vero aliorum libertas sua servitus esset, bellum Athe-
niensibus inferunt; sed ad colloquium progressi, per
insidias comprehensi, ut pacis victimae trucidantur.
Populus, quem emigrare jusserant, in urbem revoca- 51
tur. Atque ita per multa membra civitas dissipata in
unum tandem corpus redigitur; et, ne qua dissensio
ex ante actis nasceretur, omnes jurejurando obstrin-
guntur, discordiarum oblivionem fore.

Interea Thebani Corinthiique legatos ad Lace- 52
daemonios mittunt, qui ex manubiis portionem prae-
dae communis belli periculique peterent. Quibus ne-
gatis, non quidem aperte bellum adversus Lacedae-
monios decernunt, sed tacitis animis tantam iram con-
cipiunt, ut subesse bellum intelligi posset.

LIBER IX.

Res Graecorum post bellum Peloponnesiacum gestae.

CAP. I.

Bellum inter Artaxerxem et Cyrum.

Eodem fere tempore Darius, rex Persarum, mori- 1 *404.*
tur, Artaxerxe et Cyro filiis relictis. Regnum Arta-
xerxi, Cyro civitates, quarum praefectus erat, testa-
mento legavit. Sed Cyro judicium patris injuria vi-
debatur. Itaque occulte adversus fratrem bellum pa-
rabat. Quod quum nunciatum Artaxerxi esset, arces- 2
situm ad se fratrem et innocentiam dissimulatione belli
simulantem compedibus aureis vinxit interfecissetque,

ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus jam non occulte bellum, sed palam, nec per dissimulationem, sed aperta professione parare coepit, auxilia undique
3 contrahit. Lacedaemonii memores, Atheniensi bello enixe se ejus opera adjutos, velut ignorantes, contra quem bellum pararetur, decernunt, auxilia Cyro mittenda, ubi res ejus exegisset, quaerentes apud Cyrum gratiam, et apud Artaxerxem, si vicisset, veniam,
4 quum nihil adversus eum aperte decrevissent. Sed quum in bello fors proelii utrumque fratrem pugnae obtulisset, prior Artaxerxes a fratre vulneratur, quem quum equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus a cohorte regia oppressus interficitur. Sic victor Arta-
401. 5 xerxes et praeda fraterni belli et exercitu potitur. In eo proelio decem millia Graecorum in auxilio Cyri fuere, quae et in cornu, in quo steterant, vicerunt, et post mortem Cyri neque armis a tanto exercitu vinci, neque dolo capi potuerunt, revertentesque inter tot indomitas nationes et barbaras gentes, per tanta itineris spatia virtute se usque terminos patriae defenderunt.

CAP. II.

Lacedaemonii bellum inferunt Persis.

6 Lacedaemonii more ingenii humani, quo plura habent, eo ampliora cupientes, non contenti accessione Atheniensium opum, totius Asiae imperium affectare coeperunt; sed major pars sub regno Persarum erat.
7 Itaque Dercyllides dux in hanc militiam electus, quum videret, sibi adversus duos praefectos Artaxerxis regis, Pharnabazum et Tissaphernem, dimicandum, pacificari cum altero statuit. Aptior visus Tissaphernes, vir et industria potior et militibus Cyri instructior; in colloquium vocatur et statutis
8 condicionibus ab armis dimittitur. Hanc rem Pharnabazus apud communem regem criminatur: *ut Lacedaemonios Asiam ingressos non repulerit armis, sed impensis regiis aluerit, merceturque ab his, ut diffe-*

*rant potius bella, quam gerant; tamquam non ad unius
imperii summam detrimentum omne perveniat. Indi-
gnum,* ait, *bella non perfici, sed redimi; hostem pretio,
non armis submoveri.* Regem his vocibus a Tissa- 9
pherne alienatum hortatur, ut in locum ejus navalis
belli ducem eligat Conona Atheniensem, qui, amissa
bello patria, Cypri exsulabat; *quippe Atheniensibus,
etsi fractae sint opes, manere tamen navalem usum,
nec si eligendus sit ex universis, meliorem alium esse.*
Acceptis igitur quingentis talentis, jussus est Conona
classi praeficere.

CAP. III.

Agesilaus et Conon.

His cognitis, Lacedaemonii et ipsi a rege Aegypti, 10
Hercynione, auxilia navalis belli per legatos petunt,
a quo centum triremes et sexcenta millia modiorum
frumenti missa; a ceteris quoque sociis ingentia auxi-
lia contracta sunt. Sed tanto exercitui et contra tan- 11
tum ducem deerat dignus imperator. Itaque postu-
lantibus sociis Agesilaum ducem, regem tunc Lace-
daemoniorum, propter responsa oraculi Delphici diu
Lacedaemonii, an eum summae rei praeponerent, de-
liberaverunt, quibus futurus imperii finis denunciaba-
tur, quum regium claudicasset imperium; erat enim
Agesilaus pede claudus. Ad postremum statuerunt,
melius esse incessu regem, quam imperio regnum
claudicare. Posteaquam Agesilaum cum ingentibus 12
copiis in Asiam misere, non facile dixerim, quod aliud
par ducum tam bene comparatum fuerit; quippe
aetas, virtus, consilium, sapientia utrique prope una,
gloria quoque rerum gestarum eadem; quibus quum
paria omnia fortuna dederit, invictum quoque ab al-
tero utrumque servavit. Magnus igitur amborum ap-
paratus belli, magnae res gestae fuerunt. Sed Cono- 13
nem seditio militum invadit, quos praefecti regis
fraudare stipendio soliti erant; eoque instantius de-

bita poscebant, quo graviorem sub magno duce mili-
14 tiam praesumebant. Itaque Conon, diu rege per epistolas frustra fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit, a cujus aspectu et colloquio prohibitus est, quod eum more Persarum adorare nollet; agit tamen cum eo per internuncios et queritur, *opulentissimi regis bella inopia dilabi, et qui exercitum hostibus parem habeat, pecunia vinci, qua praestet; inferioremque eum ea parte virium inveniri, qua longe superior sit.* Postulat, *dari sibi ministerium impensae, quia*
15 *pluribus id mandare perniciosum sit.* Dato stipendio ad classem remittitur, nec moram agendis rebus facit; multa fortiter, multa feliciter agit; agros hostiles vastat, urbes expugnat, et quasi tempestas quaedam cuncta prosternit. Quibus rebus territi Lacedaemonii ad patriae subsidium revocandum ab Asia Agesilaum decernunt.

CAP. IV.

Pisandrus a Conone vincitur.

16 Interim Pisandrus, ab Agesilao proficiscente dux patriae relictus, ingentem classem summis viribus instruit, fortunam belli tentaturus. Et Conon tunc primum cum hostium exercitu concursurus magna cura ordinat suos. Summa igitur tam ducum in eo proelio,
17 quam militum aemulatio fuit. Nam et ipse dux Conon non tam Persis, quam patriae studebat, et sicut antea auctor amissae dominationis fuerat, sic volebat idem haberi auctor redditae, patriamque vincendo recipere, quam victus amiserat. Neque ipsorum quidem Atheniensium, sed alieni imperii viribus dimicans, gloriam diversis artibus quam priores civitatis suae duces erat consecuturus: *illos,* ait, *vincendo Persas patriam defendisse, se Persas victores faciendo restituturum esse*
18 *patriam.* Porro Pisandrus Agesilai virtutum aemulator erat, contendebatque, ne a rebus gestis ejus et gloriae splendore decederet, neve tot bellis ac se-

culis quaesitum imperium brevis momenti culpa subverteret. Eadem militum et omnium ducum cura erat, quos major sollicitudo cruciabat, non tam ne ipsi quaesitas opes amitterent, quam ne pristinas Athenienses reciperent. Sed quanto majus proelium fuit, 19
tanto et clarior victoria Cononis. Victi Lacedaemonii fugam capessunt; praesidia hostium Athenis deducuntur, populo restituta dignitate condicio servilis eripitur; multae quoque civitates recipiuntur.

CAP. V.

Thebanorum cum Lacedaemoniis bellum.

Hoc initium Atheniensibus resumendae potentiae 20
et Lacedaemoniis habendae finis fuit. Nam velut cum imperio etiam virtutem perdidissent, contemni a finitimis coepere. Primi igitur Thebani, auxiliantibus Atheniensibus, bellum his intulere, quae civitas ex infirmis incrementis virtute Epaminondae ducis ad spem imperii Graeciae erecta est. Fit itaque terrestre 395.
proelium; eadem Lacedaemoniorum fortuna, qua adversus Conona navali proelio pugnatum fuerat. In 21
eo bello Lysander, quo duce Athenienses a Lacedaemoniis victi fuerant, interficitur. Pausanias quoque, alter dux Lacedaemoniorum, proditionis accusatus in exsilium abiit. Thebani igitur potiti victoria universum exercitum ad urbem Lacedaemoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quoniam deserti a sociis omnibus erant. Quod metuentes Lacedaemonii regem 22
suum Agesilaum ex Asia, qui ibi magnas res gerebat, ad defensionem patriae arcessunt. Occiso enim Lysandro nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cujus quoniam serus adventus erat, conscripto exer- 23
citu obviam hosti procedunt. Sed victis adversus paulo ante victores nec animus neque vires pares fuere. Prima igitur congressione funduntur. Deletis jam suorum copiis supervenit rex Agesilaus, qui resti-

394. tuto proelio hostibus victoriam eripuit; ipse tamen graviter sauciatur.

CAP. VI.

Iphicrates et Conon, Atheniensium duces.

24 Quibus rebus cognitis, Athenienses verentes, ne, iterum Lacedaemoniis victoribus, in pristinam sortem servitutis redigerentur, exercitum contrahunt, eumque in auxilium Boeotiorum per Iphicratem, viginti quidem annos natum, sed magnae indolis juvenem, duci jubent.
25 Hujus adolescentis supra aetatem virtus admirabilis fuit, nec umquam ante eum Athenienses inter tot tantosque duces aut spei majoris, aut indolis maturioris imperatorem habuerunt, in quo non imperatoriae
26 tantum, verum et oratoriae artes fuere. Conon quoque, audito reditu Agesilai, et ipse ex Asia ad depopulandos Lacedaemoniorum agros revertitur; atque ita, undique belli formidine circumstrepente, clausi
27 Spartani ad summam desperationem rediguntur. Sed Conon, vastatis hostium terris, Athenas pergit, ubi magno civium gaudio exceptus, plus tamen tristitiae ipse ex incensa et diruta a Lacedaemoniis patria, quam laetitiae ex recuperata post tantum temporis cepit. Itaque quae incensa fuerant, praedarum sumptu et exercitu Persarum restituit, quae diruta, reficit.
28 Fatum illud Athenarum fuit, ut ante a Persis crematae, manibus eorum, et nunc a Lacedaemoniis dirutae, ex spoliis Lacedaemoniorum restituerentur, versaque vice nunc haberent socios, quos tunc hostes habuerant, et hostes nunc paterentur, cum quibus juncti tunc artissimis societatis vinculis fuerant.

CAP. VII.

Graeciae pax a Persarum rege indicta. 387.

29 Dum haec geruntur, Artaxerxes, rex Persarum, legatos in Graeciam mittit, per quos jubet, *omnes ab armis discedere; qui aliter fecisset, eum se pro*

hoste habiturum; civitatibus libertatem suaque omnia restituit. Fessi igitur tot bellis Graeci cupide paruere.
Hic annus non eo tantum insignis fuit, quod repente 30
pax tota Graecia facta est, sed etiam eo, quod eodem
tempore urbs Romana a Gallis capta est. Sed Lace- 31
daemonii securis insidiantes, absentiam Arcadum speculati, castellum eorum expugnant occupatoque praesidium imponunt. Itaque armato instructoque exercitu Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis,
amissa bello repetunt. In eo proelio Archidamus, 32
dux Lacedaemoniorum, vulneratur, qui quum caedi suos jam ut victos videret, per praeconem corpora interfectorum ad sepulturam poscit (hoc est enim signum apud Graecos victoriae traditae), qua confessione contenti Thebani signum parcendi dedere.

CAP. VIII.

Bellum inter Lacedaemonios et Thebanos.

Paucis deinde post diebus, neutris quidquam 33
hostile facientibus, quum quasi tacito consensu induciae essent, Lacedaemoniis alia bella adversus finitimos gerentibus, Thebani Epaminonda duce occupan-
dae urbis eorum spem ceperunt. Itaque principio 34
noctis taciti Lacedaemona proficiscuntur, non tamen aggredi incautos potuerunt, quippe senes et cetera imbellis aetas, quum adventum hostium praesensissent, in ipsis portarum angustiis armati occurrunt, et adversus quindecim millia militum non amplius centum
jam effoetae aetatis viri pugnae se offerunt. Pauci 35
igitur sustinuere senes aciem, cui ante dies universa juventus par esse non potuit. In eo proelio duo duces hostium cecidere. Thebani, Agesilai adventu nun-
ciato, recessere. Nec bellum diu dilatum, nam Spar- 36
tanorum juventus, senum virtute et gloria incensa, teneri non potuit, quin e continenti acie decerneret. Quum victoria Thebanorum esset, Epaminondas, dum non ducis tantum, verum etiam fortissimi militis officio

fungitur, graviter vulneratur. Quo audito, his ex dolore metus, et illis ex gaudio stupor injicitur; atque ita veluti ex placito consensu a proelio disceditur.

CAP. IX.

Epaminondae mors. 362.

37 Paulo post Epaminondas decedit, cum quo vires quoque reipublicae ceciderunt. Nam sicuti telo si primam aciem praefregeris, reliquo ferro vim nocendi sustuleris: sic illo ablato duce Thebanorum, rei quoque publicae vires hebetatae sunt, ut non tam illum amisisse, quam cum illo interiisse omnes viderentur. Nam neque ante hunc ducem ullum memorabile bellum gessere, nec postea virtutibus, sed cladibus insignes fuere, ut manifestum sit, patriae gloriam et natam et
38 exstinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertum, vir melior, an dux esset. Nam et imperium non sibi, sed patriae semper quaesivit, et pecuniae adeo egenus fuit, ut sumptus funeri defuerit. Gloriae quoque non cupidior, quam pecuniae; quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt; honoresque ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed ipsis dare videretur. Jam literarum studium, jam philosophiae doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiae scientia
39 homini inter literas nato. Neque ab hoc vitae proposito mortis ratio dissensit. Nam ut relatus in castra semianimis vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis. Quod ut servatum audivit, allatum velut laborum gloriaeque socium osculatus est. Iterum quaesivit, utri vicissent. Ut audivit, Thebanos, *bene habere se rem*, dixit; atque ita velut gratulabundus patriae exspiravit.

CAP. X.

Athenienses a pristina virtute deficiunt.

40 Hujus morte etiam Atheniensium virtus intercidit; siquidem eo amisso, cui aemulari consueverant, in

segnitiam torporemque resoluti, non ut olim in classem et exercitus, sed in dies festos apparatusque ludorum reditus publicos effundunt, et cum actoribus nobilissimis poëtisque theatra celebrant, frequentius scenam, quam castra visentes, versificatoresque meliores, quam duces laudantes. Tunc vectigal publicum, quo antea milites et remiges alebantur, cum urbano populo dividi coeptum est.

Quibus rebus effectum est, ut inter otia Graecorum 41
sordidum et obscurum antea Macedonum nomen emergeret, et Philippus, obses triennio Thebis habitus, Epaminondae et Pelopidae virtutibus eruditus, regnum Macedoniae Graeciae et Asiae cervicibus velut jugum servitutis imponeret.

MACEDONUM IMPERIUM.

LIBER X.

Initia regni Macedonici.

CAP. I.

Caranus.

1 Macedonia ante a nomine Emathionis regis Emathia cognominata est. Hujus sicuti termini perangusti, ita incrementa modica fuere. Populus Pelasgi, regio Paeonia dicebatur. Sed postea virtute regum et gentis industria, subactis primo finitimis, mox longinquis nationibus, imperium usque ad ex-
2 tremos Orientis terminos prolatum. In regione Paeonia, quae nunc portio est Macedoniae, regnasse fertur Pelegonus, pater Asteropaei, cujus Trojano bello inter clarissimos vindices urbis nomen accepimus. Ex alio latere in Europia regnum Europus tenuit.
3 Sed et Caranus cum magna multitudine Graecorum sedes in Macedonia responso oraculi jussus quaerere, quum in Emathiam venisset, urbem Edessam, non sentientibus oppidanis propter imbrium et nebulae magnitudinem, gregem caprarum imbrem fugientium secutus occupavit, revocatusque in memoriam oraculi, quo jussus erat, *ducibus capris imperium quaerere*, regni sedem statuit; religioseque postea observavit, quocunque agmen movebat, ante signa easdem capras habere, coeptorum duces habiturus, quas regni habuerat auctores. Urbem Edessam ob memoriam muneris Aegas, populum Aegeadas voca-

vit. Pulso deinde Mida (nam is quoque portionem 4
Macedoniae tenuit) aliisque regibus pulsis, in locum omnium solus successit, primusque adunatis gentibus variorum populorum veluti unum corpus Macedoniae fecit, crescentique regno valida incrementorum fundamenta constituit.

CAP. II.

Perdicca, Argaeus, Philippus, Aëropus, Amyntas.

Post hunc Perdicca regnavit, cujus et vita illustris 5
et postrema praecepta memorabilia fuere: siquidem senex moriens Argaeo filio monstravit locum, quo condi vellet, ibique non sua tantum, sed et succedentium sibi regum ossa poni jussit, praefatus, *quoad ibi conditae posterorum reliquiae forent, regnum in familia mansurum*; creduntque hac superstitione, exstinctam in Alexandro stirpem, quia locum sepulturae mutaverit. Argaeus, moderate et cum amore 6
popularium administrato regno, successorem filium Philippum reliquit, qui immatura morte raptus, Aëropum parvulum admodum instituit heredem. Itaque Illyrii, infantiam regis pupilli contemnentes, 7
bello Macedones aggrediuntur. Qui proelio pulsi, rege suo in cunis prolato et pone aciem posito, acrius certamen repetivere; tanquam ideo victi fuissent antea, quod bellantibus sibi regis sui auspicia defuissent; futuri vel propterea erant victores, quod ex superstitione animum vincendi ceperant; simul et miseratio eos infantis tenebat, quem, si victi forent, captivum de rege facturi videbantur. Conserto igitur proelio, magna caede Illyrios fudere, ostenderuntque hostibus suis, priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuisse. Huic Amyntas succedit, et propria 8
virtute et Alexandri filii egregia indole insigniter clarus; cui Alexandro tanta omnium virtutum ornamenta exstitere, ut etiam Olympio certamine vario ludicrorum genere contenderit.

CAP. III.

Legati Persarum ad Amyntam interficiuntur.

9 Interim Darius, rex Persarum, turpi ab Scythia
fuga submotus, ne ubique deformis militiae damnis
haberetur, mittit cum parte copiarum Megabazum ad
subigendam Thraciam ceteraque ejus tractus regna.
Qui, legatis ad Amyntam, regem Macedoniae, missis,
obsides in pignus futurae pacis dari sibi postulabat.
10 Sed legati benique excepti, inter epulas crescente
ebrietate, rogant Amyntam, ut apparatui epularum
adjiciat jus familiaritatis, adhibitis in convivium suis
ac filii uxoribus: *id apud Persas haberi pignus ac*
11 *foedus hospitii.* Quae ut venerunt, petulantius Per-
sis eas eludentibus, filius Amyntae Alexander rogat
patrem, respectu aetatis ac gravitatis suae abiret con-
vivio, pollicitus, se hospitum temperaturum jocos.
Quo digresso, mulieres quoque paululum e convivio
evocat, cultius exornaturus gratioresque reducturus.
In quarum locum matronali habitu exornatos juvenes
supponit, eosque petulantiam legatorum ferro, quod
12 sub veste gerebant, compescere jubet. Atque ita in-
terfectis omnibus, ignarus rei Megabazus, quum le-
gati non redirent, mittit eo cum exercitus parte Bu-
barem ut in bellum facile et mediocre, dedignatus
ipse ire, ne dehonestaretur proelio tam sordidae gen-
tis. Sed Bubares ante bellum amore filiae Amyntae
captus, omisso bello, nuptias facit, depositisque hosti-
libus animis, in affinitatis jura succedit.

CAP. IV.

Amyntas, Philippi Magni pater.

13 Post Bubaris discessum a Macedonia Amyntas
rex decedit. Cujus filio et successori Alexandro co-
gnatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem
praestitit, verum etiam Xerxem adeo conciliavit, ut,
quum Graeciam veluti tempestas quaedam occupas-
set, inter Olympum Haemumque montes totius regio-

nis imperio eum donaverit. Sed nec virtute minus, quam Persarum liberalitate regnum ampliavit. Per 14
ordinem deinde successionis regnum ad Amyntam, *393—370.*
fratris ejus Menelai filium, pervenit. Hic quoque insignis industria et omnibus imperatoriis virtutibus instructus fuit; qui ex Eurydice tres filios sustulit, Alexandrum, Perdiccam et Philippum, Alexandri Magni Macedonis patrem, et filiam Euryonen, ex Gygaea autem Archelaum, Aridaeum, Menelaum. Cum Illyriis deinde et cum Olynthiis gravia bella 15
gessit. Insidiis etiam Eurydices uxoris, quae nuptias generi pacta occidendum virum regnumque illi tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia matris consilia prodidisset. Functus itaque tot periculis senex decessit, regno maximo ex filiis Alexandro tradito.

CAP. V.

Philippi fratres a matre Eurydice interficiuntur.

Alexander igitur inter prima initia regni bellum 16
ab Illyriis, pacta mercede et Philippo fratre dato obside, redemit. Interjecto quoque tempore per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat, quae res Philippo maxima incrementa egregiae indolis dedit. Siquidem Thebis triennio obses habitus, prima pueritiae rudimenta in urbe severitatis antiquae et in domo Epaminondae, summi et philosophi et imperatoris, posuit. Nec multo post Alexander, in- 17
sidiis Eurydices matris appetitus, occumbit, cui in scelere deprehensae Amyntas propter communes liberos, ignarus eisdem quandoque exitiosam fore, pepercerat. Frater quoque ejus Perdicca pari insidiarum 18
fraude decipitur. Indignum prorsus, liberos vita privatos esse a matre, quam a scelerum suorum suppliciis liberorum contemplatio vindicaverat. Perdiccae caedes eo indignior videbatur, quod ei apud matrem misericordiam ne parvulus quidem filius conciliaverat. Itaque Philippus diu non regem, sed tutorem 19

pupilli egit. At ubi graviora bella imminebant, serumque auxilium in exspectatione infantis erat, com-
359. pulsus a populo regnum suscepit.

LIBER XI.

Philippi Magni bellum Phocense.

CAP. I.

Philippi res gestae usque ad captam urbem Methonam.

1 Ut est ingressus imperium, magna de illo spes omnibus fuit, et propter ipsius ingenium, quod magnum spondebat virum, et propter vetera fata, quae cecinerant, *uno ex Amyntae filiis regnante florentissimum fore Macedoniae statum;* cui spei scelus
2 matris hunc residuum fecerat. Principio regni hinc caedes fratrum indigne peremptorum, inde hostium multitudo, hinc insidiarum metus, inde inopia continuis bellis exhausti regni immaturam aetatem tironis urgebant; bella velut conspiratione quadam ad
3 opprimendam Macedoniam multarum gentium ex diversis locis uno tempore confluebant. Quae, quoniam omnibus par esse non poterat, dispensanda ratus, alia interposita pactione componit, alia redimit, facillimis quibusque aggressis, quorum victoria et militum trepidos animos firmaret, et contemptum sibi hostium
4 demeret. Primum illi cum Atheniensibus certamen fuit; quibus per insidias victis, metu belli gravioris, quum interficere omnes posset, incolumes sine pretio dimisit. Post haec, bello in Illyrios translato, multa
5 millia hostium caedit. Deinde Thessaliam non praedae cupiditate, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat, nihil minus quam bellum metuentem improvisus expugnat, unumque corpus equitum pedestriumque copiarum invicti exer-
6 citus facit. Quibus rebus feliciter provenientibus,

Olympiadem, Neoptolemi regis Molossorum filiam, uxorem ducit, conciliante nuptias fratre patruele, altore virginis, Arryba, rege Molossorum, qui sororem Olympiadis Troada in matrimonio habebat; quae causa illi exitii malorumque omnium initium fuit. Nam, dum regni incrementa affinitate Philippi acquisiturum se sperat, proprio regno ab eodem privatus, in exsilio consenuit. His ita gestis, Philippus jam 7
non contentus submovere bella, ultro etiam quietos lacessit. Quum Methonam urbem oppugnaret, in praetereuntem de muris sagitta jacta dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior adversus hostes factus est, adeo ut interjectis diebus pacem deprecantibus dederit, nec moderatus tantum, verum etiam mitis adversus victos fuerit.

CAP. II.

Belli Phocensis causa et origo.

Graeciae civitates, dum imperare singulae cu- 8
piunt, imperium omnes perdiderunt. Namque Philippus, rex Macedoniae, velut e specula quadam libertati omnium insidiatus, contentiones civitatium alendo, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit. Causa et origo hujus 9
mali Thebani fuere, qui, quum rerum potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, victos armis Lacedaemonios et Phocenses apud commune Graeciae concilium superbe accusaverunt. Lacedaemoniis crimini datum, quod arcem Thebanam induciarum tempore occupassent; Phocensibus, quod Boeotiam depopulati essent. Quum judicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecunia damnantur, quanta exsolvi non posset. Phocenses igitur, quum agris, li- 10
beris conjugibusque privarentur, desperatis rebus, Philomelo quodam duce, velut deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupavere. Inde auro 355.
et pecunia divites conducto mercenario milite bellum

11 Thebanis intulerunt. Factum Phocensium tametsi
omnes exsecrarentur propter sacrilegium, plus tamen
invidiae Thebanis, a quibus ad hanc necessitatem
compulsi fuerant, quam ipsis intulit. Itaque auxilia
his et ab Atheniensibus et a Lacedaemoniis missa.
12 Prima igitur congressione Philomelus Thebanos
castris exuit. Sequenti proelio primus inter confertissimos
dimicans cecidit et sacrilegii poenas impio sanguine
luit. In hujus locum dux Onomarchus creatur.

CAP. III.

Philippus Phocenses in Thessalia vincit.

13 Adversus eum Thebani Thessalique non ex civibus
suis, ne victoris potentiam paterentur, sed Philippum,
Macedoniae regem, ducem eligunt, et externae
dominationi, quam in suis timuerunt, sponte suc-
14 cedunt. Itaque Philippus, quasi sacrilegii, non Thebanorum
ultor esset, omnes milites coronas laureas
sumere jubet, atque ita veluti deo duce in proelium
pergit. Phocenses, insignibus dei conspectis, conscientia
delictorum territi, abjectis armis fugam capessunt,
poenasque violatae religionis sanguine et
15 caedibus suis pendunt. Incredibile, quantum ea res
apud omnes nationes Philippo gloriae dedit: *illum
vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum solum
exstitisse; dignum itaque, qui diis proximus habere-
16 tur, per quem deorum majestas vindicata sit.* Sed
Athenienses, audito belli eventu, ne in Graeciam Philippus
transiret, angustias Thermopylarum pari ratione,
sicuti antea advenientibus Persis, occupavere,
17 sed nequaquam simili aut virtute aut causa; siquidem
tunc pro libertate Graeciae, nunc pro sacrilegio publico;
tunc a rapina hostium templa vindicaturi, nunc
adversus vindices templorum raptores defensuri; immemores
prorsus, quod in dubiis rebus suis illo deo
etiam consiliorum auctore usi fuerant, quod illo duce
tot bella victores inierant, tot urbes auspicato condi-

derant, tantum imperium terra marique quaesierant, quod nihil sine majestate numinis ejus aut privatae umquam, aut publicae rei gesserant. Tantum facinus admisere ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus institutisque formata, ut, quid posthac succensere jure barbaris possent, non haberent!

CAP. IV.

Philippus regnum suum variis modis auget.

Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios 18
fuit; quippe veluti timens, ne ab hostibus sacrilegii
scelere vinceretur, civitates, quarum paulo ante dux
fuerat, quae sub auspiciis ejus militaverant, quae illi
sibique victoriam gratulati fuerant, hospitaliter occu-
patas diripuit; conjuges liberosque omnium sub co-
rona vendidit, non deorum immortalium templis, non
aedibus sacris, non diis penatibus publicis privatisque,
ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat, pe-
percit: prorsus ut non tam sacrilegii ultor exstitisse,
quam sacrilegiorum licentiam quaesisse videretur.
Inde, veluti rebus egregie gestis, in Chalcidicam tra- 19
jicit, ubi, bello pari perfidia gesto, captisque per dolum
et occisis finitimis regibus, universam provinciam im-
perio Macedoniae adjungit. Deinde ad abolendam in- 20
vidiae famam, qua insignis praeter ceteros tunc tem-
poris habebatur, per regna mittit et opulentissimas
civitates, qui opinionem sererent, regem Philippum
magna pecunia locare et muros per civitates et fana et
templa facienda, et per praecones susceptores sollicita-
rent. Qui quum in Macedoniam venissent, variis dila-
tionibus frustrati, vim regiae majestatis timentes taciti
proficiscebantur. Post haec Olynthios aggreditur; re- 21
ceperant enim per misericordiam post caedem unius
duos ejus fratres, quos Philippus ex noverca genitos
veluti participes regni interficere gestiebat. Ob hanc
igitur causam urbem antiquam et nobilem exscindit et *348.*
fratres olim destinato supplicio tradit, praedaque in-

22 genti pariter et parricidio voto fruitur. Inde, quasi
omnia, quae agitasset animo, ei licerent, auraria in
Thessalia, argenti metalla in Thracia occupat; et ne
quod jus vel fas inviolatum praetermitteret, piraticam
23 quoque exercere instituit. His ita gestis, forte evenit,
ut eum fratres duo, reges Thraciae, non contemplatione
justitiae ejus, sed invicem metuentes, ne alterius viri-
bus accederet, disceptationum suarum judicem elige-
rent. Sed Philippus more ingenii sui ad judicium
veluti ad bellum inopinantibus fratribus instructo exer-
citu supervenit, et regno utrumque non judicis more,
sed fraude latronis ac scelere spoliavit.

CAP. V.

Philippus Thermopylarum angustias occupat.

24 Dum haec aguntur, legati Atheniensium petentes
pacem ad eum venerunt. Quibus auditis, et ipse lega-
tos Athenas cum pacis condicionibus misit; ibique ex
25 commodo utrorumque pax facta. Ex ceteris quoque
Graeciae civitatibus non pacis amore, sed belli metu
legationes venere. Crudescente ira, Thessali Boeotii-
que orant, ut professum adversus Phocenses ducem
Graeciae se exhibeat; tanto odio Phocensium arden-
tes, ut obliti cladium suarum perire ipsi, quam non
perdere eos praeoptarent, expertamque Philippi cru-
delitatem pati, quam parcere hostibus suis mallent.
26 Contra Phocensium legati, adhibitis Lacedaemoniis et
Atheniensibus, bellum deprecabantur, cujus ab eo dila-
27 tionem ter jam emerant. Foedum prorsus miserandum-
que spectaculum erat, Graeciam etiam nunc et viribus
et dignitate orbis terrarum principem, regum gentium-
que semper victricem, et multarum adhuc urbium do-
minam, alienis excubare sedibus aut rogantem bellum,
aut deprecantem; in alterius ope omnem spem po-
suisse orbis terrarum vindices, eoque discordia sua
civilibusque bellis redactos, ut adulentur ultro sordi-
dam paulo ante clientelae suae partem; et haec po-

tissimum facere Thebanos Lacedaemoniosque, antea inter se imperii, nunc gratiae imperantis aemulos! Philippus, secreto auditis utrisque legationibus, his 28
veniam belli pollicetur, illis contra, venturum se auxiliumque laturum; utrosque vetat parare bellum aut metuere. Sic securis omnibus Thermopylarum angustias occupat.

CAP. VI.

Phocensium deditio.

Tunc primum Phocenses captos se fraude Philippi 29
animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt. Sed neque spatium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia, et Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. Victi igitur necessitate, pacta salute se dediderunt. Sed pactio ejus fidei fuit, cujus antea 30 *346.*
fuerat deprecati belli promissio. Caeduntur passim rapiunturque; non liberi parentibus, non conjuges maritis, non deorum simulacra templis suis relinquuntur. Unum tantum miseris solatium fuit, quod quum Philippus portione praedae socios fraudasset, nihil rerum suarum apud inimicos viderunt. Mise- 31
randa ubique facies et excidio similis erat. Non quidem pavor ille hostilis nec discursus per urbem militum erat, non tumultus armorum, non bonorum atque hominum rapina; sed tacitus maeror et luctus, verentibus, ne ipsae lacrimae pro contumacia haberentur. Crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius demissus, 32
quo minus profiteri licet. Nunc sepulcra majorum, nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, considerabant, miserantes nunc vicem suam, quod in eam diem vixissent, nunc filiorum, quod non post eam diem nati essent.

CAP. VII.

Philippus monarchiam cum summa injustitia constituit.

Reversus in regnum, ut pastores pecora nunc 33
in hibernos, nunc in aestivos saltus trajiciunt, sic

ille populos et urbes ad libidinem suam transfert. Atque ita e multis gentibus nationibusque unum
34 regnum populumque constituit. Compositis ordinatisque in Macedonia rebus, Dardanos ceterosque finitimos fraude captos expugnat. Sed nec a proximis manus abstinet; nam Arrubam, regem Epiri, uxori suae Olympiadi artissima cognatione junctum, pellere regno statuit; atque Alexandrum, privignum ejus, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestae pulchritudinis, in Macedoniam nomine sororis arcessit, cui, puero admodum, regnum Arrubae ereptum postea tradit.

LIBER XII.

Reliquae Philippi expeditiones et obitus.

CAP. I.

Philippus Byzantium frustra obsidet.

1 In Graeciam Philippus quum venisset, sollicitatus paucarum civitatium direptione et ex praeda modicarum urbium, quantae opes universarum essent, animo prospiciens, bellum toti Graeciae inferre statuit. Ad cujus emolumentum egregie pertinere ratus, si Byzantium, nobilem et maritimam urbem, receptaculum terra marique copiis suis futurum, in potestatem redegisset, eandem, claudentem sibi portas, obsidione cin-
2 xit. Haec urbs, Persarum imperio a Pausania, rege Spartanorum, erepta, per septem annos a Lacedaemoniis possessa fuit; deinde variante victoria nunc Lacedaemoniorum, nunc Atheniensium juris habita est. Quae incerta possessio effecit, ut, libertatem constan-
3 tius tueretur. Itaque Philippus, longa obsidionis mora exhaustus pecunia, piraticam exercere instituit. Captis igitur centum septuaginta navibus mercibusque distractis, anhelantem inopiam paululum recreavit.

Deinde, ne unius urbis oppugnatione tantus exercitus 4 teneretur, profectus cum fortissimis multas Chersonesi urbes expugnat; filiumque Alexandrum, decem et octo annos natum, ut sub militia patris tirocinii rudimenta poneret, ad se arcessit. In Scythiam quoque praedandi causa profectus est, more negotiantium impensas belli alio bello refecturus.

CAP. II.

Bellum adversus Scythas.

Erat eo tempore rex Scytharum Atheas, qui, quum 5
bello Istrianorum premeretur, auxilium a Philippo per Apollonienses petit, in successionem eum regni Scythiae adoptaturus. Interim Istrianorum rex decedens et metu belli et auxiliorum necessitate Scythas solvit. Itaque Atheas, remissis Macedonibus, renunciari Philippo jubet, *neque auxilium ejus se petisse neque adoptionem mandasse; nam neque ope Macedonum egere Scythas, neque heredem sibi, incolumi filio, deesse.* His auditis Philippus legatos ad Atheam 6
mittit, impensae obsidionis portionem petentes, *ne inopia deserere bellum cogatur. Quod eo promptius eum facere debere, quod missis a se in auxilium ejus militibus ne sumptum quidem viae, non modo officii pretia dederit.* Atheas inclementiam coeli et terrae 7
sterilitatem causatus, quae non patrimoniis ditet Scythas, sed vix alimenta exhibeat, respondit: *nullas sibi opes esse, quibus tantum regem expleat, et turpius se putare, parvo defungi, quam totum abnuere; Scythas autem virtute animi et duritia corporis, non opibus censeri.* Quibus derisus Philippus, soluta 8
obsidione Byzantii, Scythica bella aggreditur, praemissis legatis, quo securiores faceret, qui nuncient Atheae, *dum Byzantium obsidet, vovisse se statuam Herculi, ad quam in ostio Istri ponendam se venire;* pacatum accessum ad religionem dei petens, amicus ipse Scythis venturus. Ille, *si voto fungi vellet, sta-* 9

tuam sibi mitti, jubet: *non modo ut ponatur, verum*
etiam ut inviolata maneat, pollicetur; *exercitum*
autem fines ingredi, negat, *se passurum. Ac si in-*
vitis Scythis statuam ponat, eo digresso sublaturum,
10 *versurumque aes statuae in aculeos sagittarum.* His
utrimque irritatis animis, proelium committitur. Quum
virtute et numero praestarent Scythae, astu Philippi
vincuntur. Viginti millia puerorum ac feminarum
capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil. Ea
primum fides inopiae Scythicae fuit. Viginti millia
nobilium equarum ad genus faciendum in Macedo-
niam missa.

CAP. III.

Athenienses et Thebani a Philippo vincuntur.

11 Sed revertenti ab Scythia Triballi Philippo occur-
runt; negant, se transitum daturos, ni portionem ac-
cipiant praedae. Hinc jurgium et mox proelium, in
quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per
corpus ejus equus interficeretur. Quum omnes occi-
sum putarent, praeda amissa est. Ita Scythica, velut
12 devota spolia paene luctuosa Macedonibus fuere. Ubi
vero ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum
bellum Atheniensibus infert, quorum causae Thebani
se junxere metuentes, ne victis Atheniensibus bellum
veluti vicinum incendium ad se transiret. Facta igi-
tur inter duas paulo ante infestissimas civitates socie-
tate, legationibus Graeciam fatigant; *communem*
hostem, putant, *communibus viribus submoven-*
dum; neque enim cessaturum Philippum, si prospere
prima successerint, nisi omnem Graeciam domuerit.
Motae quaedam civitates Atheniensibus se jungunt,
quasdam autem ad Philippum belli metus traxit.
13 Proelio commisso, quum Athenienses longe majore
militum numero praestarent, assiduis bellis indurata
virtute Macedonum vincuntur. Non tamen immemo-
res pristinae gloriae cecidere, quippe adversis vul-
neribus omnes loca, quae tuenda a ducibus acceperant,

morientes corporibus texerunt. Hic dies universae Graeciae et gloriam dominationis et vetustissimam libertatem finivit. 338.

CAP. IV.

Philippus victoria moderate usus, tamen saevit in Thebanos.

Hujus victoriae callide dissimulata laetitia est. 14
Non solita sacra Philippus illa die fecit, non in convivio risit, non ludos inter epulas adhibuit, non coronas aut unguenta sumpsit, et quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. Sed nec regem se Graeciae, sed ducem appellari jussit. Atque ita inter tacitam laetitiam et dolorem hostium temperavit, ut neque apud suos exsultasse, neque apud victos insultasse videretur. Atheniensibus, quos passus fuerat 15
infestissimos, et captivos gratis remisit, et bello consumptorum corpora sepulturae reddidit, reliquiasque funerum ut ad sepulcra majorum deferrent, ultro hortatus est. Super haec Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum his amicitiamque jungerent, Athenas misit. Thebanorum porro non solum 16
captivos, verum etiam interfectorum sepulturam vendidit. Principes civitatis alios securi percussit, alios in exsilium egit, bonaque omnium occupavit. Pulsos deinde per injuriam in patriam restituit. Ex horum 17
numero trecentos exsules judices rectoresque civitati dedit; apud quos quum potentissimi quique rei postularentur, quod per injuriam ipsos in exsilium egissent, hujus constantiae fuerunt, ut omnes se auctores faterentur, meliusque cum republica actum fuisse, quum damnati essent, quam quum restituti, contenderent. Mira prorsus audacia: de judicibus vitae ne- 18
cisque suae, quemadmodum possunt, sententiam ferunt, contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt, et quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem.

CAP. V.

Philippus bellum Persicum parat.

19 Compositis in Graecia rebus, Philippus omnium
civitatium legatos ad formandum rerum praesentium
statum evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem uni-
versae Graeciae pro meritis singularum civitatium
statuit, conciliumque omnium, veluti unum senatum,
ex omnibus legit. Soli Lacedaemonii et legem et re-
gem contempserunt, servitutem, non pacem rati, quae
non ipsis civitatibus conveniret, sed a victore ferre-
20 tur. Auxilia deinde singularum civitatium descri-
buntur, sive adjuvandus ea manu rex oppugnante
aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum. Neque
enim dubium erat, imperium Persarum his apparati-
21 bus peti. Summa auxiliorum ducenta millia peditum
fuere et equitum quindecim millia. Extra hanc sum-
mam et Macedoniae exercitus erat, et confinis domi-
tarum gentium barbaries. Initio veris tres duces in
Asiam Persarum juris praemittit, Parmenionem,
Amyntam et Attalum, cujus sororem Cleopatram nu-
per, expulsa Alexandri matre Olympiade, in matri-
monium receperat.

CAP. VI.

Philippus a Pausania obtruncatur.

22 Interea, dum auxilia a Graecia coëunt, nuptias
Cleopatrae filiae et Alexandri, quem regem Epiri fe-
cerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum
regum, et collocantis filiam et uxorem ducentis, ap-
paratibus insignis. Sed nec ludorum magnificentia
deerat; ad quorum spectaculum Philippus quum sine
custodibus corporis medius inter duos Alexandros,
filium generumque, contenderet, Pausanias, nobilis ex
Macedonibus adolescens, nemini suspectus, occupatis
336. angustiis, Philippum in transitu obtruncat, diemque
23 laetitiae destinatum, foedum luctu funeris facit. Ille
turpissimam injuriam ab Attalo passus fuerat, quam

rem aegre ferens querelam Philippo saepe detulerat. Quum variis frustrationibus non sine risu differretur et honoratum insuper ducatu adversarium cerneret, iram in ipsum Philippum vertit ultionemque, quam ab adversario non poterat, ab iniquo judice exegit.

CAP. VII.

Olympias et Alexander sceleris conscii.

Creditum est etiam, immissum Pausaniam ab 24
Olympiade, matre Alexandri, fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum paternae caedis exstitisse; quippe non minus Olympiadem repudium et praelatam sibi Cleopatram, quam injuriam Pausaniam doluisse; Alexandrum quoque fratrem ex noverca susceptum regni aemulum timuisse; eoque factum esse, ut in convivio antea primum cum Attalo, mox cum ipso patre jurgaret, adeo ut etiam stricto gladio eum Philippus consectatus sit, aegreque a filii caede amicorum precibus exoratus. Quamobrem Alexander ad 25
avunculum se in Epirum cum matre, inde ad regem Illyriorum contulerat; vixque revocanti mitigatus est patri, precibusque cognatorum aegre redire compulsus est. Olympias quoque fratrem suum Alexandrum, 26
Epiri regem, in bellum subornabat, pervicissetque, ni filiae nuptiis pater generum occupasset. His stimulis irarum utrique Pausaniam, de impunitate injuriae suae querentem, ad tantum facinus impulisse creduntur. Olympias certe fugienti percussori equos quoque 27
praeparatos habuit. Ipsa deinde, audita regis nece, quum titulo officii ad exsequias cucurrisset, in cruce pendentis Pausaniae capiti eadem nocte, qua venit, coronam auream imposuit, quod nemo alius audere, nisi haec, superstite Philippi filio, potuisset. Paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias mariti cremavit, et tumulum ei eodem fecit in loco, parentarique eidem quotannis curavit. Post 28
haec Cleopatram, a qua pulsa Philippi matrimonio

fuerat, in gremio ejus prius filia interfecta, finire vitam suspendio coëgit. Novissime gladium, quo rex percussus est, Apollini sub nomine Myrtales consecravit; hoc enim nomen ante Olympiadis parvulae fuit. Quae omnia ita palam facta sunt, ut timuisse videretur, ne facinus ab ea commissum non probaretur.

CAP. VIII.

Philippi cum Alexandro filio comparatio.

29 Decessit Philippus quadraginta septem annos natus, quum viginti quinque regnasset. Genuit ex Larissaea saltatrice filium Aridaeum, qui post Alexandrum regnavit. Habuit et filios alios multos ex variis matrimoniis regio more susceptos, qui partim fato,
30 partim ferro periere. Fuit rex armorum, quam conviviorum studiosior, cui maximae opes erant instrumenta bellorum. In divitiarum quaestu, quam custodia sollertior; itaque inter quotidianas rapinas
31 semper inops erat. Misericordia in eo et perfidia pari jure dilectae. Nulla apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter et insidiosus alloquio, qui plura promitteret, quam praestaret; in seria et jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, in gratia offensam simulare, instruere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam
32 quaerere, sollennis illi consuetudo. Inter haec eloquentia insignis, oratio acuminis et sollertiae plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum
33 deesset ornatus. Huic Alexander filius successit, et virtute et vitiis patre major. Vincendi ratio utrique diversa: hic aperta vi, ille artibus bella tractabat; deceptis ille gaudere hostibus, hic palam fusis. Prudentior ille consilio, hic animo magnificentior. Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere, hic ubi
34 exarsisset, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini nimis uterque avidus, sed ebrietatis diversa vitia: pater de convivio in hostem procurrere, manum conserere,

periculis se temere offerre, Alexander non in hostem, sed in suos saevire. Quamobrem Philippum saepe vulneratum proelia remisere, hic amicorum interfector convivio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis 35
volebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic metui. Literarum cultus utrique similis. Sollertiae pater majoris, hic fidei. Verbis et oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio 36
animus et promptior et honestior, ille nec sociis abstinebat. Frugalitati pater, luxuriae filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.

LIBER XIII.

Alexandri Magni res ante bellum Persicum.

CAP. I.

Occiso Philippo Alexander filius succedit.

In exercitu Philippi, sicuti variae gentes erant, 1
ita, eo occiso, diversi motus animorum fuere. Alii quippe injusta servitute oppressi ad spem se libertatis erigebant; alii taedio longinquae militiae remissam sibi expeditionem gaudebant; nonnulli facem nuptiis filiae accensam rogo patris subditam dolebant. Ami- 2
cos quoque tam subita mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam, nunc Europam nondum perdomitam, nunc Illyrios et Thracas et Dardanos ceterasque barbaras gentes fidei dubiae et mentis infidae: *qui omnes populi, si pariter deficiant, sisti nullo modo posse.* Quibus 3
rebus veluti medela quaedam interventus Alexandri fuit, qui pro concione ita vulgus omne consolatus hortatusque est, ut et metum timentibus demeret, et in spem sui omnes impelleret. Erat hic annos viginti natus; in qua aetate ita moderate de se multa polli-

citus est, ut appareret, plura eum experimentis reser-
4 vare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum praeter militiae vacationem dedit; quo facto tantum sibi favoris apud omnes conciliavit, ut corpus hominis, non virtutem regis mutasse se dicerent.

CAP. II.

Alexandro bellum Persicum paranti Graecorum defectio nunciatur.

5 Prima illi cura paternarum exsequiarum fuit, in quibus ante omnia caedis conscios ad tumulum patris occidi jussit. Soli Alexandro Lyncestae pepercit, servans in eo auspicium dignitatis suae, nam regem eum primus salutaverat. Aemulum quoque imperii Caranum fratrem ex noverca susceptum interfici cura-
6 vit. Inter initia multas gentes rebellantes compescuit, orientes nonnullas seditiones exstinxit. Quibus rebus erectus citato gradu in Graeciam contendit, ubi, exemplo patris Corinthum evocatis civitatibus, dux in
7 locum ejus substituitur. Inchoatum deinde a patre Persicum bellum aggreditur. In cujus apparatu occupato nunciatur, *Athenienses et Thebanos ab eo ad Persas defecisse, auctoremque ejus defectionis magno auri pondere a Persis corruptum Demosthenem oratorem exstitisse, qui Macedonum deletas omnes cum rege copias a Triballis affirmaverit, producto in concionem auctore, qui in eo proelio, in quo rex ceciderit, se quoque vulneratum diceret. Qua opinione mutatos omnium ferme civitatium animos esse; praesidia Macedonum*
8 *obsideri.* Quibus motibus occursurus tanta celeritate instructo paratoque exercitu Graeciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent.

CAP. III.

Graeci coërcentur.

9 In transitu hortatus Thessalos fuerat, beneficiorumque Philippi patris maternaeque suae cum his ab

Aeacidarum gente necessitudinis admonuerat. Cupi-
de haec Thessalis audientibus, exemplo patris dux
universae gentis creatus erat, et vectigalia omnia redi-
tusque suos ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti 10
primi defecerant, ita primi poenitere coeperunt, con-
temptum hostis in admirationem vertentes, pueritiam-
que Alexandri spretam antea supra virtutem veterum
ducum extollentes. Missis itaque legatis, bellum de-
precantur, quibus auditis et graviter increpatis,
Alexander bellum remisit. Inde Thebas exercitum 11
convertit, eadem indulgentia usurus, si parem poeni-
tentiam invenisset. Sed Thebani armis, non preci-
bus, nec deprecatione usi sunt. Itaque victi gravis-
sima supplicia experti sunt. In consilio quum de ex- 12
cidio urbis deliberaretur, Phocenses et Plataeenses et
Thespienses et Orchomenii, Alexandri socii victoriae-
que participes, excidia urbium suarum crudelitatem-
que Thebanorum referebant, studia in Persas non
praesentia tantum, verum et vetera adversus Grae-
ciae libertatem increpantes: *quamobrem odium eos
omnium populorum esse, quod vel ex eo manifestari,
quod jurejurando se omnes obstrinxerint, ut victis
Persis Thebas diruerent.* Adjiciunt et scelerum pri-
orum fabulas, quibus omnes scenas repleverint, ut
non praesenti tantum perfidia, verum et vetere infa-
mia invisi forent.

CAP. IV.
Thebae diruuntur.

Tunc Cleadas, unus ex captivis, data potestate di- 13
cendi: *Non a rege se defecisse, quem interfectum
audierint, sed a regis heredibus; quidquid in eo sit
admissum, credulitatis, non perfidiae culpam esse, cujus
tamen jam magna se supplicia pependisse deleta juven-
tute; nunc senum feminarumque sicuti infirmum, ita
innoxium restare vulgus, quod ipsum omnibus contu-
meliis ita vexatum sit, ut nihil amarius umquam sint*

passi; nec jam pro civibus se, qui tam pauci reman-
serint, sed pro innoxio patriae solo et pro urbe, quae
14 *non viros tantum, sed et deos genuerit.* Admonet
regem geniti apud ipsos Herculis, unde originem
gens Aeacidarum trahat, actaeque Thebis a patre
ejus Philippo pueritiae; rogat, *urbi parcat, quae ma-*
jores ejus partim apud se genitos, deos adoret, partim
15 *educatos, summae majestatis reges viderit.* Sed po-
tentior fuit ira, quam preces. Itaque urbs diruitur,
agri inter victores dividuntur; captivi sub corona
venduntur, quorum pretium non ex ementium com-
16 modo, sed ex inimicorum odio extenditur. Miseranda
res Atheniensibus visa. Itaque portas profugis con-
tra interdictum regis aperuere. Quam rem ita gra-
viter tulit Alexander, ut secunda legatione denuo
bellum deprecantibus ita demum remitteret, ut ora-
tores et duces, quorum fiducia toties rebellarent,
sibi dederentur; paratisque Atheniensibus, ne coge-
rentur subire bellum, eo res deducta est, ut, retentis
oratoribus, duces in exsilium agerentur; qui ex con-
tinenti ad Darium profecti non mediocre momentum
Persarum viribus accessere.

CAP. V.

Filiorum Artaxerxis in patrem conjuratio.

17 Artaxerxi, regi Persarum, centum et quindecim
filii erant, inter quos Darius, Ariarathes et Ochus.
Ex his Darium contra morem Persarum, apud quos
rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater
regem vivus fecit, nihil sibi ablatum existimans,
quod in filium contulisset, sinceriusque gaudium ex
procreatione capturus, si insignia majestatis suae vi-
18 vus in filio conspexisset. Sed Darius post nova pa-
ternae pietatis exempla interficiendi patris consilium
cepit; sceleratus, si solus parricidium cogitasset,
tanto sceleratior, quod in societatem facinoris assum-
19 ptos quinquaginta fratres fecit parricidas. Nefandum

prorsus genus, ubi non solum sociari, verum etiam
sileri parricidium potuit, ut ex quinquaginta liberis
nemo inventus sit, quem aut paterna majestas aut ve-
neratio senis aut indulgentia patris a tanta immani-
tate revocaret. Adeone vile paternum nomen apud
tot filios fuit, ut, quorum praesidio tutus etiam adver-
sus hostes esse debuerat, eorum insidiis circumventus
tutior ab hostibus, quam a filiis fuerit? Causa parri- 20
cidii sceleratior ipso parricidio fuit. Occiso quippe
Cyro fraterno bello, cujus mentio supra habita est,
Aspasiam, conjugem ejus, rex Artaxerxes in matri-
monium receperat. Hanc patrem cedere sibi, sicuti
regnum, Darius postulaverat, qui pro indulgentia sua
in liberos primo se facturum esse dixerat, mox poeni-
tentia ductus, ut honeste negaret, quod temere pro-
miserat, Solis eam sacerdotio praefecit, quo perpetua
illi pudicitia imperabatur. Hinc acerbatus juvenis in 21
jurgia primo patris erupit; mox facta cum fratribus
conjuratione, dum patri insidias parat, deprehensus
cum sociis poenas parricidii diis, paternae majestatis
ultoribus, dedit. Conjuges quoque omnium cum libe-
ris, ne quod vestigium tanti sceleris exstaret, inter-
fectae. Post haec Artaxerxes morbo ex dolore con- *361.*
tracto decedit, rex quam pater felicior.

CAP. VI.

Ochus; Darius Codomannus.

Hereditas regni Ocho tradita, qui timens parem 22
conjurationem, regiam cognatorum caede et strage
principum replet, nulla, non sanguinis, non sexus,
non aetatis misericordia permotus. Atque ita ve-
luti purificato regno, bellum Cadusiis infert. In eo
quum adversus provocatorem hostium Codomannus
quidam processisset, hoste caeso victoriam suis pari-
ter et prope amissam gloriam restituit. Ob haec de-
cora idem Codomannus praeficitur Armeniis. Inter- 23
jecto deinde tempore post mortem Ochi regis ob me-

moriam pristinae virtutis rex a populo constituitur, Darii nomine, ne quid regiae majestati deesset, honoratus, bellumque cum Alexandro Magno, diu variante fortuna, magna virtute gessit. Postremo victus ab Alexandro et a cognatis occisus vitam pariter cum Persarum regno finivit.

LIBER XIV.

Alexandri Magni bellum Persicum.

CAP. I.

Alexander bellum Persicum aggreditur. 334.

1 Proficiscens ad Persicum bellum, omnes novercae suae cognatos, quos Philippus in excelsiorem dignitatis locum provehens imperiis praefecerat, interfecit. Sed nec suis, qui apti regno videbantur, pepercit, ne qua materia seditionis, procul se agente, in Macedonia remaneret; et reges stipendiarios conspectioris ingenii ad commilitium secum trahit, segniores ad tu-
2 telam regni relinquit. Adunato deinde exercitu naves onerat, unde conspecta Asia incredibili ardore mentis accensus, duodecim aras deorum in belli vota statuit. Patrimonium omne suum, quod in Macedonia Europaque habebat, amicis dividit, *sibi Asiam sufficere* praefatus. Priusquam ulla navis litore excederet, hostias caedit, petens *victoriam bello, quo Grae-*
3 *ciae toties a Persis petitae ultor electus sit.* Sed nec exercitus ejus alia, quam regis praesumptio fuit; quippe obliti omnes conjugum liberorumque et longinquae a domo militiae, Persicum aurum et totius Orientis opes jam quasi suam praedam ducebant; nec belli periculorumque, sed divitiarum meminerant.
4 Quum delati in continentem essent, primus Alexander jaculum velut in hostilem terram jecit, armatusque de navi tripudianti similis prosiluit; atque ita hostias

caedit, precatus, *ne se regem illae terrae invitae acci-
piant.* In Ilio quoque ad tumulos heroum, qui Tro-
jano bello ceciderant, parentavit.

CAP. II.

Persarum prima clades.

Inde hostem petens, milites a populatione Asiae 5
prohibuit: *parcendum suis rebus,* praefatus, *nec per-
denda ea, quae possessuri venerint.* In exercitu ejus
fuere peditum triginta duo millia, equitum quatuor
millia quingenti, naves centum octoginta duae. Hac
tam parva manu universum terrarum orbem utrum
admirabilius vicerit, an aggredi ausus fuerit, incer-
tum est. Quum ad tam periculosum bellum exercitum 6
legeret, non juvenes robustos nec primum florem aeta-
tis, sed veteranos, plerosque etiam emeritae militiae,
qui cum patre patruisque militaverant, elegit, ut non
tam milites quam magistros militiae electos putares.
Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit, ut, si
principia castrorum cerneres, senatum te alicujus
priscae reipublicae videre diceres. Itaque nemo in
proelio fugam, sed victoriam cogitavit, nec in pedibus
cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contra rex Persa- 7
rum Darius, fiducia virium, nil astu agere, affirmans
suis: *occulta consilia victoriae furtivae convenire;* nec
hostem regni finibus arcere, sed in intimum regnum
accipere, gloriosius ratus repellere bellum, quam non
admittere. Prima igitur congressio in campis Adra- 8
stiae fuit. In acie Persarum sexcenta millia militum
fuere, quae non minus arte Alexandri, quam virtute
Macedonum superata, terga verterunt. Magna itaque
caedes Persarum fuit. De exercitu Alexandri novem
pedites, centum viginti equites cecidere, quos rex
impense ad ceterorum exemplum humatos statuis
equestribus donavit, cognatisque eorum immunitates
dedit. Post victoriam major pars Asiae ad eum de- 9

fecit. Gessit et plura bella cum praefectis Darii, quos jam non tam armis, quam terrore nominis sui vicit.

CAP. III.

Alexander nodum Gordium gladio solvit.

10 Dum haec aguntur, interim indicio captivi ad eum
defertur, insidias ei ab Alexandro Lyncesta, genero
Antipatri, qui praepositus Macedoniae erat, parari.
Ob quam causam timens, ne quis interfecto eo in
Macedonia motus oriretur, in vinculis eum habuit.
11 Post haec Gordium urbem petit, quae posita est inter
Phrygiam majorem et minorem; cujus urbis potiundae
non tam propter praedam cupido eum cepit, sed quod
audierat, in ea urbe in templo Jovis jugum plaustri
Gordii positum; cujus nexum si quis solvisset, eum
tota Asia regnaturum, antiqua oracula cecinisse.
12 Hujus rei causa et origo illa fuit. Gordius quum in
his regionibus bubus conductis araret, aves eum
omnis generis circumvolare coeperunt. Profectus ad
consulendos augures vicinae urbis, obviam in porta
habuit virginem eximiae pulchritudinis, percontatusque est eam, quem potissimum augurem consuleret.
Illa, audita causa consulendi, gnara artis ex disciplina parentum, *regnum ei portendi*, respondit, polliceturque se et matrimonii et spei sociam. Tam pul-
13 chra condicio prima regni felicitas videbatur. Post
nuptias inter Phrygas orta seditio est. Consulentibus
de fine discordiarum oracula responderunt, *regem discordiis opus esse*. Iterato quaerentes de persona regis
jubentur eum regem observare, quem reversi primum
14 in templum Jovis euntem plaustro reperissent. Obvius
illis Gordius fuit, statimque eum regem consalutant.
Ille plaustrum, quo vehenti regnum delatum fuerat,
in templo Jovis positum Majestati regiae consecravit.
Post hunc filius Mida regnavit, qui ab Orpheo sacrorum sollennibus initiatus Phrygiam religionibus implevit, quibus tutior omni vita, quam armis fuit.

Alexander igitur, capta urbe, quum in templum Jovis 15
venisset, jugum plaustri Gordii requisivit; quo ex-
hibito, quum capita loramentorum intra nodos abscon-
dita reperire non posset, gladio loramenta caedit,
atque ita resolutis nexibus latentia in nodis capita
invenit.

CAP. IV.

Alexandri morbus.

Haec illi agenti nunciatur, Darium cum ingenti 16
exercitu adventare. Itaque timens angustias magna
celeritate Taurum transcendit, in qua festinatione
quingenta stadia cursu fecit. Quum Tarsum venisset, 17
captus Cydni fluminis amoenitate per mediam urbem
fluentis, projectis armis, plenus pulveris ac sudoris
in praefrigidam undam se projecit. Tum repente
tantus nervos ejus occupavit rigor, ut, interclusa
voce, non spes modo remedii, sed nec dilatio periculi
inveniretur. Unus erat ex medicis, nomine Philippus, 18
qui solus remedium polliceretur; sed et ipsum Par-
menionis pridie a Cappadocia missae epistolae su-
spectum faciebant, qui ignarus infirmitatis Alexandri
scripserat, *a Philippo medico caveret; nam corruptum
illum a Dario ingenti pecunia esse.* Tutius tamen est
ratus, dubiae se fidei medici credere, quam indubi-
tato morbo perire. Accepto igitur poculo, epistolas 19
medico tradidit, atque ita inter bibendum oculos in
vultum legentis intendit. Ut securum conspexit, lae-
tior factus est sanitatemque quarta die recepit.

CAP. V.

Altera Persarum clades. 333.

Interea Darius cum quadringentis millibus pedi- 20
tum ac centum millibus equitum in aciem procedit.
Movebat haec multitudo hostium respectu paucitatis
suae Alexandrum; sed interdum reputabat, quantas
res cum ista paucitate gessisset, quantosque populos
fudisset. Itaque quum spes metum vinceret, pericu-

losius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret, circumvectus suos singulas gentes diversa ora-
21 tione alloquitur. Illyrios et Thracas opum ac divitiarum ostentatione, Graecos veterum bellorum memoria internecivique cum Persis odii accendebat; Macedones autem nunc Europae victae admonet, nunc Asiae expetitae; nec inventos toto orbe illis pares viros gloriatur. *Ceterum et laborum finem hunc et gloriae cumulum fore.* Atque inter haec identidem consistere aciem jubet, ut hac mora consuescant, ocu-
22 lis turbam hostium sustinere. Nec Darii segnis opera in ordinanda acie fuit. Quippe, omissis ducum officiis, ipse omnia circumire, singulos hortari, veteris gloriae Persarum imperiique perpetuae a diis immor-
23 talibus datae possessionis admonere. Post haec proelium ingentibus animis committitur. In eo uterque rex vulneratur. Tamdiu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde caedes Persarum secuta est. Caesa sunt peditum unum et sexaginta millia, equitum decem millia, capta quadraginta millia. Ex Macedonibus cecidere pedestres centum et triginta, equites centum et quinquaginta. In castris Persarum
24 multum auri ceterarumque opum inventum. Inter captivos castrorum mater et uxor eademque soror et filiae duae Darii fuere. Ad quas visendas hortandasque quum Alexander venisset, conspectis armatis, invicem se amplexae, velut statim moriturae, complorationem ediderunt. Provolutae deinde genibus Alexandri, non mortem deprecantur, sed, dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis petunt. Motus tanta mulierum pietate Alexander et Darium vivere dixit, et timentibus mortis metum dempsit, easque haberi ut reginas praecepit.

CAP. VI.

Novae victoriae; Tyrus expugnata.

25 Post haec opes Darii divitiarumque apparatum

contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxuriosa convivia et magnificentiam epularum sectari coepit. Barsinen captivam propter formae pulchritudinem in matrimonium duxit, ex qua postea susceptum puerum Herculem vocavit.
Memor tamen adhuc Darium vivere, Parmenionem 26
ad occupandam Persicam classem aliosque amicos ad recipiendas Asiae civitates misit, quae statim audita fama victoriae, ipsis Darii praefectis cum auri magno pondere tradentibus se, in potestatem victorum venerunt. Tunc in Syriam proficiscitur, ubi obvios cum infulis multos Orientis reges habuit. Ex his pro meritis singulorum alios in societatem recepit, aliis regnum ademit, suffectis in loca eorum novis regibus.
Insignis praeter ceteros fuit Abdalonimus, rex ab 27
Alexandro Sidoniae constitutus, quem Alexander, quum operam oblocare ad puteos exhauriendos hortosque irrigandos solitus esset, misere vitam exhibentem regem fecerat, spretis nobilibus, ne generis id, non dantis beneficium putarent. Tyriorum civitas 28
quum coronam auream magni ponderis per legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, grate munere accepto, *Tyrum se ire velle ad vota Herculi reddenda,* dixit. Quum legati *rectius id eum in Tyro vetere et antiquiore templo facturum* dicerent, in deprecantes ejus introitum ita exarsit, ut urbi excidium minaretur; confestimque exercitu insulae applicato, non minus animosis Tyriis fiducia Carthaginiensium, bello excipitur. Augebat enim Tyriis animos Didònis 29
exemplum, quae, Carthagine condita, tertiam partem orbis quaesisset, turpe ducentes, si feminis suis plus animi fuisset in imperio quaerendo, quam sibi in tuenda libertate. Amota igitur imbelli aetate Carthaginem, et arcessitis mox auxiliis, non magno post tempore per proditionem capiuntur.

CAP. VII.

Alexander ad Hammonis oraculum pergit.

30 Inde Alexander Aegyptum sine certamine recipit.
Ad Jovem deinde Hammonem pergit, consulturus et
de eventu futurorum, et de origine sua; cupiebat enim
originem divinitatis acquirere. Itaque per praemissos
subornat antistites, quid sibi responderi velit. Ingre-
dientem templum statim ut Hammonis filium salu-
tant. Ille laetus dei adoptione, hoc se patre censeri
31 jubet. Rogat deinde, *an omnes interfectores parentis
sui sit ultus?* Respondetur, *patrem ejus nec posse in-
terfici, nec mori; regis Philippi peractam plene ultionem
esse.* Tertia interrogatione poscenti victoriam omnium
bellorum possessionemque terrarum, dari respon-
32 detur. Comitibus quoque ejus responsum est, *ut
Alexandrum pro deo, non pro rege colerent.* Hinc illi
aucta insolentia, mirusque animo increvit tumor,
exempta comitate, quam et Graecorum literis et Ma-
cedonum institutis didicerat. Reversus ab Hammone
Alexandriam condidit, et coloniam Macedonum caput
esse Aegypti jubet.

CAP. VIII.

Alexander condiciones pacis a Dario oblatas non accipit.

33 Darius quum Babyloniam profugisset, per episto-
las Alexandrum precatur, *redimendarum sibi captiva-
rum potestatem faciat,* inque eam rem magnam pecu-
niam pollicetur. Sed Alexander in pretium captiva-
rum regnum omne, non pecuniam petit. Interjecto
tempore aliae epistolae Darii Alexandro redduntur,
quibus filiae matrimonium et regni portio offertur.
Sed Alexander *sua sibi dari* rescripsit, jussitque *sup-
34 plicem venire et regni arbitria victori permittere.* Tum
spe pacis amissa, bellum Darius reparat; cum qua-
dringentis millibus peditum et centum millibus equi-
tum obviam vadit Alexandro. In itinere nunciatur,
uxorem ejus decessisse, ejusque mortem illacrimatum

Alexandrum exsequiasque benigne prosecutum esse,
idque eum humanitatis causa fecisse, et nunc quoque
matrem filiasque ejus parvulas frequenter consolari.
Tunc Darius se vere victum ratus, quum post tot 35
proelia etiam beneficiis ab hoste superaretur, gratum-
que sibi esse, si vincere nequeat, quod a tali potissi-
mum vinceretur. Scribit itaque et tertias epistolas et
gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit. Offert
deinde majorem partem regni usque flumen Euphra-
tem et alteram filiam uxorem, pro reliquis captivis
triginta millia talentûm. Ad haec Alexander, *gratia-* 36
rum actionem ab hoste supervacaneam esse, respon-
dit polliceturque, *praestaturum se ea Dario, si se-*
cundus sibi, non par haberi velit. Ceterum neque
mundum posse duobus solibus regi, neque orbem summa
duo regna salvo statu terrarum habere; proinde aut
deditionem ea die, aut in posteram aciem paret, nec
polliceatur sibi aliam, quam sit expertus, victoriam.

CAP. IX.
Alexander ante proelium.

Postera die aciem producunt. Tum repente ante 37
proelium Alexandrum confectum curis somnus arri-
puit. Quum ad pugnam solus rex deesset, a Parme-
nione aegre excitatus est, atque quaerentibus omnibus
somni causas inter pericula, cujus etiam in otio sem-
per parcior fuerit: *magno se aestu liberatum,* ait, *so-*
mnumque sibi a repentina securitate datum, quod liceat,
cum omnibus Darii copiis confligere; veritum se esse
longam belli moram, si Persae exercitum divisissent.
Ante proelium utraque acies hostibus spectaculo fuit. 38
Macedones multitudinem hominum, corporum ma-
gnitudinem armorumque pulchritudinem mirabantur.
Persae, a tam paucis tot millia suorum victa esse stu-
pebant. Sed nec duces circumire suos cessabant.
Darius, *vix denis armatis singulos hostes, si divisio*
fieret, evenire, dicebat. Alexander Macedones mone- 39

bat, *ne multitudine hostium, nec corporis magnitudine, vel coloris novitate moverentur; tantum meminisse,* jubet, *cum iisdem se tertio pugnare, nec meliores factos putarent fuga, quum in aciem secum tam tristem memoriam caedium suarum et sanguinis duobus proeliis fusi ferrent; et quemadmodum Dario majorem turbam hominum esse, sic virorum sibi.* Hortatur, *spernant illam aciem auro et argento fulgentem, in qua plus praedae, quam periculi sit, quum victoria non armorum decore, sed ferri virtute quaeratur.*

CAP. X.

Tertia Persarum clades. 331.

40 Post haec proelium committitur. Macedones in ferrum cum contemptu toties a se victi hostis ruebant; contra Persae mori, quam vinci praeoptabant. Raro
41 in ullo proelio tantum sanguinis fusum est. Darius quum vinci suos videret, mori voluit et ipse, sed a proximis fugere compulsus est. Suadentibus deinde quibusdam, ut pons Cydni fluminis ad iter hostium impediendum intercideretur, *non ita se saluti suae velle consultum,* ait, *ut tot millia sociorum hosti objiciat; debere et aliis fugae viam patere, quae patue-*
42 *rit sibi.* Alexander autem periculosissima quaeque aggrediebatur, et ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat, peri-
43 culaque sua esse, non militis volebat. Hoc proelio Asiae imperium rapuit quinto post acceptum regnum anno, cujus tanta felicitas fuit, ut post hoc nemo rebellare ausus sit, patienterque Persae post imperium
44 tot annorum jugum servitutis acceperint. Donatis refectisque militibus, triginta quatuor diebus praedam recognovit. In urbe deinde Susa quadraginta millia talentûm invenit. Expugnat et Persepolin, caput Persici regni, urbem illustrem refertamque orbis terrarum spoliis, quae interitu ejus primum apparuere.
45 Inter haec octingenti admodum Graeci occurrunt

Alexandro, qui poenam captivitatis truncata corporis parte tulerant, rogantes, ut sicuti Graeciam, se quoque ab hostium crudelitate vindicaret. Data potestate redeundi, agros accipere maluerunt, ne non tam gaudium parentibus, quam detestandum sui conspectum reportarent.

CAP. XI.

Darii obitus. 330.

Interea Darius in gratiam victoris a cognatis suis 46
aureis compedibus catenisque in vico Parthorum Thara
vincitur; credo, ita diis immortalibus judicantibus, ut
in terra eorum, qui successuri imperio erant, Persa-
rum regnum finiretur. Alexander quoque citato cursu 47
postera die supervenit ibique cognovit, Darium clauso
vehiculo per noctem exportatum. Jusso itaque exer-
citu subsequi, cum sex millibus equitum fugientem
insequitur; in itinere multa et periculosa proelia facit.
Emensus deinde plura millia passuum, quum nullum
Darii indicium reperisset, respirandi potestatem equis
dedit. Tum unus ex militibus, dum ad fontem proxi- 48
mum pergit, in vehiculo Darium multis quidem vul-
neribus confossum, sed spirantem adhuc invenit, qui,
applicito captivo, quum civem ex voce cognovisset,
id saltem praesentis fortunae solatium habere se, dixit,
quod apud intellecturum locuturus esset, nec incassum
postremas voces emissurus. Perferri haec Alexandro 49
jubet, *se illius debitorem mori, quod in matre liberisque*
suis regium ejus, non hostilem animum expertus, felicius
hostem, quam cognatos propinquosque sortitus sit; quippe
matri et liberis suis ab eodem hoste vitam datam, sibi a
cognatis ereptam, quibus et vitam et regna dederit. Quam-
obrem gratiam illis eam futuram, quam ipse victor velit.
Alexandro referre se, quam solam moriens possit, gra-
tiam; precari superûm inferûmque numina et regales
deos, ut illi terrarum omnium victori contingat imperium.
Pro se nihil nisi justam sepulturam orare. Quod ad ul- 50
tionem pertineat, jam non suam, sed communem omnium

regum se causam, quam negligere illi et indecorum et periculosum esse. In quam rem unicum pignus fidei regiae, dextram se ferendam Alexandro dare. Post haec
51 porrecta manu exspiravit. Quae ubi Alexandro nunciata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrimis prosecutus est, corpusque regio more sepeliri, et reliquias ejus majorum tumulis inferri jussit.

LIBER XV.

Reliquae Alexandri Magni res gestae.

CAP. I.

Agis, rex Lacedaemoniorum, ab Antipatro vincitur.

1 Alexander in persequendo Dario amissos milites magnis funerum impensis extulit; reliquis expeditionis ejus sociis tredecim millia talentûm divisit. Equorum major pars aestu amissa, inutilesque etiam, qui superfuerant, facti. Pecunia omnis, centum nonaginta millia talentûm, Ecbatana congesta, eique Parmenio praepositus.

2 Dum haec aguntur, epistolae Antipatri e Macedonia ei redduntur, quibus bellum Agidis, regis Spartanorum, in Graecia, bellum Alexandri, regis Epiri, in Italia, bellum Zopyrionis, praefecti ejus, in Scythia, continebatur. Quibus varie affectus, plus tamen laetitiae, cognitis mortibus duorum aemulorum regum, quam doloris amissi cum Zopyrione exercitus su-
3 scepit. Namque post profectionem Alexandri Graecia fere omnis in occasionem recuperandae libertatis ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedaemoniorum secuta, qui Philippi Alexandrique et pacem soli spre-
4 verant et leges respuerant. Dux hujus belli Agis, rex Lacedaemoniorum, fuit; quem motum Antipater contractis militibus in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrimque caedes fuit. Agis rex, quum suos terga ver-

tentes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro felicitate, non virtute inferior videretur, tantam stragem hostium edidit, ut agmina interdum fugaret. Ad postremum etsi a multitudine victus, gloria tamen omnes vicit.

CAP. II.

Alexandri, regis Epiri, bellum in Italia.

Porro Alexander, rex Epiri, in Italiam a Taren- 5
tinis adversus Bruttios accitus, ita cupide profectus
fuerat, veluti in divisione orbis terrarum Alexandro,
Olympiadis sororis suae filio, Oriens, sibi Occidens
sorte contigisset; non minorem rerum materiam in
Italia, Africa Siciliaque, quam ille in Asia et in Persis,
habiturus. Huc accedebat, quod, sicut Alexandro 6
Magno Delphica oracula insidias in Macedonia, ita
huic responsum Dodonaei Jovis, circa urbem Pando-
siam amnemque Acherusium, praedixerat. Quae utra-
que quum in Epiro essent, ignarus eadem et in Italia
esse, ad declinanda fatorum pericula peregrinam mili-
tiam cupidius elegerat. Quum igitur in Italiam ve- 7
nisset, primum illi bellum cum Apulis fuit, quorum
cum rege brevi post tempore pacem et amicitiam facit.
Erat enim tunc temporis urbs Apulis Brundusium,
quam Aetoli, secuti clarissimum et nobilissimum ducem
Diomedem, condiderant; sed pulsi ab Apulis, consu-
lentes oracula responsum acceperant, *locum, quem
repetissent, perpetuo possessuros.* Hac igitur ex causa
per legatos cum belli comminatione, restitui sibi ab
Apulis urbem, postulaverant. Sed ubi Apulis oracu-
lum innotuit, interfectos legatos in urbe sepelierunt,
perpetuam ibi sedem habituros. Atque ita defuncti
responso diu urbem possederunt. Quod factum quum 8
cognovisset Alexander, antiquitatis fata veneratus,
bello Apulorum abstinuit. Gessit et cum Bruttiis Lu-
canisque bellum, multasque urbes cepit; tum et cum
Metapontinis et Poediculis et Romanis foedus ami-
citiamque fecit. Sed Bruttii Lucanique, quum auxilia

a finitimis contraxissent, acrius bellum repetivere.
9 Ibi rex juxta urbem Pandosiam et flumen Acheronta,
non prius fatalis loci cognito nomine, quam occideret,
interficitur; moriensque non in patria fuisse sibi peri-
culosam mortem, propter quam patriam fugerat, in-
tellexit. Corpus ejus Thurii publice redemptum se-
pulturae tradiderunt.

10 Dum haec aguntur in Italia, Zopyrion quoque, prae-
fectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, otiosum
se ratus, si nihil et ipse gessisset, adunato triginta
millium exercitu, Scythis bellum intulit; caesusque
cum omnibus copiis poenas temere illati belli genti
innoxiae luit.

CAP. III.

Alexander M. Persarum mores assumit.

11 Haec quum Alexandro in Parthis nunciata essent,
simulato maerore propter Alexandri cognationem,
exercitui suo triduum luctum indixit. Omnibus
deinde velut perpetrato bello reditum in patriam ex-
spectantibus conjugesque ac liberos suos animo jam
quodammodo complectentibus, ad concionem exerci-
tum vocat; ibi *nihil actum tot egregiis proeliis* ait,
*si incolumis orientalis barbaria relinquatur; nec se
corpus, sed regnum Darii petisse; persequendosque*
12 *esse eos, qui a regno defecerint.* Hac oratione velut
ex integro incitatis militum animis, Hyrcaniam Mar-
dosque subegit. Ibi ei occurrit Thalestris sive Mini-
thya, Amazonum regina, cum trecentis mulieribus,
quarum conspectus adventusque admirationi omnibus
fuit propter insolitum feminis habitum. Deinde tre-
decim diebus exercitui a rege otio datis, discessit.

13 Post haec Alexander habitum regum Persarum
et diadema, insolitum antea regibus Macedonicis,
velutsi in leges eorum, quos vicerat, transiret, assum-
psit. Quae ne invidiosius in se uno conspicerentur,
amicos quoque suos longam vestem auratam purpu-
14 reamque sumere jubet. His rebus ingentes epularum

apparatus adjicit, ne jejuna luxuria videretur, conviviumque juxta regiam magnificentiam ludis exornat; immemor prorsus, tantas opes amitti his moribus, non quaeri solere.

CAP. IV.

De Epigonis.

Inter haec indignatio omnium totis castris erat, a 15
Philippo illum patre tantum degenerasse, ut etiam patriae nomen ejuraret moresque Persarum assumeret, quos propter tales mores vicerat. Sed ne solus vitiis eorum, quos armis subegerat, succubuisse videretur, militibus quoque suis permisit, e captivis mulieribus ducere uxores, quo minor iis in patriam reditus cupiditas esset. In supplementa quoque militum 16
minus exhauriri posse Macedoniam, si veteranis patribus tirones filii succederent, militaturi in vallo, in quo essent nati, constantioresque futuri, si non solum tirocinia, verum et incunabula in ipsis castris posuissent. Quae consuetudo in successoribus quoque Alexandri mansit. Itaque et alimenta pueris statuta 17
et instrumenta armorum equorumque juvenibus data et patribus pro numero filiorum praemia statuta. Si quorum patres occidissent, nihilominus pupilli stipendia patrum trahebant; quorum pueritia inter varias expeditiones militia erat. Itaque a parvula aetate laboribus periculisque indurati invictus exercitus fuere; neque castra aliter quam patriam, neque pugnam aliud umquam quam victoriam duxere. Haec suboles nomen habuit Epigoni.

Parthis deinde domitis, praefectus his statuitur ex 18
nobilibus Persarum Andragoras, unde postea originem Parthorum reges habuere.

CAP. V.

Alexandri in suos saevitia.

Interea Alexander non regio more, sed hostili odio 19
saevire in suos coepit. Maxime indignabatur, quod

carperetur sermonibus suorum, Philippi patris patriae-
328. que mores subvertisse. Propter quae crimina Par-
menio quoque senex, dignitate regi proximus, cum
Philota filio interficitur. Fremere igitur omnes uni-
versis castris coepere, innoxii senis filiique casum mi-
serantes; interdum se quoque non debere melius spe-
20 rare dicentes. Quae quum nunciata Alexandro essent,
verens, ne haec opinio etiam in Macedoniam divul-
garetur, et ne victoriae gloria saevitiae macula infu-
scaretur, simulat, se ex amicis quosdam in patriam
victoriae nuncios missurum. Hortatur milites, suis
scribere, rariorem habituros occasionem propter mili-
tiam remotiorem. Datos fasces epistolarum tacite ad
se deferri jubet; ex quibus, cognito de se singulorum
judicio, in unam cohortem eos, qui de rege durius
opinati fuerant, contribuit, aut consumpturus eos, aut
21 in ultimis terris in colonias distributurus. Inde plu-
res populos, qui in radice Caucasi morabantur, sub-
egit. Interea unus ex amicis Darii Bessus vinctus
perducitur, qui regem non solum prodiderat, verum
et interfecerat. Quem in ultionem perfidiae excru-
ciandum fratri Darii tradidit, reputans, non tam hostem
suum fuisse Darium, quam amicum ejus, a quo esset
22 occisus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem
Alexandriam super amnem Tanaim condidit, intra
diem septimum decimum muro sex millium passuum
consummato, translatis eo trium civitatium populis,
quas Cyrus condiderat. In Bactrianis quoque Sogdia-
nisque duodecim urbes condidit, distributis iis, quos-
cunque in exercitu seditiosos habebat.

CAP. VI.

Alexander Clitum in convivio trucidat.

23 His ita gestis, sollenni die amicos in convivium
vocat. Ubi inter ebrios rerum a Philippo gestarum
mentione orta, praeferre se patri ipse rerumque sua-
rum magnitudinem extollere coelo tenus coepit, as-

sentante majore convivarum parte. Itaque quum
unus e senibus, Clitus, fiducia amicitiae regiae, me-
moriam Philippi tueretur laudaretque ejus res gestas,
adeo regem offendit, ut, telo a satellite rapto, eundem
in convivio trucidaverit. Postquam satiatus caede 24
animus conquievit, et in irae locum successit aesti-
matio, modo personam occisi, modo causam occi-
dendi considerans, pigere eum facti coepit; quippe
paternas laudes tam iracunde accepisse se, quam nec
convicia debuisset, amicumque senem et innoxium a
se occisum inter epulas et pocula dolebat. Eodem
igitur furore in poenitentiam, quo haud pridem in
iram versus, mori voluit. Primum flens amplecti
mortuum, vulnera tractare et quasi audienti confiteri
dementiam; arreptum telum in se vertit, peregisset-
que facinus, nisi amici intervenissent. Mansit haec 25
voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. Acces-
serat enim poenitentiae nutricis suae, sororis Cliti,
recordatio: tam foedam illi alimentorum suorum mer-
cedem redditam, ut, in cujus manibus pueritiam egis-
set, huic juvenis et victor pro beneficiis funera remit-
teret. Reputabat deinde, quantum in exercitu suo,
quantum apud devictas gentes fabularum atque invi-
diae, quantum apud ceteros amicos metum et odium
sui fecerit; quam amarum et triste reddiderit convi-
vium suum, non armatus in acie, quam in convivio
terribilior. Tunc Parmenio et Philotas, tunc Amyn- 26
tas consobrinus, tunc noverca fratresque interfecti,
tunc Attalus, Eurylochus, Pausanias aliique Macedo-
niae exstincti principes occurrebant. Ob haec illi
quatriduo perseverata inedia est, donec exercitus
universi precibus exoratus est, *ne ita mortem unius
doleat, ut universos perdat, quos in ultimam deductos
barbariam, inter infestas et irritatas bello gentes de-
stituat.* Multum profuere Callisthenis philosophi 27
preces, condiscipulatu apud Aristotelem familiaris
illi et tunc ab ipso rege ad prodenda memoriae acta

ejus accitus. Revocato igitur ad bella animo, Choras-
mos et Dahas in deditionem accepit.

CAP. VII.

Alexander Indiam petit.

28 Deinde, quod primum invidiae metu distulerat,
non salutari, sed adorari se jubet. Acerrimus inter
recusantes Callisthenes fuit. Quae res et illi et mul-
tis principibus Macedonum exitio fuit; siquidem sub
specie insidiarum omnes interfecti. Retentus tamen
est a Macedonibus mos salutandi regis, explosa ad-
oratione.

327. 29 Post haec Indiam petit, ut Oceano ultimoque
Oriente finiret imperium. Cui gloriae ut etiam exer-
citus ornamenta convenirent, phaleras equorum et
arma militum argento inducit, exercitumque suum ab
30 argenteis clypeis Argyraspidas appellavit. Quum ad
Nysam urbem venisset, oppidanis non repugnantibus
fiducia religionis Liberi patris, a quo condita urbs
erat, parci jussit, laetus, non militiam tantum, verum
et vestigia se dei secutum esse. Tunc exercitum du-
xit ad spectaculum sacri montis, naturalibus bonis,
vite hederaque non aliter vestiti, quam si manu cul-
tus industriaque exornatus esset; sed exercitus ejus,
ubi ad montem accessit, repentino impetu mentis in
sacros dei ululatus instinctus cum stupore regis sine
noxa discurrit; ut intelligeret, parcendo non tam op-
31 pido se consuluisse, quam exercitui suo. Inde mon-
tes Daedalos regnaque Cleophidis reginae petit. Quae,
quum se dedidisset ei, regnum ab Alexandro recepit.
32 Peragrata India, quum ad saxum mirae asperitatis et
altitudinis, in quod multi populi confugerant, perve-
nisset, cognoscit, Herculem ab expugnatione ejusdem
saxi terrae motu prohibitum esse. Captus igitur
cupidine, Herculis acta superare, cum summo labore
ac periculo potitus saxo, omnes loci gentes in dedi-
tionem accipit.

CAP. VIII.

Porus vincitur. Macedones reditum poscunt.

Unus ex regibus Indorum fuit, Porus nomine, viribus corporis et animi magnitudine pariter insignis, qui bellum jampridem, audita Alexandri opinione, in adventum ejus parabat. Commisso itaque proelio exercitum suum Macedonas invadere jubet; sibi regem eorum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnae moram fecit; sed prima congressione vulnerato equo, quum praeceps ad terram decidisset, concursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui victum se adeo doluit, ut, quum veniam ab hoste accepisset, neque cibum sumere vellet, neque vulnera curari pateretur, aegreque ab eo obtineretur, ut vellet vivere. Quem Alexander ob honorem virtutis incolumem in regnum remisit. Duas ibi urbes condidit: unam Nicaeam, alteram ex nomine equi Bucephalen vocavit. Inde plures populos, caesis eorum exercitibus, expugnat. Quum ad Cuphites venisset, ubi eum hostes cum viginti millibus equitum ducentisque peditum opperiebantur, exercitus omnis, non minus victoriarum numero quam laboribus fessus, lacrimis eum deprecatur, *finem tandem belli faceret; aliquando patriae reditusque meminisset; respiceret militum annos, quibus vix aetas ad reditum sufficeret.* Ostendere alius canitiem, alius vulnera, alius aetate consumpta corpora, alius cicatricibus exhausta: *solos se esse, qui duorum regum, Philippi Alexandrique, continuam militiam pertulerint.* Tandem orare, *ut reliquias saltem suas paternis sepulcris reddat, quorum non tam studiis deficiatur quam annis; ac si non militibus, vel ipse sibi parcat, ne fortunam suam nimis onerando fatiget.* Motus his tam justis precibus, velut in finem victoriae, castra solito magnificentiora fieri jussit, quibus molitionibus et hostis terreretur, et posteris admiratio sui relinqueretur. Nullum opus

milites laetius fecere. Itaque caesis hostibus, cum gratulatione in castra revertuntur.

CAP. IX.

Alexander vulneratur.

39 Inde Alexander ad amnem Acesinem pergit; per hunc in Oceanum devehitur. Ibi Acesinas Sibosque in deditionem accepit. Hinc in Mallos et Oxydracas navigat, quae gentes eum, armatis octoginta millibus peditum et sexaginta millibus equitum, excipiunt.
40 Quum proelio victor esset, exercitum ad urbem eorum ducit. Quam desertam a defensoribus quum de muro, quem primus ceperat, animadvertisset, in urbis planitiem sine ullo satellite desiliit. Itaque quum eum hostes solum conspexissent, clamore edito undique concurrunt, si possint in uno capite orbis bella finire et ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander constanter restitit, et unus adversus tot millia proe-
41 liatur. Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non vis magna telorum, non tantus lacessentium clamor terruerit, solus tot millia ceciderit ac fugaverit. Ubi vero obrui multitudine se vidit, trunco se, qui tum propter murum stabat, applicuit; cujus auxilio tutus quum diu agmen sustinuisset, tandem cognito periculo, ejus amici ad eum desiliunt; ex quibus multi caesi, proeliumque tam diu anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris dejectis, in auxilium
42 veniret. In eo proelio sagitta sub mamma trajectus, quum sanguinis fluxu deficeret, genu posito tam diu proeliatus est, donec eum, a quo vulneratus fuerat, occideret. Curatio vulneris gravior ipso vulnere fuit.

CAP. X.

Alexander Babyloniam redit.

43 Ex magna desperatione tandem saluti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit; ipse cum lectissima manu, navibus conscensis, Oceani li-

tora peragrat. Quum venisset ad urbem Ambigeri regis, oppidani invictum eum esse ferro audientes, sagittas veneno armant, atque ita gemino mortis vulnere, hostem a muris submoventes, plurimos interficiunt. Quum inter multos etiam Ptolemaeus vulneratus esset, moriturusque jamjam videretur, per quietem regi in remedia veneni herba monstrata est, qua statim periculo liberatus est; majorque pars exercitus hoc remedio servata. Expugnata deinde urbe, rever- 44
sus in naves Oceano libamenta dedit, prosperum in patriam reditum precatus; ac veluti curru circa metam acto, positis imperii terminis, quatenus aut terrarum solitudines prodire passae sunt, aut mare navigabile fuit, secundo aestu ostio fluminis Indi invehitur. Ibi in monumenta rerum a se gestarum urbem Barcen condidit, arasque constituit, relicto ex numero amicorum litoralibus Indis praefecto. Inde iter ter- 45
restre facturus, quum arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri praecipit; tum Babyloniam redit. Ibi multae devictae gentes praefectos suos accusaverunt, quos sine respectu amicitiae Alexander in conspectu legatorum necari jussit. Fi- 46
liam post haec Darii regis, Statiram, in matrimonium 324.
recepit; sed et optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.

CAP. XI.

Seditio militum.

Hinc ad concionem exercitum vocat et promittit, 47
se aes alienum omnium propria impensa soluturum, ut praedam praemiaque integra domos ferant. Insignis haec munificentia non summa tantum, verum etiam titulo muneris fuit; nec a debitoribus magis quam a creditoribus gratius excepta, quoniam utrisque exactio pariter ac solutio difficilis erat. Viginti millia talentûm in hos sumptus expensa. Dimissis veteranis, 48

exercitum junioribus supplet. Sed retenti, veteranorum discessum aegre ferentes, missionem et ipsi flagitabant; nec jam precibus, sed convicio agebant, jubentes, eum solum cum patre suo Hammone inire
49 bella, quatenus milites suos fastidiat. Contra ille nunc castigare milites, nunc lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. Ad postremum, quum verbis nihil proficeret, ad corripiendos seditionis auctores e tribunali in concionem armatam inermis ipse desiliit et nullo prohibente tredecim correptos manu sua ipse ad supplicia duxit. Tantam vel illis patientiam metus regis, tantam vel huic constantiam disciplina militaris dabat.

CAP. XII.

Seditiosi ad officium revocantur.

50 Inde separatim auxilia Persarum in concione alloquitur. Laudat perpetuam illorum tum in se, tum in pristinos reges fidem; sua in illos beneficia commemorat: *ut numquam quasi victos, sed veluti victoriae socios habuerit; denique se in illorum, non illos in gentis suae morem transisse, affinitatibus connubiorum victos victoribus miscuisse. Nunc quoque,* ait, *custodiam corporis sui non Macedonibus tantum, verum et illis se crediturum.* Atque ita mille ex his juvenes in numerum satellitum legit; auxiliorum quoque portionem, formatam in disciplinam Macedonum, exer-
51 citui suo miscet. Quam rem aegre Macedones tulerunt, jactantes, hostes suos in officium suum a rege subjectos. Tunc universi flentes regem adeunt; orant, suppliciis suis potius saturet se, quam contumeliis. Qua modestia obtinuerunt, ut undecim millia militum veteranorum exauctoraret. Sed et ex amicis dimissi senes Polyperchon, Clitus, Gorgias, Polydamas, Amadas, Antigenes. Dimissis his Craterus praeponitur, jussus praeesse Macedonibus in Antipatri locum; Antipatrumque cum supplemento tironum in locum ejus

evocat. Stipendia revertentibus, veluti militantibus data.

Dum haec aguntur, unus ex amicis ejus, Hephae- 52
stion, decedit, regi percarus; quem contra decus regium Alexander diu luxit, tumulumque ei duodecim millium talentûm fecit, eumque post mortem coli ut deum jussit.

CAP. XIII.

Alexander morbo mortifero afficitur.

Ab ultimis litoribus Oceani Babyloniam revertenti 53
nunciatur, legationes Carthaginiensium ceterarumque Africae civitatium, sed et Hispaniarum, Siciliae, Galliae, Sardiniae, nonnullas quoque ex Italia ejus adventum Babyloniae opperiri. Adeo universum terrarum orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctae gentes veluti destinato sibi regi adularentur. Hac 54
igitur ex causa Babyloniam festinanti quidam ex Magis praedixit, ne urbem introiret, testatus, hunc locum ei fatalem fore. Ob hoc omissa Babylonia, in Borsippam, urbem trans Euphratem, desertam olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est, rursum Magorum praedicta contemnere ut falsa et incerta et, si fatis constent, ignota mortalibus, at si naturae debeantur, immutabilia. Reversus igitur Baby- 55
loniam, multis diebus otio datis, intermissum olim convivium sollenniter instituit; totusque in laetitiam effusus quum diei noctem pervigilem junxisset, Medius Thessalus recedentem jam e convivio, instaurata commissatione, et ipsum et sodales ejus invitat. Ac- 56
cepto poculo, media potione repente veluti telo confixus ingemuit, elatusque e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret. Amici causas morbi intemperiem ebrietatis disseminaverunt; re autem vera insidiae fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit.

CAP. XIV.

Alexander Antipatri insidiis veneno exstinguitur.

57 Auctor insidiarum Antipater fuit, quum carissimos
amicos interfectos videret, Alexandrum Lyncestam,
generum suum, occisum; se, magnis rebus in Graecia
gestis, non tam gratum apud regem, quam invidiosum
esse; a matre quoque ejus, Olympiade, variis crimi-
nationibus se vexatum. Huc accedebant ante paucos
dies supplicia in praefectos devictarum nationum cru-
deliter habita. Ex quibus rebus se quoque a Mace-
donia non ad societatem militiae, sed ad poenam evo-
58 catum esse arbitrabatur. Itaque ad occupandum re-
gem Cassandrum filium dato veneno subornat, qui
cum fratribus Philippo et Jolla ministrare regi solebat,
cujus veneni tanta vis fuit, ut non aere, non ferro,
non testa contineretur, nec aliter ferri nisi in ungula
equi posset; praemonito filio, ne alii quam Thessalo
59 et fratribus crederet. Hac igitur ex causa apud Thes-
salum convivium repetitum est. Philippus et Jollas,
qui praegustare ac temperare potum regis solebant,
in aqua frigida venenum habuerunt, quam praegusta-
tae jam potioni supermiserunt.

CAP. XV.

Alexandri Magni mors. 323.

60 Quarto die Alexander indubitatam mortem sen-
tiens, *agnoscere se fatum domus majorum suorum*, ait,
*nam plerosque Aeacidarum intra trigesimum annum
defunctos*. Tumultuantes deinde milites insidiisque
perire regem suspicantes ipse sedavit, eosque omnes,
quum prolatus in editissimum urbis locum esset, ad
conspectum suum admisit, osculandamque dextram
61 suam flentibus porrexit. Quum lacrimarent omnes,
ipse non sine lacrimis tantum, verum etiam sine ullo
tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impa-
tientius dolentes consolatus sit; quibusdam mandata
ad parentes eorum dedit; adeo sicuti in hostem, ita et

in mortem invictus animus fuit. Dimissis militibus, 62
amicos circumstantes percontatur, videanturne simi-
lem sibi regem reperturi esse? Tacentibus cunctis,
tum ipse, *illud se scire vaticinarique ac paene oculis*
videre dixit, *quantum sanguinis in hoc certamine Ma-*
cedonia fusura sit. Ad postremum corpus suum in
Hammonis templo condi jubet. Quum deficere eum 63
amici viderent, quaerunt, quem imperii faciat here-
dem. Respondit: *dignissimum*. Tanta illi magni-
tudo animi fuit, ut, quum Herculem filium, quum fra-
trem Aridaeum, quum Roxanen uxorem relinqueret,
oblitus necessitudinum, dignissimum nuncuparet he-
redem; prorsus quasi nefas esset, viro forti alium
quam virum fortem succedere. Hac voce veluti belli-
cum inter amicos cecinisset, aut malum discordiae
misisset, ita omnes in aemulationem consurgunt et
ambitione vulgi tacitum favorem militum quaerunt.
Sexta die, praeclusa voce, exemptum digito anulum 64
Perdiccae tradidit; quae res gliscentem amicorum
dissensionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus
heres, judicio tamen electus esse videbatur.

CAP. XVI.

Alexandri Magni elogium.

Decessit Alexander mensem unum, annos tres et 65
triginta natus, vir supra humanam potentiam magni-
tudine animi praeditus. Prodigia magnitudinis ejus
in ipso ortu nonnulla apparuere. Nam ea die, qua
natus est, duae aquilae tota die perpetes supra cul-
men domus patris ejus sederunt, omen duplicis im-
perii, Europae Asiaeque, praeferentes. Eadem quo-
que die nuncium pater ejus duarum victoriarum ac-
cepit: alterius, belli Illyrici; alterius, certaminis Olym-
pici, in quod quadrigarum currus miserat; quod omen
universarum terrarum victoriam infanti portendebat.
Puer acerrimis literarum studiis eruditus fuit. Exacta 66
pueritia, per quinquennium sub Aristotele doctore, in-

67 clyto omnium philosophorum, crevit. Accepto deinde imperio, regem se terrarum omnium ac mundi appellari jussit; tantamque fiduciam sui militibus fecit, ut illo praesente nullius hostis arma nec inermes timuerint. Itaque cum nullo hostium umquam congressus est, quem non vicerit, nullam urbem obsedit, quam non expugnaverit; nullam gentem adiit, quam non calcaverit. Victus denique ad postremum est non virtute hostili, sed insidiis suorum et fraude civili.

SUCCESSORUM ALEXANDRI MAGNI CERTAMINA.

LIBER XVI.

De regni successione contentiones.

CAP. I.

Luctus barbarorum; laetitia Macedonum post Alexandri Magni excessum.

Exstincto in ipso aetatis ac victoriarum flore Alex- 1
andro Magno, triste apud omnes tota Babylone silentium fuit. Nec devictae gentes fidem nuncio habuerunt, quod ut invictum regm, ita immoertalem esse crediderant, recordantes, quoties praesenti morte ereptus esset, quam saepe pro amisso repente se non sospitem tantum suis, verum etiam victorem obtulisset. Ut vero mortis ejus fides adfuit, omnes barbarae gentes paulo ante ab eo devictae non ut hostem, sed ut parentem luxerunt. Mater quoque Darii regis, quam, 2
amisso filio, a fastigio tantae majestatis in captivitatem redactam, in eam diem vitae non poenituerat, audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa conscivit: non quod hostem filio praeferret, sed quod pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta esset.
Contra Macedones versa vice non ut civem ac tantae 3
majestatis regem, verum ut hostem amissum gaudebant, et severitatem nimiam et assidua belli pericula exsecrantes. Huc accedebat, quod principes regnum et imperia, vulgus militum thesauros et grande pondus auri, velut inopinatam praedam, spectabant, illi successionem regni, hi opum ac divitiarum heredita-

tem cogitantes. Erant enim in thesauris quinquaginta millia talentûm et in annuo vectigali tributo tri-
4 cena millia. Sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant, nam ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos reges putares. Quippe ea formae pulchritudo et proceritas corporis et virium ac sapientiae magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex una gente, sed ex toto terrarum orbe electos judi-
5 caret. Neque enim umquam Macedonia, vel ulla gens alia tam clarorum virorum proventu floruit, quos primo Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad societatem belli, quam in successionem
6 regni electi viderentur. Quis igitur miretur, talibus ministris orbem terrarum victum, quum exercitus Macedonum tot non ducibus, sed regibus regeretur? qui numquam sibi reperissent pares, si non inter se concurrissent; multosque Macedonia pro uno Alexandros habuisset, nisi fortuna eos aemulatione virtutis in perniciem mutuam armasset.

CAP. II.

Variae de successione sententiae.

7 Ceterum, occiso Alexandro, non ut laeti, ita et securi fuere, omnibus unum locum competentibus; nec minus, quam se invicem, milites timebant, quorum et libertas solutior et favor incertus erat. Inter ipsos vero aequalitas discordiam augebat, nullo tantum ceteros excedente, ut ei aliquis se submitteret.
8 Armati igitur in regiam coëunt ad formandum rerum praesentium statum. Perdicca censet, *Roxanes exspectari partum, et si puerum peperisset, hunc dari*
9 *successorem patri.* Meleager negat, *exspectandum, dum reges nascerentur, quum jam genitis uti liceret. Seu puer illis placeat, esse Pergami filium Alexandri natum ex Barsine, nomine Herculem; seu mallent juvenem, esse in castris fratrem Alexandri Aridaeum; comem et cunctis non suo tantum, verum et patris Phi-*

*lippi nomine acceptissimum. Ceterum Roxanen esse
originis Persicae, nec esse fas, ut Macedonibus ex
sanguine eorum, quorum regna deleverint, reges con-
stituantur; quod nec ipsum Alexandrum voluisse* dicit.
Denique morientem nullam de eo mentionem habuisse.
Ptolemaeus recusabat regem Aridaeum *propter vale-* 10
*tudinem infirmam, ne ille nomen regis, alius imperium
teneret; melius esse ex his legi, qui pro virtute regi
suo proximi fuerint, qui provincias regant, quibus
bella mandentur, quam sub persona regis indignorum
imperio eos subjici.* Vicit Perdiccae sententia con- 11
sensu universorum. Placuit igitur, Roxanes exspe-
ctari partum; et si puer natus fuisset, tutores Leona-
tum et Perdiccam et Craterum et Antipatrum consti-
tuunt, confestimque in tutorum obsequia jurant.

CAP. III.

Peditum tumultum sedat Perdicca.

Quum equites quoque idem fecissent, pedites in- 12
dignati, nullas sibi consiliorum partes relictas, Ari-
daeum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellites-
que illi ex tribu sua legunt, et nomine Philippi patris
eum vocari jubent. Quae quum nunciata equitibus
essent, ad mitigandos eorum animos legatos duos ex
proceribus, Attalum et Meleagrum, mittunt, qui po-
tentiam ex vulgi adulatione quaerentes, omissa lega-
tione, militibus consentiunt. Statim et seditio crevit, 13
ubi caput et consilium habere coepit. Tunc ad delen-
dum equitatum cuncti armati in regiam irrumpunt;
quo cognito, equites trepidi ab urbe discedunt, ca-
strisque positis, et ipsi pedites terrere coeperunt. Sed
nec procerum inter se odia cessabant. Attalus ad in- 14
terficiendum Perdiccam, ducem partis alterius, mittit;
ad quem armatum et ultro vocantem quum accedere
percussores non ausi fuissent, tanta constantia Per-
diccae fuit, ut ultro ad pedites veniret et in concio-
nem vocatos edoceret, *quod facinus molirentur; respi-*

cerent, contra quos arma sumpsissent; non illos Persas, sed Macedones, non hostes, sed cives esse, plerosque etiam cognatos eorum, certe commilitones, eorundem castrorum ac periculorum socios; edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut, quorum armis victos se doleant, eorum mutuis caedibus gaudeant; parentaturosque sanguine suo manibus hostium a se interfectorum.

CAP. IV.

Alexandri duces provincias inter se partiuntur.

15 Haec quum pro singulari facundia sua Perdicca perorasset, adeo movit pedites, ut, probato consilio ejus, dux ab omnibus legeretur. Tum equites in concordiam revocati in Aridaeum regem consentiunt. Servata est portio regni Alexandri filio, si natus esset. Haec agebant, posito in medio corpore Alexandri, ut
16 majestas ejus testis decretorum esset. His ita compositis, Macedoniae et Graeciae Antipater praeponitur; regiae pecuniae custodia Cratero traditur; castrorum, exercitus et rerum cura Meleagro et Perdiccae assignatur; jubeturque Aridaeus rex corpus Alexandri in
17 Hammonis templum deducere. Tunc Perdicca infensus seditionis auctoribus, repente, ignaro collega, lustrationem castrorum propter mortem regis in posterum edicit. Postquam armatum exercitum in campo constituit, evocatos de singulis manipulis seditiosos
18 supplicio tradi, occulte jubet. Reversus inde inter principes provincias dividit. Ptolemaeo Aegyptus et Africae Arabiaeque pars sorte venit, quem ex gregario milite Alexander virtutis causa provexerat. Confinem huic provinciae Syriam Laomedon Mitylenaeus, Phrygiam majorem Antigonus, minorem Leonatus accipiunt. Thracia et regiones Pontici maris Lysimacho, Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni data.
19 Ceteris quoque provinciis singuli principes praeponuntur, quorum plurimi non magno post tempore,

quasi regna, non praefecturas divisissent, sic reges ex praefectis facti, magnas opes non sibi tantum paraverunt, verum etiam posteris reliquerunt.

LIBER XVII.

Prima inter successores certamina.

CAP. I.

Bellum Graecorum cum Antipatro.

Dum haec in Oriente aguntur, in Graecia Athe- 1
nienses et Aetoli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, summis viribus instruebant. Causae belli erant, quod reversus ab India Alexander epistolas in Graeciam scripserat, quibus omnium civitatium exsules, praeter caedis damnati, restituebantur. Quae recitatae, praesente universa Graecia, in mercatu Olympiaco magnos motus fecerunt, quod plurimi non legibus pulsi patria fuerant, sed per factionem principum, verentibus iisdem principibus, ne revocati
potentiores in republica fierent. Palam igitur jam 2
tunc multae civitates, libertatem bello vindicandam, fremebant. Principes tamen omnium Athenienses et Aetoli fuere. Quod quum nunciatum Alexandro esset, mille naves longas sociis imperari praeceperat, quibus in Occidente bellum gereret, excursurusque cum valida manu fuerat ad Athenas delendas.

Athenienses igitur, contracto triginta millium 3
exercitu et ducentis navibus, bellum cum Antipatro, cui Graecia sorte evenerat, gerunt, eumque detrectantem proelium et Lamiae urbis moenibus tuentem se
obsidione cingunt. Eodem tempore Demosthenes, 4
Atheniensis orator, pulsus patria forte Megaris exsulabat, qui, ut missum ab Atheniensibus Hyperidem legatum cognovit, qui Peloponnenses in societatem armorum sollicitaret, secutus eum Sicyona, Argos et

Corinthum ceterasque civitates eloquentia sua Athe-
niensibus junxit. Ob quod factum ab exsilio revoca-
5 tur. Interim Antipater auxilium a Leonato per lega-
tos petit; qui quum venire cum exercitu nunciatus
esset, obvii ei Athenienses cum instructis copiis fuere,
322. ibique equestri proelio gravi vulnere ictus exstingui-
tur. Antipater, tametsi auxilia sua videret victa,
morte tamen Leonati laetatus est; quippe et aemulum
sublatum, et vires ejus accessisse sibi gratulabatur.
6 Statim igitur exercitu ejus recepto, quum par hostibus
videretur, solutus obsidione in Macedoniam concessit.
Graecorum quoque copiae, finibus Graeciae hoste
pulso, in urbes dilapsae.

CAP. II.

Perdicca Cappadoces vincit. Bellum inter Antigonum et Perdiccam. Ptolemaei industria.

7 Interea Perdicca, bello Ariarathi regi Cappadocum
illato, proelioque victor, nihil praemii praeter vulnera
et pericula retulit; quippe hostes ab acie in urbem
recepti, occisis conjugibus et liberis, domos suas cum
omnibus copiis incenderunt, eodemque congestis etiam
servitiis, et semet ipsos praecipitant.
8 Post haec bellum inter Antigonum et Perdiccam
oritur. Antigono Craterus et Antipater auxilium fere-
bant, qui, facta cum Atheniensibus pace, Polyper-
9 chonta Graeciae et Macedoniae praeponunt. Quum
Perdicca de summa belli consilium haberet, quibus-
dam placebat, bellum in Macedoniam transferri, ad
ipsum fontem et caput regni; sed in rem visum est
ab Aegypto incipere, ne, in Macedoniam profectis,
10 Asia a Ptolemaeo occuparetur. Eumeni praeter pro-
vincias, quas acceperat, Paphlagonia et Caria et
Lycia et Phrygia adjiciuntur. Ibi Craterum et Anti-
patrum opperiri jubetur; adjutores ei dantur cum
exercitibus frater Perdiccae Alcetas et Neoptolemus;
ipse Perdicca Aegyptum cum ingenti exercitu petit.

Sic Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus,
in sua viscera armatur, ferrumque ab hostili bello in
civilem sanguinem vertit, exemplo furentium manus ac
membra sua ipsa caesura. Sed Ptolemaeus in Aegypto 11
sollerti industria magnas opes parabat; quippe et
Aegyptios insigni moderatione in favorem sui sollici-
taverat, et reges finitimos beneficiis obsequiisque de-
vinxerat; terminos quoque imperii acquisita Cyrene
urbe ampliaverat, factusque jam tantus erat, ut non
tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset.

CAP. III.

De origine urbis Cyrenes.

Cyrene autem condita fuit ab Aristaeo, cui nomen 12
Batto propter linguae obligationem fuit. Hujus pater
Grinus, rex Therae insulae, quum ad oraculum Del-
phicum propter dedecus adolescentis filii nondum
loquentis deum deprecaturus venisset, responsum
accepit, quo jubebatur filius ejus Battus Africam pe-
tere et urbem Cyrenen condere, usum linguae ibi
accepturus. Quum responsum ludibrio simile vide-
retur propter solitudinem Therae insulae, ex qua
coloni ad urbem condendam in Africam proficisci
jubebantur, res omissa est. Interjecto deinde tem- 13
pore, velut contumaces, pestilentia deo parere com-
pelluntur; quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix
unam navem complerent. Quum venissent in Afri-
cam, pulsis accolis, montem Cyram et propter amoeni-
tatem loci et propter fontium ubertatem occupavere.
Ibi Battus, dux eorum, linguae nodis solutis, loqui 14
primum coepit; quae res animos eorum, ex promissis
dei jam parte percepta, in reliquam spem condendae
urbis accendit. Positis igitur castris, Battus urbem
Cyrenen condidit.

CAP. IV.

Eumenes.

Ptolemaeus igitur, hujus urbis auctus viribus, 15

bellum in adventum Perdiccae parabat. Sed Perdiccae plus odium arrogantiae, quam vires hostium nocebant; quam exosi etiam socii ad Antipatrum gregatim profugiebant.
16 Neoptolemus quoque in auxilium Eumenis relictus, non solum transfugere, verum etiam prodere exercitum voluit. Quam rem quum praesensisset Eumenes, cum proditore decernere proelio necesse habuit. Victus Neoptolemus ad Antipatrum et Craterum profugit, hisque persuadet, ut laeto ex victoria et securo fuga sua Eumeni superveniant.
17 Sed res Eumenem non latuit. Itaque insidiae in insidiatores versae, et qui securum aggressuros se putabant, securis in itinere et pervigilio noctis fatigatis occursum est. In eo proelio Craterus occiditur. Neoptolemus quoque cum Eumene congressus, diu mutuis vulneribus acceptis colluctatus est; postremo victus occumbit.
18 Victor igitur duobus proeliis continuis Eumenes afflictas partes transitione sociorum paulatim sustentavit. Ad postremum tamen, Perdicca
321. occiso, ab exercitu hostis appellatur, bellumque adversus eum Antigono decernitur.

LIBER XVIII.

Bellum inter Eumenem et Antigonum. Olympias interficitur.

CAP. I.

Eumenis prudentia.

1 Eumenes, ut Perdiccam occisum, se hostem a Macedonibus judicatum, bellumque Antigono decretum esse cognovit, ultro ea militibus suis indicavit, ne fama aut rem in majus extolleret, aut militum animos rerum novitate terreret. Constanter tamen praefatus est: *si cui haec terrori essent, habere eum discedendi potestatem;* qua voce adeo cunctos in studium partium

suarum induxit, ut ultro bellum omnes hortarentur, *rescissurosque se ferro decreta Macedonum* affirmarent. Tunc exercitu in Aeoliam promoto, pecunias 2
civitatibus imperat; recusantes dare hostiliter diripit. Inde Sardis profectus est ad Cleopatram, sororem Alexandri Magni, ut ejus voce centuriones principesque confirmarentur; putavit enim Eumenes, existimaturos illos, ibi majestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret. Tanta veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum favor sacrati ejus nominis quaereretur. Quum reversus esset 3
in castra, epistolae totis castris abjectae inveniuntur, quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna praemia definiebantur. His cognitis, Eumenes vocatis ad concionem militibus primo gratias agit, quod nemo inventus esset, qui spem cruenti praemii fidei sacramenti anteponeret; deinde callide subnectit, confictas esse a se has epistolas ad experiundos suorum animos. Hoc facto et in praesenti la- 4
bantium animos deterruit, et in futurum providit, ut, si quid simile accidisset, non ab hoste se corrumpi, sed a duce tentari arbitrarentur. Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis ejus offerunt.

CAP. II.

Eumenes ab Antigono victus ad Argyraspidas decurrit.

Interim Antigonus cum exercitu supervenit, ca- 5
strisque positis, postera die in aciem procedit. Nec
Eumenes moram proelio fecit; victus in munitum *320.*
quoddam castellum confugit, ubi majorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsa multitudine gravaretur. Legatos deinde ad Antipatrum, qui solus par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit; a quo quum auxilia Eumeni missa esse, Antigonus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidem solutus ad tempus 6
metu mortis Eumenes, sed nec salutis dimisso exer-

citu magna spes erat. Omnia igitur circumspicienti
318. optimum visum est, ad Alexandri Magni Argyraspidas, exercitum invictum et tot victoriarum gloria praefulgentem, decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis post tanti regis memoriam existi-
7 mantes. Itaque Eumenes blandimentis uti, suppliciter singulos alloqui, nunc commilitones suos, nunc patronos appellans, nunc periculorum Orientalium socios, nunc refugia salutis suae et unica praesidia; commemorans: *solos esse, quorum virtute Oriens sit domitus; solos, qui militiam Liberi patris, qui Herculis monumenta superarint; per hos Alexandrum factum esse Magnum; per hos divinos honores et immortalem gloriam consecutum;* orat denique, ut non tam ducem se, quam commilitonem recipiant. Receptus hac lege paulatim imperium usurpat; nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine sollertia illius poterat.

CAP. III.

Argyraspides superantur et Eumenem Antigono prodere parant.

8 Deinde quum Antigonum venire cum exercitu nunciatum esset, compellit eos in aciem descendere. Ibi dum ducis imperia contemnunt, hostium virtute
315. superantur. In eo proelio non gloriam tantum tot bellorum, sed et praemia longa militia parta perdiderunt. Sed Eumenes, qui auctor cladis erat, nec aliam spem salutis reliquam habebat, victos horta-
9 batur, ut in bello perstarent. At Argyraspides eum conviciis agitant, *quod se, post tot annos emeritorum stipendiorum redeuntes domum cum praemiis tot bellorum, ab ipsa missione rursus in novam militiam immensaque bella revocaverit, quod a laribus jam quodammodo suis et ab ipso limine patriae abduxerit inanibusque promissis deceperit; nunc quoque, amissis omnibus felicis militiae quaestibus, ne victos quidem in*

misera et inopi senecta quiescere sinat. Ignaris deinde 10
ducibus, confestim ad Antigonum legatos mittunt pe-
tentes, ut sua reddi jubeat. Is redditurum se pollice-
tur, si Eumenem sibi tradant. Quibus cognitis, Eu-
menes cum paucis fugere tentavit; sed retractus,
quum concursus multitudinis factus esset, petit, ut
postremum sibi alloqui exercitum liceret.

CAP. IV.

Eumenes oratione ad Argyraspidas habita Antigono traditur.

Jussus ab universis dicere, facto silentio laxatis- 11
que vinculis, prolatam, sicut erat catenatus, manum
ostendit: *cernitis, milites,* inquit, *habitum atque orna-*
menta ducis vestri, quae mihi non hostium quisquam
imposuit; nam hoc etiam solatio foret; vos me ex
victore victum, vos me ex imperatore captivum feci-
stis; quater intra hunc annum in mea verba jurejurando
obstricti estis. Sed ista omitto; neque enim miseros 12
convicia decent. Unum oro, si Antigonus caput meum
poscit, inter vos me velitis mori. Hoc si impetro, solvo
vos jurejurando, quo toties vos sacramento mihi devovistis.
Aut si ipsos pudet, roganti vim adhibere, ferrum huc date,
et permittite, quod vos facturos esse pro imperatore ju-
rastis, imperatorem pro vobis sine religione jurisjurandi
facere. Quum non obtineret, preces in iram vertit. 13
At vos, ait, *devota capita, respiciant dii perjuriorum*
vindices; talesque vobis exitus dent, quales vos ducibus
vestris dedistis. Nempe vos iidem paulo ante et Perdiccae
sanguine adspersi estis et in Antipatrum eadem moliti.
Ut ipsum denique Alexandrum, si fas fuisset, eum mor-
tali manu cadere, interimeretis, seditionibus agitastis.
Ultima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras
atque inferias dico: ut inopes extorresque omne aevum
in hoc castrensi exsilio agatis, devorentque vos arma
vestra, quibus plures vestros quam hostium duces ab-
sumpsistis. Plenus deinde irae custodes suos praece- 14

dere ad Antigoni castra coepit. Sequitur exercitus, prodito imperatore suo et ipse captivus, triumphumque de se ipso ad victoris sui castra ducit, tot bellorum palmas laureasque una secum victori tradentes; et ne quid deesset pompae, elephanti quoque et auxi-
15 lia Orientalia subsequuntur. Antigonus deinde domitores illos orbis exercitui suo dividit; Eumenem vero in conspectum suum venire verecundia prioris amicitiae prohibitum interfici jussit.

CAP. V.

Aridaeus et Eurydice ab Olympiade occiduntur.

16 Interea Eurydice, uxor Aridaei regis, ut Polyperchonta a Graecia redire in Macedoniam cognovit, et ab eo arcessitam esse Olympiadem, muliebri aemulatione perculsa, abutens valetudine viri, cujus officia sibi vindicabat, scribit regis nomine Polyperchonti: *Cassandro exercitum tradat, in quem regni administrationem rex transtulerit.* Eadem et in Asiam Antigono per epistolas nunciat. Quo beneficio devinctus, Cassander nihil non ex arbitrio muliebris audaciae gerit.
17 Deinde profectus in Graeciam multis civitatibus bellum infert. Quarum excidio territi, Spartani urbem, quam semper armis, non muris defenderant, tum contra responsa fatorum et veterem majorum gloriam
18 murorum praesidio includunt. — Dum haec aguntur, Cassandrum turbatus Macedoniae status a Graecia domum revocavit. Namque Olympias, mater Alexandri regis, quum ex Epiro in Macedoniam veniret, finibusque ab Eurydice et Aridaeo rege prohiberetur, Macedones, seu memoria ejus mariti, seu magnitudine filii et indignitate rei moti, ad Olympiadem transiere, cujus jussu et Eurydice et rex occiditur sex annis
316. post Alexandri obitum.

CAP. VI.

Olympias Cassandri jussu interficitur. 315.

Sed nec Olympias diu regnavit. Nam quum prin- 19
cipum passim caedes muliebri magis quam regio more
fecisset, favorem sui in odium vertit. Itaque audito
Cassandri adventu, diffisa Macedonibus, cum nuru
Roxane et nepote Alexandro in Pydnam urbem con-
cedit. Haec quum nunciata Cassandro essent, statim 20
citato cursu Pydnam venit et urbem obsidione cingit.
Quum fame ferroque urgeretur Olympias, longae ob-
sidionis taedio, pacta salute, victori se tradidit. Sed
Cassander, ad concionem vocato populo, sciscitaturus,
quid de Olympiade fieri velint, subornat parentes in-
terfectorum, qui, sumpta lugubri veste, crudelitatem
mulieris accusarent. A quibus accensi Macedones
sine respectu pristinae majestatis occidendam decer-
nunt, immemores prorsus, quod per filium ejus virum-
que non solum vitam ipsi inter finitimos tutam ha-
buissent, verum etiam tantas opes imperiumque orbis
quaesissent. Sed Olympias, ubi obstinatos venire ad 21
se armatos vidit, veste regali, duabus ancillis innixa,
ultro obviam procedit. Qua visa, percussores attoniti
fortuna majestatis prioris, et memoriae occurrentibus
tot regum nominibus, substiterunt, donec a Cassandro
missi sunt, qui eam confoderent. Nec refugit gladium
et vulnera, nec muliebriter vociferata est, sed virorum
more fortium pro gloria veteris prosapiae comptis ca-
pillis morti succubuit, ut etiam in moriente matre
cognoscere posses Alexandrum. Post haec Cassan- 22
der Thessalonicen, regis Philippi filiam, uxorem du-
cit; filium Alexandri cum matre in arcem Amphipo-
litanam custodiendos mittit.

LIBER XIX.

Bella contra Antigonum. Domus Cassandri exstinguitur.

CAP. I.

Demetrius, Antigoni filius, a Ptolemaeo vincitur.

1 Perdicca, Eumene ac Polyperchonte ceterisque
ducibus diversae partis occisis, finitum certamen in-
ter successores Alexandri Magni videbatur, quum re-
pente inter ipsos victores nata discordia est; quippe
postulantibus Ptolemaeo et Cassandro et Lysimacho,
ut pecunia in praeda capta provinciaeque divideren-
tur, Antigonus negavit, *se in ejus belli praemia so-
cios admissurum, in cujus periculum solus descenderit.*
Et ut honestum adversus socios bellum suscipere vi-
deretur, divulgat, *se Olympiadis mortem, a Cassandro
interfectae, ulcisci velle et Alexandri, regis sui, filium*
2 *cum matre obsidione Amphipolitana liberare.* His co-
gnitis, Ptolemaeus et Cassander, inita cum Lysimacho
et Seleuco societate, bellum terra marique enixe in-
struunt. Tenebat Ptolemaeus Aegyptum cum Afri-
cae parte majore et Cypro et Phoenice. Cassandro
parebat Macedonia cum Graecia. Asiam et partes
Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Deme-
312. trius prima belli congressione a Ptolemaeo apud Ga-
3 malam vincitur. In quo proelio major Ptolemaei mo-
derationis gloria quam ipsius victoriae fuit; siquidem
et amicos Demetrii non solum cum suis rebus, verum
etiam additis insuper muneribus dimisit, et ipsius
Demetrii privatum omne instrumentum ac familiam
reddidit, adjecto honore verborum: *non se propter
praedam, sed propter dignitatem inisse bellum, indi-
gnatum, quod Antigonus, devictis diversae partis du-
cibus, solus communis victoriae praemia corripuisset.*

CAP. II.

Cassandri in familiam Alexandri Magni saevitia. Antigonus, Ptolemaeus, Cassander, Lysimachus regium nomen assumunt.

Dum haec aguntur, Cassander ab Apollonia re- 4
diens incidit in Antariatas, qui, propter ranarum mu-
riumque multitudinem relicto patriae solo, sedes no-
vas quaerebant; veritus, ne Macedoniam occuparent,
facta pactione in societatem eos recepit, agrosque iis
ultimos Macedoniae assignat. Deinde, ne Hercules, 5
Alexandri filius, qui fere annos quatuordecim exces-
serat, favore paterni nominis in regnum Macedoniae
vocaretur, occidi eum tacite cum matre Barsine jubet,
corporaque eorum terra obrui, ne caedes sepultura
proderetur; et quasi parum facinoris in ipso primum
rege, mox in matre ejus Olympiade ac filio admisisset,
alterum quoque filium cum matre Roxane pari fraude
interficit; scilicet quasi regnum Macedoniae, quod
affectabat, aliter consequi quam scelere non posset.
Interea Ptolemaeus cum Demetrio navali proelio ite- 6 *306.*
rato congreditur et amissa classe hostique concessa
victoria, in Aegyptum refugit. Demetrius filium Pto-
lemaei Leontiscum et fratrem Menelaum amicosque
ejus cum suis rebus, pari antea munere provocatus,
in Aegyptum remittit; et, ut appareret, eos non odio,
sed dignitatis gloria accensos esse, donis muneribus-
que inter ipsa bella contendebant. Hac victoria elatus 7
Antigonus regem se cum Demetrio filio appellari a
populo jubet. Ptolemaeus quoque, ne minoris apud
suos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu cognomi-
natur. Quibus auditis, Cassander et Lysimachus et
ipsi regiam majestatem sibi vindicaverunt. Sed Pto- 8
lemaeus et Cassander ceterique factionis alterius du-
ces, quum carpi se singulos ab Antigono viderent,
dum privatum singulorum, non commune universo-
rum bellum putant, nec auxilium ferre alter alteri vo-
lunt, per epistolas se invicem confirmantes, tempus et

locum coëundi condicunt, bellumque communibus viribus instruunt. Cui quum Cassander interesse propter finitimum bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit.

CAP. III.

Lysimachus.

9 Erat hic Lysimachus illustri quidem Macedoniae
loco natus, sed virtute clarior, quae tanta in illo fuit,
ut animi magnitudine, philosophia ipsa viriumque
gloria omnes, per quos Oriens domitus est, vicerit.
10 Quum Alexander Magnus Callisthenem philosophum
propter salutationis Persicae interpellatum morem in-
sidiarum, quae sibi paratae fuerant, conscium fuisse
iratus finxisset, eumque, truncatis crudeliter omnibus
membris, abscisisque auribus ac naso labiisque, de-
forme ac miserandum spectaculum reddidisset, insu-
per cum cane in cavea clausum ad metum ceterorum
circumferret: tunc Lysimachus, audire Callisthenem
et praecepta ab eo virtutis accipere solitus, misertus
tanti viri, venenum ei in remedium calamitatum de-
dit. Quod adeo aegre Alexander tulit, ut eum objici
11 ferocissimo leoni juberet. Sed quum ad conspectum
ejus concitatus leo impetum fecisset, manum amiculo
involutam Lysimachus in os leonis immersit, abrepta-
que lingua feram exanimavit. Quod quum nuncia-
tum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit, ca-
rioremque eum propter constantiam tantae virtutis
12 habuit. Lysimachus quoque magno animo regis, ve-
lut parentis contumeliam tulit. Denique omni ex
animo hujus facti memoria exturbata, postea in India
quum rex insectans quosdam palantes hostes a satel-
litum turba equi sui celeritate desertus esset, Lysi-
machus solus ei per immensas arenarum moles cur-
13 sus comes fuit. Quod idem antea Philippus frater
ejus quum facere voluisset, inter manus regis exspi-
raverat. Sed Lysimachum desiliens equo Alexander

hastae cuspide ita in fronte vulneravit, ut sanguis ali-
ter cludi non posset, quam diadema sibi demptum rex
alligandi vulneris causa capiti ejus imponeret. Quod
auspicium primum regalis majestatis Lysimacho fuit.
Sed et post mortem Alexandri, quum inter successo- 14
res ejus provinciae dividerentur, ferocissimae gentes
quasi omnium fortissimo assignatae sunt; adeo etiam
consensu universorum palmam virtutis inter ceteros
tulit.

CAP. IV.

Seleucus. Antigonus in proelio occumbit.

Priusquam bellum inter Ptolemaeum sociosque 15
ejus adversus Antigonum committeretur, repente ex
Asia majore digressus Seleucus novus Antigono ho-
stis accesserat. Hic post mortem Alexandri occupato 16
regno Orientis urbem condidit, quam ex Antiochi pa-
tris nomine Antiochiam vocavit. Multa in Oriente
post divisionem inter socios regni Macedonici bella
gessit. Principio Babyloniam cepit; inde auctis ex
victoria viribus Bactrianos expugnavit. Transitum
deinde in Indiam fecit, quae post mortem Alexandri
praefectos ejus occiderat. Auctor libertatis Sandro- 17
cottus fuerat, sed titulum libertatis post victoriam in
servitutem verterat; siquidem occupato regno, popu-
lum, quem ab externa dominatione vindicaverat, ipse
servitio premebat. Cum quo facta pactione Seleucus,
compositisque in Oriente rebus, in bellum Antigoni
descendit. Adunatis igitur omnium sociorum copiis 18 *300.*
proelium committitur; in eo Antigonus occiditur, De-
metrius filius ejus in fugam vertitur. Sed socii, pro- 19
fligato hostili bello, denuo in semet ipsos arma verte-
runt, et quum de praeda non convenirent, iterum in
duas factiones diducuntur. Seleucus Demetrio, Pto-
lemaeus Lysimacho junguntur. Cassandro defuncto
Philippus filius succedit. Sic quasi ex integro nova
Macedoniae bella nascuntur.

CAP. V.

Demetrius Macedoniam occupat.

20 Post Cassandri regis filiique ejus Philippi mortem Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno post tempore ab Antipatro filio occiditur. Causa parricidii fuit, quod post mortem mariti in divisione inter fratres regni propensior fuisse Alexandro videbatur. Quod facinus eo gravius omnibus visum est, quod nullum maternae fraudis vestigium fuit, quamquam in parricidio nulla satis justa causa ad sceleris patrocinia
21 praetexi potest. Post haec igitur Alexander, in ultionem maternae necis gesturus cum fratre bellum, auxilium a Demetrio petit; nec Demetrius spe invadendi Macedonici regni moram fecit. Cujus adventum verens Lysimachus persuadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti, quam pater-
22 num hostem in Macedoniam admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem quum praesensisset Demetrius, per insidias Alexandrum interfecit; occupatoque Macedoniae regno, caedem apud exercitum excusaturus, in concionem vocat. Ibi habita oratione justum se Macedoniae regem esse affirmat, qui ultionem tot scelerum a Cassandro, Antipatro et Alexandro commissorum exegerit. Ita mitigato populo, rex
23 Macedoniae appellatur. Lysimachus quoque quum bello Dromichaetis, regis Thracum, premeretur, ne eodem tempore et adversus eum dimicare necesse haberet, tradita ei altera parte Macedoniae, quae Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit.

CAP. VI.

Cassandri domus exstinguitur.

24 Itaque Demetrius, totis Macedoniae viribus instructus, quum Asiam occupare statuisset, iterato Ptolemaeus, Seleucus et Lysimachus, pacta societate adunatisque exercitibus, bellum adversus Demetrium
25 transferunt in Europam. His comitem belli que socium

se jungit Pyrrhus, rex Epiri, sperans, non difficilius Demetrium amittere Macedoniam posse, quam acquisierat. Nec spes frustra fuit; quippe exercitu ejus corrupto, ipsoque in fugam acto, regnum Macedoniae *287.*
occupavit. Dum haec aguntur, Lysimachus generum 26
suum Antipatrum querentem, soceri fraude Macedoniae regnum sibi ademptum esse, interfecit, filiamque suam Eurydicen, querelarum sociam, in custodiam tradit; atque ita universa Cassandri domus Alexandro Magno et necis ipsius et stirpis exstinctae poenas luit. Demetrius quoque a tot exercitibus circumventus, quum posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit.

Finito bello, Ptolemaeus cum magna rerum gesta- 27
rum gloria moritur. Is contra jus gentium minimo *283.*
natu ex filiis ante infirmitatem regnum tradiderat, ejusque rei populo rationem reddiderat. Inter cetera patris et filii mutuae pietatis exempla etiam ea res amorem populi juveni conciliaverat, quod pater, regno ei publice tradito, privatus regi inter satellites officium fecerat.

LIBER XX.

Lysimachi et Seleuci bella postrema.

CAP. I.

De rebus Heracliensium.

Inter Lysimachum et Pyrrhum regem, socios 1
paulo ante adversus Demetrium, assiduum inter pares discordiae malum bellum moverat. Victor Lysimachus, pulso Pyrrho, Macedoniam occupaverat. *286.*
Inde Thraciae ac deinceps Heracleae bellum intulerat; cujus urbis et initia et exitus admirabiles fuere.
Quippe Boeotiis pestilentia laborantibus oraculum 2
Delphis responderat, *coloniam in Ponti regione sacram Herculi conderent.* Quum propter metum longae ac

periculosae navigationis, omnibus mortem in patria praeoptantibus, res omissa esset, bellum his Phocenses intulerunt; quorum quum adversa proelia paterentur, iterato ad oraculum decurrunt; responsum est, *idem belli quod pestilentiae remedium fore.* Conscripta igitur colonorum manu, in Pontum delati urbem Heracleam condiderunt, et, quoniam fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore
3 magnas opes paravere. Multa deinde hujus urbis adversus finitimos bella, multae etiam domesticae dissensiones fuere. Inter cetera magnifica vel praecipue illud memorabile fuit. Quum rerum potirentur Athenienses, victisque Persis, Graeciae et Asiae tributum in tutelam classis descripsissent, omnibus cupide ad praesidium salutis suae conferentibus, soli Heraclienses ob amicitiam regum Persicorum collationem ab-
4 nuerant. Missus igitur ab Atheniensibus Lamachus cum exercitu ad extorquendum, quod negabatur, dum, relictis in litore navibus, agros Heracliensium populatur, classem cum majore parte exercitus nau-
5 fragio repentinae tempestatis amisit. Itaque quum neque mari posset, amissis navibus, neque terra auderet cum parva manu inter tot ferocissimas gentes reverti, Heraclienses, honestiorem beneficii quam ultionis occasionem rati, instructos commeatibus auxiliisque dimittunt, existimantes, agrorum suorum populationem bene impensam esse, si, quos hostes habuerant, amicos reddidissent.

CAP. II.

Clearchus, tyrannus Heracliensis.

6 Passi sunt inter plurima mala etiam tyrannidem; quum enim plebs et novas tabulas et divisionem agrorum divitum impotenter flagitaret, neque exitus rei inveniretur, ad postremum adversus plebem, nimio otio lascivientem, auxilia a Timotheo, Atheniensium duce, mox ab Epaminonda Thebanorum peti-

vere. Utrisque negantibus, ad Clearchum, quem ipsi 7
in exsilium egerant, decurrunt. Tanta calamitatium
necessitas fuit, ut, cui patriam interdixerant, eum ad
tutelam patriae revocarent. Sed Clearchus, exsilio 8
facinorosior redditus et dissensionem populi occasio-
nem invadendae tyrannidis existimans, ex defensore
senatoriae causae repente patronus plebis evasit, et
adversus auctores potentiae suae, a quibus revocatus
in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non
solum plebem accendit, verum etiam nefandissima
quaeque tyrannicae crudelitatis exercuit. Quum igi- 9
tur sollicitata plebs summum ad eum imperium detu-
lisset, Clearchus sexaginta senatores comprehensos
(nam ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula com-
pingit. A quibus quum magnam pecuniam, quasi
minis populi occulte eos subtracturus, accepisset,
spoliatos fortunis vita quoque spoliavit.

CAP. III.
Clearchus interficitur.

Cognito deinde, bellum sibi ab iis, qui profugerant, 10
parari, servos eorum manumittit; et ne quid mali
afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum
filiasque nubere servis suis, proposita recusantibus
morte, compellit, ut eos sibi fidiores et dominis in-
festiores redderet. Sed matronis tam lugubres nuptiae 11
graviores ipsa morte fuere. Itaque multae se ante
nuptias, multae in ipsis nuptiis, occisis prius novis
maritis, interficiunt. Proelium deinde committitur, 12
quo victor tyrannus captivos senatores in triumphi
modum per civium multitudinem trahit. Reversus in
urbem alios vincit, torquet alios, alios occidit; nullus
locus urbis a crudelitate tyranni vacat. Accedit sae- 13
vitiae insolentia, crudelitati arrogantia. Interdum
enim ex successu continuae felicitatis obliviscitur se
hominem; interdum Jovis se filium dicit. Eunti per
publicum aurea aquila velut argumentum generis

praeferebatur; veste purpurea et cothurnis regum
tragicorum et aurea corona utebatur; filium quoque
suum Ceraunon vocat, ut deos non mendacio tantum,
14 verum etiam nominibus illudat. Propterea duo nobi-
lissimi juvenes, Chion et Leonides, patriam liberaturi
in necem tyranni conspirant. Erant hi discipuli Pla-
tonis philosophi, qui virtutem, ad quam quotidie
praeceptis magistri erudiebantur, patriae exhibere
cupientes, quinquaginta cognatos in insidiis locant.
Ipsi more jurgantium ad tyrannum, veluti ad regem,
in arcem contendunt; qui quum jure familiaritatis
admissi essent, dum alterum priorem dicentem inten-
15 tus audit tyrannus, ab altero obtruncatur. Sed et
ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, a satellitibus
obruuntur. Qua re factum est, ut tyrannus quidem
occideretur, sed patria non liberaretur. Nam frater
Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit, mul-
tisque annis per gradus successionis Heraclienses
regnum tyrannorum fuere.

CAP. IV.

Lysimachi exitus.

16 Per idem ferme tempus in Hellesponti et Cherso-
nesi regionibus terrae motus fuit, per quem Lysi-
machia urbs, ante duos et viginti annos a Lysimacho
rege condita, eversa est. Quod portentum dira Lysi-
17 macho stirpique ejus ac regni ruinam portendebat. Nec
ostentis fides defuit; nam brevi post tempore Agatho-
clem, filium suum, quem in successionem regni ordi-
naverat, per quem multa bella prospere gesserat, non
solum ultra patrium, verum etiam ultra humanum
morem perosus, ministra Arsinoë noverca, veneno
interfecit. Haec illi prima mali labes, hoc initium im-
18 pendentis ruinae fuit. Nam parricidium secutae sunt
caedes principum, luentium supplicia, quod occisum
juvenem dolebant. Itaque hi, qui caedibus super-
fuerant, certatim ad Seleucum deficiunt, eumque, pro-

num jam ex aemulatione gloriae, bellum Lysimacho
inferre compellunt. Ultimum hoc certamen commili- 19 *281.*
tonum Alexandri fuit. Lysimachus quatuor et septua-
ginta annos natus erat, Seleucus septem et septuaginta.
Sed in hac aetate utrique animi juveniles erant, im-
periique cupiditatem insatiabilem gerebant. In eo
bello Lysimachus mortuus est.

CAP. V.

Seleuci exitus. Ptolemaeus Ceraunus.

Laetus tanta victoria Seleucus et, quod majus vi- 20
ctoria putabat, solum se de cohorte Alexandri reman-
sisse victoremque victorum exstitisse gloriatur, *non
humanum esse opus, sed divinum munus;* ignarus
prorsus, non multo post fragilitatis humanae se ipsum
exemplum futurum: quippe post menses admodum
septem a Ptolemaeo Cerauno, Aegypti regis fratre,
cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat,
per insidias circumventus occiditur, regnumque Ma-
cedoniae, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter
amittit. Ptolemaeus igitur primo Lysimachi filios 21
conciliare sibi statuit, nuptiasque Arsinoës sororis
suae, matris eorum, petit, puerorum adoptione pro-
missa. Fratris quoque, regis Aegypti, concordiam per 22
epistolas precatur, professus, *deponere se offensam
erepti paterni regni, neque amplius a fratre quaesi-
turum, quod honestius a paterno hoste perceperit.* Sed 23
nec Pyrrhus, rex Epiri, omissus est, qui et ipse spo-
liare singulos cupiens, omnibus se partibus vendita-
bat. Itaque Tarentinis adversus Romanos laturus au-
xilium ab Antigono naves ad exercitum in Italiam de-
portandum mutuo petit, ab Antiocho, qui opibus quam
militibus instructior erat, pecuniam, a Ptolemaeo Ma-
cedonum militum auxilia. Sed Ptolemaeus quinque
millia peditum, equitum quatuor millia, elephantos
quinquaginta non amplius quam in biennii usum de-
dit. Ob haec Pyrrhus Ptolemaeum filium, genitum 24

ex Antigona, Ptolemaei Philadelphi filia, vindicem regni reliquit, ne, abducta in Italiam juventute, praedam hostibus regnum relinqueret.

LIBER XXI.

Pyrrhi, regis Epiri, initia.

CAP. I.

De origine et regibus Epirotarum.

1 Quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de origine regni ejus pauca narranda sunt. Molossorum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus, Achillis filius, amisso per absentiam Trojanis temporibus paterno regno, in his locis consedit, qui Pyrrhi-
2 dae primo, post Epirotae dicti sunt. Sed Pyrrhus quum in templum Dodonaei Jovis ad consulendum venisset, ibi Lanassam, neptem Herculis, rapuit, ex cujus matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit, opesque magnas affinitatum auxilio paravit; atque ita Heleno, filio Priami regis, ob industriam singularem regnum Chaonum et Andromachen Hectoris, quam ipse in divisione Trojanae praedae acceperat, uxorem tradidit. Brevi post tempore Delphis insidiis Orestae,
3 filii Agamemnonis, inter altaria Dei interiit. Successor huic Piales filius fuit. Per ordinem deinde regnum ad Tharrybam descendit, cui, quoniam pupillus et unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium cura servandi ejus educandique, publice tutores constituuntur. Athenas quoque erudiendi gratia missus, quanto doctior majoribus suis, tanto et gratior populo fuit. Primus et leges et senatum annuosque magistratus et reipublicae formam composuit; et ut Pyrrho sedes, sic vita cultior populo ab Tharryba statuta.
4 Hujus filius Neoptolemus fuit, ex quo nata est Olympias, mater Alexandri Magni, et Alexander, qui post

eum regnum Epiri tenuit et in Italia bello gesto in
Bruttiis interiit. Post ejus mortem frater Aeacides re-
gno successit, qui assiduis adversus Macedones bellis
populum fatigando offensam civium contraxit, ac
propterea in exsilium actus Pyrrhum filium unicum
admodum parvulum in regno reliquit. Qui et ipse, 5
quum a populo propter odium patris ad necem quae-
reretur, furtim subtractus in Illyrios defertur, tradi-
tusque est Beroae, Glauciae regis uxori, nutriendus,
quae et ipsa genus Aeacidarum erat. Ibi eum, seu
misericordia fortunae ejus, seu infantilibus blandimen-
tis inductus rex adversum Cassandrum, Macedoniae
regem, qui eum sub belli comminatione deposcebat,
diu protexit, addito in auxilium etiam adoptionis of-
ficio. Quibus rebus moti Epirotae, odio in misericor- 6
diam verso, annorum undecim eum in regnum revo-
caverunt, datis tutoribus, qui regnum usque adultam
ejus aetatem tuerentur. Adolescens deinde multa
bella gessit, tantusque rerum successu haberi coeptus
est, ut Tarentinos solus adversus Romanos tueri posse
videretur.

CAP. II.

Pyrrhus Romanos duobus proeliis superat.

Itaque Pyrrhus, quum iterata Tarentinorum lega- 7
tione, additis Samnitium et Lucanorum precibus, et
ipsis auxilia adversus Romanos indigentibus, fatiga-
retur, non tam supplicum precibus, quam spe inva-
dendi Italiae imperii adductus, venturum se cum exer-
citu pollicetur. In quam rem inclinatum semel ani- 8
mum praecipitem agere coeperant exempla majorum,
ne aut inferior patruo suo Alexandro videretur, quo
defensore iidem Tarentini adversus Bruttios usi fue-
rant, aut minores animos Magno Alexandro habuisse,
qui tam longa a domo militia Orientem subegerat.
Itaque relicto custode regni filio Ptolemaeo annos 9
quindecim nato, exercitum in portu Tarentino expo- *280.*
nit; duobus parvulis filiis, Alexandro et Heleno, in

10 solatia longinquae expeditionis secum adductis. Cujus
audito adventu, consul Romanus Valerius Laevinus
festinans, ut prius cum eo congrederetur, quam auxi-
lia sociorum convenirent, exercitum in aciem educit.
Nec rex, tametsi numero militum inferior esset, certa-
mini moram fecit. Sed Romanos vincentes jam inusi-
tata ante elephantorum forma stupere primo, mox ce-
dere proelio coëgit, victoresque jam nova Macedonum
monstra repente vicerunt. Nec hostibus incruenta
11 victoria fuit. Nam et ipse Pyrrhus graviter vulnera-
tus est, et magna pars militum ejus caesa, majorem-
que gloriam ejus victoriae, quam laetitiam habuit.
Hujus pugnae eventum multae civitates secutae Pyrrho
se tradunt. Inter ceteras etiam Locri, prodito prae-
12 sidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt. Ex ea praeda
Pyrrhus ducentos captivos milites Romam gratis re-
misit, ut, cognita virtute ejus, Romani cognoscerent
13 etiam liberalitatem. Interjectis deinde diebus, quum
sociorum exercitus supervenisset, iterato proelium
cum Romanis facit, in quo par fortuna priori bello fuit.

CAP. III.

Pyrrhus in Siciliam transit.

14 Interea Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium
Romanorum cum centum viginti navibus missus, se-
natum adiit, *aegre tulisse Carthaginienses*, affirmans,
*quod bellum in Italia a peregrino rege paterentur. Ob
quam causam missum se, ut, quoniam ab externo hoste
oppugnarentur, externis auxiliis juvarentur.* Gratiae
a senatu Carthaginiensibus actae, auxiliaque remissa.
15 Sed Mago Punico ingenio post paucos dies tacitus,
quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrhum adiit,
speculaturus consilia ejus de Sicilia, quo eum arcessi
fama erat. Nam Romanis mittendi auxilii eadem
causa Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello Pyrr-
hus, ne in Siciliam transire posset, in Italia detinere-
16 tur. Dum haec aguntur, legatus a senatu Romano

Fabricius Luscinus missus pacem cum Pyrrho com-
posuit. Ad quam confirmandam Cyneas, Romam cum
ingentibus donis a Pyrrho missus, neminem, cujus do-
mus muneribus pateret, invenit. Huic continentiae 17
Romanorum simile exemplum iisdem ferme tempori-
bus fuit. Nam missi a senatu in Aegyptum legati,
quum ingentia sibi a Ptolemaeo rege missa munera
sprevissent, interjectis diebus ad coenam sunt invitati,
iisque aureae coronae missae sunt, quas illi honoris
causa receptas postera die statuis regis imposuerunt.
Cyneas igitur, quum turbatam esse cum Romanis pa- 18
cem ab Appio Claudio renunciasset, interrogatus a
Pyrrho, qualis Roma esset, respondit, *regum urbem
sibi visam.* Post haec legati Siculorum superveniunt, 19
tradentes Pyrrho totius insulae imperium, quae assi-
duis Carthaginiensium bellis vexabatur. Itaque re-
licto Locris Alexandro filio, firmatisque sociorum ci-
vitatibus valido praesidio, in Siciliam exercitum tra-
jecit.

Dresdae, impresserunt C. C. Meinholdus et filii, typographi aulici.

JUSTINI
HISTORIARUM LIBROS

IN USUM SCHOLARUM

EDIDERUNT

H. DOMKE ET Dr. G. EITNER.

PARS ALTERA.

VRATISLAVIAE.
MARUSCHKE & BERENDT.
1865.

CARTHAGO ET SICILIA.

LIBER XXII.

Carthaginis initia et prima in Sicilia certamina.

CAP. I.

Tyriorum origo.

Quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum 1
est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorum paulo altius rebus. Tyriorum gens condita a Phoenicibus fuit; qui terrae motu vexati, relicto patriae solo, Assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, condita ibi urbe, quam a piscium ubertate Sidona appellaverunt; nam piscem Phoenices sidon vocant. Post multos deinde annos a 2
rege Ascaloniorum expugnati, navibus appulsi Tyron urbem ante annum Trojanae cladis condiderunt. Ibi Persarum bellis diu varieque fatigati, victores quidem fuere, sed, attritis viribus, a servis suis multitudine abundantibus indigna supplicia perpessi sunt; qui conspiratione facta omnem liberum populum cum dominis interficiunt, atque ita potiti urbe, lares dominorum occupant, rempublicam invadunt, conjuges ducunt. Unus ex tot millibus servorum fuit, qui miti 3
ingenio senis domini parvulique filii ejus fortuna moveretur dominosque non truci feritate trucidaret,

4 sed piae misericordiae humanitate respiceret. Itaque quum velut occisos alienasset, servisque de statu reipublicae deliberantibus placuisset, regem ex suo corpore creari eum, quasi acceptissimum diis, qui solem orientem primus vidisset: rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) dominum occulte latentem de-
5 tulit. Ab eo formatus, quum media nocte omnes in unum campum processissent, ceteris in orientem spectantibus, solus occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videbatur furor, in occidente solis ortum quaerere. Ubi vero dies adventare coepit editissimisque culminibus urbis oriens splendere, exspectantibus aliis, ut ipsum solem adspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis
6 ostendit. Non servilis ingenii ratio visa; requirentibusque auctorem, de domino confitetur. Tunc intellectum est, quantum ingenua servilibus ingenia praestarent, malitiaque servos, non sapientia vincere. Venia igitur seni filioque data est; et velut numine quodam reservatos arbitrantes, regem Stratonem creaverunt. Cujus post mortem regnum ad filium ac deinde
7 ad nepotes transiit. Celebre hoc servorum facinus metuendumque exemplum toto orbe terrarum fuit. Itaque Alexander Magnus, quum interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicae securitatis, expugnata eorum urbe, omnes, qui proelio superfuerant, ob memoriam veteris caedis crucibus affixit; genus tantum Stratonis inviolatum servavit regnumque stirpi ejus restituit, ingenuis et innoxiis incolis insulae attributis, ut, exstirpato servili germine, genus urbis ex integro conderetur.

CAP. II.

Elissae fuga.

8 Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspiciis conditi parsimonia et industria cito convaluere. Ante cladem dominorum quum et opibus et multitudine abunda-

rent, missa in Africam juventute, Uticam condidere; interim rex Tyri decessit, filio Pygmalione et Elissa filia, insignis formae virgine, heredibus institutis. Sed populus Pygmalioni admodum puero regnum tradidit. Elissa Acerbae avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui secundus a rege erat, nubit. Huic 9
magnae, sed dissimulatae opes erant, aurumque metu regis non tectis, sed terrae crediderat; quam rem etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Qua incensus Pygmalion, oblitus juris humani, avunculum suum eundemque generum sine respectu pietatis occidit. Elissa, diu fratrem pro- 10
pter scelus aversata, ad postremum dissimulato odio mitigatoque interim vultu fugam tacito molitur, assumptis quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse eandemque fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fratrem dolo aggreditur; 11
fingit, *se ad eum migrare velle, ne amplius sibi, cupidae oblivionis, mariti domus gravem luctus imaginem renovet, neve ultra amara admonitio oculis occurrat.* Non invitus Pygmalion verba sororis audivit existimans, cum ea et aurum Acerbae ad se venturum. Sed Elissa 12
ministros migrationis a rege missos navibus cum omnibus opibus suis prima vespera imponit, provectaque in altum compellit eos onera arenae, pro pecunia involucris involuta, in mare dejicere. Tunc deflens 13
ipsa lugubrique voce Acerbam ciet, *ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat; habeatque inferias, quas habuerat causam mortis.* Tunc ipsos ministros aggreditur; *sibi quidem*, ait, *optatam olim mortem; sed illis acerbos cruciatus et dira supplicia imminere, qui Acerbae opes, quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiae tyranni subtraxerint.* Hoc metu omnibus 14
injecto, comites fugae accepit. Iunguntur et senatorum in eam noctem praeparata agmina; atque ita repetitis sacris Herculis, cujus sacerdos Acerbas fuerat, exsilio sedes quaerunt.

CAP. III.

825. **Carthago ab Elissa conditur.**

15 Primus illis appulsus terrae Cyprus insula fuit,
ubi sacerdos Jovis cum conjuge et liberis deorum
monitu comitem se Elissae sociumque fortunae prae-
buit, pactus sibi posterisque perpetuum honorem
sacerdotii. Condicio pro manifesto omine accepta.
Ex numero virginum Cypriarum octoginta rapi navi-
busque imponi Elissa jubet, ut juventus matrimonia
16 habere posset. Dum haec aguntur, Pygmalion, cognita
sororis fuga, quum impio bello fugientem persequi
pararet, aegre precibus matris et deorum minis victus
quievit; cui quum inspirati vates canerent, *non impune
laturum, si incrementa urbis toto orbe auspicatissimae
interpellasset,* hoc modo spatium respirandi fugien-
17 tibus datum est. Itaque Elissa delata in Africae sinum
incolas loci ejus, adventu peregrinorum mutuarumque
rerum commercio gaudentes, in amicitiam sollicitat;
deinde empto loco, qui corio bovis tegi posset, in quo
fessos longa navigatione socios reficere posset: corium
in tenuissimas partes secari jubet, atque ita majus
loci spatium, quam petierat, occupat; unde postea ei
18 loco Byrsae nomen fuit. Confluentibus deinde vicinis
locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia infe-
rebant, ex frequentia hominum velut instar civitatis
effectum est. Uticensium quoque legati dona ut con-
sanguineis attulerunt, hortatique sunt, *urbem ibi con-
derent, ubi sedes sortiti essent.* Sed et Afros detinendi
advenas amor cepit. Itaque consentientibus omnibus
Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo
19 urbis. In primis fundamentis caput bubulum inventum
est; quod auspicium fructuosae quidem, sed laboriosae
perpetuoque servae urbis fuit, propter quod in alium
locum urbs translata. Ibique equi caput repertum,
bellicosum potentemque populum futurum significans,
urbi auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem

novae urbis concurrentibus gentibus, brevi et populus et civitas magna facta.

CAP. IV.

Elissae exitus.

Quum successu rêrum florentes Carthaginis opes 20
essent, rex Maxitanorum Hiarbas, decem Poenorum principibus ad se arcessitis, Elissae nuptias sub belli denunciatione petit. Quod legati reginae referre metuentes, Punico ingenio cum ea egerunt, nunciantes, *regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum Afrosque perdoceat; sed quem inveniri posse, qui ad barbaros et ferarum more viventes transire a consanguineis velit?* Tunc a regina castigati, *si asperiorem vitam recusarent pro salute patriae, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur*, regis mandata aperuere dicentes, *quae praecipiat aliis, ipsi facienda esse.* Elissa hoc dolo capta, 21
diu Acerbae viri nomine cum multis lacrimis et lamentatione flebili invocato, ad postremum *ituram se, quo sua et urbis fata vocarent*, respondit. In hoc trium mensium sumpto spatio, pyra in ultima parte urbis exstructa, velut placatura viri manes inferiasque ante nuptias missura multas hostias caedit et sumpto gladio pyram conscendit, atque ita ad populum respiciens *iturum se ad virum, sicut praecepissent*, dixit vitamque gladio finivit. Quamdiu Carthago invicta fuit, pro dea culta est. Condita est urbs haec septuaginta duobus 22
annis ante quam Roma; cujus virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est. Quum inter cetera mala etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione et scelere pro remedio usi sunt: quippe homines ut victimas immolabant, et impuberes, quae aetas etiam hostium misericordiam provocat, aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita dii rogari maxime solent.

CAP. V.

Malchi in filium severitas.

23 Itaque aversis tanto scelere numinibus, quum bellum ex Sicilia, ubi diu feliciter dimicaverant, in Sardiniam transtulissent, amissa majore exercitus parte, gravi proelio victi sunt. Propterea ducem suum Malchum, cujus auspiciis et Siciliae partem domuerant, et adversus Afros magnas res gesserant, cum parte
24 exercitus, quae superfuerat, exsulare jusserunt. Quam rem aegre ferentes milites legatos Carthaginem mittunt, qui reditum primo veniamque infelicis militiae petant, tum denuncient, *quod precibus nequeant, armis se consecuturos esse.* Quum et preces et minae legatorum spretae essent, interjectis diebus conscensis navibus, armati ad urbem veniunt; ibi deos hominesque testati sunt: *non se expugnatum, sed recuperatum patriam venire, ostensurosque civibus suis, non virtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse;* et prohibitis commeatibus obsessaque urbe, in summam despera-
25 tionem Carthaginienses adduxerunt. Interea Cartalo, Malchi exsulis ducis filius, quum praeter castra patris a Tyro, quo decimas Herculis ferre ex praeda Siciliensi a Carthaginiensibus missus fuerat, reverteretur arcessitusque esset a patre, *prius publicae religionis officia se executurum esse, quam privatae pietatis* respondit. Quam rem etsi indigne ferret pater, non
26 tamen vim afferre religioni ausus est. Interjectis deinde diebus Cartalo, petito commeatu a populo, quum ad patrem reversus esset ornatusque purpura et infulis sacerdotii omnium se oculis ingereret, tunc in secretum abducto pater ait: *Ausus ne es, nefandissimum caput, ista purpura et auro ornatus in conspectum tot miserorum civium venire? et maesta ac lugentia castra, circumfluentibus quietae felicitatis insignibus, velut exsultabundus intrare? Nusquamne te aliis rebus jactare potuisti? Nullus locus aptior quam sordes patris et exsilii infelicis aerumnae fuerunt? Quid, quod paulo*

ante vocatus, non dico patrem, ducem certe civium tuorum superbe sprevisti? Quid porro tu in purpura ista coronisque aliud, quam victoriarum mearum titulos geris? Quoniam igitur tu in patre nihil nisi exsulis nomen agnoscis, ego quoque imperatorem me magis, quam patrem judicabo; statuamque in te exemplum, ne quis posthac infelicibus miseriis patris illudat. Atque ita eum cum ornatu suo in altissimam crucem in conspectu urbis suffigi jussit. Post paucos deinde dies 27
Carthaginem capit; evocatoque populo ad concionem, exsilii injuriam queritur, belli necessitatem excusat, *contentumque victoria sua, punitis auctoribus injuriosi exsilii, omnibus se veniam dare* dicit. Atque ita decem senatoribus interfectis, urbem legibus suis reddidit.
Nec multo post ipse affectati regni accusatus, duplicis 28
et in filio et in patria parricidii poenas dedit. Huic Mago imperator successit, cujus industria et opes Carthaginiensium et imperii fines et bellicae gloriae laudes creverunt.

CAP. VI.

Mago ejusque filii. Persarum regis edictum.

Mago quum primus omnium, ordinata disciplina 29
militari, imperium Poenorum condidisset, viresque civitatis non minus bellandi arte quam virtute firmasset, de vita decedit, relictis duobus filiis Hasdrubale et Hamilcare, qui per vestigia paternae virtutis decurrentes sicuti generi, ita et magnitudini patris successerunt. His ducibus Sardiniae bellum 30
illatum; adversus Afros quoque vectigal pro solo urbis multorum annorum repetentes dimicatum est. Sed Afrorum sicuti causa justior, ita et fortuna superior fuit, bellumque cum his solutione pecuniae, non armis finitum. In Sardinia quoque Hasdrubal graviter vulneratus, imperio Hamilcari fratri tradito, interiit; cujus mortem quum luctus civitatis, tum et dictaturae undecim et triumphi quatuor insignem

31 fecere. Hostibus quoque crevere animi, veluti cum
duce vires Poenorum cecidissent. Itaque Siciliae
populis propter assiduas Carthaginiensium injurias
ad Leonidam, fratrem regis Spartanorum, concurrentibus, grave bellum est natum, in quo et diu et
32 varia victoria proeliatum fuit. Dum haec aguntur,
legati a Dario, Persarum rege, Carthaginem venerunt, afferentes edictum, quo Poeni humanas hostias
immolare et canina vesci prohibebantur mortuorumque
corpora cremare, potiusque terra obruere jubebantur, petentes simul auxilia adversus Graeciam, cui
illaturus bellum Darius erat. Sed Carthaginienses
auxilia negantes propter assidua finitimorum bella,
ceteris, ne per omnia contumaces viderentur, cupide
paruere.

CAP. VII.

Carthaginiensium in Sicilia calamitas.

480. 33 Interea Hamilcar bello Siciliensi interficitur, relictis tribus filiis, Imilcone, Hannone, Giscone.
Hasdrubali quoque par numerus filiorum fuit, Hannibal et Hasdrubal et Sappho. Per hos res Carthaginiensium ea tempestate gerebantur. Itaque et
Mauris bellum illatum, et adversus Numidas pugnatum, et Afri compulsi sunt stipendium urbis con-
34 ditae Carthaginiensibus remittere. Deinde, quum
familia tanta imperatorum gravis liberae civitati
esset, omniaque ipsi agerent simul et judicarent,
centum ex numero senatorum judices deliguntur,
qui, reversis a bello ducibus, rationem rerum gestarum exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia
35 agitarent, ut domi judicia legesque respicerent. In
Sicilia in locum Hamilcaris imperator Imilco succedit; qui quum navali terrestrique bello secunda
proelia fecisset, multasque civitates cepisset, repente
36 pestilentis sideris vi exercitum amisit. Quae res
quum nunciata Carthagini esset, maesta civitas fuit:
omnia ululatibus, non secus ac si urbs ipsa capta

esset, personabant; clausae privatae domus, clausa deorum templa, intermissa omnia sacra, omnia privata officia damnata. Cuncti deinde ad portum congregantur, egredientesque paucos e navibus, qui cladi superfuerant, de suis percontantur. Ut vero, dubia antea spe et suspenso metu, incerta orbitatis exspectatione, casus suorum miseris eluxit, tunc toto litore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus et flebiles querelae audiebantur.

CAP. VIII.

Imilco mortem sibi infert.

Inter haec procedit inops e navi sua imperator, 37
sordida servilique tunica, discinctus, ad cujus conspectum plangentium agmina junguntur. Ipse quoque manus ad coelum tendens, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam deflet, nunc deos accusat, *qui tanta belli decora et tot ornamenta victoriarum, quae ipsi dederant, abstulerint; qui, captis tot urbibus, totiesque hostibus terrestri navalique proelio victis, exercitum victorem non bello, sed peste deleverint. Deferre se* 38
tamen civibus suis non modica solatia, quod malis eorum hostes gaudere, non gloriari possent; quippe quum neque mortuos a se occisos, neque reversos a se fugatos possint dicere. Praedam, quam, relictis a se castris, abstulerint, non esse talem, quam velut spolium victi hostis ostentent, sed quam, possessione vacua fortuitis dominorum mortibus, sicuti caducam occuparint. Quod ad hostes pertineat, victores se recessisse, quod ad pestem, victos. Nihil tamen se gravius ferre, quam quod 39
inter fortissimos viros mori non potuerit, servatusque sit non ad vitae jucunditatem, sed ad ludibrium calamitatis. Quamquam, ubi miseras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, se quoque secuturum commilitones suos, ostensurumque patriae, non ideo se in eam diem vixisse, quoniam velit vivere, sed ne hos, quibus nefanda lues pepercisset, inter hostium exercitus relictos morte sua

40 *proderet*. Tali vociferatione per urbem ingressus, ut ad limina domus suae venit, prosecutam multitudinem velut postremo alloquio dimisit, obseratisque foribus, ac nullo ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi conscivit.

LIBER XXIII.

Dionysius major.

CAP. I.

Graecorum coloniae in Italia.

1 Dionysius, e Sicilia Carthaginiensibus pulsis occupatoque totius insulae imperio, grave regno suo otium fore periculosamque desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam trajecit, simul ut et militum vires continuo labore acuerentur, et regni fines pro-
2 ferrentur. Prima illi militia adversus Graecos, qui proxima Italici maris litora tenebant, fuit; quibus devictis, finitimos quosque aggreditur omnesque Graeci nominis hostes sibi destinat; quae gentes non partem, sed universam ferme Italiam ea tempestate occupaverant. Multae urbes adhuc post tantam vetustatem vestigia Graeci moris ostentant.
3 Namque Tuscorum populi, qui oram inferi maris possident, a Lydia venerunt; et Venetos, quos incolas superi maris videmus, capta et expugnata Troja Antenore duce misit. Adria quoque Illyrico mari proxima, quae et Adriatico mari nomen dedit, Graeca urbs est, et Arpos Diomedes, exciso Ilio, naufragio in ea loca delatus, condidit. Sed et Pisae in Liguribus Graecos auctores habent; et in Tuscis Tarquinii a Thessalis et Perusini ab Achaeis ori-
4 ginem ducunt. Quid Caere urbem dicam? Quid Latinos populos, qui ab Aenea conditi videntur? Jam Falisci, Nolani, Abellani nonne Chalcidensium coloni sunt? Quid tractus omnis Campaniae? Quid

Bruttii Sabinique? Quid Samnites? Quid Tarentini, quos Lacedaemone profectos Partheniasque vocatos accepimus? Thurinorum urbem condidisse Philocteten ferunt, ibique adhuc monumentum ejus visitur et Herculis sagittae in Apollinis templo, quae fatum Trojae fuere. Metapontini quoque in templo Minervae ferramenta, quibus Epeos, a quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant. Propter quod omnis illa pars Italiae Major Graecia appellata est.

CAP. II.

Bella inter Metapontinos, Crotonienses, Locrenses.

Principio originum Metapontini cum Sybaritanis 5
et Crotoniensibus pellere ceteros Graecos ex Italia statuerunt. Quum primum urbem Sirim cepissent, quinquaginta juvenes, amplexos Minervae simulacrum, sacerdotemque deae velatum ornamentis inter ipsa altaria trucidaverunt. Ob haec quum peste et 6
seditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum oraculum adierunt. Responsum his est: *finem mali fore, si violatum Minervae numen et interfectorum manes placassent.* Itaque quum statuas justae magnitudinis juvenibus et imprimis Minervae fabricare coepissent, Metapontini, cognito oraculo deorum, occupandam manium et deae pacem rati, juvenibus modica et lapidea simulacra ponunt et deam panificiis placant. Atque ita pestis utrobique sedata est, quum alteri magnificentia, alteri velocitate certassent. Recuperata sanitate, non diu Cro- 7
tonienses quievere. Itaque indignantes, in oppugnatione Siris auxilium contra se a Locrensibus latum esse, bellum his intulerunt. Quo metu territi Locrenses ad Spartanos decurrunt; auxilium supplices precantur. Illi, longinqua militia gravati, auxilium a Castore et Polluce petere eos jubent. Neque le- 8
gati responsum sociae urbis spreverunt, profectique in proximum templum facto sacrificio auxilium deo-

rum implorant. Litatis hostiis obtentoque, ut rebantur, quod petebant, haud secus laeti, quam si deos ipsos secum avecturi essent, pulvinaria iis in navi componunt, faustisque profecti ominibus solatia pro auxiliis deportant.

CAP. III.

c. 570. **Crotonienses vincuntur a Locrensibus.**

9 His cognitis, Crotonienses et ipsi legatos ad oraculum Delphos mittunt, victoriae facultatem bellique prosperos eventus precantes. Responsum est: *prius votis hostes, quam armis vincendos esse.* Quum vovissent Apollini decimas praedae, Locrenses, et voto hostium et responso dei cognito, nonas voverunt; tacitamque eam rem habuere, ne votis vincerentur.

10 Itaque quum in aciem processissent, et Crotoniensium centum viginti millia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem suam circumspicientes, (nam sola quindecim millia militum habebant) omissa spe victoriae, in destinatam mortem conspirant; tantusque ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent, si non inulti morerentur. Sed dum mori honeste quaerunt, feliciter vicerunt, neque alia causa victoriae fuit, quam quod desperaverunt.

11 Pugnantibus Locris, aquila ab acie numquam recessit, eosque tam diu circumvolavit, quoad vincerent. In cornibus quoque duo juvenes, diverso a ceteris armorum habitu, eximia magnitudine et albis equis et coccineis paludamentis pugnare visi sunt; nec ultra apparuerunt, quam pugnatum est.

12 Hanc admirationem auxit incredibilis famae velocitas. Nam eadem die, qua in Italia pugnatum est, et Corinthi et Athenis et Lacedaemone nunciata est victoria.

CAP. IV.

Pythagoras philosophus.

13 Post haec Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit. Oderant enim, quae

infeliciter sumpserant, mutassentque vitam luxuria,
ni Pythagoras philosophus fuisset. Hic Sami De- 14
marato, locuplete negotiatore, natus magnisque
sapientiae incrementis formatus, Aegyptum primo,
mox Babyloniam ad perdiscendos siderum motus
originemque mundi spectandum profectus, summam
scientiam consecutus est. Inde regressus Cretam
et Lacedaemona ad cognoscendas Minois et Lycurgi
inclytas ea tempestate leges contenderat. Quibus 15
omnibus instructus Crotonam venit populumque in
luxuriam lapsum auctoritate sua ad usum frugali-
tatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem atque
enumerabat vitia luxuriae casusque civitatium ea
peste perditarum, tantumque multitudinis studium
ad frugalitatem provocavit, ut, aliquos ex his luxu-
riatos esse, incredibile videretur. Matronarum quo- 16
que separatam a viris doctrinam et puerorum a
parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has
pudicitiam et obsequia in viros, nunc illos mode-
stiam et literarum studium. Inter haec velut gene-
tricem virtutum frugalitatem omnibus commendabat,
consecutusque erat disputationum assiduitate, ut
matronae auratas vestes ceteraque dignitatis suae
ornamenta, velut instrumenta luxuriae, deponerent,
eaque omnia, delata in Junonis aedem, ipsi deae
consecrarent, prae se ferentes: vera ornamenta
matronarum pudicitiam, non vestes esse. Sed tre- 17
centi ex juvenibus quum sodalicii jure, sacramento
quodam nexi, separatam a ceteris civibus vitam
exercerent: quasi coetum clandestinae conjurationis
haberent, civitatem in se converterunt; quae eos,
quum in unam domum convenissent, cremare voluit.
In quo tumultu sexaginta ferme perierunt; ceteri
in exsilium sunt profecti. Pythagoras autem quum 18
annos viginti Crotonae egisset, Metapontum migravit
ibique decessit; cujus tanta admiratio fuit, ut ex domo
ejus templum facerent eumque pro deo colerent.

CAP. V.

Dionysii res gestae et obitus.

19 Dionysius igitur tyrannus, quem supra a Sicilia
exercitum in Italiam trajecisse bellumque Graecis
intulisse memoravimus, expugnatis Locris, Croto-
nienses, vix vires longo otio ex prioris belli clade
resumentes, aggreditur, qui fortius cum paucis tanto
exercitui ejus quam antea cum tot millibus Locren-
sium paucitati restiterunt. Tantum virtutis pauper-
tas adversus insolentes divitias habet, tantoque in-
sperata interdum quam sperata victoria certior est.
20 Sed Dionysium gerentem bellum legati Gallorum,
qui ante menses Romam incenderant, societatem
amicitiamque petentes adeunt; *gentem suam inter
hostes ejus positam esse magnoque usui ei futuram
vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in proelium
hostibus,* affirmant. Grata legatio Dionysio fuit.
Ita pacta societate et auxiliis Gallorum auctus,
21 bellum velut ex integro restaurat. His autem Gallis
causa in Italiam veniendi sedesque novas quae-
rendi intestina discordia et assiduae domi dissen-
siones fuere; quarum taedio quum in Italiam venis-
sent, sedibus Tuscos expulerunt et Mediolanum,
Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum,
Vicentiam condiderunt. Tusci quoque duce Raeto,
avitis sedibus amissis, Alpes occupavere et ex
22 nomine ducis gentes Raetorum condiderunt. Sed
Dionysium in Siciliam adventus Carthaginiensium
revocavit; qui reparato exercitu bellum, quod lue
deseruerant, auctis viribus repetebant. Dux belli
Hanno Carthaginiensis erat; cujus inimicus Sunia-
tus, potentissimus ea tempestate Poenorum, quum
odio ejus Graecis literis Dionysio adventum exer-
citus et segnitiam ducis familiariter praenunciasset,
comprehensis epistolis proditionis damnatur, facto
senatusconsulto: *ne quis postea Carthaginiensis aut
literis Graecis aut sermoni studeret, ne aut loqui cum*

hoste aut scribere sine interprete posset. Nec multo 23
post Dionysius, quem paulo ante non Sicilia, non Italia capiebat, assiduis belli certaminibus victus fractusque insidiis ad postremum suorum interficitur. *366.*

LIBER XXIV.

Dionysius minor.

CAP. I.

Dionysii in cognatos saevitia.

Exstincto in Sicilia Dionysio tyranno, in locum 1
ejus milites maximum natu ex filiis ejus, nomine Dionysium, suffecere, et naturae jus secuti, et quod firmius futurum esse regnum, si penes unum remansisset, quam si inter plures filios divideretur, arbitrabantur. Sed Dionysius inter initia regni 2
avunculos fratrum suorum, veluti aemulos imperii sui hortatoresque puerorum ad divisionem regni, tollere gestiebat. Qua re paulisper dissimulata, animum prius ad favorem popularium conciliandum intendit, excusatius facturus, quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Itaque nexorum tria 3
millia e carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit, et quibuscumque delinimentis potest, animos omnium sollicitat. Tunc ad destinatum facinus conversus, non cognatos tantum fratrum, sed etiam ipsos interficit, ut, quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortium relinqueret, tyrannidem in suos prius, quam in exteros auspicatus.

CAP. II.

Dionysii artes tyrannicae.

Sublatis deinde aemulis, in segnitiam lapsus, 4
saginam corporis ex nimia luxuria oculorumque valetudinem contraxit, adeo ut non solem, non pul-

verem, non denique splendorem ferre lucis ipsius
posset. Propter quae dum contemni se putat, sae-
vitia grassatur, nec, ut pater, carcerem nexis, sed
caedibus civitatem replet. Ob quae non contemptior
5 omnibus, quam invisior fuit. Itaque quum bellum
adversus eum Syracusani decrevissent, diu dubita-
vit, imperium deponeret, an bello resisteret. Sed
a militibus, praedam et urbis direptionem speran-
tibus, descendere in proelium cogitur. Victus quum
iterato non felicius fortunam tentasset, legatos ad
Syracusanos mittit, spondens, *se depositurum tyran-
nidem, si mitterent ad eum, quibuscum pacis leges
constitueret.* In quam rem missos primores in car-
cere retinet, atque ita incautis omnibus nec quid-
quam hostile metuentibus, exercitum ad delendam
6 civitatem mittit. Fit igitur in ipsa urbe anceps
proelium, in quo, oppidanis multitudine superanti-
bus, Dionysius pellitur; qui quum obsidionem arcis
timeret, cum omni regio apparatu in Italiam pro-
7 fugit tacitus. Exsul a Locrensibus sociis exceptus,
velut jure regnaret, arcem occupat, solitamque sibi
saevitiam exercet. Locupletissimos quosque aut
civitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaque
8 eorum invadebat. Quum his artibus per annos sex
regnasset, conspiratione Locrorum civitate pulsus,
in Siciliam redit. Ibi Syracusas, securis omnibus
post longam intercapedinem pacis, per proditionem
recipit.

CAP. III.

**Hannonis Carthaginiensis tyrannidem affectantis misera-
bilis exitus.**

9 Dum haec in Sicilia geruntur, interim in Africa
princeps Carthaginiensium Hanno opes suas, quibus
vires reipublicae superabat, ad occupandam domi-
nationem intendit, regnumque invadere interfecto
10 senatu conatus est. Cui sceleri sollemnem nuptia-
rum diem filiae suae legit, ut nefanda commenta

facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, senatui in domo sua parat, ut poculis veneno infectis secretius senatum et sine arbitris interficeret, orbamque rempublicam facilius invaderet. Qua re magistratibus per ministros prodita, 11
scelus declinatum, non vindicatum est metu viri potentis; nam contenti vitasse interitum decreto modum nuptiarum sumptibus statuunt; idque observari ab universis jubent, ne persona designata, sed vitia correcta viderentur. Hoc consilio prae- 12
ventus, iterum servitia concitat, statutaque rursus caedium die, quum denuo se proditum videret, timens judicium, munitum quoddam castellum cum viginti millibus servorum armatis occupat. Ibi dum Afros regemque Maurorum concitat, capitur, virgisque caesus, effossis oculis et manibus cruribusque fractis, velut a singulis membris poenae exigerentur, in conspectu populi occiditur; corpus verberibus lacerum in crucem figitur. Filii quoque cognatique 13
omnes, etiam innoxii, supplicio traduntur, ne quisquam aut ad imitandum scelus, aut ad mortem ulciscendam ex tam nefaria domo superesset.

CAP. IV.

Hamilcar legatus apud Alexandrum Magnum.

Inter haec Carthaginienses tanto successu rerum 14
Alexandri Magni exterriti, verentes, ne Persico regno et Africam vellet adjungere, mittunt ad speculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento Rhodanum, virum sollertia facundiaque praeter ceteros insignem. Augebant enim metum et Tyrus urbs, auctor ori- 15
ginis suae, capta, et Alexandria, aemula Carthaginis in terminis Africae et Aegypti condita, et felicitas regis, apud quem nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabantur. Hamilcar igitur, per Parme- 16
nionem aditu regis obtento, profugisse se ad regem expulsum patria fingit, militemque se expeditionis

offert. Atque ita consiliis ejus exploratis, in tabellis
ligneis, vacua desuper cera inducta, civibus suis
17 omnia perscribebat. Sed Carthaginienses post mor-
tem regis reversum in patriam, quasi urbem regi
venditasset, non ingrato tantum, verum etiam cru-
deli animo necaverunt.

CAP. V.

Dionysius exsul Corinthi.

18 Interea Dionysius Syracusis receptus, quum gra-
vior crudeliorque in dies civitati esset, iterata con-
spiratione obsidetur. Tunc deposito imperio, arcem
Syracusanis cum exercitu tradit, receptoque privato
instrumento, Corinthum in exsilium proficiscitur.
19 Ibi humillima quaeque tutissima existimans, in sor-
didissimum vitae genus descendit. Non contentus
in publico vagari, sed potare, nec conspici in po-
pinis, sed totis diebus desidere; cum perditissimo
quoque de minimis rebus disceptare; pannosus et
squalidus incedere, risum libentius praebere, quam
captare; in macello perstare; quod emere non
poterat, oculis devorare; omniaque ista facere, ut
contemnendus magis, quam metuendus videretur.
Novissime ludimagistrum professus, pueros in trivio
docebat, ut aut a timentibus semper in publico
videretur, aut a non timentibus facilius contemne-
20 retur. Nam licet tyrannus his vitiis semper abun-
daret, tamen simulatio haec vitiorum, non naturae
erat, magisque haec arte, quam amisso regali pu-
dore faciebat, expertus, quam invisa tyrannorum
21 essent etiam sine opibus nomina. Itaque laborabat
invidiam praeteritorum contemptu praesentium de-
mere, neque honesta, sed tuta consilia circumspi-
ciebat. Inter has tamen simulationum artes insi-
mulatus est affectatae tyrannidis; nec aliter, quam
dum contemnitur, liberatus est.

LIBER XXV.

Bella inter Carthagienses et Agathoclem, Siciliae tyrannum.

CAP. I.

Agathoclis adolescentia.

Agathocles, Siciliae tyrannus, ad regni majestatem 1
ex humili et sordido genere pervenit. Quippe in Si-
cilia patre figulo natus non honestiorem juventutem,
quam principia originis habuit; vitam enim latrociniis
foedavit. Interjecto tempore, quum Syracusas con- 2
cessisset, ascitusque in civitatem inter incolas esset,
diu sine fide fuit, quoniam nec in fortunis, quod amit-
teret, nec in verecundia, quod inquinaret, habere vide-
batur. Gregariam militiam sortitus non minus tunc 3
seditiosa, quam antea turpi vita in omne facinus
promptissimus erat. Nam et manu strenuus et in con-
cionibus perfacundus habebatur. Brevi igitur centurio
ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello 4 *338.*
adversus Aetnaeos magna experimenta sui Syracusanis
dedit. Sequenti Campanorum tantam de se spem omni-
bus fecit, ut in locum demortui ducis Damasconis
sufficeretur, cujus uxorem in matrimonium recepit.
Nec contentus, quod ex inope repente dives factus 5
esset, piraticam adversus patriam exercuit. Saluti ei
fuit, quod socii capti tortique de illo negaverunt. Bis
occupare imperium Syracusarum voluit; bis in ex-
silium actus est.

CAP. II.

Agathocles adjuvante Hamilcare tyrannidem occupat. *317.*

A Murgantinis, apud quos exsulabat, odio Syra- 6
cusanorum primo praetor, mox dux creatur. In eo
bello et urbem Leontinorum capit et patriam suam
Syracusas obsidere coepit; ad cujus auxilium Hamil-
car, dux Poenorum, imploratus, depositis hostilibus

odiis, praesidia militum mittit. Ita uno eodemque
tempore Syracusae et ab hoste civili amore defensae,
7 et a cive hostili odio impugnatae sunt. Sed Aga-
thocles, quum videret fortius defendi urbem quam
oppugnari, precibus per internuncios Hamilcarem
exorat, ut inter se et Syracusanos pacis arbitria sus-
cipiat, peculiaria in ipsum officia sua repromittens.
Qua spe impletus Hamilcar societatem cum eo metu
potentiae ejus jungit, ut, quantum virium Agathocli
adversus Syracusanos dedisset, tantum ipse ad incre-
8 menta domesticae potentiae recuperaret. Itaque non
pax tantum Agathocli conciliatur, verum etiam prae-
tor Syracusis constituitur. Tunc Hamilcari, expositis
ignibus Cereris tactisque, in obsequia Poenorum jurat.
9 Deinde acceptis ab eo quinque millibus Afrorum,
potentissimos quosque ex principibus interficit; atque
ita veluti reipublicae statum formaturus, populum in
theatrum ad concionem vocari jubet, contracto in gy-
mnasio senatu, quasi quaedam prius ordinaturus. Sic
compositis rebus, immissis militibus populum obsidet,
senatum trucidat; cujus peracta caede, ex plebe quo-
que locupletissimos et promptissimos interficit.

CAP. III.

Carthaginiensium de Hamilcare proditore tacita suffragia.

10 His ita gestis, militem legit exercitumque con-
scribit; quo instructus finitimos civitates nihil hostile
11 metuentes ex improviso aggreditur. Poenorum quo-
que socios, permittente Hamilcare, foede vexat; pro-
pter quod querelas Carthaginem socii non tam de
Agathocle, quam de Hamilcare detulerunt, *hunc ut
dominum et tyrannum, illum ut proditorem* arguentes,
*a quo fortunae sociorum infestissimo hosti interposita
pactione donatae sint; sicut ab initio Syracusae illi
in pignus societatis sint traditae, urbs semper Poenis
infesta et de Siciliae imperio Carthaginis aemula, nunc
insuper civitates sociorum titulo pacis eidem addictas*

esse. Denunciare igitur se, haec brevi ad ipsos redundatura, ipsosque propediem sensuros, quantum malum non Siciliae magis, quam ipsi Africae attulerint. His 12
querelis senatus in Hamilcarem accenditur; sed quoniam in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt et sententias, priusquam recitarentur, in urnam conjectas, obsignari jusserunt, dum alter Hamilcar, Gisgonis filius, a Sicilia reverteretur. Sed haec callida commenta Poenorum et sententias inauditas mors Hamilcaris praevenit, liberatusque est fati munere, quem per injuriam sui cives inauditum damnaverant.
Quae res Agathocli adversus Poenos occasionem mo- 13
vendi belli dedit. Prima igitur illi cum Hamilcare, Gisgonis filio, proelii congressio fuit; a quo victus, majore mole reparaturus bellum, Syracusas concessit. Sed secundi certaminis eadem fortuna, quae et prioris fuit.

CAP. IV.

Syracusis obsessis, Agathocles bellum in Africam transferre parat.

Quum igitur victores Poeni Syracusas obsidione 14
cinxissent, Agathocles, quum se neque viribus parem neque ad obsidionem ferendam instructum videret, super haec a sociis crudelitate ejus offensis desertus esset, statuit bellum in Africam transferre; mira prorsus audacia, ut, quibus in solo urbis suae par non erat, eorum urbi bellum inferret, et qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena, victusque victoribus insultaret. Hujus consilii non minus ad- 15
mirabile silentium quam commentum fuit. Populo hoc solum est professus: *invenisse se victoriae viam: illi tantum in brevem obsidionis patientiam animos firmarent; vel, si cui status praesentis fortunae displiceret, dare se ei liberam discedendi potestatem.* Quum mille 16
sexcenti discessissent, ceteros ad obsidionis necessitatem frumento et stipendio instruit; quinquaginta tantum secum talenta ad praesentem usum aufert,

cetera ex hoste melius quam ex sociis paraturus. Omnes deinde servos militaris aetatis, libertate donatos, sacramento adegit, eosque et majorem ferme partem militum navibus imponit, ratus, exaequata utriusque ordinis condicione, mutuam inter eos virtutis aemulationem futuram esse; ceteros omnes ad tutelam patriae reliquit.

CAP. V.

Agathocles milites suos gravi oratione adhortatur.

310. 17 **Septimo igitur imperii anno, comitibus duobus**
adultis filiis, Archagatho et Heraclida, nullo militum
sciente, quo veheretur, cursum in Africam dirigit.
Quum omnes aut in Italiam se aut in Sardiniam
praedatum ituros crederent, tum primum, exposito
in Africae litore exercitu, consilium suum omnibus
18 aperit. Quo in loco Syracusae positae sint, **ostendit:**
aliud nullum auxilium iis superesse, quam ut hostibus
faciant, quae ipsi patiantur. Quippe aliter domi, aliter
foris bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quae
patriae vires subministrent; foris hostem etiam suis
viribus vinci, deficientibus sociis et odio diuturni im-
19 *perii extera auxilia circumspicientibus. Huc accedere,*
quod urbes Africae non muris cinctae, non in montibus
positae sint, sed in planis campis sine ullis munimentis
jaceant, quas omnes metu excidii facile ad belli societa-
tem pellici posse. Majus igitur Carthaginiensibus ab
ipsa Africa, quam ex Sicilia exarsurum bellum, coitura-
que auxilia omnium adversus unam urbem, nomine quam
opibus ampliorem, et se, quas non attulerit vires, inde
20 *sumpturum esse. Nec modicum momentum victoriae in*
repentino Poenorum metu fore, qui, tanta audacia
hostium perculsi, trepidaturi sint. Accessura et vil-
larum incendia, castellorum urbiumque contumacium
direptionem, tum ipsius Carthaginis obsidionem. Qui-
bus omnibus illos sensuros, non sibi tantum in alios,
21 *sed et aliis in se patere bella. His non solum Poenos*

vinci, sed et Siciliam liberari posse; neque enim moraturos in ejus obsidione hostes, quum sua urgeantur. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec praedam uberiorem inveniri posse; nam capta Carthagine omnem Africam Siciliamque praemium victorum fore. Gloriam 22
certe tam honestae militiae tantam in omne aevum futuram, ut nullo tempore terminari oblivione possit, ut soli mortalium dicantur, qui bella, quae domi ferre non poterant, ad hostes transtulerint, victique victores insecuti sint et obsessores urbis suae obsederint. Omnibus igitur forti ac laeto animo bellum ineundum, quo nullum aliud aut victoribus praemium uberius aut victis monumentum illustrius dare possit.

CAP. VI.

Agathocles Carthaginienses bello superat.

His quidem adhortationibus animi militum erige- 23
bantur; sed terrebat eos portenti religio, quod navigantibus sol defecerat. Cujus rei rationem non minore cura rex, quam belli reddebat, affirmans: *si prius quam proficiscerentur, factum esset, crediturum se, adversum profecturis prodigium esse; nunc quia egressis acciderit, illis, ad quos eatur, portendere. Porro defectus naturalium siderum semper praesentem rerum statum mutare; certumque esse, et florentibus Carthaginiensium opibus et laboribus adversisque rebus suis commutationem significari.* Sic consolatis militibus, universas 24
naves consentiente exercitu incendi jubet, ut omnes scirent, auxilio fugae adempto, aut vincendum aut moriendum esse. Deinde quum omnia, quacumque ingrederentur, prosternerent, villas castellaque incenderent, obvius ei fuit cum triginta millibus Poenorum Hanno; sed proelio commisso duo de Siculis, tria millia de Poenis cum ipso duce cecidere. Hac victoria et Siculorum animi eriguntur et Poenorum franguntur.
Agathocles victis hostibus urbes castellaque expugnat, 25
praedas ingentes agit, hostium multa millia trucidat.

Castra deinde in quinto lapide a Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum vastitatemque agrorum et incendia villarum de muris ipsius urbis specula-
26 rentur. Interea tota Africa deleti Poenorum exercitus fama occupatarumque urbium divulgatur. Stupor itaque omnes et admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, praesertim ab hoste jam victo, exstiterit; admiratio deinde paulatim in contemptum Poenorum vertitur. Nec multo post non Afri tantum, verum etiam urbes nobilissimae novitatem secutae ad Agathoclem defecere, frumentoque et stipendio victorem instruxere.

CAP. VII.

Carthaginienses iterato vincuntur. Ophellas et Bomilcar necantur.

27 His Poenorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus velut quidam aerumnarum cumulus accessit. Nam post Agathoclis profectionem a Sicilia in obsidione Syracusarum Poeni segniores redditi ab Antandro, fratre regis Agathoclis, occidione caesi nunciabantur. Itaque quum domi forisque eadem fortuna Carthaginiensium esset, jam non tributariae tantum urbes, verum etiam socii reges ab his deficiebant, amicitiarum jura non
28 fide, sed successu ponderantes. Erat inter ceteros rex Cyrenarum Ophellas, qui, spe improba regnum totius Africae amplexus, societatem cum Agathocle per legatos junxerat, pactusque cum eo fuerat, ut Siciliae illi, sibi Africae imperium, victis Carthaginiensibus, cederet. Itaque quum ad belli societatem cum ingenti exercitu ipse venisset, Agathocles blando alloquio et humili adulatione, quum saepius simul coenassent adoptatusque filius ejus ab Ophella esset, incautum interficit; occupatoque exercitu ejus, iterato Carthaginienses, omnibus viribus bellum cientes, magno utriusque exercitus sanguine gravi
29 proelio superat. Hoc certaminis discrimine tanta

desperatio Poenis delata est, ut, nisi in exercitu Agathoclis seditio orta fuisset, ad eum Bomilcar, dux Poenorum, cum exercitu transiturus fuerit. Ob quam noxam in medio foro a Poenis patibulo suffixus est, ut idem locus monumentum suppliciorum ejus esset, qui ante fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem 30
civium tulit adeo, ut de summa cruce, veluti de tribunali, in Poenorum scelera concionaretur, objectans illis nunc *Hannonem falsa affectati regni invidia circumventum*, nunc *Gisgonis innocentis exsilium*, nunc *in Hamilcarem, patruum suum, tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere quam hostem maluerit.* Haec quum in maxima populi concione vociferatus esset, exspiravit.

CAP. VIII.

Belli exitus.

Interea Agathocles, profligatis in Africa rebus, 31
tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliam recurrit, nihil actum in Africa existimans, si amplius Syracusae obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, Gisgonis filium, novus eo a Poenis exercitus missus fuerat. Statim igitur primo adventu ejus omnes Siciliae urbes, auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt; atque ita pulsis e Sicilia Poenis, totius insulae imperium occupavit. In Africam deinde reversus seditione militum exci- 32
pitur. Nam stipendiorum solutio in adventum patris dilata a filio fuerat. Itaque in concionem vocatos blandis verbis permulsit: *stipendia illis non a se flagitanda esse, sed ab hoste quaerenda; communem victoriam, communem praedam futuram. Paulum modo anniterentur, dum belli reliquiae peragantur, quum sciant, Carthaginem captam spes omnium expleturam.* Sedato militari tumultu, interjectis diebus ad castra 33
hostium exercitum ducit; ibi inconsultius proelium

committendo majorem partem exercitus perdidit. Quum itaque in castra fugisset, versamque in se invidiam temere commissi belli videret, pristinamque offensam non depensi stipendii metueret: concubia nocte solus a castris cum Archagatho filio
34 profugit. Quod ubi milites cognovere, haud secus quam si ab hoste capti essent, trepidavere, *bis se a rege suo in mediis hostibus relictos esse* proclamantes; *et ab eo desertam esse salutem suam, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerit.* Quum persequi regem vellent, a Numidis excepti in castra revertuntur, comprehenso tamen reductoque Archa-
35 gatho, qui a patre noctis errore discesserat. Agathocles autem navibus, quibus a Sicilia reversus fuerat, cum custodibus earum Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare: rex exercitus sui de-
36 sertor filiorumque pater proditor! Interim in Africa post fugam regis milites, pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoclis liberis, Carthaginiensibus se tradidere. Archagathus quum occideretur ab Arcesilao, amico antea patris, rogavit eum, *quidnam liberis ejus facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis careat?* Tunc respondit, *satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.*
37 Post haec Poeni ad persequendum belli reliquias duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles
306. pacem aequis condicionibus fecit.

LIBER XXVI.

Agathoclis exitus. Pyrrhi bella in Sicilia et Italia. Hiero.

CAP. I.

Agathoclis expeditio in Bruttios.

1 Agathocles, rex Siciliae, pacificatus cum Carthaginiensibus, civitates a se fiducia virium dissidentes

armis subegit. Dein quasi angustis insulae terminis clauderetur, cujus imperii partem primis incrementis ne speraverat quidem, in Italiam transcendit, exemplum Dionysii secutus, qui multas civitates Italiae subegerat. Primi igitur hostes illi Bruttii 2
fuere, qui et fortissimi tum, et opulentissimi videbantur, simul et ad injurias vicinorum prompti. Nam multas civitates Graeci nominis Italia expulerant; auctores quoque suos Lucanos bello vicerant et pacem cum his aequis legibus fecerant; tanta feritas animorum erat, ut nec origini suae parcerent. Namque Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus 3
et Spartani, instituere soliti erant. Quippe ab initio pubertatis in silvis inter pastores habebantur sine ministerio servili, sine veste, quam induerent vel cui incubarent, ut a primis annis duritiae parsimoniaeque sine ullo usu urbis assuescerent. Cibus his praeda venatica, potus aut lactis aut fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indurabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex 4
agris finitimorum praedari soliti, confluente deinde multitudine, sollicitati praeda, quum plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaque fatigatus 5
querelis sociorum Dionysius, Siciliae tyrannus, sexcentos Afros ad compescendos eos miserat; quorum castellum, proditum sibi per Bruttiam mulierem, expugnaverunt, ibique civitatem, concurrentibus ad opinionem novae urbis pastoribus, statuerunt, Bruttiosque se ex nomine mulieris vocaverunt. Primum 6
illis cum Lucanis, originis suae auctoribus, bellum fuit; cujus victoria erecti, quum pacem aequo jure fecissent, ceteros finitimos armis subegerunt, tantasque opes brevi consecuti sunt, ut perniciosi etiam regibus haberentur. Denique Alexander, rex Epiri, 7
quum in auxilium Graecarum civitatium cum magno exercitu in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab his deletus est. Quare feritas eorum, successu

8 felicitatis incensa, diu terribilis finitimis fuit. Ad
postremum imploratus Agathocles, spe ampliandi
regni, a Sicilia in Italiam trajecit.

CAP. II.

289. ### Agathoclis obitus.

9 Principio adventus ejus opinione concussi, legatos ad eum societatem amicitiamque petentes miserunt. Quos Agathocles ad coenam invitatos, ne exercitum trajici viderent, conscensa nave frustratus est.
10 Sed fraudis haud laetus eventus fuit; siquidem reverti
eum in Siciliam, interjectis paucis diebus, vis morbi
coëgit, quo toto corpore comprehensus, per omnes
nervos articulosque humore pestifero grassante, velut
intestino singulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemque ejus, regnum jam quasi mortui vindicantes,
11 oritur, occisoque filio, regnum nepos occupavit. Agathocles igitur, quum morbi cura et aegritudo graviores essent et inter se alterum altero malo cresceret,
desperatis rebus, uxorem suam Texenam genitosque
ex ea duos parvulos cum omni pecunia et familia
regalique instrumento, quo nemo regum ditior fuit,
navibus impositos in Aegyptum, unde uxorem acceperat, remittit, timens, ne praedonem regni sui hostem
12 paterentur; quamquam uxor diu, ne ab aegro divelleretur, deprecata est, ne discessus suus adjungi nepotis
parricidio posset, et tam cruente haec deseruisse
virum, quam ille impugnasse avum videretur: *Nubendo se non prosperae tantum, sed omnis fortunae
inisse societatem; nec invitam periculo spiritus sui empturam, ut extremos viri spiritus exciperet et exsequiarum officium, in quod, profecta se, nemo sit successu-*
13 *rus, obsequio debitae pietatis impleret.* Discedentes
parvuli flebili ululatu amplexi patrem tenebant. Ex
altera parte uxor maritum non amplius visura osculis

fatigabat. Nec minus senis lacrimae miserabiles erant.
Flebant hi morientem patrem, ille exsules liberos; hi
discessu suo solitudinem patris, aegri senis, ille in
spem regni susceptos relinqui in egestate lugebat.
Inter haec regia omnis assistentium fletibus tam cru- 14
delis discidii impleta resonabat. Tandem finem lacri-
mis necessitas profectionis imposuit, et mors regis
proficiscentes filios insecuta est.

CAP. III.

Pyrrhi, regis Epiri, bella in Sicilia et Italia.

Dum haec aguntur, Carthaginienses, cognitis, quae 15
in Sicilia agebantur, occasionem totius insulae occu-
pandae datam sibi existimantes, magnis viribus eo
trajiciunt multasque civitates subigunt. Eo tempore 16
et Pyrrhus adversus Romanos bellum gerebat; qui
imploratus a Siculis in auxilium, sicuti dictum est,
quum Syracusas venisset multasque civitates subegis-
set, rex Siciliae, sicut Epiri appellatur. Quarum re-
rum felicitate laetus, Heleno filio Siciliae velut avi-
tum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat),
Alexandro autem Italiae regnum destinat. Post haec
multa secunda proelia cum Carthaginiensibus facit.
Interjecto deinde tempore legati ab Italicis sociis 17
venere nunciantes, *Romanis resisti non posse, deditio-
nemque facturam, nisi subveniat.* Anxius tam ambiguo 18
periculo incertusque, quid ageret, vel quibus primum
subveniret, in utrumque pronus consultabat. Quippe
instantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis,
periculosum videbatur, exercitum in Italiam non tra-
jicere, periculosius, a Sicilia deducere, ne aut illi non
lata ope, aut hi deserti amitterentur. In hoc aestu 19
periculorum tutissimus portus consiliorum visus est,
omnibus viribus decernere in Sicilia, et profligatis
Carthaginiensibus victorem exercitum transponere in
Italiam. Itaque conserto proelio, quum superior fuis- 20

set, quoniam tamen a Sicilia abiret, pro victo fugere
visus est; ac propterea socii ab eo defecerunt, et im-
perium Siciliae tam cito amisit, quam facile quaesie-
rat. Sed nec in Italia meliore felicitate usus, in
275. 21 Epirum revertitur. Admirabilis utriusque rei casus
in exemplum fuit. Nam sicut ante secunda fortuna,
rebus supra vota fluentibus, Italiae Siciliaeque im-
perium et tot de Romanis victorias adstruxerat, ita
nunc adversa, velut in ostentationem fragilitatis
humanae destruens, quae cumulaverat, Siciliensi
ruinae naufragium maris et foedam adversus Romanos
pugnam turpemque ab Italia discessum adjecit.

CAP. IV.

Hiero.

22 Post profectionem a Sicilia Pyrrhi magistratus
Hiero creatur; cujus tanta moderatio fuit, ut, consen-
tiente omnium civitatium favore, dux adversus Car-
23 thagienses primum, mox rex crearetur. Hujus futurae
majestatis ipsa infantis educatio quasi praenuncia
fuit. Quippe genitus erat patre Hierocle, nobili viro,
cujus origo a Gelone, antiquo Siciliae tyranno, mana-
bat; sed maternum illi genus sordidum fuit. Nam ex
ancilla natus ac propterea a patre, velut dehonesta-
24 mentum generis, expositus erat. Sed parvulum et
humanae opis egentem apes, congesto circa jacentem
melle, multis diebus aluere. Ob quam rem responso
haruspicum admonitus pater, qui regnum infanti por-
tendi canebant, parvulum recolligit omnique studio
ad spem majestatis, quae promittebatur, instituit.
25 Eidem in ludo inter aequales discenti lupus tabulam,
in turba puerorum repente conspectus, eripuit. Ado-
lescenti quoque prima bella ineunti aquila in clipeo,
noctua in hasta consedit. Quod ostentum et consilio
cautum et manu promptum regemque futurum signi-
26 ficabat. Denique adversus provocatores saepe pugna-

vit semperque victoriam reportavit; a Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est. Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoque in homine admirabiles fuere. In alloquio blandus, in negotio justus, in imperio moderatus; prorsus ut nihil ei regium deesse, praeter regnum, videretur.

DE BELLIS IN GRAECIA, MACEDONIA, SYRIA GESTIS.

LIBER XXVII.

Gallorum incursiones in Graeciam et Macedoniam.

CAP. I.

Contentiones inter civitates Graecas.

1 Dissidentibus inter se bello Ptolemaeo Cerauno et Antiocho et Antigono regibus, omnes ferme Graeciae civitates, ducibus Spartanis, velut occasione data ad spem libertatis erectae, missis invicem legatis, per quos in societatis foedera alligarentur, in bellum prorumpunt; et ne cum Antigono, sub cujus regno erant, bellum cepisse viderentur, socios ejus Aetolos aggrediuntur, causas belli praetendentes, quod consensu Graeciae sacratum Apollini Cirrhaeum campum per
2 vim occupassent. Huic bello ducem deligunt Arean, qui, adunato exercitu, urbem sataque in his campis posita depopulatur; quae auferri non poterant, incen-
3 dit. Quod quum e montibus conspicati Aetolorum pastores essent, admodum quingenti congregantur et sparsos hostes ignorantesque, quanta manus esset, quoniam conspectum illis metus et incendiorum fumus abstulerat, consectantur, trucidatisque admodum
4 novem millibus, praedones in fugam verterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum auxilium multae civitates negaverunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Graeciae quaerere.

CAP. II.

Ptolemaei in sororem Arsinoën fraudulenta consilia.

Interea inter reges bellum finitur; nam Ptole- 5
maeus, pulso Antigono, quum regnum totius Mace-
doniae occupasset, pacem cum Antiocho facit, affini-
tatemque cum Pyrrho, data ei in matrimonium filia
sua, jungit. Exinde externo metu deposito, impium 6
et facinorosum animum ad domestica scelera conver-
tit insidiasque Arsinoae sorori suae instruit, quibus
et filios ejus vita, et ipsam Cassandreae urbis posses-
sione privaret. Primus ei dolus fuit, simulato amore, 7
sororis matrimonium petere; aliter enim ad sororis
filios, quorum regnum occupaverat, quam concordiae
fraude, pervenire non poterat. Sed scelerata Ptole- 8
maei voluntas sorori nota erat. Itaque non credenti
mandat, *velle se cum filiis ejus regni consortium jun-
gere. In hoc mitteret arbitrum jurisjurandi, quo prae-
sente apud deos patrios, quibus ipsa vellet obsecratio-
nibus, se obligaret.* Incerta erat Arsinoë, quid ageret: 9
si mitteret, decipi perjurio; si non mitteret, provocare
rabiem fraternae crudelitatis timebat. Itaque plus
liberis, quam sibi timens, quos matrimonio suo pro-
tecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Cho-
dionem; quo perducto in sanctissimum Jovis tem-
plum, Ptolemaeus, sumptis in manus altaribus, con-
tingens ipsa simulacra et pulvinaria deorum, inauditis
ultimisque exsecrationibus adjurat, *se sincera fide
matrimonium sororis petere; nuncupaturum se eam re-
ginam, neque se aliam uxorem aliosve, quam filios ejus,
liberos habiturum.* Arsinoë postquam et spe impleta 10
est et metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur; cujus
vultus et blandientes oculi quum fidem non minorem,
quam jusjurandum, promitterent, reclamante filio
fraudem subesse, in matrimonium fratris concedit.

CAP. III.
Arsinoës nuptiae fatales.

11 Nuptiae magno apparatu laetitiaque omnium ce-
lebrantur. Ad concionem quoque vocato exercitu,
capiti sororis diadema imponit reginamque eam ap-
pellat. Quo nomine in laetitiam effusa Arsinoë, quia,
quod morte Lysimachi, prioris mariti, amiserat, rece-
pisset, ultro virum in urbem suam Cassandream in-
12 vitat, cujus urbis cupiditate fraus struebatur. Prae-
gressa igitur virum, diem festum urbi in adventum
ejus indicit: domos, templa ceteraque omnia exornari
jubet, aras ubique hostiasque disponi; filios quoque
suos, Lysimachum sexdecim annos natum, Philippum
triennio minorem, utrumque forma insignem, coro-
13 natos occurrere jubet. Quos Ptolemaeus ad celandam
fraudem cupide et ultra modum verae affectionis am-
plexus, osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum
est, occupari arcem jubet, pueros interfici. Qui quum
ad matrem confugissent, in gremio ejus inter ipsa
oscula trucidantur, proclamante Arsinoë, *quod tantum
nefas aut nubendo, aut post nuptias contraxisset?* Pro
filiis saepe se percussoribus obtulit, frequenter cor-
pore suo puerorum corpora amplexata protexit, vul-
neraque excipere, quae liberis intendebantur, voluit.
14 Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum,
scissa veste et crinibus sparsis, cum duobus servulis
ex urbe protracta, Samothraciam in exsilium abiit, eo
miserior, quod mori cum filiis ei non licuit. Sed nec
Ptolemaeo inulta scelera fuerunt. Quippe diis im-
mortalibus tot perjuria et tam cruenta parricidia
vindicantibus, brevi post a Gallis spoliatus regno ca-
ptusque vitam ferro, ut meruerat, amisit.

CAP. IV.
280. **Gallorum in Macedoniam irruptio.**

15 Namque Galli, abundante multitudine, quum eos
non caperent terrae, quae genuerant, trecenta millia

hominum ad sedes novas quaerendas, veluti ver sacrum, miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae 16
et urbem Romanam captam incendit; et portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli praeter ceteros callent), per strages barbarorum penetravit et in Pannonia consedit: gens aspera, audax, bellicosa, quae prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem et immortalitatis fidem dedit, Alpium invicta juga et frigore intractabilia loca transcendit; ibi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt. Hortante deinde suc- 17
cessu, divisis agminibus, alii Graeciam, alii Macedoniam, omnia ferro prosternentes, petivere; tantusque terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Solus rex 18
Macedoniae Ptolemaeus adventum Gallorum intrepidus audivit, hisque cum paucis et incompositis, quasi bella non difficilius, quam scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus, occurrit. Dardanorum quoque 19
legationem viginti millia armatorum in auxilium offerentem sprevit, addita insuper contumelia, *actum de Macedonia,* dicens, *si, quum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant; milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipendia toto orbe terrarum victores fecerint.* Quae ubi Dardano regi nunciata sunt, *inclytum illud Macedoniae regnum brevi immaturi juvenis temeritate casurum,* dixit.

CAP. V.

Ptolemaeus a Gallis victus trucidatur.

Itaque Galli, duce Belgio, ad tentandos Macedo- 20
num animos legatos ad Ptolemaeum mittunt, offerentes pacem, si emere velit; sed Ptolemaeus inter suos, *belli metu pacem Gallos petere,* gloriatus est. Nec minus ferociter se legatis, quam inter amicos jactavit, *aliter se pacem daturum,* negando, *nisi principes suos obsides dederint et arma tradiderint; non enim fidem se,*

nisi inermibus habiturum. Renunciata legatione, risere Galli, undique acclamantes, *brevi sensurum eum, sibi*
21 *an illi consulentes pacem obtulerint.* Interjectis diebus, proelium conseritur, victique Macedones caeduntur. Ptolemaeus multis vulneribus saucius capitur; caput ejus amputatum et lancea fixum tota acie ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga
22 servavit, ceteri aut capti aut occisi. Haec quum nunciata per omnem Macedoniam essent, portae urbium clauduntur, luctu omnia replentur; nunc orbitatem amissorum filiorum dolebant, nunc excidia urbium metuebant, nunc Alexandri Philippique regum suorum nomina, sicut numinum, in auxilium vocabant: *sub illis se non solum tutos, verum etiam victores orbis terrarum exstitisse;* orabant, *ut tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum coelo proximam reddidissent; ut opem afflictis ferrent, quos furor et temeritas Ptolemaei regis*
23 *perdidisset.* Desperantibus omnibus, Sosthenes, unus de Macedonum principibus, non votis agendum esse ratus, contracta juventute, et Gallos victoria exsultantes compescuit, et Macedoniam ab hostili populatione
24 defendit. Ob quae virtutis beneficia multis nobilibus regnum Macedoniae affectantibus ignobilis ipse praeponitur, et quum rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed ducis nomen jurare milites compulit.

CAP. VI.

Brenni in Graeciam expeditio. Templi Delphici descriptio.

25 Interea Brennus, quo duce portio Gallorum in Graeciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedonas vicerant, indignatus, parta victoria opimam praedam et Orientis spoliis onustam tam facile relictam esse, ipse, adunatis centum quinquaginta millibus peditum et quindecim millibus
26 equitum, in Macedoniam irrumpit. Quum agros villasque popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu

Macedonum Sosthenes; sed pauci a pluribus, trepidi a valentibus facile vincuntur. Itaque quum victi se Macedones intra muros urbium condidissent, victor Brennus, nullo prohibente, totius Macedoniae agros depraedatur. Inde, quasi terrena jam spolia sorde- 27
rent, animum ad deorum immortalium templa convertit, scurriliter jocatus, *locupletes deos largiri hominibus oportere.* Statim igitur Delphos iter vertit, praedam religioni, aurum offensae deorum immortalium praeferens, *quos nullis opibus egere, quum eas largiri hominibus soleant,* affirmabat. Templum autem Apol- 28
linis Delphis positum est in monte Parnaso, in rupe undique impendente; ibi civitatem frequentia hominum fecit, qui undique concurrentes in eo saxo consedere. Atque ita templum et civitatem non muri, sed praecipitia, nec manu facta, sed naturalia praesidia defendunt: prorsus ut incertum sit, utrum munimentum loci, an majestas dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri recessit. 29
Quamobrem et hominum clamor, et si quando accedit tubarum sonus, personantibus et respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri ampliorque, quam editur, resonare solet. Quae res majorem majestatis terrorem ignaris rei et admiratione stupentibus plerumque affert. In hoc rupis anfractu, media ferme montis 30
altitudine, planities exigua est, atque in ea profundum terrae foramen, quod in oracula patet; ex quo frigidus spiritus vi quadam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit, impletasque deo responsa consulentibus dare cogit. Multa 31
igitur ibi et opulenta regum populorumque visuntur munera, quae et consulentium gratam voluntatem et deorum responsa manifestant.

CAP. VII.

Galli praedando tempus perdunt.

Brennus igitur, quum in conspectu haberet tem- 32

plum, diu deliberavit, utrum confestim rem aggre-
deretur, an vero fessis via militibus noctis spatium
33 ad resumendas vires daret. Emanus et Thessalorus
duces, qui se ad praedae societatem junxerant, *am-
putari moras* jubent, *dum imparati hostes, et recens
adventus sui terror esset; interjecta nocte et animos
hostibus, forsitan et auxilia accessura, et vias, quae
34 tunc pateant, obstructum iri.* Sed Gallorum vulgus
ex longa inopia, ubi primum vino ceterisque com-
meatibus referta rura invenit, non minus abundantia
quam victoria laetum, per agros se sparserat, deser-
tisque signis, ad occupanda omnia pro victoribus
35 vagabantur. Quae res dilationem Delphis dedit.
Prima namque opinione adventus Gallorum agrestes
oraculis prohibiti sunt, messes vinaque villis efferre.
Cujus rei salutare praeceptum non prius intellectum
est, quam vini ceterarumque copiarum abundantia
velut mora Gallis objecta, auxilia finitimorum con-
venere. Prius itaque urbem suam Delphi, aucti viri-
bus sociorum, permunivere, quam Galli vino velut
36 praedae incubantes ad signa revocarentur. Habebat
Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexaginta
quinque millia; Delphorum sociorumque non nisi
quatuor millia militum erant. Brennus ad acuendos
suorum animos praedae ubertatem omnibus ostende-
bat, statuasque cum quadrigis, quarum ingens copia
procul visebatur, solido auro fusas esse, plusque in
pondere, quam in specie habere praedae affirmabat.

CAP. VIII.

279. **Gallorum clades.**

37 Hac asseveratione incitati Galli, simul et hesterno
mero saucii, sine respectu periculorum in bellum
ruebant. Contra Delphi, plus in deo, quam in
viribus reponentes, cum contemptu hostium resiste-
bant, scandentesque Gallos e summo montis ver-
38 tice partim saxo, partim armis obruebant. In hoc

partium certamine repente universorum templorum antistites, simul et ipsae vates, sparsis crinibus, cum insignibus atque infulis, pavidi vecordesque in primam pugnantium aciem procurrunt: *Advenisse deum*, clamant, *eumque se vidisse desilientem in templum per culminis aperta fastigia, dum omnes opem dei suppliciter implorant, juvenem supra humanum modum insignis pulchritudinis; et comites ei duas armatas virgines ex propinquis duabus Dianae Minervaeque aedibus occurrisse; nec oculis tantum haec se perspexisse, audisse etiam stridorem arcus ac strepitum armorum. Proinde ne cunctarentur, diis antesignanis, hostem caedere et victoriae deorum socios se adjungere,* summis obsecrationibus monebant. Quibus vocibus incensi, omnes certatim 39
in proelium prosiliunt. Praesentiam dei et ipsi statim sensere; nam et terrae motu portio montis abrupta Gallorum stravit exercitum, et confertissimi cunei hostium non sine vulneribus dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quae grandine et frigore saucios ex vulneribus absumpsit. Dux ipse Brennus, 40
quum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finivit. Alter ex ducibus, punitis belli auctoribus, cum decem millibus sauciorum citato agmine Graecia excedit. Sed nec fugientibus fortuna com- 41
modior fuit; siquidem pavidis nulla sub tectis acta nox, nullus sine labore et periculo dies; assidui imbres et gelu nix concreta et fames et lassitudo et super haec maximum pervigiliae malum miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoque nationesque, per quas iter habebant, palantes velut praedam sectabantur. Quo pacto evenit, ut nemo ex tanto exercitu, 42
qui paulo ante fiducia virium etiam adversus deos contendebat, vel ad memoriam tantae cladis superesset.

CAP. IX.

Gallorum legatio ad Antigonum, Macedoniae regem.

Interea Galli, qui a Brenno duce, quum in Grae- 43

ciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides viderentur, peditum quindecim millia, equitum tria millia armaverunt; fugatisque Getarum Triballorumque copiis, Macedoniae, cujus imperio Antigonus, Demetrii filius, potitus erat, imminentes, legatos ad regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul et regis castra specularentur.
44 Quos Antigonus pro regali munificentia ingenti apparatu epularum ad coenam invitavit. Sed Galli, expositum grande auri argentique pondus admirantes atque praedae ubertate sollicitati, infestiores, quam venerant, revertuntur. Quibus et elephantos ad terrorem, velut inusitatas barbaris formas, rex ostendi jusserat, et naves onustas copiis demonstrari; sed, quibus ostentatione virium metum se injicere existimabat, eorum
45 animos ut ad opimam praedam sollicitabat. Itaque legati ad suos reversi, omnia in majus extollentes, opes pariter et negligentiam regis ostendunt: *Referta auro et argento castra, sed neque vallo fossave munita; et quasi satis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermisisse, prorsus quasi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro.*

CAP. X.

Gallorum pars in Macedonia trucidatur, pars in Asiam se convertit.

46 Hac relatione avidae gentis animi satis ad praedam incitabantur. Accedebat tamen et exemplum Belgii, qui non magno ante tempore Macedonum exercitum cum rege trucidaverat. Itaque, consentientibus omnibus, nocte castra regis aggrediuntur; qui praesentiens tantam tempestatem, signum pridie dederat, ut, omnibus rebus ablatis, in proxima silva
47 taciti se occultarent. Neque aliter servata castra, quam quod deserta sunt; siquidem Galli, ubi omnia vacantia, nec sine defensoribus modo, verum etiam sine custodibus vident, non fugam hostium, sed dolum

arbitrantes, diu intrare portas timuerunt. Ad postremum integris et intactis munimentis, scrutantes potius quam diripientes, castra occupaverunt. Tunc ablatis 48
quae invenerant, ad litus convertuntur. Ibi dum naves incautius diripiunt, a remigibus et ab exercitus parte, quae eo cum conjugibus et liberis confugerat, nihil tale metuentes trucidantur; tantaque caedes Gallorum fuit, ut Antigono pacem opinio hujus victoriae non a Gallis tantum, verum etiam a finitimis feris gentibus praestiterit. Quamquam Gallorum ea tempestate 49
tanta multitudo fuit, ut Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Denique neque reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt, neque pulsi regno ad alios, quam ad Gallos confugerunt. Tantus terror Gallici nominis et armorum invicta felicitas erat, ut aliter neque majestatem suam tutari, neque amissam recuperare se posse nisi Gallica virtute arbitrarentur. Itaque in auxilium a Bithyniae 50
rege vocati, regnum cum eo parta victoria diviserunt, eamque regionem Gallograeciam cognominaverunt.

LIBER XXVIII.

Res reliquae et Pyrrhi Epirotae et Antigoni Macedonis.

CAP. I.

Pyrrhus Macedonia potitur.

Dum haec in Asia geruntur, interim in Sicilia 1
Pyrrhus a Poenis navali proelio victus, ab Antigono, Macedoniae rege, supplementum militum per legatos petit, denuncians, *ni mittat, redire se in regnum necesse habere, incrementa rerum, quae de Romanis voluerit, de ipso quaesiturum.* Quod ubi negatum legati retulerunt, 2
dissimulatis causis, repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum jubet; arcis Tarentinae

3 custodiam Heleno filio et amico Miloni tradit. Reversus in Epirum statim fines Macedoniae invadit; cui Antigonus cum exercitu occurrit, victusque prœlio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem accipit, et veluti damna amissae Siciliae Italiaeque acquisito Macedoniae regno pensasset, re-
4 lictum Tarenti filium et amicum arcessit. Antigonus autem cum paucis equitibus, fugae comitibus, repente fortunae ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus eventum, Thessalonicam se recepit, ut inde cum conducta Gallorum mercenaria manu bellum repararet. Rursus a Ptolemaeo, Pyrrhi filio, funditus victus, cum septem comitibus fugiens, non jam recuperandi regni spem, sed salutis latebras ac fugae solitudines captat.

CAP. II.

Pyrrhus a Spartanis mulieribus victus filio orbatur.

5 Pyrrhus igitur, in tanto fastigio regni collocatus, jam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Graeciae Asiaeque regna meditatur. Neque illi major ex imperio, quam ex bello voluptas erat, nec quisquam Pyrrhum, qua tulisset impetum, sustinere valuit. Sed ut ad devincenda regna invictus habebatur, ita devictis acquisitisque celeriter carebat: tanto melius studebat acquirere imperia, quam re-
6 tinere. Itaque quum copias in Peloponnesum transposuisset, legationibus Atheniensium et Achaeorum Messeniorumque excipitur. Sed et Graecia omnis, admiratione nominis ejus, simul et rerum adversus Romanos Poenosque gestarum gloria attonita, adven-
7 tum ejus exspectabat. Primum illi bellum adversus Spartanos fuit; ubi majore mulierum, quam virorum virtute exceptus, Ptolemaeum filium et exercitus partem robustissimam amisit. Quippe oppugnanti urbem ad tutelam patriae tanta multitudo feminarum concurrit, ut non fortius victus, quam verecundius, recederet.

Ptolemaeum illum, filium ejus, adeo strenuum et manu 8
fortem fuisse tradunt, ut urbem Corcyram cum sexaginta ceperit, idem proelio navali quinqueremem ex scapha cum septem insiluerit captamque tenuerit, in oppugnatione quoque Spartanorum usque in mediam urbem equo procurrerit ibique concursu multitudinis interfectus sit. Cujus corpus ut relatum patri est, dixisse Pyrrhum ferunt, *aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse, vel temeritas ejus meruerit, occisum esse.*

CAP. III.

Pyrrhus apud Argos occiditur.

Repulsus a Spartanis Pyrrhus Argos petit. Ibi, dum 9
Antigonum in urbe clausum expugnare conatur, inter confertissimos violentissime dimicans, saxo de muris ictus occiditur. Caput ejus Antigono refertur; qui vi- *272.*
ctoria mitius usus, filium ejus Helenum, cum Epirotis sibi deditum, in regnum remisit eique insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis constans 10
inter omnes auctores fama est, nullum nec ejus, nec superioris aetatis regem comparandum Pyrrho fuisse, raroque non inter reges tantum, verum etiam inter illustres viros, aut vitae sanctioris, aut justitiae probatioris visum fuisse; scientiam certe rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus, bella gerens invictus semper fuerit, Illyriorum quoque, Siculorum Romanorumque et Carthaginiensium bellis numquam inferior, plerumque etiam victor exstiterit, qui patriam certe suam angustam ignobilemque fama rerum gestarum et claritate nominis sui toto orbe illustrem reddiderit.

CAP. IV.

Aristotimus tyrannus Hellanici prudentia opprimitur.

Post mortem Pyrrhi non in Macedonia tantum, 11
verum etiam in Asia Graeciaque magni bellorum motus fuere. Nam et Peloponnesii per proditionem

Antigono traditi; et variante hominum partim dolore
partim gaudio, prout singulae civitates aut auxilium
de Pyrrho speraverant, aut metum sustinuerant, ita
aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis
12 inter se odiis in bellum ruebant. Inter hunc turba-
tarum provinciarum motum Eliorum quoque urbs ab
Aristotimo principe per tyrannidem occupatur, a quo
quum multi ex primoribus occisi, plures in exsilium
acti essent, Aetolis per legatos postulantibus, *conjuges
liberosque exsulum redderet,* primo negavit; postea,
quasi poeniteret, proficiscendi ad suos omnibus ma-
tronis potestatem dedit, diemque profectionis statuit.
Illae, quasi in perpetuum cum viris exsulaturae, pre-
tiosissima quaeque auferentes, quum ad portam con-
venissent, omnibus rebus exspoliantur et in carcerem
recluduntur, occisis prius in gremio matrum parvulis
13 liberis. Ad tam saevam dominationem stupentibus
omnibus, princeps eorum Hellanicus, senex et liberis
orbus, quippe qui nec aetatis nec pignoris respectu
timeret, contractos domum fidissimos amicorum in
vindictam patriae hortatur. Cunctantibus iis, privato
periculo publicum finire, et deliberandi spatium postu-
lantibus, jubet obserari fores tyrannoque nunciari,
mitteret, qui conjuratos apud se comprehenderet; ob-
jectans singulis, *se, quia liberandae patriae auctor*
14 *esse non possit, desertae ultorem futurum.* Tunc illi
ancipiti periculo circumventi, honestiorem viam eli-
gentes conjurant in tyranni necem; atque ita Ari-
stotimus quinto, postquam tyrannidem occupaverat,
mense opprimitur.

CAP. V.

Antigonus, Gallis devictis, regnum Macedoniae amittit.

15 Interea Antigonus, quum multiplici bello et Ptole-
maei regis et Spartanorum premeretur, novusque illi
hostis Gallograeciae exercitus affluxisset, in speciem
castrorum parva manu adversus ceteros relicta, ad-

versus Gallos totis viribus proficiscitur. Quibus cogni- 16
tis Galli, quum et ipsi se proelio pararent, in auspicia
pugnae hostias caedunt; quarum extis quum magna
caedes interitusque omnium praediceretur, non in
timorem, sed in furorem versi, sperantesque, deorum
minas expiari caede suorum posse, conjuges et liberos
suos trucidant, auspicia belli a parricidio incipientes.
Tanta rabies feros animos invaserat, ut non parcerent
aetati, cui etiam hostes pepercissent, bellumque inter-
necivum cum liberis liberorumque matribus gererent,
pro quibus bella suscipi solent. Itaque quasi scelere 17
vitam victoriamque redemissent, sicut erant cruenti ex
recenti suorum caede, in proelium non meliore eventu,
quam omine proficiscuntur, siquidem pugnantes prius
parricidiorum furiae, quam hostes circumvenere; ob-
versantibusque ante oculos manibus interemptorum,
omnes occidione caesi. Tanta strages fuit, ut pariter
cum hominibus dii in exitium parricidarum consensisse
viderentur. Post hujus pugnae eventum Ptolemaeus et 18
Spartani victorem hostium exercitum declinantes in
tutiora se recipiunt. Antigonus quoque, ubi eorum dis-
cessum videt, recenti adhuc ex priore victoria ardore
militum, bellum Atheniensibus infert. In quo quum 19
occupatus esset, interim Alexander, rex Epiri, ulcisci
mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniae de-
populatur. Adversus quem quum reversus a Graecia
Antigonus esset, transitione militum destitutus, re-
gnum Macedoniae cum exercitu amittit. Hujus filius 20
Demetrius puer admodum, absente patre, reparato
exercitu non solum amissam Macedoniam recipit,
verum etiam Epiri regno Alexandrum spoliat. Tanta
vel mobilitas militum vel fortunae varietas erat, ut
vicissim reges nunc exsules, nunc reges viderentur.
Et ipse Alexander, quum exsul ad Acarnanes con- 21
fugisset, non minore Epirotarum desiderio quam so-
ciorum auxilio in regnum restituitur.

CAP. VI.

Demetrius, Antigoni frater, Cyrenis interficitur.

22 Per idem tempus rex Cyrenarum Magas decedit,
qui ante infirmitatem Beronicen, unicam filiam, ad
finienda cum Ptolemaeo fratre certamina filio ejus
23 desponderat. Sed post mortem regis mater virginis
Arsinoë, ut invita se contractum matrimonium sol-
veretur, misit; qui ad nuptias virginis regnumque
Cyrenarum Demetrium, fratrem regis Antigoni, a
Macedonia arcesserent, qui et ipse ex filia Ptolemaei
24 procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Ita-
que quum secundante vento celeriter Cyrenas advolas-
set, fiducia pulchritudinis, qua nimis placere socrui
coeperat, statim a principio superbum regiae familiae
militibusque se praestabat, studiumque placendi a vir-
25 gine in matrem contulerat. Quae res suspecta primo
virgini, dein popularibus militibusque invisa fuit. Ita-
que versis omnium animis in Ptolemaei filium, insidiae
Demetrio comparantur. Quo interfecto, Beronice in
matrimonio sortiendo judicium patris est secuta.

LIBER XXIX.

De Seleuco Callinico et Antiocho Hierace.

CAP. I.

Seleuci parricidia.

247. 1 Mortuo Syriae rege Antiocho, quum in locum ejus
filius Seleucus successisset, hortante matre Laodice,
quae prohibere debuerat, auspicia regni a parricidio
coepit. Quippe Beronicen, novercam suam, sororem
Ptolemaei regis Aegypti, cum parvulo fratre ex ea
suscepto interficit. Quo facinore perpetrato et in-
famiae maculam subiit, et Ptolemaei bello se impli-
2 cuit. Namque Beronice, quum ad se interficiendam
missos didicisset, Daphnae se claudit. Ubi quum

obsideri eam cum parvulo filio nunciatum esset Asiae civitatibus, recordatione paternae majorumque ejus dignitatis casum tam indignae fortunae miserantes, auxilia ei omnes misere. Frater quoque Ptolemaeus periculo sororis exterritus, relicto regno, cum omnibus viribus advolat. Sed Beronice ante adventum auxiliorum, quum vi expugnari non posset, dolo circumventa trucidatur. Indigna res omnibus visa. 3
Itaque quum universae civitates, quae defecerant, ingentem classem comparassent, repente exemplo crudelitatis exterritae, in ultionem ejus, quam defensurae erant, Ptolemaeo se tradunt; qui nisi in Aegyptum domestica seditione revocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset. Tantum vel illi odium parricidiale scelus, vel huic favorem indigne peremptae sororis mors attulerat.

CAP. II.

Seleuci varia fortuna.

Post discessum Ptolemaei Seleucus, quum adver- 4
sus civitates, quae defecerant, ingentem classem comparasset, repente, veluti diis ipsis parricidium vindicantibus, orta tempestate classem naufragio amittit; nec quidquam illi ex tanto apparatu praeter nudum corpus et spiritum et paucos naufragii comites residuos fortuna fecit. Misera quidem res, sed optanda 5
Seleuco fuit: siquidem civitates, quae odio ejus ad Ptolemaeum transierant, velut per deos arbitros satisfactum sibi esset, repentina animorum mutatione in naufragii misericordiam versae, imperio se ejus restituunt. Laetus igitur malis suis et damnis ditior red- 6
ditus, veluti par viribus bellum Ptolemaeo infert; sed quasi ad ludibrium tantum fortunae natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset, quam ut amitteret, victus proelio, non multo quam post naufragium comitatior, trepidus Antiochiam confugit.

CAP. III.

Antiochi Hieracis perfidia.

7 Inde ad Antiochum fratrem literas facit, quibus
auxilium ejus implorat, oblata ei Asia intra fines
8 Tauri montis in praemium latae opis. Antiochus
autem, quum esset annos quatuordecim natus, supra
aetatem regni avidus, occasionem non tam pio animo,
quam offerebatur, arripuit, sed latronis more totum
fratri eripere cupiens, puer sceleratam virilemque
sumit audaciam. Unde Hierax est cognominatus, quia
non hominis, sed accipitris ritu in alienis eripiendis
9 victum quaereret. Interea Ptolemaeus Euergetes,
quum Antiochum in auxilium Seleuco venire cogno-
visset, ne cum duobus uno tempore dimicaret, in
240. 10 annos decem cum Seleuco pacem facit. Sed pax ab
hoste data interpellatur a fratre, qui, conducto Gallo-
rum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro
fratre hostem exhibuit. In eo proelio virtute Gallorum
victor quidem Antiochus fuit, sed Galli, arbitrantes
Seleucum in proelio cecidisse, in ipsum Antiochum
arma vertere, liberius depopulaturi Asiam, si omnem
stirpem regiam exstinxissent. Quod ubi sensit Antio-
chus, velut a praedonibus auro se redimit, societatem-
que cum mercenariis suis jungit.

CAP. IV.

Antiochi et Seleuci interitus.

11 Interea rex Pergami Attalus, sparsis consumptis-
que fratribus intestina discordia, quasi vacantem
Asiae possessionem invasurus, victorem Antiochum
Gallosque aggreditur. Nec difficile saucios adhuc ex
superiore congressione integer ipse viribus superat.
12 Ea namque tempestate omnia bella in exitium Asiae
gerebantur: uti quisque fortior fuisset, Asiam velut
praedam occupabat. Seleucus et Antiochus fratres
bellum propter Asiam gerebant; Ptolemaeus, rex
Aegypti, sub specie sororiae ultionis Asiae inhiabat.

Hinc Attalus, inde Galli, humiliorum semper mercenaria manus, Asiam depopulabantur; quum interea nemo defensor Asiae inter tot praedones inveniebatur.

Victo Antiocho, quum Attalus majorem partem 13
Asiae occupasset, ne tunc quidem fratres, perdito praemio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt, sed, omisso externo hoste, in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo 14
victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum Ariamenem, regem Cappadociae, provehitur. A quo quum primum benigne exceptus esset, interjectis diebus, cognito insidias sibi parari, salutem fuga quaesivit. Itaque quum profugo nus- 15
quam tutus locus esset, ad Ptolemaeum hostem, cujus fidem tutiorem quam fratris existimabat, decurrit, memor, vel quae facturus fratri esset, vel quae meruisset a fratre. Sed Ptolemaeus non tam amici debito 16
quam hostis functus, servari eum artissima custodia jubet. Hinc quoque Antiochus deceptis custodibus elabitur, fugiensque a latronibus interficitur. Seleucus 17
quoque iisdem ferme diebus, amisso regno, equo prae- 227.
cipitatus finitur. Sic fratres quasi et germanis casibus exsules ambo post regna scelerum suorum poenas luerunt.

LIBER XXX.

Epirotarum regiae gentis interitus. Antigoni Macedonis bellum adversus Spartanos.

CAP. I.

Olympias filiam suam Demetrio Macedoni dat uxorem.

Olympias, Pyrrhi Epirotae regis filia, amisso 1
marito eodemque germano fratre Alexandro, tutelam filiorum Pyrrhi et Ptolemaei regnique administrationem in se recepit. Quum vero Aetoli partem Acarnaniae, quam in portionem belli pater pupillorum

acceperat, eripere vellent, ad regem Macedoniae Demetrium decurrit, eique, habenti uxorem Antiochi, regis Syriae, sororem, filiam suam Phthiam in matrimonium tradit, ut auxilium, quod misericordia
2 non poterat, jure cognationis obtineret. Fiunt igitur nuptiae, quibus et novi matrimonii gratia acquiritur et veteris offensa contrahitur. Nam prior uxor, velut matrimonio pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum discedit eumque in mariti bellum impellit.

3 Acarnanes quoque diffisi Epirotis, adversus Aetolos auxilium Romanorum implorantes, obtinuerunt a Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denunciarent Aetolis: *praesidia ab urbibus Acarnaniae deducerent, paterenturque esse liberos, qui soli quondam adversus Trojanos, auctores originis suae, auxilia Graecis non miserint.*

CAP. II.

Aetoli Romanorum legatis superbe respondent.

4 Sed Aetoli legationem Romanorum superbe audivere, Poenos illis et Gallos, a quibus tot bellis occidione caesi sint, exprobrantes, dicentesque *prius illis portas adversus Carthaginienses aperiendas esse, quas clauserit metus Punici belli, quam in Graeciam arma*
5 *transferenda. Meminisse* deinde jubent, *qui quibus minentur. Adversus Gallos urbem eos suam tueri non potuisse, captamque non ferro defendisse, sed auro redemisse; quam gentem, aliquanto majore manu Graeciam ingressam, se non solum nullis externis viribus, sed ne domesticis quidem totis adjutos, universam delesse; sedemque se sepulcris eorum praebuisse, quam illi urbibus imperioque suo proposuissent; contra Italiam, trepidis ex recenti urbis suae incendio Romanis, universam ferme a Gallis occupatam. Prius igitur illis Gallos Italia pellendos, quam minentur Aetolis; priusque sua*
6 *defendenda, quam aliena appetant. Quos autem homines Romanos esse? nempe pastores, qui latrocinio justis do-*

minis ademptum solum teneant; qui uxores quum propter originis dehonestamenta non invenirent, vi publica rapuerint; qui denique urbem ipsam parricidio condiderint murorumque fundamenta fraterno sanguine adsperserint.
Aetolos autem principes Graeciae semper fuisse, et sicut 7
dignitate ita et virtute ceteris praestitisse; solos denique esse, qui Macedonas imperio terrarum florentes semper contempserint, qui Philippum regem non timuerint, qui Alexandri Magni post Persas Indosque devictos, quum omnes nomen ejus horrerent, edicta spreverint. Monere igitur se Romanos: contenti sint fortuna praesenti, nec provocent arma, quibus et Gallos caesos et Macedonas
contemptos videant. Sic dimissa legatione Romanorum, 8
ne fortius locuti quam fecisse viderentur, fines Epiri regni et Acarnaniae depopulantur.

CAP. III.

Regiae gentis in Epiro interitus. Demetrio mortuo Antigonus succedit.

Jam Olympias filiis regna tradiderat, et in locum 9
Pyrrhi, fratris defuncti, Ptolemaeus successerat, qui quum hostibus instructo exercitu obvius processisset, infirmitate correptus in itinere decedit. Olympias quoque non magno post tempore gemino funerum vulnere afflicta, aegrum spiritum trahens, non diu
filiis supervixit. Quum ex gente regia sola Nereis 10
virgo cum Laudamia sorore superesset, Nereis nubit Geloni, Siciliae regis filio; Laudamia autem quum in aram Dianae confugisset, concursu populi interficitur.
Quod facinus dii immortales assiduis cladibus gentis et 11
prope interitu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem famemque passi et intestina discordia vexati, externis ad postremum bellis paene consumpti sunt, Miloque, Laudamiae percussor, in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus, duodecima die interiit.

His in Epiro gestis, interim in Macedonia De- 12

metrius rex, relicto filio Philippo parvulo admodum, decedit, cui Antigonus tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli, regem se constituere laborabat.
13 Interjecto deinde tempore, quum seditione minaci Macedonum clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit; projectoque in vulgus diademate ac purpura *dare haec eos alteri* jubet, *qui aut imperare illis nesciat, aut cui parere ipsi sciant; se adhuc invidiosum illud regnum non voluptatibus, sed laboribus ac*
14 *periculis sentire.* Commemorat deinde beneficia sua: *ut defectionem sociorum vindicaverit, ut Dardanos Thessalosque exsultantes morte Demetrii regis compescuerit, ut denique dignitatem Macedonum non solum defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos poeniteat, deponere se imperium et reddere illis munus suum, quia regem*
15 *quaerant, cui imperent.* Quum populus pudore motus recipere eum regnum juberet, tam diu recusavit, quoad seditionis auctores supplicio traderentur.

CAP. IV.
Antigonus Spartanos devincit.

16 Post haec bellum Spartanis infert, qui soli Philippi Alexandrique bellis et imperium Macedonum et omnibus metuenda arma contempserant. Inter duas nobilissimas gentes bellum summis utrimque viribus fuit, quum hi pro vetere Macedonum gloria, illi non solum pro illibata libertate, sed etiam pro salute certarent.
221. 17 Victi Lacedaemonii non ipsi tantum, sed etiam conjuges liberique magno animo fortunam tulere. Nemo quippe in acie saluti pepercit; nulla amissum conjugem flevit; filiorum mortem senes laudabant; patribus in acie caesis filii gratulabantur; suam vicem omnes dolebant, quod non ipsi pro patriae libertate cecidissent. Omnes patentibus domibus saucios excipiebant, vulnera curabant, lassos reficiebant. Inter haec nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio, magisque omnes
18 publicam, quam privatam fortunam lugebant. Inter

haec Cleomenes rex post multas hostium caedes toto
corpore suo pariter et hostium cruore madens super-
venit, ingressusque urbem non humi consedit, non
cibum aut potum poposcit, non denique armorum onus
deposuit, sed acclinis parieti, quum quatuor millia
sola ex pugna superfuisse conspexisset, hortatur, *ut*
se ad meliora reipublicae tempora reservarent. Tum cum
conjuge et liberis in Aegyptum ad Ptolemaeum pro-
ficiscitur, a quo honorifice susceptus diu in summa
dignatione regis vixit. Postremo post Ptolemaei mor-
tem a filio ejus cum omni familia interficitur. Anti- 19
gonus autem, caesis occidione Spartanis, fortunam
tantae urbis miseratus, a direptione milites prohibuit,
veniamque his, qui superfuerant, dedit, praefatus:
bellum se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse,
cujus fuga omnis ira ejus finita sit; nec minori sibi
gloriae fore, si ab eo servata Lacedaemon, a quo solo
capta sit, proderetur. Parcere igitur se solo urbis ac
tectis, quoniam homines, quibus parceret, non super-
fuissent. Nec multo post ipse decedit, regnumque *220.*
Philippo pupillo annos quatuordecim nato tradidit.

LIBER XXXI.

Philippus, Demetrii filius, Macedonum rex.

CAP. I.

Novae regum successiones in pluribus regnis.

Iisdem ferme temporibus prope universi orbis 1
imperia nova regum successione mutata sunt. Nam
et in Macedonia Philippus mortuo Antigono, tutore
eodemque vitrico, annos quatuordecim natus regnum
suscepit; et in Asia interfecto Seleuco impubes adhuc *220.*
Antiochus rex constitutus est; Cappadociae quoque
regnum Ariarathi puero admodum pater ipse tradi-
derat; Aegyptum, patre ac matre interfectis, occu-

paverat Ptolemaeus, cui ex facinore cognomentum
2 Philopator fuit. Sed et Spartani in locum Cleomenis suffecerunt Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deesset, apud Carthaginienses quoque aetate immatura dux Hannibal constituitur, non penuria seniorum, sed odio Romanorum, quo imbutum eum a pueritia sciebant: fatale non tam Romanis, quam
3 ipsi Africae malum. His regibus pueris etsi nulli senioris aetatis rectores erant, tamen quum suorum quisque majorum vestigia sequeretur, magna indoles virtutis enituit. Solus Ptolemaeus, sicut scelestus in occupando regno, ita et segnis in administrando fuit.

CAP. II.

Demetrius, rex Illyriorum, a Philippo auxilium petit in Romanos.

4 Philippum Dardani ceterique omnes finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemptu aetatis assidue lacessebant. Contra ille, submotis hostibus, non contentus sua defendisse, ultro etiam Aetolis bellum inferre gestiebat.
5 Quae agitantem Demetrius, rex Illyriorum, nuper a Paulo, Romano consule, victus, supplicibus precibus aggreditur, injuriam Romanorum querens, *qui non contenti Italiae terminis, imperium totius orbis spe improba amplexi, bellum cum omnibus regibus gerant. Sic illos Siciliae, sic Sardiniae Hispaniaeque, sic denique totius Africae imperium affectantes, bellum cum Poenis et Hannibale suscepisse; sibi quoque non aliam ob causam, quam quod Italiae finitimus videbatur, bellum illatum, quasi nefas esset, aliquem regem juxta imperii*
6 *eorum terminos esse. Sed et ipsi cavendum esse, ne, quanto propius nobiliusque sit regnum, tanto acriores hostes Romanos sit habiturus.* Super haec, *cedere se illi regno, quod Romani occupaverint,* profitetur, *gratius habiturus, si in possessione imperii sui socium*
7 *potius, quam hostes videret.* Hujuscemodi oratione

impulit Philippum, ut, omissis Aetolis, bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod jam victos ab Hannibale apud Trasimenum lacum audierat.

CAP. III.

Philippi oratio.

Itaque Philippus, ne eodem tempore multis bellis 8
distineretur, pacem cum Aetolis facit, non quasi alio bellum translaturus, sed Graeciae quieti consulturus, *quam numquam in majori periculo fuisse* affirmabat; *siquidem consurgentibus ab occidente novis Poenorum et Romanorum imperiis, quae una hac re a Graecia atque Asia retineantur, quod inter se bello discrimen imperii faciant; ceterum statim victoribus transitum in orientem fore. Videre se itaque consurgentem in Italia* 9
nubem illam trucis et cruenti belli; videre tonantem ac fulminantem ab occasu procellam, magno cruoris imbre omnia foedaturam, in quascumque terrarum partes victoriae tempestas eam detulerit. Frequenter Graeciam ingentes motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis: sed omnia illa levia fuisse, Graecos existimaturos, si ea, quae nunc in Italia concurrat manus, extra terram illam se effuderit. Cernere 10
se, quam cruenta et sanguinaria inter se bella utrique populi et viribus copiarum et ducum artibus gerant, quae rabies finiri solo partis alterius interitu sine ruina finitimorum non possit. Feros igitur animos victorum 11
minus quidem Macedoniae, quam Graeciae esse timendos, quia et remotior et in vindictam sui robustior sit; scire tamen se, eos, qui tantis viribus concurrant, non contentos hoc fine victoriae fore, metuendumque sibi quoque certamen eorum, qui superiores exstiterint. Hoc praetextu finito cum Aetolis bello, nihil aliud 12
quam Poenorum Romanorumque bella respiciens, singulorum vires perpendebat. Sed nec Romani, 13
tametsi Poeni et Hannibal in cervicibus erant, soluti metu Macedonico videbantur; quippe terrebat eos et

vetus Macedonum virtus, et devicti Orientis gloria,
et Philippus studio Alexandri aemulationis incensus,
quem promptum in bella industriumque cognoverant.

CAP. IV.

Philippi bellum Romanum differtur.

14 Philippus igitur, quum iterato proelio victos a Poe-
nis Romanos didicisset, aperte hostem se his professus,
naves, quibus in Italiam trajiceret, fabricare coepit.
15 Legatum deinde ad Hannibalem jungendae societatis
gratia cum epistolis mittit; qui comprehensus et ad
senatum perductus, incolumis dimissus est, non in ho-
norem regis, sed ne dubius adhuc indubitatus hostis
16 redderetur. Postea vero, quum Romanis nunciatum
esset, in Italiam Philippum copias trajecturum, Lae-
vinum praetorem cum instructis navibus ad prohi-
bendum transitum mittunt. Qui quum in Graeciam
trajecisset, multis promissis impellit Aetolos bellum
adversus Philippum suscipere. Philippus quoque
17 Achaeos in Romanorum bella sollicitat. Interea et
Dardani Macedoniae fines vastare coeperunt, abdu-
ctisque viginti millibus captivorum, Philippum a Ro-
18 mano bello ad tuendum regnum revocaverunt. Dum
haec aguntur, Laevinus praetor, juncta cum Attalo
rege societate, Graeciam populatur. Quibus cladibus
perculsae civitates, auxilium petentes, Philippum le-
gationibus fatigant; nec non et Illyriorum rex, lateri
ejus haerens, assiduis precibus promissa exigebat.
Super haec vastati Macedones ultionem flagitabant.
19 Quibus tot tantisque rebus obsessus, cui rei primum
occurreret, ambigebat; omnibus tamen propediem
auxilia se missurum pollicetur, non quia facere pos-
set, quae promittebat, sed ut spe impletos in societatis
20 jure retineret. Prima tamen illi expeditio adversus
Dardanos fuit, qui absentiam ejus aucupantes, majore
belli mole Macedoniae imminebant. Cum Romanis
205. quoque pacem facit, contentis interim bellum Mace-

donicum distulisse. Philopoemeni, Achaeorum duci, 21
insidias paravit; quibus cognitis vitatisque, ille dis-
cedere ab eo Achaeos auctoritate sua coëgit.

CAP. V.
Ptolemaei Philopatoris vita flagitiosa.

Philippo in Macedonia magnis rebus intento, in 22
Aegypto Ptolemaei mores diversi erant; quippe regno
parricidio parto et ad necem utriusque parentis caede
etiam fratris adstructa, velut rebus feliciter gestis,
luxuriae se tradiderat, regisque mores omnis secuta
regia erat. Itaque non amici tantum praefectique,
verum etiam omnis exercitus, depositis militiae stu-
diis, otio ac desidia corrupti marcebant. Quibus rebus 23
cognitis, Antiochus, rex Syriae, veteri inter se regno-
rum odio stimulante, repentino bello multas urbes
ejus oppressit ipsamque Aegyptum aggreditur. Tre-
pidare igitur Ptolemaeus; legationibus missis, quoad
vires pararet, morari Antiochum. Magno deinde in
Graecia exercitu conducto, secundum proelium facit,
spoliassetque regno Antiochum, si fortunam virtute
juvisset. Sed contentus recuperatione urbium, quas 24
amiserat, facta pace, avide materiam quietis arripuit,
occisaque Eurydice uxore eademque sorore sua, in
luxuriam revolvitur; atque ita omnem magnitudinem
nominis ac majestatis oblitus dies noctesque in conviviis
consumit. Adduntur instrumenta luxuriae, tympana
et crepundia; nec jam spectator rex, sed magister
nequitiae nervorum oblectamenta modulatur. Interim 25
Agathocles, regis sodalis, civitatem regebat; mater ejus
Oenanthe et soror Agathoclia tribunatus, praefectu-
ras et ducatus ordinabant; nec quisquam in regno suo
minus quam ipse rex poterat.

CAP. VI.
Romani Aegypti administrationem suscipiunt. *204.*

Tandem Ptolemaeus, relicto quinquenni ex Eury- 26

dice uxore filio, moritur; sed mors ejus, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt et imperium, inita cum perditissimis societate, occupare conantur, diu occultata fuit. Re tamen cognita, concursu multitudinis et Agathocles occiditur, et mulieres patibulis suffiguntur.
27 Morte regis suppliciogue mulierum velut expiata regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos misere, orantes, *ut tutelam pupilli susciperent, tuerenturque regnum Aegypti, quod jam Philippus et Antiochus,*
28 *facta inter se pactione, dividere decrevissent.* Grata legatio Romanis fuit causam belli adversus Philippum quaerentibus, qui temporibus Punici belli insidiatus iis fuerat. Huc accedebat, quod, Poenis et Hannibale superatis, nullius magis arma metuebant; reputantes, quantum motum Pyrrhus parva manu Macedonum in Italia fecisset, quantasque res Macedones in Oriente
29 gessissent. Mittuntur itaque legati, qui Antiocho et Philippo denuncient: *regno Aegypti abstineant.* Mittitur et M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administret.

CAP. VII.

Romani bellum adversus Philippum decernunt.

30 Dum haec aguntur, interim legationes Attali regis et Rhodiorum, injurias Philippi querentes, Romam venerunt. Quae res omnem cunctationem Macedo-
31 nici belli senatui exemit. Statim igitur titulo ferendi sociis auxilii bellum adversus Philippum decernitur, legionesque cum consule in Macedoniam mittuntur. Nec multo post tempore tota Graecia fiducia Romanorum, spe pristinae libertatis erecta, Philippo bellum intulit; atque ita quum rex undique urgeretur, pacem
32 petere compellitur. Deinde quum expositae condiciones pacis a Romanis essent, repetere sua et Attalus et Rhodii et Achaei et Aetoli coepere. Contra Philippus *adduci se posse, ut Romanis pareat,* concedebat; *ceterum indignum esse, Graecos a Philippo et Alexandro*

majoribus suis victos et sub jugum Macedonici imperii subactos, veluti victores leges pacis sibi dicere, quibus prius sit servitutis ratio reddenda, quam libertas vindicanda. Ad postremum tamen, petente eo, induciae 33
duorum mensium datae, ut pax, quae in Macedonia non conveniebat, Romae a senatu peteretur.

Eodem anno inter insulas Theram et Therasiam 34
medio utriusque ripae et maris spatio terrae motus fuit, in quo cum admiratione navigantium repente ex profundo cum calidis aquis insula emersit. In Asia quoque eadem die idem motus terrae Rhodum multasque alias civitates gravi ruinarum labe concussit, quasdam solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus, vates cecinere: *oriens Romanorum imperium vetus Graecorum ac Macedonum voraturum.*

CAP. VIII.

Philippus a Flaminino, consule Romano, vincitur.

Interim a senatu repudiata pace, Philippus in so- 35
cietatem belli Nabin tyrannum sollicitat. Atque ita quum in aciem exercitum, instructis e diverso hostibus, produxisset, hortari suos coepit referendo, *Persas, Bactros Indosque et omnem Asiam usque Orientis finem a Macedonibus perdomitam; tantoque fortius hoc bellum quam illa sustinendum esse, quanto sit libertas imperio carior.* Sed et Flamininus, Romanus consul, relatione 36
rerum recentissime gestarum suos stimulabat in proelium, ostendendo, *hinc Carthaginem cum Sicilia, inde Italiam et Hispaniam Romana virtute perdomitas; nec Hannibalem quidem Alexandro Magno postponendum, quo Italia pulso, Africam ipsam, tertiam partem mundi, superaverint. Sed nec Macedones veteri fama, sed prae-* 37
sentibus viribus aestimandos, quia non cum Alexandro Magno, quem invictum audiant, nec cum exercitu ejus, qui totum Orientem devicerit, bellum gerant, sed cum Philippo, puero immaturae aetatis, qui regni terminos adversus finitimos aegre defendat, et cum his Macedo-

nibus, qui non ita pridem praedae Dardanis fuerint. Illos majorum decora, se suorum militum commemorare. Non enim alio exercitu Hannibalem et Poenos et totum ferme Occidentem, sed his ipsis, quos in acie habeat,
38 *militibus subactos.* His adhortationibus utrimque concitati milites proelio concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes, ferentesque in bellum alii majorum suorum antiquam et obsoletam gloriam, alii virentem recentibus experimentis virtutis florem.
197. 39 Sed Macedonas Romana fortuna vicit. Fractus itaque bello Philippus, pace a Flaminino consule petita, nomen quidem regium retinuit; sed omnibus Graeciae urbibus, velut regni membris extra terminos antiquae possessionis, amissis, solam Macedoniam retinuit.
40 Offensi tamen Aetoli, quod non ex arbitrio eorum Macedonia quoque adempta regi et data sibi in praemium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis in Romana bella spe societatis universae Graeciae impellerent.

LIBER XXXII.

Bellum Romanorum adversus Antiochum, Syriae regem.

CAP. I.

Senatus Romanus Antiochum, ut abstineat Aegypto, hortatur.

1 Mortuo Ptolemaeo Philopatore, rege Aegypti, contemptaque parvuli filii ejus aetate, qui in spem regni relictus erat, Antiochus, rex Syriae, occupare Aegy-
2 ptum statuit. Itaque quum Phoenicen, ceterasque Syriae civitates, quae juris Aegyptii erant, invasisset, legatos ad eum senatus mittit, qui denunciarent ei, *abstineret regno pupilli, postremis patris precibus fidei suae traditi.* Quibus spretis, interjecto tempore alia

legatio supervenit, quae, omissa pupilli persona, *civitates, jure belli factas populi Romani, in integrum restitui* jubebat. Abnuenti bellum denunciatum, quod ille facile susceptum infeliciter gessit. Eodem tem- 3
pore et Nabis tyrannus multas Graeciae civitates occupaverat. Itaque senatus, ne uno tempore duplici bello Romanae vires distinerentur, scripsit Flaminino, *si ei videatur, siculi a Philippo, ita a Nabide Graeciam liberet.* Ob quam causam imperium ei prorogatum est. Terribile quippe Antiochi bellum Hannibalis 4
nomen faciebat, quem aemuli ejus occultis mandatis cum Antiocho inisse societatem apud Romanos criminabantur, negantes, *eum aequo animo sub legibus vivere, assuetum imperio et immoderata licentia militari; semperque taedio quietis urbanae novas belli causas circumspicere.* Quae etsi falsa nunciata fuissent, apud timentes tamen pro veris habebantur.

CAP. II.

Hannibal ad Antiochum fugit.

Denique senatus metu perculsus ad speculandos 5
actus Hannibalis legatum in Africam Cnaeum Servilium mittit, eique tacitis mandatis praecipit, *si posset, eum per aemulos ejus interficeret, metuque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret.* Sed res non 6
diu latuit Hannibalem, virum ad prospicienda cavendaque pericula paratum, nec minus in secundis adversa, quam in adversis secunda cogitantem. Itaque quum tota die in oculis principum legatique Romani in foro Carthaginiensium obversatus fuisset, appropinquante vespere equum conscendit, et rus urbanum, quod propter litus maris habebat, ignaris servis jussisque ad portam revertentem opperiri, contendit. Habebat ibi naves cum remigibus occulto sinu litoris 7
absconditas; erat et grandis pecunia in eo agro praeparata, ut, quum res exegisset, nec facultas fugam, nec inopia moraretur. Lectis igitur servis, quorum

copiam Italicorum captivorum numerus augebat, navem conscendit cursumque ad Antiochum dirigit.
8 Postera die civitas principem suum ac tum temporis consulem in foro exspectabat. Ut nunciatum est, *eum profectum esse,* non aliter, quam si urbs capta esset, omnes trepidavere, exitiosamque sibi fugam ejus ominati sunt. Legatus vero Romanus, quasi bellum jam illatum Italiae ab Hannibale esset, tacitus Romam regreditur trepidumque nuncium refert.

CAP. III.

Achaeorum bellum adversus Nabidem. Hannibal Antiochum ad bellum contra Romanos incitat.

9 Interim in Graecia Flamininus, juncta cum quibusdam civitatibus societate, Nabidem tyrannum duobus continuis proeliis subegit, et graviter fractum,
195.
10 velut exsanguem, in regno reliquit. Sed libertate Graeciae restituta, deductisque ab urbibus praesidiis, quum Romanus exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacua rursus possessione sollicitatus, multas civitates repentino bello invasit. Quibus rebus exterriti Achaei, ne vicinum malum etiam ad se serperet, bellum adversus Nabidem decernunt, ducemque praetorem suum Philopoemenem, insignis industriae virum, constituunt, cujus in eo bello tanta virtus enituit, ut opinione omnium Flaminino, Romano imperatori, compararetur.

11 Eodem tempore Hannibal, quum ad Antiochum pervenisset, velut deorum munus excipitur; tantusque ardor ejus adventu animis regis accessit, ut non tam
12 de bello, quam de praemiis victoriae cogitaret. Sed Hannibal, cui nota Romana virtus erat, negabat, *opprimi Romanos, nisi in Italia, posse.* Ad hoc sibi centum naves et decem millia peditum et mille equites poscebat, promittens, *hac manu se non minus bellum, quam gesserit, Italiae restauraturum, et regi in Asia sedenti aut victoriam de Romanis, aut aequas pacis*

condiciones relaturum; quippe et Hispanis bello flagrantibus ducem tantum deesse, et Italiam nunc sibi notiorem esse, quam pridem fuisset; sed nec Carthaginem quieturam, sociamque se ei sine mora praebituram.

CAP. IV.

Romani Hannibalem in suspicionem Antiocho adducunt.

Quum regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem unus ex comitibus Hannibalis, qui in bellum cupidos hortetur, Hannibalemque cum copiis adfuturum nunciet, *nihil*, dicat, *partibus, nisi animos Carthaginiensium deesse, Asiam et vires belli et sumptum praebituram.* Haec quum perlata Carthaginem essent, nuncius ipse ab inimicis Hannibalis comprehenditur, et perductus in senatum quum interrogaretur, ad quem missus esset, Punico ingenio respondit, *se ad universum senatum missum; nec enim hoc opus singulorum, sed universorum esse.* Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa nave ad Hannibalem revertitur; quo cognito, Carthaginienses ultro rem Romam per legatum deferunt. Romani quoque ad Antiochum legatos misere, qui sub specie legationis et regis apparatum specularentur, et Hannibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum invisumque regi redderent. Itaque legati quum Ephesi convenissent ad Antiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum exspectant, omnibus diebus assidui circa Hannibalem fuere, dicentes: *Timide eum a patria recessisse, quum pacem Romani, non tam cum republica ejus, quam cum eo factam, summa fide custodiant; nec bella eum Romanorum magis odio, quam patriae amore gessisse, cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur. Bellandi enim causas publicas esse inter populos, non privatas inter duces.* Inde res gestas ejus laudare. Quorum sermone laetus, saepius cupidiusque cum legatis col-

loquebatur; sed familiaritate Romana odium sibi apud regem creabat. Quippe Antiochus tam assiduo colloquio reconciliatam ejus cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum, sicuti solebat, referre, expertemque totius consilii, veluti hostem proditoremque suum,
18 odisse coepit. Quae res tantum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, *ut contentus terminis Asiae esset, ne ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret.* Quibus spretis, non accipiendum bellum statuit, sed inferendum.

CAP. V.

Hannibalis sententia de ratione cum Romanis belli gerendi.

19 Dicitur, quum frequenter de bello consilium habuisset remoto Hannibale, tandem eum vocari jussisse, non ut ex sententia ejus aliquid ageret, sed ne per omnia eum sprevisse videretur, omnibusque perro-
20 gatis postremum interrogasse. Quo animadverso, ille, *intelligere se* professus est, *non quia rex egeat consilio, sed ad supplendum numerum sententiarum se vocatum esse; tamen et odio Romanorum, et amore regis, apud quem solum tutum sibi exsilium relictum sit, se viam*
21 *gerendi belli edisserturum.* Veniam deinde libertati praefatus, *nihil se aut consiliorum, aut coeptorum praesentium probare,* ait; *neque sedem belli Graeciam sibi placere, quum Italia uberior materia sit: quippe Romanos non nisi armis suis vinci posse, nec Italiam aliter, quam Italicis viribus subigi; siquidem diversum ceteris*
22 *mortalibus esse illud et hominum et belli genus. Aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros diripuisse, urbes aliquas expugnasse: cum Romano, seu occupaveris prior aliqua, seu viceris, tamen etiam cum victo et jacente luctandum esse. Quamobrem, si quis eos in Italia lacessat, suis eos opibus, suis viribus, suis armis posse vincere, sicut ipse fecerit. Sin vero quis ex Italia, velut fonte virium, cesserit, perinde falli, ac si quis amnes*

non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis jam aquarum molibus avertere vel exsiccare velit. Haec 23 *et secreto se censuisse, ultroque ministerium consilii sui obtulisse, et nunc praesentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationem gerendi cum Romanis belli, eosque foris invictos, domi fragiles esse. Nam prius illos urbe quam imperio, prius Italia quam provinciis exui posse: quippe et a Gallis captos, et a se prope deletos esse, neque se umquam esse victum, prius quam terris eorum cesserit. Quum primum reversus esset Carthaginem, statim cum loco fortunam belli mutatam.*

CAP. VI.

Antiochus, clade in Graecia accepta, in Asiam refugit.

Huic sententiae obtrectatores amici regis erant, 24
non utilitatem rei cogitantes, sed verentes, ne probato consilio ejus, primum apud regem locum gratiae occuparet. Et Antiocho non tam consilium, quam auctor displicebat, ne gloria victoriae Hannibalis, non sua esset.
Omnia igitur variis adulationibus corrumpebantur, 25
nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hiemem in luxuriam lapsus, novis nuptiis deditus erat. Contra Acilius, Romanus consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma ceteraque bello necessaria summa industria parabat; civitates socias confirmabat, dubias illiciebat. Nec alius exitus belli, quam 26
apparatus utriusque partis fuit. Itaque prima belli congressione quum cedentes suos rex cerneret, non auxilium tulit laborantibus, sed fugientibus se ducem praebuit, castraque ditia victoribus reliquit. Deinde 27
quum in Asiam, Romanis praeda occupatis, refugisset, poenitere neglecti consilii coepit, revocatoque in amicitiam Hannibale, omnia ex sententia ejus agere.
Interim nunciatur, Aemilium, Romanum ducem, 28
cum octoginta rostratis navibus in bellum navale a senatu missum, adventare; quae res illi spem restituendae fortunae dedit. Itaque, priusquam sociae

civitates ad hostes deficerent, decernere navali proelio statuit, sperans, cladem in Graecia acceptam nova
29 victoria posse aboleri. Tradita igitur Hannibali classe, proelium committitur. Sed nec Asiani milites Romanis, neque naves eorum pares rostratis navibus fuere; minor tamen clades ducis sollertia fuit.

CAP. VII.

Antiochus pacis leges repudiat.

30 Romam nondum opinio victoriae venerat, et idcirco in consulibus creandis suspensa civitas erat. Sed adversus Hannibalem ducem quis melior quam Africani frater crearetur, quum vincere Poenos opus Scipionum esset? Creatur igitur consul Lucius Scipio, eique datur legatus frater Africanus, ut intelligeret Antiochus, non majorem fiduciam se in Hannibale victo, quam Romanos in victore Scipione habere.
31 Trajicientibus in Asiam Scipionibus exercitum jam utrobique profligatum bellum nunciatum est, victumque Antiochum terrestri, Hannibalem navali bello invenerunt. Primo igitur adventu eorum legatos pacem petentes ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem rex
32 parvo navigio trajicientem ceperat. Sed Africanus, *privata beneficia a rebus publicis secreta esse,* dixit, *aliaque esse patris officia, alia patriae jura, quae non liberis tantum, verum etiam vitae ipsi praeponantur. Proinde gratum se munus accipere, privatoque impendio munificentiae regis responsurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neque gratiae dari, neque de patriae jure decidi posse,* respondit. Nam neque de redimendo filio umquam tractavit, nec senatum de eo agere permisit, sed, ut dignum majestate ejus erat,
33 *armis se recepturum filium* dixerat. Post haec leges pacis dicuntur: *ut Asia Romanis cederet, contentus Syriae regno esset, naves universas, captivos et transfugas traderet, sumptumque omnem belli Romanis resti-*

tueret. Quae quum nunciata Antiocho essent, *nondum* 34
ita victum se esse, respondit, *ut spoliari se regno patere-*
tur, bellique ea irritamenta, non pacis blandimenta esse.

CAP. VIII.

Antiochus devictus pacem petit et obtinet.

Quum igitur ab utrisque bellum pararetur, in- 35
gressique Asiam Romani Ilium venissent, mutua
gratulatio Iliensium ac Romanorum fuit, Iliensibus,
Aeneam ceterosque cum eo duces a se profectos, Roma-
nis, *se ab his procreatos,* referentibus; tantaque laetitia
omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter
parentes et liberos solet. Juvabat Ilienses, nepotes
suos, Occidente et Africa domita, Asiam ut avitum
regnum vindicare, *optabilem Trojae ruinam fuisse,* di-
centes, *ut tam feliciter renasceretur.* Contra Romanos,
avitos lares et incunabula majorum templaque ac deo-
rum simulacra inexplebile desiderium videndi tene-
bat. Profectis ab Ilio Romanis, Eumenes rex cum 36
auxiliis occurrit, nec multo post proelium cum Antio- *190.*
cho commissum. Quum in dexteriore cornu pulsa
legio Romana majore dedecore, quam periculo ad
castra fugeret, M. Aemilius, tribunus militum, ad tu-
telam castrorum relictus, armare se milites suos et
extra vallum progredi, jubet, strictisque gladiis fu-
gientibus minari, *morituros,* dicens, *nisi in proelium*
revertantur, infestioraque sua, quam hostium castra in-
venturos. Attonita tam ambiguo periculo legio, comi-
tantibus commilitonibus, qui fugere eos prohibuerant,
in proelium revertitur, magnaque caede edita, initium
victoriae fuit. Caesa hostium quinquaginta millia,
capta undecim. Antiocho pacem petenti nihil ad su- 37
periores condiciones additum est, Africano praedi-
cante, *Romanos neque, si vincantur, animis minui, ne-*
que, si vincant, secundis rebus insolescere. Captas civi- 38
tates inter socios divisere Romani, aptiorem gloriam,
quam possessiones voluptarias judicantes: quippe

victoriae gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

LIBER XXXIII.

Philopoemenis, Antiochi, Philippi, Hannibalis exitus.

CAP. I.

Aetoli libertatem amittunt. Philopoemenis et Antiochi interitus.

1 Aetoli, qui Antiochum in bella Romana impule-
rant, victo eo, soli adversus Romanos et viribus im-
pares et omni auxilio destituti remanserunt; nec multo
189. post victi libertatem, quam illibatam adversus domi-
nationem Atheniensium et Spartanorum inter tot
2 Graeciae civitates soli retinuerant, amiserunt. Quae
condicio tanto amarior illis, quanto serior fuit, repu-
tantibus tempora illa, quibus tantis Persarum opibus
domesticis viribus restiterant, quibus Gallorum vio-
lentiam Asiae Italiaeque terribilem Delphico bello
fregerant; quae gloriosa recordatio desiderium liber-
tatis magis augebat.
3 Dum haec aguntur, medio tempore inter Messenios
183. et Achaeos de principatu primo dissensio, mox bellum
ortum est. In eo nobilis Achaeorum imperator Philo-
poemen capitur, non quia pugnando vitae pepercerit,
sed, dum suos in proelium revocat, in transitu fossae
equo praecipitatus a multitudine hostium oppressus
est. Quem jacentem Messenii seu metu virtutis, seu
verecundia dignitatis interficere ausi non fuerunt.
4 Itaque velut in illo omne bellum confecissent, capti-
vum per universam civitatem in modum triumphi
circumduxerunt, effuso obviam populo, ac si suus,
non hostium imperator adventaret; nec victorem
Achaei avidius vidissent, quam victum hostes vide-

runt. Itaque eundem in theatrum duci jusserunt, omnes contuerentur, quem potuisse capi, incredibile singulis videbatur. Inde in carcerem ducto verecun- 5
dia magnitudinis ejus venenum dederunt, quod ille laetus, ac si vicisset, accepit, quaesito prius: an Lycortas, praefectus Achaeorum, quem secundum a se esse scientia rei militaris sciebat, incolumis effugisset? Quem ut accepit evasisse, *non in totum* dicens *consultum male Achaeis,* exspiravit. Nec multo post reparato bello, Messenii vincuntur, poenasque interfecti Philopoemenis pependerunt.

Interea in Syria rex Antiochus, quum a Romanis 6
victus gravi tributo pacis oneratus esset, seu inopia pecuniae compulsus, seu avaritia sollicitatus, quia sperabat, se sub specie tributariae necessitatis excusatius sacrilegia commissurum, nocte templum Elymaei Jovis aggreditur. Qua re prodita concursu incolarum cum omni militia interficitur.

CAP. II.

Demetrius per fratris insidias interimitur; inde Philippi regis obitus.

Romae, quum multae Graeciae civitates questum 7
de injuriis Philippi, regis Macedonum, venissent, et disceptatio in senatu inter Demetrium, Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, et legatos civitatium esset: turba querelarum confusus adolescens repente obticuit. Tunc senatus verecundia 8
ejus motus, quae probata etiam antea, quum obses Romae esset, omnibus fuerat, causam illi donavit; atque ita modestia sua Demetrius veniam patri, non jure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit; quod ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret, non tam absolutum esse regem, quam donatum filio patrem. Quae res Demetrio non gratiam legationis, 9
sed odium obtrectationis comparavit. Nam et apud fratrem Perseum aemulatio illi invidiam contraxit, et

Apud patrem nota absolutionis causa offensae fuit,
indignante Philippo, plus momenti apud senatum
personam filii, quam auctoritatem patris ac dignitatem
10 regiae majestatis habuisse. Perseus igitur, perspecta
patris aegritudine, quotidie absentem Demetrium
apud eum criminari, et primo invisum, post etiam
suspectum reddere; nunc amicitiam Romanorum,
nunc proditionem ei patris objectare. Ad postremum
insidias sibi ab eo paratas confingit; ad cujus rei pro-
bationem immittit indices, testes subornat et facinus,
quod objicit, admittit. Quibus rebus compulso ad
parricidium patre, funestam omnem regiam facit.
11 Occiso Demetrio sublatoque aemulo, non negli-
gentior tantum Perseus in patrem, verum etiam contu-
macior erat, nec heredem regni, sed regem se gerebat.
His rebus offensus Philippus impatientius in dies
mortem Demetrii dolebat; tunc et insidiis eum cir-
cumventum suspicabatur, testes indicesque torquebat.
12 Atque ita cognita fraude, non minus scelere Persei,
quam innoxia Demetrii morte cruciabatur, peregisset-
que ultionem, nisi morte praeventus fuisset. Nam
brevi post tempore, morbo ex aegritudine contracto,
decessit, relicto magno belli apparatu adversus Roma-
nos, quo postea Perseus usus est. Nam et Gallos
Scordiscos ad belli societatem perpulerat; fecissetque
Romanis grave bellum, nisi decessisset.

CAP. III.

Gallorum migrationes.

13 Galli, bello adversus Delphos infeliciter gesto, in
quo majorem vim numinis, quam hostium senserant,
amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam
extorres fugerant. Inde per eadem vestigia, qua
venerant, antiquam patriam repetivere. Ex his ma-
nus quaedam in confluente Danubii et Savi consedit,
14 Scordiscosque se appellari voluit. Tectosagi autem,
quum in antiquam patriam Tolosam venissent com-

prehensique pestifera lue essent, non prius sanitatem
recuperavere, quam haruspicum responsis moniti,
aurum argentumque bellis sacrilegiisque quaesitum
in Tolosensem lacum mergerent, quod omne magno
post tempore Caepio, Romanus consul, abstulit. Fuere
autem argenti pondo centum decem millia, auri pondo
quinquies decies centum millia. Quod sacrilegium
causa excidii Caepioni exercituique ejus postea fuit. *105.*
Romanos quoque Cimbrici belli tumultus, velut ultor 15
sacrae pecuniae, insecutus est. Ex gente Tectosago-
rum non mediocris populus praedae dulcedine Illyri-
cum repetivit, spoliatisque Istris in Pannonia conse-
dit. Istrorum gentem, fama est, originem a Colchis 16
ducere, missis ab Aeëta rege ad Argonautas raptores-
que filiae persequendos; qui ut a Ponto intraverunt
Istrum, alveo Savi fluminis penitus invecti, vestigia
Argonautarum insequentes naves suas humeris per
juga montium usque ad litus Hadriatici maris trans-
tulerunt, cognito, Argonautas idem propter magni-
tudinem navis priores fecisse. Quos quum Colchi
non reperirent, sive metu regis, sive taedio longae
navigationis juxta Aquilejam consedere Istrique ex
vocabulo amnis, quo a mari concesserant, appellati
sunt.

Daci quoque suboles Getarum sunt, qui quum, 17
Orole rege, adversus Bastarnas male pugnassent, ad
ultionem segnitiae capturi somnum capita loco pedum
ponere jussu regis cogebantur, ministeriaque uxori-
bus, quae ipsis antea fieri solebant, facere. Neque
haec ante mutata sunt, quam ignominiam bello acce-
ptam virtute delerent. Omnes has gentes Perseus, 18
quum imperio Philippi patris successisset, adversus
Romanos in societatem belli sollicitabat.

CAP. IV.

Hannibalis exitus.

Interim inter Prusiam regem, ad quem Hannibal 19

post pacem Antiocho a Romanis datam profugerat,
et Eumenem bellum ortum est, quod Prusias Hanni-
20 balis fiducia rupto foedere prior intulit. Namque
Hannibal, quum ab Antiocho Romani inter ceteras
condiciones pacis deditionem ejus deposcerent, ad-
monitus a rege, in fugam versus, Cretam defertur.
Ibi quum diu quietam vitam egisset, invidiosumque
se propter nimias opes videret, amphoras plumbo
repletas in templo Dianae, quasi fortunae suae prae-
sidia, deponit; atque ideo nihil de illo sollicita civi-
tate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat, ad
Prusiam contendit, auro suo in statuis, quas secum
portabat, infuso, ne conspectae opes vitae nocerent.
21 Dein quum Prusias terrestri bello ab Eumene victus
esset et proelium in mare transtulisset, Hannibal novo
commento auctor victoriae fuit; quippe omne serpen-
tium genus in fictiles lagenas conjici jussit medioque
proelio in naves hostium mittit. Id primum Ponticis
ridiculum visum, fictilibus dimicare, qui ferro neque-
ant. Sed ubi serpentibus repleri naves coepere, an-
cipiti periculo circumventi, hosti victoriam cessere.
22 Quae ubi Romam nunciata sunt, missi a senatu legati
sunt, qui utrumque regem in pacem cogerent Han-
nibalemque deposcerent. Sed Hannibal, re cognita,
183. sumpto veneno legationem morte praevenit.
23 Insignis hic annus trium toto orbe maximorum
imperatorum mortibus fuit, Hannibalis et Philopoe-
menis et Scipionis Africani. Ex quibus constat,
Hannibalem nec tum, quum Romano bello tonantem
Italia contremuit, nec quum reversus Carthaginem
summum imperium tenuit, aut cubantem coenasse
aut plus quam sextario vini indulsisse. Moderationis
certe ejus fuit, ut, quum diversarum gentium exer-
citus rexerit, neque insidiis suorum militum sit peti-
tus umquam neque fraude proditus, quum utrumque
hostes saepe tentassent.

ROMANI ORBIS TERRARUM DOMINI FIUNT.

LIBER XXXIV.

Macedonia et Graecia in Romanorum dicionem rediguntur.

CAP. I.

Initium belli Macedonici.

Minore quidem rerum motu Romani Macedoni- 1
cum, quam Punicum bellum gesserunt, sed tanto
clarius, quanto nobilitate Macedones Poenos antecesserunt:
quippe quum gloria Orientis domiti, tum et
auxiliis omnium regum juvabantur. Itaque Romani 2
et legiones plures numero conscripserunt, et auxilia
a Masinissa, rege Numidarum, ceterisque sociis omnibus
acciverunt, et Eumeni, regi Pergami, denunciatum
est, ut bellum summis viribus juvaret. Perseo praeter 3
Macedonicum invictae opinionis exercitum decennis
belli sumptus, a patre paratus, in thesauris et horreis
erat. Quibus rebus inflatus, oblitus fortunae paternae,
veterem Alexandri gloriam considerare suos jubebat.
Prima equitum congressio fuit, qua victor Perseus 4
suspensam omnium exspectationem in favorem sui
traxit; misit tamen legatos ad consulem, qui pacem
peterent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent,
impensas belli lege victi suscepturus. Sed consul
Sulpicius non minus graves, quam victo leges
dixit. Dum haec aguntur, metu tam periculosi belli 5
Romani Aemilium Paulum consulem creant, eique
extra ordinem Macedonicum bellum decernunt; qui

168. quum ad exercitum venisset, non magnam moram pugnae fecit. Pridie quam proelium consereretur, luna nocte defecit, quod triste ostentum Perseo omnes praesagiebant, finemque Macedonici regni portendi vaticinabantur.

CAP. II.

Perseo devicto Macedonia in Romanorum dicionem cedit.

6 In ea pugna M. Cato, Catonis oratoris filius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre proelium aggreditur. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore, veluti jacentem obtruncaturus, circumsteterat; at ille, citius corpore collecto, magnas strages edidit. Quum ad unum opprimendum undique hostes convolarent, dum procerum quendam petit, gladius ei e manu elapsus in mediam cohortem hostium decidit; ad quem recuperandum umbone se protegens, inspectante utroque exercitu, inter mucrones se hostium immersit, recollectoque gladio, multis vulneribus exceptis, ad suos
7 cum clamore hostium revertitur. Hujus audaciam ceteri imitati victoriam peperere. Perseus rex fuga cum decem millibus talentûm Samothraciam defertur, quem Cnaeus Octavius, ad persequendum missus a consule, cum duobus filiis, Alexandro et Philippo, cepit, captumque ad consulem duxit.

8 Macedonia a Carano, qui primus in ea regnavit, usque Perseum triginta reges habuit. Quorum sub regno fuit quidem annis non gentis et viginti tribus, sed rerum nonnisi centum nonaginta duobus annis potita. Ita quum in dicionem Romanorum cessisset, magistratibus per singulas civitates constitutis, libera facta est, legesque, quibus adhuc utitur, a Paulo accepit.

9 Aetolorum universarum urbium senatus cum conjugibus et liberis, qui dubia fide fuerant, Romam missus, ibique, ne in patria aliquid novaret, diu detentus,

aegreque, per multos annos legationibus civitatium senatu fatigato, in patriam quisque suam remissus est.

CAP. III.
Romani adversus Achaeos belli causas quaerunt et inveniunt.

Poenis ac Macedonibus subactis, Aetolorumque 10
viribus principum captivitate debilitatis, soli adhuc
ex Graecia universa Achaei nimis potentes tunc tem-
poris Romanis videbantur, non propter singularum
civitatium nimias opes, sed propter conspirationem
universarum. Namque Achaei, licet per civitates,
veluti per membra, divisi sint, unum tamen corpus
et unum imperium habent, singularumque urbium
pericula mutuis viribus propulsant. Quaerentibus igi- 11
tur Romanis causas belli, tempestive fortuna querelas
Spartanorum obtulit, quorum agros Achaei propter
mutuum odium populabantur. Spartanis a senatu re-
sponsum est: *legatos se ad inspiciendas res sociorum*
et ad injuriam demendam in Graeciam missuros; sed
legatis occulta mandata sunt data: *ut corpus Achaeo-*
rum dissolverent singulasque urbes proprii juris fa-
cerent, quo facilius et ad obsequia cogerentur et, si
quae urbes contumaces essent, frangerentur. Itaque 12
legati, omnium civitatium principibus Corinthum
evocatis, decretum senatus recitant, quid consilii
habeant, aperiunt; *expedire omnibus* dicunt, *ut*
singulae civitates sua jura et suas leges habeant.
Quod ubi omnibus innotuit, velut in furorem versi
universum peregrinum populum trucidant; legatos
quoque ipsos Romanorum violassent, nisi audito
tumultu trepidi fugissent.

CAP. IV.
Achaeorum clades.

Haec ubi Romae nunciata sunt, statim senatus 13
Mummio consuli bellum Achaicum decernit, qui,

extemplo exercitu deportato et omnibus strenue pro-
14 visis, pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achaei
velut nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud
eos neglecta omnia et soluta fuere. Itaque praedam,
non proelium cogitantes et vehicula ad spolia hostium
reportanda duxerunt, et conjuges liberosque suos ad
15 spectaculum certaminis in montibus posuerunt. Sed
proelio commisso ante oculos suorum caesi lugubre
his spectaculum et gravem luctus memoriam reliquerunt.
runt. Conjuges quoque liberique eorum, de specta-
16 toribus captivi facti, praeda hostium fuere. Urbs ipsa
146. Corinthus diruitur; populus omnis sub corona vendi-
tur, ut hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum
rerum imponeretur.

LIBER XXXV.

Syriae regnum intestinis bellis debilitatur. De Judaeis.

CAP. I.

Romani Antiochum Aegypto potiri prohibent.

1 Dum haec aguntur, rex Syriae Antiochus Ptole-
maeo, majoris sororis suae filio, regi Aegypti, bellum
infert, segni admodum et quotidiana luxuria ita mar-
centi, ut non solum regiae majestatis officia inter-
mitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina
2 careret. Pulsus igitur regno ad fratrem minorem
Ptolemaeum Alexandriam confugit; participatoque
cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt,
3 auxilia petunt, fidem societatis implorant. Movere
senatum preces fratrum. Mittitur igitur legatus Po-
pilius ad Antiochum, qui *abstinere illum Aegypto aut,*
4 *si jam incessisset, excedere* juberet. Quum in Aegypto
eum invenisset, osculumque ei rex obtulisset (nam co-
luerat inter ceteros Popilium Antiochus, quum Romae

obses esset): tunc Popilius *facessere interim privatam amicitiam* jubet, *quum mandata patriae intercedant;* prolatoque senatus decreto et tradito, quum cunctari eum videret consultationemque ad amicos referre: ibi Popilius virga, quam in manu gerebat, eum includit amplo circulo, ut et amicos caperet, et *consulere* jubet, *nec prius inde exire, quam responsum senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum.* Adeoque haec austeritas animum regis fregit, ut *pariturum se senatui* responderet.

CAP. II.

Antiocho mortuo, Demetrius frater regno potitur. Prusias, rex Bithyniae, a Nicomede filio interficitur.

Reversus in regnum Antiochus decedit, relicto 5
parvulo admodum filio; cui quum tutores a populo dati essent, patruus ejus Demetrius, qui obses Romae erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit: *obsidem se vivo fratre venisse; quo mortuo, cujus obses sit, se ignorare. Dimitti igitur se ad regnum petendum, aequum esse, quod, sicuti jure gentium majori fratri cesserit, ita nunc sibi, qui pupillum aetate antecedat, debeatur.* Quum se non dimitti a senatu animad- 6
verteret, tacito judicio, tutius apud pupillum quam apud eum regnum futurum, arbitrante: specie venandi ab urbe profectus Ostiae tacitus cum fugae comitibus navem conscendit. Delatus in Syriam secundo favore omnium excipitur, regnumque ei, occiso pupillo, traditur.

Eodem fere tempore Prusias, rex Bithyniae, con- 7
silium cepit interficiendi Nicomedis filii, quem a se ablegatum (dum consulere studet minoribus filiis, quos ex noverca ejus susceperat) Romae habebat.
Sed res adolescenti ab his, qui facinus susceperant, 8
proditur; hortatique sunt, *ut crudelitate patris provocatus occupet insidias et in auctorem retorqueat scelus.*
Nec difficilis persuasio fuit. Itaque quum accitus in 9

patris regnum venisset, statim rex appellatur. Prusias regno spoliatus a filio privatusque redditus etiam a servis deseritur. Quum in latebris ageret, non minore scelere, quam filium occidi jusserat, a filio interficitur.

CAP. III.

Demetrius ab Alexandro Bala vita regnoque spoliatur.

10 Demetrius, occupato Syriae regno, novitati suae
otium periculosum ratus, ampliare fines regni et opes
augere finitimorum bellis statuit. Itaque Ariarathi,
regi Cappadociae, propter fastiditas sororis nuptias
infestus, fratrem ejus Orophernem, per injuriam
regno pulsum, supplicem recepit, honestumque belli
titulum sibi datum esse gratulatus, restituere eum in
11 regnum statuit. Sed Orophernes ingrato animo, inita
cum Antiochensibus pactione, offensis tunc Demetrio,
regno pellere ipsum, a quo restituebatur, consilium
cepit. Quo cognito, Demetrius vitae quidem ejus,
ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit,
ipsum autem comprehensum, vinctum Seleuciae
12 custodiri jubet. Nec Antiochenses indicio territi a
defectione destiterunt. Itaque adjuvantibus et Ptolemaeo,
rege Aegypti, et Attalo, rege Asiae, et
Ariarathe Cappadociae, bello a Demetrio lacessiti,
subornant Balam quendam, sortis extremae juvenem,
qui Syriae regnum velut paternum armis repeteret;
et ne quid contumeliae deesset, nomen ei Alexandri
13 inditur, genitusque ab Antiocho rege dicitur. Tantum
odium Demetrii apud omnes erat, ut aemulo ejus non
vires regiae tantum, verum etiam generis nobilitas
consensu omnium tribueretur. Itaque Alexander,
admirabili rerum varietate pristinarum sordium oblitus,
totius ferme Orientis viribus succinctus, bellum
Demetrio infert, victumque vita pariter ac regno spo-
14 liat. Quamquam nec Demetrio animus in propulsando
bello defuit. Nam et primo proelio hostem fugavit,
et, regibus bellum restituentibus, multa millia in acie

cecidit. Ad postremum tamen invicto animo inter
confertissimos fortissime dimicans cecidit.

CAP. IV.

Alexander a Demetrio Nicanore proelio victus interficitur.

Initio belli Demetrius duos filios apud Gnidium, 15
hospitem suum, cum magno auri pondere commenda-
verat, ut belli periculis eximerentur, et, si ita fors
tulisset, paternae ultioni servarentur. Ex his major
Demetrius, annos pubertatis egressus, audita Alexan-
dri luxuria, quem insperatae opes et alienae felicitatis
ornamenta, velut captum, desidem in regia tenebant,
auxiliantibus Cretensibus, securum ac nihil hostile
metuentem aggreditur. Antiochenses quoque, ve- 16
terem patris offensam novis meritis correcturi, se
ei tradunt; sed et milites paterni, favore juvenis
accensi, prioris sacramenti religionem novi regis
superbiae praeferentes, signa ad Demetrium trans-
ferunt; atque ita Alexander non minori impetu
fortunae destructus, quam elatus, primo proelio
victus interficitur, deditque poenas et Demetrio,
quem occiderat, et Antiocho, cujus originem men-
titus fuerat.

CAP. V.

Demetrius a Parthis capitur. Frater ejus Antiochus regnum Syriae occupat.

Recuperato paterno regno, Demetrius, et ipse 17
rerum successu corruptus, vitiis adolescentiae in
segnitiam labitur, tantumque apud omnes contem-
ptum inertiae, quantum odium ex superbia pater
habuerat, contraxit. Itaque quum ab imperio ejus
passim civitates deficerent, ad abolendam segnitiae
maculam bellum Parthis inferre statuit. Ejus adven- 18
tum non inviti Orientis populi viderunt et propter
Arsacidae, regis Parthorum, crudelitatem et quod,
veteri Macedonum imperio assueti, novi populi su-
perbiam indigne ferebant. Itaque quum et Persarum

et Elymaeorum Bactrianorumque auxiliis juvaretur,
19 multis proeliis Parthos fudit. Ad postremum tamen
141. pacis simulatione deceptus capitur; traductusque per
civitates populis, qui desciverant, in ludibrium ostenditur. Missus deinde in Hyrcaniam benigne et pro pristina sua fortuna habetur.

20 Dum haec aguntur, interim in Syria Trypho, qui tutor Antiocho, Demetrii privigno, a populo substitutus erat, occiso pupillo, regnum Syriae invadit. Quo diu potitus, tandem exolescente favore recentis imperii, ab Antiocho puero admodum, Demetrii fratre, qui in Asia educabatur, bello vincitur; rursusque
21 regnum Syriae ad subolem Demetrii revertitur. Antiochus igitur, memor, quod et pater propter superbiam invisus et frater propter segnitiam contemptus fuisset, ne in eadem vitia incideret, civitates, quae initio fraterni imperii defecerant, summa industria persequitur, domitasque rursus regni terminis adjicit.
22 Judaeos quoque, qui sub Demetrio patre armis se in libertatem vindicaverant, subigit. Quorum vires tantae fuere, ut post hunc nullum Macedonum regem tulerint, domesticisque imperiis usi, Syriam magnis bellis infestaverint.

CAP. VI.

Judaeorum origo.

23 Judaeis origo fuit Damascena, Syriae nobilissima civitas; unde et Assyriis regibus genus ex regina Semirami fuit. Nomen urbi a Damasco rege inditum, in cujus honorem Syrii sepulcrum Athares, uxoris ejus, pro templo coluere, deamque exinde sanctissimae re-
24 ligionis habent. Post Damascum Azelus, mox Adores et Abraham et Israhel reges fuere. Sed Israhelem felix decem filiorum proventus majoribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna divisum filiis tradidit omnesque ex nomine Judae, qui post divisionem decesserat, Judaeos appellavit, colique

ejus memoriam ab omnibus jussit. Minimus aetate 25
inter fratres Joseph fuit; cujus excellens ingenium
veriti fratres clam interceptum peregrinis mercatori-
bus vendiderunt. A quibus deportatus in Aegyptum,
quum magicas ibi artes sollerti ingenio percepisset,
brevi ipsi regi percarus fuit. Nam et prodigiorum
sagacissimus erat et somniorum primus intelligentiam
condidit, nihilque divini juris humanique ei incogni-
tum videbatur, adeo ut etiam sterilitatem agrorum
ante multos annos providerit; perissetque omnis Ae-
gyptus fame, nisi monitu ejus rex edicto servari per
multos annos fruges jussisset; tantaque experimenta
ejus fuerunt, ut non ab homine, sed a deo responsa
dari viderentur. Filius ejus Moyses fuit, quem praeter 26
paternae scientiae hereditatem etiam formae pulchri-
tudo commendabat. Sed Aegyptii, quum scabiem
et vitiliginem paterentur, responso moniti eum cum
aegris, ne pestis ad plures serperet, terminis Aegypti
pellunt. Dux igitur exsulum factus sacra Aegyptiorum
furto abstulit, quae repetentes armis Aegyptii domum
redire tempestatibus compulsi sunt. Itaque Moyses, 27
Damascena, antiqua patria, repetita, montem Synam
occupat; quum eo post septem dierum jejunium per
deserta Arabiae cum populo suo fatigatus tandem ve-
nisset, septimum diem, more gentis Sabbata appel-
latum, in omne aevum jejunio sacravit, quoniam illa
dies famem illis erroremque finierat. Et quoniam
metu contagionis pulsos se ab Aegypto meminerant,
ne eadem causa invisi apud incolas forent, caverunt,
ne cum peregrinis conviverent. Post Moysen etiam 28
filius ejus Arvas sacerdos sacris Aegyptiis, mox rex
creatur; semperque exinde hic mos apud Judaeos fuit,
ut eosdem reges et sacerdotes haberent.

CAP. VII.

De Judaeorum terra memorabilia quaedam.

Opes genti ex vectigalibus opobalsami crevere, 29

quod in his tantum regionibus gignitur. Est namque
vallis, quae continuis montibus, velut muro quodam,
ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta
jugera; nomine Hiericho dicitur. Ibi silva est et
ubertate et amoenitate insignis, siquidem palmeto
et opobalsameto distinguitur. Arbores opobalsami
formam similem piceis arboribus habent, nisi quod
sunt humiles magis et in vinearum morem excolun-
30 tur. Hae certo anni tempore balsamum sudant. Sed
non minor loci ejus apricitatis, quam ubertatis admiratio est; quippe quum toto orbe regionis ejus ardentissimus sol sit, ibi tepidi aëris naturalis quaedam ac perpetua opacitas inest. In ea regione lacus est, qui propter magnitudinem et aquae immobilitatem *Mortuum mare* dicitur. Nam neque ventis movetur, resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur; neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur, nec materiam ullam sustinet, nisi quae alumine illinatur.

31 Primum Xerxes, rex Persarum, Judaeos domuit; postea cum ipsis Persis in dicionem Alexandri Magni venere diuque subjecti Syriae regno fuere. A Demetrio quum descivissent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.

LIBER XXXVI.

Mithridates.

CAP. I.

Post Attali mortem Asia fit Romanorum.

1 Per eadem tempora, quibus in Syria regni mutatio inter novos reges alternabatur, in Asia rex Attalus florentissimum ab Eumene patruo acceptum regnum caedibus amicorum et cognatorum suppliciis foedabat,

nunc matrem, nunc Beronicen sponsam maleficiis
eorum necatas confingens. Post hanc scelestam vio- 2
lentiae rabiem squalidam vestem sumit; barbam ca-
pillumque in modum reorum submittit; non in publi-
cum prodire, non populo se ostendere, non domi
laetiora convivia inire aut aliquod signum sani
hominis habere: prorsus ut interfectorum manibus
poenas pendere videretur. Omissa deinde regni ad- 3
ministratione, hortos fodiebat, gramina seminabat
et noxia innoxiis permiscebat; eaque omnia veneni
succo infecta, velut peculiare munus, amicis mit-
tebat. Ab hoc studio aerariae artis fabricae se
tradit, cerisque fingendis et aere fundendo procu-
dendoque oblectabatur. Matri deinde sepulcrum
facere instituit; cui operi intentus morbum ex solis
fervore contraxit et septima die decessit. Hujus 4
testamento heres populus Romanus tunc instituitur. *133.*
Sed erat filius Eumenis Aristonicus, ex pellice, citha-
ristae cujusdam filia, natus, qui post mortem Attali
velut paternum regnum Asiam invasit. Quum multa
secunda proelia adversus civitates, quae metu Ro-
manorum tradere se ei nolebant, fecisset, justusque
rex jam videretur, Asia Licinio Crasso consuli decer-
nitur; qui intentior Attalicae praedae, quam bello,
quum extremo anni tempore inordinata acie proe-
lium conseruisset, victus poenas inconsultae avaritiae
sanguine dedit. In hujus locum missus Perperna 5
consul prima congressione Aristonicum superatum
in potestatem suam redegit, Attalicasque gazas, here-
ditarias populi Romani, navibus impositas Romam
deportavit. Quod aegre ferens successor ejus Manius
Aquilius consul, ut eriperet Aristonicum Perpernae,
veluti sui potius triumphi munus esse deberet, festi-
nata velocitate contendit. Sed contentionem consulum
mors Perpernae diremit. Sic Asia Romanorum facta 6
cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit.

CAP. II.

Romani praemia sociis persolvunt. Laodices in filios saevitia. Mithridates patri succedit.

7 Capto Aristonico, Massilienses pro Phocaeensibus,
conditoribus suis, quorum urbem senatus et omne
nomen, quod et tunc et antea Antiochi bello infesta
contra populum Romanum arma tulerant, deleri jus-
serat, legatos Romam deprecatum misere, veniamque
8 his a senatu obtinuere. Post haec regibus, qui ad-
versus Aristonicum auxilia tulerant, praemia sunt
persoluta: Mithridati Pontico Phrygia major, filiis
Ariarathis, regis Cappadociae, qui eodem bello occi-
derat, Lycaonia et Cilicia datae; fideliorque populus
Romanus in socii filios, quam mater in liberos fuit:
quippe hinc parvulis auctum regnum, inde vita
9 adempta. Namque Laodice ex numero sex filiorum,
quos ex Ariarathe rege susceperat, timens, ne regni
administratio non diuturna foret, quinque parricidiali
veneno necavit; unum parvulum sceleri matris cogna-
torum custodia eripuit, qui post necem Laodices (nam
propter crudelitatem eam populus exstinxerat) solus
10 regno potitus est. Mithridates quoque repentina
morte interceptus filium, qui et ipse Mithridates dictus
est, reliquit, cujus ea postea magnitudo fuit, ut non
sui tantum temporis, verum etiam superioris aetatis
omnes reges majestate superaverit, bellaque cum
Romanis per viginti sex annos varia victoria gesserit,
quum eum summi imperatores, Sulla, Lucullus cete-
rique, in summa Cneus Pompejus, ita vicerint, ut
major clariorque in restaurando bello resurgeret,
damnisque suis terribilior redderetur. Denique ad
postremum non vi hostili victus, sed voluntaria morte
in avito regno senex, herede filio, decessit.

CAP. III.

Mithridates puer et adolescens.

11 Hujus futuram magnitudinem etiam coelestia

ostenta praedixerant. Nam et eo, quo genitus est, anno, et eo, quo regnare primum coepit, stella cometes per utrumque tempus septuaginta diebus ita luxit, ut coelum omne flagrare videretur. Nam et magnitudine quartam partem coeli occupaverat, et fulgore solis nitorem vicerat, et quum oriretur occumberetque, quatuor horarum spatium consumebat. Puer 12
tutorum insidias passus est, qui eum fero equo impositum equitare jaculari que cogebant; qui conatus quum eos fefellissent, supra aetatem regente equum Mithridate, veneno eum appetivere. Quod metuens, antidota saepius bibit, et ita se adversus insidias exquisitioribus remediis stagnavit, ut ne volens quidem senex veneno mori potuerit. Timens deinde, ne ini- 13
mici, quod veneno non potuerant, ferro peragerent, venandi studium finxit, quo per septem annos neque urbis, neque ruris tecto usus est, sed per silvas vagatus diversis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus esset locis, assuetus feras cursu aut fugere, aut persequi, cum quibusdam etiam viribus congredi. Quibus rebus et insidias vitavit, et corpus ad omnem laborum patientiam duravit.

CAP. IV.

Mithridates, Scythis devictis, Ponto et Cappadocia occupatis, uxorem insidiantem sibi interficit.

Ad regni deinde administrationem quum acces- 14 *112.*
sisset, statim non de regendo, sed de augendo regno cogitavit. Itaque Scythas invictos antea, qui Zopyriona, Alexandri Magni ducem, cum triginta millibus armatorum deleverant, qui Cyrum, Persarum regem, cum ducentis millibus trucidaverant, qui Philippum, Macedonum regem, fugaverant, ingenti felicitate perdomuit. Auctus igitur viribus, Pontum quoque ac 15
deinceps Cappadociam occupavit. Quum de Asia tractaret, tacitus cum quibusdam amicis profectus, universam nullo sciente pervagatus est, omniumque

16 urbium situm ac regiones cognovit. Post haec in
regnum, quum jam perisse crederetur, reversus est,
invento parvulo filio, quem per absentiam ejus Lao-
dice soror uxorque enixa fuerat. Sed inter gratula-
tionem adventus sui et filii geniti veneno periclitatus
est; siquidem Laodice, quum perisse eum crederet,
aliud matrimonium inierat, et quasi admissum facinus
majore scelere tegere posset, venenum advenienti
paravit. Quod quum ex ancilla Mithridates cogno-
visset, facinus in auctores retorsit.

CAP. V.

Mithridates, inita cum Nicomede societate, Paphlagoniam et Galatiam occupat.

17 Hieme deinde appetente, non in convivio, sed in
campo, non in vacationibus, sed in exercitationibus, nec
inter sodales, sed inter aequales, aut equo, aut cursu, aut
viribus contendebat. Exercitum quoque suum ad pa-
rem laboris patientiam quotidiana exercitatione dura-
bat; atque ita invictus ipse inexpugnabilem exercitum
18 fecerat. Inita deinde cum Nicomede societate, Paphla-
102. goniam invadit, victamque cum socio dividit. Quam
quum teneri a regibus senatui nunciatum esset, legatos
ad utrumque misit, qui gentem restitui in pristinum
19 statum juberent. Mithridates, quum se jam parem
magnitudini Romanorum crederet, superbo responso,
hereditarium patri suo regnum obvenisse, respondit. Nec
20 territus minis Galatiam quoque occupat. Nicomedes,
quoniam se tueri jure non potuerat, *justo regi se reddi-
turum* respondit. Atque ita filium suum mutato nomine
Pylaemenem Paphlagonum regum nomine appellat, et
quasi stirpi regiae reddidisset regnum, falso nomine
tenet. Sic ludibrio habiti legati Romam revertuntur.

CAP. VI.

Mithridates Ariarathem Cappadocem, sororis filium, trucidat.

21 Mithridates, parricidia nece uxoris auspicatus,

filios sororis alterius Laodices, cujus virum Ariara-
them, regem Cappadociae, per Gordium insidiis occi-
derat, tollendos statuit; nihil actum esse morte patris
existimans, si adolescentes paternum regnum, cujus
ille cupiditate flagrabat, occupassent. Dum in his 22
cogitationibus versatur, interim Nicomedes, rex Bithy-
niae, vacuam morte regis Cappadociam invadit. Quod
quum nunciatum fuisset Mithridati, per simulationem
pietatis auxilia sorori ad expellendum Cappadocia
Nicomedem mittit. Sed jam Laodice per pactionem
se Nicomedi in matrimonium tradiderat. Quod aegre
ferens Mithridates praesidia Nicomedis Cappadocia
expellit, regnumque sororis filio restituit: egregium
prorsus factum, ni subsecuta esset fraus. Siquidem 23
interjectis mensibus simulat, se Gordium, quo ministro
usus fuerat in Ariarathe interficiendo, restituere in
patriam velle, sperans, si obsisteret adolescens, causas
belli futuras, aut si permitteret, filium tolli posse per
eundem, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Aria- 24
rathes junior moliri cognovit, graviter ferens, inter-
fectorem patris per avunculum potissimum ab exsilio
revocari, ingentem exercitum contrahit. Quum igitur
in aciem eduxisset Mithridates peditum octoginta mil-
lia, equitum decem millia, currus falcatos sexcentos,
nec Ariarathi, auxiliantibus finitimis regibus, minores
copiae essent: incertum belli eventum timens consilia
ad insidias transfert et juvenem sevocatum ab amicis
velut ad secretum sermonem, inspectante utroque
exercitu, interficit. Regnum Cappadociae octo an-
norum filio, imposito Ariarathis nomine, addito rectore
Gordio, tradidit.

CAP. VII.

Romani Mithridati Cappadociam, Nicomedi Paphlagoniam adimunt.

Sed Cappadoces, crudelitate ac libidine praefecto- 25
rum vexati, a Mithridate deficiunt, fratremque regis,
et ipsum Ariarathem nomine, ab Asia, ubi educabatur,

revocant; cum quo Mithridates proelium renovat,
victumque Cappadociae regno expellit. Nec multo
post adolescens infirmitate ex aegritudine collecta
26 decedit. Post hujus mortem Nicomedes timens, ne
Mithridates accessione Cappadociae etiam Bithyniam
finitimam invaderet, subornat puerum eximiae pul-
chritudinis, quasi Ariarathes tres, non duos filios
genuisset, qui a senatu Romano paternum regnum
peteret. Uxorem quoque Laodicen Romam mittit ad
testimonium trium ex Ariarathe susceptorum filiorum.
27 Quod ubi Mithridates cognovit, et ipse pari impuden-
tia Gordium Romam mittit, qui senatui assereret:
puerum, cui Cappadociae regnum tradidisset, ex eo
Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis
28 *ferens cecidisset.* Sed senatus, intellecto studio regum,
aliena regna falsis nominibus furantium, et Mithridati
Cappadociam, et Nicomedi ad solatium ejus Paphla-
goniam ademit; uterque populus libertate donatus est.
Sed Cappadoces, munus libertatis abnuentes, negant,
vivere posse gentem sine rege. Atque ita rex illis a
senatu Ariobarzanes constituitur.

CAP. VIII.

Mithridates bellum parat adversus Romanos.

29 Erat eo tempore Tigranes rex Armeniae, obses
Parthis ante multum temporis datus, sed olim ab iis-
dem in regnum paternum remissus. Hunc Mithri-
dates mire ad societatem Romani belli, quod olim
meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de of-
fensa Romanorum sentientem per Gordium impellit,
ut Ariobarzani segni admodum bellum inferat; et
ne quis dolus subesse videretur, filiam suam Cleopa-
30 tram ei in matrimonium tradit. Primo igitur adventu
Tigranis Ariobarzanes, sublatis rebus suis, Romam
contendit. Atque ita per Tigranem rursus Cappa-
31 docia juris esse Mithridatis coepit. Eodem tempore
mortuo Nicomede, etiam filius ejus, et ipse Nicome-

des, regno a Mithridate pellitur; qui quum supplex
Romam venisset, decernitur in senatu, ut uterque in 89.
regnum restituantur, in quod tum Aquilius et Manlius
Maltinus legati missi sunt. His cognitis, Mithridates 32
societatem cum Tigrane, bellum adversus Romanos
gesturus, jungit, pactique inter se sunt, ut urbes agri-
que Mithridati, homines vero et quaecumque auferri
possent, Tigrani cederent. Post haec Mithridates, 33
intellecto, quantum bellum suscitaret, legatos ad Cim-
bros, alios ad Gallograecos et Sarmatas Bastarnos-
que auxilium petitum mittit. Nam omnes has gentes,
Romanum meditabundus bellum, variis beneficiorum
muneribus jam ante illexerat. Ab Scythia quoque
exercitum venire jubet, omnemque Orientem adver-
sus Romanos armat. Non magno igitur labore Aqui- 34
lium et Maltinum Asiano exercitu instructos vincit;
quibus simul cum Nicomede pulsis, ingenti favore
civitatium excipitur; multum ibi auri argentique, stu-
dio veterum regum collectum, magnumque belli ap-
paratum invenit; quibus instructus debita civitatibus
publica privataque remittit et vacationem quin-
quennii concedit. Tunc ad concionem milites vocat 35
eosque variis exhortationibus ad Romana bella sive
Asiana incitat. Quam orationem dignam duxi, cujus 36
exemplum brevitati hujus operis insererem. Obli-
quam Pompejus Trogus eam exposuit, quoniam in
Livio et in Sallustio reprehendit, quod, conciones
directas pro sua oratione operi suo inserendo, histo-
riae modum excesserint.

CAP. IX.

Mithridatis ad milites oratio.

1. Romanos vinci posse exemplis docet.

Optandum sibi fuisse, ait, *ut de eo liceret consulere,* 37
*bellumne sit cum Romanis an pax habenda; quin vero
sit resistendum impugnantibus, nec eos quidem dubitare,
qui spe victoriae careant; quippe adversus latronem, si*

nequeant pro salute, pro ultione tamen sua omnes fer-
38 rum stringere. Itaque consulendum, qua ratione ac spe
coepta bella sustineant. Esse autem sibi victoriae fidu-
ciam, si sit illis animus; Romanosque vinci posse, cogni-
tum non sibi magis, quam ipsis militibus, qui et in Bi-
thynia Aquilium et Maltinum in Cappadocia fuderint.
39 At si quem aliena magis exempla, quam sua experi-
menta moveant, audire se, a Pyrrho, rege Epiri, non
amplius quam quinque millibus Macedonum instructo,
40 tribus proeliis fusos esse Romanos. Audire, Hannibalem
sedecim annis Italiae victorem immoratum; et quin ipsam
caperet urbem, non Romanorum vires illi obstitisse, sed
41 domesticae aemulationis atque invidiae studium. Audire,
populos Transalpinae Galliae Italiam ingressos maximas
plurimasque ejus urbes possidere; et solum aliquanto
latius quam in Asia, quae dicatur imbellis, eosdem
Gallos occupasse; nec victam solum Romam a Gallis,
sed etiam captam, ita ut unius montis tantum cacumen
illis relinqueretur; nec bello hostem, sed pretio remotum
42 esse. Gallorum autem nomen, quod semper Romanos
terruerit, in partem virium suarum ipsum numerare.
Nam hos, qui Asiam incolant, Gallos ab illis, qui Italiam
occupaverint, sedibus tantum distare; originem quidem
ac virtutem genusque pugnae idem habere, tantoque his
sagaciora esse ingenia, quam illis, quanto longiori ac
difficiliori spatio per Illyricum Thraciamque prodierint.
43 Jam ipsam Italiam, audire se, numquam a Roma condita
satis fuisse pacatam, sed assidue per omnes annos pro
libertate alios, quosdam etiam pro imperio bellis con-
tinuis perseverasse, et a multis civitatibus Italiae deletos
esse Romanorum exercitus ferro, a quibusdam novo
44 contumeliae more sub jugum missos. Ac ne veteribus
immoretur exemplis, hoc ipso tempore universam Italiam
bello Marsico consurrexisse, non jam libertatem, sed
consortium imperii civitatisque poscentem; nec gravius
vicino Italiae bello, quam domesticis principum factio-
nibus urbem premi, multoque periculosius Italico esse

civile bellum. Simul et a Germania Cimbros, immensa 45
millia ferorum atque immitium populorum, more procellae inundasse Italiam; quorum tametsi singula bella Romani sustinere possent, universis tamen eos obrui, ut, ne vacaturos quidem bello suo, putet.

CAP. X.

Continuatur.

2. Injurias enumerat, quas passus sit a Romanis.

Utendum igitur esse occasione et rapienda incrementa 46
virium, ne, si illis occupatis quieverint, mox adversus vacuos et quietos majus negotium habeant. Non enim quaeri, an capienda sint arma, sed utrum sua potius
occasione, an illorum. Nam bellum equidem jam tunc 47
secum ab illis geri coeptum, quum sibi pupillo majorem Phrygiam ademerint, quam patri suo praemium dati adversus Aristonicum auxilii concessissent, quam et proavo suo Mithridati Seleucus Callinicus in dotem dedisset. Quid? quum e Paphlagonia se decedere jusserint, non alterum illud genus belli fuisse? quae non vi, non armis, sed adoptione testamenti et regum domesticorum interitu hereditaria patri suo obvenisset.
Inter hanc decretorum amaritudinem parendo non eos 48
se mitigasse; ne obtinuisse quidem, quin acerbius in dies se gerant. Quod enim obsequium illis a se non praebitum? non Phrygiam Paphlagoniamque dimissas? non filium eductum e Cappadocia, quam jure gentium victor occupavisset? Raptam tamen sibi esse victoriam ab
illis, quorum nihil sit nisi bello quaesitum. Non regem 49
Bithyniae Chreston, in quem senatus arma decreverat, a se in gratiam illorum occisum esse? tamen nihilominus imputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes
faciat. Libertatem etiam in contumeliam sui a senatu 50
ultro delatam esse Cappadociae, quam reliquis gentibus abstulerint. Deinde populo Cappadocum pro libertate oblata Gordium regem orante, ideo tantum, quoniam
amicus suus esset, non obtinuisse. Nicomedem prae- 51

cepto illorum bellum sibi intulisse, et nunc eam secum bellandi causam illis fore, quod non impune se Nicomedi, saltatricis filio, lacerandum praebuerit.

CAP. XI.

Continuatur.

3. Romanos et aliis regibus injurias intulisse, docet.

52 *Quippe illos non delicta, sed vires ac majestatem regum insequi; neque in se uno, sed in aliis quoque omnibus hac semper arte grassatos. Sic et avum suum Pharnacem, per cognationem succedaneum regi Pergameno, Eumeni, datum, pro hoste ab iis habitum fuisse; sic rursus Eumenem, cujus classibus primum in Asiam transvecti essent, cujus exercitu magis, quam suo et Magnum Antiochum et Gallos in Asia et mox in Macedonia regem Perseum domuissent, et ipsum pro hoste habitum, eique interdictum Italia; porro illos cum filio ejus Aristonico bellum gessisse, quod cum ipso deforme*
53 *sibi putavissent. Nullius merita apud eos majora, quam Masinissae, regis Numidarum, haberi. Huic imputari victum Hannibalem, huic captum Syphacem, huic Carthaginem deletam; hunc inter duos illos Africanos tertium servatorem urbis referri: tamen cum hujus nepote modo in Africa bellum adeo inexpiabile gestum esse, ut ne victum quidem memoriae avi donarent, quin*
54 *carcerem ac triumphi spectaculum experiretur. Regibus omnibus illos hanc legem odiorum dixisse; scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus erubescant: aut pastores Aboriginum, aut haruspices Sabinorum, aut exsules Corinthiorum, aut servos vernasque Tuscorum, aut, quod honoratissimum nomen fuerit inter haec, Superbos. Atque, ut ipsi ferant, conditores suos lupae uberibus altos esse: sic omnem illum populum luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii divitiarumque avidos ac jejunos habere.*

CAP. XII.
Continuatur.

4. Se duce felicem belli condicionem iis fore, affirmat.

Se autem, seu nobilitate illis comparetur, clariorem 55
illa colluvie convenarum esse, qui paternos majores suos
a Cyro Darioque, conditoribus Persici regni, maternos
a Magno Alexandro ac Nicatore Seleuco, conditoribus
imperii Macedonici, referat; seu populus illorum con-
feratur suo, earum se gentium esse, quae non modo
Romano imperio sint pares, sed Macedonico quoque
obstiterint. Nullam subjectarum sibi gentium expertam 56
esse peregrina imperia, nullis umquam nisi domesticis
regibus paruisse: Cappadociam velint, an Paphlago-
niam recensere; rursus Pontum an Bithyniam; itemque
Armeniam majorem minoremque; quarum gentium nul-
lam neque Alexander ille, qui totam pacaverit Asiam,
nec quisquam successorum ejus aut posterorum atti-
gisset. Scythiam duos ante se reges non pacare, sed 57
tantum intrare ausos, Darium et Philippum, aegre
inde fugam sibi expedisse, unde ipse magnam partem
adversus Romanos virium haberet. Multoque se timi-
dius ac diffidentius bella Pontica ingressum, quum
ipse rudis ac tiro esset; Scythas enim praeter arma
virtutemque animi locorum quoque solitudinibus vel
frigoribus instructam, per quae denunciaretur ingens
militiae labor ac periculum. Has inter difficultates ne
spem quidem praemii fuisse ex hoste vago nec tantum
pecuniae, sed etiam sedis inope. Nunc se diversam 58
belli condicionem ingredi. Nam neque coelo Asiae esse
temperatius aliud, nec solo fertilius nec urbium multi-
tudine amoenius, magnamque temporis partem non ut
militiam, sed ut festum diem eos acturos bello tam
facili quam uberi, si modo aut proximas regni Attalici
opes, aut veteres Lydiae Ioniaeque audierint, quas non
expugnatum eant, sed possessum; tantumque se avidam
exspectare Asiam, ut etiam vocibus vocet: adeo illis

odium Romanorum incussisse rapacitatem proconsulum,
59 *sectionem publicanorum, calumnias litium. Sequantur se modo fortiter et colligant, quid possit efficere tantus exercitus se duce, quem sine militum auxilio sua unius opera viderint Cappadociam caeso rege cepisse; qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamque pacaverit, quam nemo ante transire tuto atque adire potuerit.*
60 *Nam justitiae atque liberalitatis suae testes non ipsos milites, qui experiantur, se recusare; et illa indicia habere, quod solus regum omnium non paterna solum, verum etiam externa regna, hereditatibus propter munificentiam acquisita, possideat: Colchos, Paphlagoniam, Bosporum.*

61 Sic excitatis militibus, annis tribus et viginti post sumptum regnum in Romana bella descendit.

LIBER XXXVII.

Syria et Aegyptus.

CAP. I.

Ptolemaei, regis Aegypti, crudelitas.

147. 1 In Aegypto mortuo rege Ptolemaeo, ei, qui Cyrenis regnabat, Ptolemaeo per legatos regnum et uxor Cleopatra regina, soror ipsius, defertur. Laetus igitur Ptolemaeus, quod sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod et a matre Cleopatra et favore principum fratris filium subornari cognoverat, ceterum infestus omnibus, statim ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum et sol-
2 lennia religionum in complexu matris interficit. Post hoc non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant, fuit; siquidem peregrinis militibus licentia caedis data, omnia sanguine quotidie manabant; ipsam

quoque sororem, filia ejus in matrimonium ascita, repudiat. Quibus rebus territus populus patriam metu 3
mortis exsul relinquit. Solus igitur in tanta urbe cum suis relictus Ptolemaeus, quum regem se non hominum, sed vacuarum aedium videret, edicto peregrinos sollicitat. Quibus confluentibus, obvius legatis Roma- 4
norum, Scipioni Africano et Spurio Mummio et L. Metello, qui ad inspicienda sociorum regna veniebant, procedit. Sed quam cruentus civibus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim et vultu deformis et statura brevis et sagina ventris non homini, sed belluae similis; quam foeditatem nimia subtilitas perlucidae vestis augebat. Post discessum deinde legatorum, quorum 5
Africanus, dum inspicit urbem, spectaculo Alexandrinis fuit, jam etiam populo peregrino invisus cum filio et uxore metu insidiarum tacitus in exsilium pro- *132.*
ficiscitur; contractoque mercenario exercitu, bellum sorori pariter ac patriae infert. Arcessitum deinde maximum a Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. Tunc populus statuas 6
et imagines ejus detrahit. Quod factum esse studio sororis existimans, filium, quem ex ea susceperat, interficit, corpusque in membra divisum et in cista compositum matri die natali ejus inter epulas offerri curat. Quae res non reginae tantum, verum etiam 7
universae civitati acerba et luctuosa fuit; tantumque maerorem festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exsequias, membra lacera populo ostendunt et, quid sperare de rege suo debeant, filii caede demonstrant.

CAP. II.

Demetrius Nicanor, Syriae rex, Parthorum captivus.

Finito luctu orbitatis, Cleopatra, quum urgeri se 8
fraterno bello videret, auxilium a Demetrio, rege Syriae, per legatos petit; cujus ipsius varii et memo-

9 rabiles casus fuere. Namque Demetrius, ut supra
dictum est, quum bellum Parthis intulisset et multis
congressionibus victor fuisset, repente insidiis circum-
ventus amisso exercitu capitur. Cui Arsacides, Par-
thorum rex, misso in Hyrcaniam magno et regio animo
non cultum tantum regium praestitit, sed et filiam
in matrimonium dedit regnumque Syriae, quod per
absentiam ejus Trypho occupaverat, restituturum
136. 10 promittit. Post hujus mortem Demetrius, desperato
reditu non ferens captivitatem, privatam etsi opulen-
tam vitam pertaesus, tacitus in regnum fugam medi-
tatur. Hortator illi et comes Callimander amicus
erat, qui post captivitatem ejus a Syria per Arabiae
deserta, ducibus pecunia comparatis, Parthico habitu
11 Babylonem pervenerat. Sed Demetrium fugientem
Phrahates, qui Arsacidae successerat, equitum celeri-
tate per compendiosos tramites occupatum retrahit.
Ut est deductus ad regem, Callimandro quidem non
tantum venia, verum etiam praemium fidei datum est;
Demetrium autem et graviter castigatum ad conjugem
in Hyrcaniam remittit, artioribusque custodiis obser-
12 vari jubet. Interjecto deinde tempore, eodem amico
comite, fuga repetita est; sed pari infelicitate prope
fines regni sui deprehenditur, ac denuo perductus ad
regem, ut invisus a conspectu submovetur. Tunc
quoque uxori et liberis donatus in Hyrcaniam, poe-
nalem sibi civitatem, remittitur talisque aureis ad
13 exprobrationem puerilis levitatis donatur. Sed hanc
Parthorum tam mitem in Demetrium clementiam non
misericordia gentis faciebat, nec respectus cognatio-
nis, sed quod Syriae regnum affectabant, usuri Deme-
trio adversus Antiochum fratrem, prout res, vel tem-
pus, vel fortuna belli exegisset.

CAP. III.

Antiochus, Demetrii frater, a Parthis victus occiditur; Demetrius regnum recuperat.

His auditis, Antiochus, occupandum esse bellum 14
ratus, exercitum, quem multis finitimorum bellis induraverat, adversus Parthos ducit. Sed luxuriae non 15 *132.*
minor apparatus, quam militiae fuit; quippe octoginta millia armatorum secuta sunt trecenta millia lixarum, ex quibus coquorum, pistorum scenicorumque major numerus fuit. Argenti certe aurique tantum, ut etiam gregarii milites caligas auro figerent proculcarentque materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Culinarum quoque argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non ad bella pergerent. Advenienti 16
Antiocho multi Orientales reges occurrēre, tradentes se regnaque sua cum exsecratione superbiae Parthicae. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus 17
proeliis victor, quum Babyloniam occupasset, magnus haberi coepit. Itaque omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis reliqui praeter patrios fines fuit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad occu- 18
pandum regnum cum Parthico praesidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda a Parthia revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat, insidiis Antio- 19
chum ubique tentabat. Propter multitudinem hominum Antiochus exercitum suum per civitates in hiberna diviserat; quae res exitii causa fuit. Nam quum civitates, gravari se copiarum praebitione et injuriis militum, viderent, ad Parthos deficiunt, et die statuta omnes apud se divisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quae 20
quum nunciata Antiocho essent, auxilium proximis laturus cum ea manu, quae secum hiemabat, progreditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit, adversus quem fortius, quam exercitus ejus dimicavit. Ad postremum tamen, quum virtute hostes vincerent, metu suorum desertus occiditur; cui Phrahates ex-

sequias regio more fecit, filiamque Demetrii, quam
secum Antiochus adduxerat, captus amore virginis,
21 uxorem duxit. Poenitere deinde dimissi Demetrii
coepit; ad quem retrahendum quum turmas equitum
festinato misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem
jam in regno equites missi invenerunt, frustraque
omnia conati ad regem suum reversi sunt.

CAP. IV.

Demetrii exitus.

22 Demetrius, obsidione Parthorum liberatus ac resti-
tutus in regnum, quasi Parthica ipsius ac fratris bella,
quibus alter captus, alter occisus erat, prospere ces-
sissent, bellum inferre statuit Aegypto, cujus regnum
Cleopatra socrus pretium auxilii adversus fratrem
23 suum pollicebatur. Sed dum aliena affectat, ut asso-
let fieri, propria per defectionem Syriae amisit; siqui-
dem Antiochenses primi, duce Tryphone, exsecrantes
superbiam regis, quae conversatione Parthicae cru-
delitatis intolerabilis facta erat, mox Apameni, cete-
raeque civitates exemplum secutae, per absentiam
24 regis a Demetrio defecere. Ptolemaeus quoque rex
Aegypti, bello ab eodem petitus, quum cognovisset,
Cleopatram sororem suam, opibus Aegypti navibus
impositis, ad filiam et Demetrium generum in Syriam
profugisse, immittit juvenem quendam Aegyptium,
Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriae armis
peteret; et composita fabula, quasi per adoptionem
Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec
Syriis quemlibet regem aspernantibus, ne Demetrii
paterentur superbiam, juveni nomen Alexandri im-
ponitur, auxiliaque ab Aegypto ingentia mittuntur.
25 Interea corpus Antiochi interfecti, a rege Parthorum
in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum,
supervenit, quod cum ingenti studio civitatium et
regis Alexandri ad firmandam fabulae fidem exci-
pitur. Quae res illi magnum favorem popularium

conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lacri-
mas existimantibus. Demetrius autem victus ab Alex- 26
andro, quum undique circumstantibus malis pre-
meretur, ad postremum etiam ab uxore filiisque dese-
ritur. Relictus igitur cum paucis servulis, quum
Tyrum religione templi se defensurus petisset, navi
egrediens praefecti jussu interficitur. Alter ex filiis 27 *126.*
Seleucus, quoniam sine matris auctoritate diadema
sumpsisset, ab eadem interficitur; alter, cui propter
nasi magnitudinem cognomen Grypus fuit, rex a
matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes
filium, vis autem omnis imperii penes matrem esset.

CAP. V.

Antiochus Grypus, Demetrii filius, Syriae regnum occupat.

Sed Alexander, occupato Syriae regno, tumens 28
successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptole-
maeum, a quo fuerat subornatus in regnum, superba
insolentia coepit. Itaque Ptolemaeus, reconciliata 29
sororis gratia, destruere Alexandri regnum, quod odio
Demetrii viribus suis acquisierat, summis opibus in-
stituit. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia et filiam
Tryphaenam Grypo nupturam, ut populos in auxi-
lium nepotis non societate tantum belli, verum et
affinitate sua sollicitaret. Nec res frustra fuit; nam 30
quum omnes Grypum instructum Aegypti viribus
viderent, paulatim ab Alexandro deficere coepere.
Fit denique inter reges proelium, quo victus Alexan-
der Antiochiam profugit. Ibi inops pecuniae, quum 31
stipendia militibus deessent, e templo Jovis solidum ex
auro Victoriae signum tolli jubet, facetis jocis sacrile-
gium circumscribens, nam *Victoriam commodatam sibi
ab Jove esse* dicebat. Interjectis deinde diebus, quum
ipsius Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis ta-
cite evelli jussisset, deprehensusque in sacrilegio con-
cursu multitudinis esset in fugam versus, magna vi
tempestatis oppressus ac desertus a suis, a latronibus

32 capitur, perductusque ad Grypum interficitur. Gry-
pus porro, recuperato patrio regno, externis periculis
liberatus, insidiis matris appetitur. Quae quum cupi-
ditate dominationis, prodito marito Demetrio et altero
filio interfecto, hujus quoque victoria dignitatem suam
inferiorem factam doleret, venienti ab exercitatione
33 poculum veneni obtulit. Sed Grypus, praedictis jam
ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere
ipsam jubet; abnuenti instat; postremum prolato in-
dice eam arguit, *solam defensionem sceleris superesse,*
affirmans, *si bibat, quod filio obtulerit.* Sic victa regina
scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, ex-
34 stinguitur. Parta igitur regni securitate, Grypus octo
annis quietem et ipse habuit, et regno praestitit. Natus
deinde illi est aemulus regni, frater ipsius Cyzicenus;
quem quum veneno tollere voluisset, ut maturius
armis cum eo de regno contenderet, excitavit.

CAP. VI.

Tryphaenae, Grypi uxoris, in sororem Cleopatram saevitia.

35 Inter has regni Syriae parricidiales discordias mo-
117. ritur rex Aegypti Ptolemaeus, regno Aegypti uxori et
alteri ex filiis, quem illa legisset, relicto: videlicet quasi
quietior Aegypti status, quam Syriae regnum esset,
quum mater, altero ex filiis electo, alterum hostem esset
36 habitura. Itaque quum pronior in minorem filium
esset, a populo compellitur majorem eligere; cui prius
quam regnum daret, uxorem ademit, compulsumque
repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram, mino-
37 rem sororem Selenen ducere jubet. Sed Cleopatra non
tam a viro repudiata, quam a matre, Cyziceno in Syria
nubit, eique ne nudum uxoris nomen afferret, exerci-
tum Grypi sollicitatum, velut dotalem, ad maritum de-
38 ducit. Par igitur viribus fratris Cyzicenus proelium
committit, ac victus in fugam vertitur Antiochiamque
39 venit. Tunc Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni
uxor Cleopatra, obsidere coepit; qua capta, Tryphaena,

uxor Grypi, nihil antiquius quam sororem Cleopatram
requiri duxit, non ut captivae opem ferret, sed ne effu-
gere captivitatis mala posset, quae sui aemulatione in
hoc regnum invaserit. Tum peregrinos exercitus in
certamina fratrum adductos, tum repudiatam a fratre,
contra matris voluntatem extra Aegyptum nuptam ac-
cusat. Contra Grypus orare, *ne tam foedum facinus fa-* 40
cere rogatur; a nullo umquam majorum suorum inter tot
domestica, tot externa bella post victoriam in feminas
esse saevitum, quas sexus ipse et periculis bellorum et
saevitiae victorum eximat; in hac vero praeter com-
mune bellantium fas accedere necessitudinem sangui-
nis: quippe ipsius, quae tam cruente saeviat, sororem
equidem germanam esse, suam vero consobrinam, libe-
rorum deinde communium materteram. His tot neces-
situdinibus sanguinis adjicit superstitionem templi,
quo profugerit: *tanto religiosius colendos sibi esse*
deos, quo magis his propitiis ac faventibus vicisset;
tum neque, occisa Cleopatra, se virium quidquam
Cyziceno dempturum, nec, illa reddita, servaturum.
Sed quanto Grypus abnuit, tanto soror muliebri 41
pertinacia accenditur, rata, non misericordiae haec
verba, sed amoris esse. Itaque ipsa milites mittit,
qui sororem confoderent. Qui ut in templum in- 42
traverunt, quum evellere eam non possent, manus
amplexantis simulacrum deae praeciderunt. Tunc
Cleopatra cum exsecratione parricidarum, mandata
violatis numinibus ultione sui, decedit. Nec multo 43
post repetita proelii congressione, victor Cyzicenus
uxorem Grypi Tryphaenam, quae paulo ante sororem
interfecerat, capit, ejusque supplicio uxoris manibus
parentavit.

CAP. VII.

Cleopatra, Aegypti regina, facinorum poenas luit.

At in Aegypto Cleopatra quum gravaretur socio 44
regni, filio Ptolemaeo, populum in eum incitat; ab-

ductaque ei Selene uxore (eo indignius, quod ex
Selene jam duos filios habebat), exsulare eum cogit,
minoremque filium Alexandrum regem in locum fra-
107. 45 tris constituit. Nec filium regno expulisse contenta,
bello Cypri exsulantem persequitur. Unde pulso eo,
interficit ducem exercitus sui, quod vivum eum e ma-
nibus dimisisset, quamquam Ptolemaeus verecundia
materni belli, non viribus minor ab insula recessisset.
46 Itaque Alexander, territus hac matris crudelitate, et
ipse eam reliquit, periculoso regno securam ac tutam
vitam anteponens. Cleopatra vero timens, ne major
filius Ptolemaeus ab Cyziceno ad recuperandam Aegy-
ptum auxiliis juvaretur, Grypo ingentia auxilia et Se-
lenen uxorem, ut nuberet hosti prioris mariti, mittit,
Alexandrumque filium per legatos in regnum revocat.
47 Cui quum occultis insidiis exitium machinaretur, oc-
cupata ab eodem interficitur, spiritumque non fato,
sed parricidio dedit: digna prorsus hac mortis infamia,
quae et duas filias viduas fecit, et filio alteri in exsi-
lium acto bellum intulit, alteri, erepto regno, exitium
per insidias machinata est.

CAP. VIII.

Romanorum gliscens imperium.

48 Sed nec Alexandro caedes tam nefanda inulta fuit.
Nam ubi primum compertum est, scelere filii matrem
esse interfectam, concursu populi in exsilium agitur,
89. revocatoque Ptolemaeo regnum redditur, qui neque
cum matre bellum gerere voluisset, nec a fratre armis
repetere, quod prior possedisset.
49 Dum haec aguntur, frater ejus ex pellice susce-
ptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reli-
querat, herede populo Romano instituto, decedit. Jam
enim fortuna Romana, non contenta Italiae terminis,
porrigere se ad Orientalia regna coeperat. Itaque ea
pars Libyae provincia facta est; postea Creta Cilicia-
67. que, piratico bello perdomitae, in formam provinciae

rediguntur. Quo facto et Syriae et Aegypti regna, 50
quae incrementa de finitimis bellis quaerere solebant,
Romana vicinitate artata, vires suas in perniciem
mutuam converterunt, adeo ut assiduis proeliis con-
sumpti, in contemptum finitimorum venerint praedae-
que Arabum genti, imbelli antea, fuerint. Quorum 51
rex Erotimus fiducia septingentorum filiorum, divisis
exercitibus, nunc Aegyptum, nunc Syriam infestabat,
magnumque nomen Arabum, viribus finitimorum
exsanguibus, fecerat.

CAP. IX.

Syri Tigranem Armenium regem sibi deligunt.

Ob mutua fratrum odia et quum mox filii inimi- 52
citiis parentum succederent, ita ut inexpiabili bello
et reges et regnum Syriae consumerentur, populus
ad externa auxilia concurrit peregrinosque sibi reges
circumspicere coepit. Itaque quum pars Mithridatem
Ponticum, pars Ptolemaeum ab Aegypto arcessendum
censeret, occurreretque, quod Mithridates bello Ro-
mano implicitus esset, Ptolemaeus quoque semper
hostis fuisset Syriae: omnes in Tigranem, regem Ar-
meniae, consensere, instructum praeter domesticas
vires et Parthica societate et Mithridatis affinitate.
Accitus igitur in regnum Syriae per quindecim annos 53 *84.*
tranquillissimo regno potitus est, neque bello alium
lacessere neque lacessitus alii bellum inferre necesse
habuit.

CAP. X.

Syria in provinciae formam redigitur.

Sed sicut ab hostibus Syria tuta fuit, ita terrae motu 54
vastata est, quo centum septuaginta millia hominum
et multae urbes perierunt. Quod prodigium muta-
tionem rerum portendere, haruspices responderunt.
Tigrane a Lucullo victo, Antiochus, filius Cyziceni, 55 *69.*
rex Syriae ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod
Lucullus dederat, postea ademit Pompejus; qui po-

scenti regnum respondit: *ne volenti quidem Syriae, nedum recusanti daturum se regem, qui quindecim annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciae latuerit, victo autem eodem Tigrane a Romanis, alieni operis praemia, postulet; neque se daturum esse regnum ei, qui tueri nesciat, ne rursus Syriam Judaeorum et Arabum*
56 *latrociniis infestam reddat.* Atque ita Syriam in pro-
64. vinciae formam redegit; paulatimque Oriens Roma-
norum factus est discordia regum consanguineorum.

ADDITAMENTA.

LIBER XXXVIII.

Res Parthicae.

CAP. I.

Parthorum origo.

Parthi, penes quos, velut divisione orbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exsules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur, nam Scythico sermone Parthi exsules dicuntur. 1
Hi et Assyriorum et Medorum temporibus inter Orientis populos obscurissimi fuere. Postea quoque, quum imperium Orientis a Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine, praeda victorum fuere. Postremo Macedonibus, triumphato Oriente, servierunt, ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem provectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperio veluti servile vulgus fuere. 2
A Romanis quoque trinis bellis per maximos duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere: quamquam plus gloriae sit, inter Assyria et Medica Persicaque memorata olim regna et opulentissimum mille urbium Bactrianum imperium emergere potuisse, quam longinqua bella vicisse, praeterea quum gravibus Scythicis et vicinalibus bellis assidue vexati, variis periculis urgerentur. 3
Hi domesticis seditionibus Scythia pulsi, solitudines inter Hyrcaniam et Dahas et Arios et Spartanos et Margianos furtim occupavere. Fines deinde, non interceden- 4

tibus primo finitimis, postea etiam prohibentibus, in
tantum protulere, ut non immensa tantum ac profunda
camporum, verum etiam praerupta collium montium-
5 que ardua occupaverint. Ex quo fit, ut Parthiae plera-
que finium aut aestus aut frigoris magnitudo possideat,
quippe quum montes nix et campos aestus infestet.

CAP. II.

De Parthorum more proeliandi.

6 Administratio gentis post defectionem Macedonici
imperii sub regibus fuit. Proximus majestati regum
magorum ordo est; ex hoc duces in bello, ex hoc
7 rectores in pace habent. Sermo his inter Scythicum
Medicumque medius et utrimque mixtus. Vestis olim
sui moris, posteaquam accessere opes, ut Medis per-
8 lucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos.
Exercitum non, ut aliae gentes, liberorum, sed majo-
rem partem servitiorum habent, quorum vulgus, nulli
manumittendi potestate permissa, in dies crescit. Ser-
vorum liberos pari ac suos cura habent, et equitare
et sagittare magna industria docent. Locupletissi-
mus ut quisque est, ita plures in bello equites regi
suo praebet. Denique Antonio bellum Parthis in-
ferenti quum quinquaginta millia equitum occurrerent,
9 soli quadringenti liberi fuere. Cominus in acie proe-
liari, aut obsessas expugnare urbes nesciunt. Pugnant
aut procurrentibus equis, aut terga dantibus; saepe
etiam fugam simulant, ut incautiores insequentes ha-
beant. Signum his in proelio non tuba, sed tympano
10 datur. Nec pugnare diu possunt; ceterum intolerandi
forent, si quantus his impetus est, vis tanta et perse-
verantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis
proelia deserunt ac paulo post pugnam ex fuga repe-
tunt, ut, quum maxime vicisse te putes, tunc tibi dis-
11 crimen subeundum sit. Munimentum ipsis equisque
loricae plumatae sunt, quae utrumque toto corpore
tegunt. Auri argentique nullus nisi in armis usus.

CAP. III.
Parthorum mores domestici.

Uxores singuli plures habent; feminis non con- 12
vivia tantum virorum, verum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi venatibus quaesita vescuntur. Equis omni tempore vectantur: illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt, super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod servi pedibus, liberi non nisi equis incedunt. Sepultura vulgo 13
aut avium aut canum laniatus est; nuda demum ossa terra obruunt. In superstitionibus atque cura deorum praecipua amnibus veneratio est. Ingenia genti tu- 14
mida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus assignant. Semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti; natura taciti, ad faciendum, quam ad dicendum promptiores; proinde secunda adversaque silentio tegunt. Principibus metu, non pudore parent. Fides dictis promissisque nulla, nisi quatenus expedit.

CAP. IV.
Parthorum reges.

Post mortem Alexandri Magni, quum inter suc- 15
cessores ejus Orientis regna dividerentur, Parthorum imperium Stasanori, externo socio, traditur. Hi postea, diductis Macedonibus in bellum civile, cum ceteris superioris Asiae populis Eumenem secuti sunt; quo victo, ad Antigonum transiere. Post hunc a 16
Nicanore Seleuco ac mox ab Antiocho et successoribus ejus possessi; a cujus nepote Seleuco primum defecere primo Punico bello, L. Manlio Vulsone, M. Atilio Regulo consulibus. Hujus defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci et Antiochi, discordia dedit, qui, dum sibi invicem eripere regnum volunt, persequi defectores omiserunt. Eodem tem- 17
pore etiam Theodotus, mille urbium Bactrianarum

praefectus, defecit regemque se appellari jussit, quod
exemplum secuti totius Orientis populi a Macedoni-
18 bus defecere. Erat eo tempore Arsaces, vir sicut in-
certae originis, ita virtutis expertae. Hic solitus,
latrociniis et rapto vivere, accepta opinione Seleucum
a Gallis in Asia victum, solutus regis metu, cum prae-
donum manu Parthos ingressus, praefectum eorum
Andragoram oppressit, sublatoque eo, imperium gen-
19 tis invasit. Non magno deinde post tempore Hyrca-
norum quoque regnum occupavit, atque ita duarum
civitatium imperio praeditus, grandem exercitum
parat metu Seleuci et Theodoti, Bactrianorum regis.
Sed cito, morte Theodoti metu liberatus, cum filio
ejus, et ipso Theodoto, foedus ac pacem fecit; nec
multo post cum Seleuco rege ad defectores persequen-
dos veniente congressus, victor fuit; quem diem Par-
thi exinde sollennem, velut initium libertatis, obser-
vant.

CAP. V.

Arsaces ejusque successores.

20 Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam,
Arsaces regnum Parthicum format, militem legit, ca-
21 stella munit, civitates firmat. Urbem quoque nomine
Daram in monte Zapaortenon condit; cujus loci ea
condicio est, ut neque munitius quidquam esse, neque
amoenius possit. Ita enim et praeruptis rupibus un-
dique cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat,
et soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis
opibus expleatur. Jam fontium ac silvarum ea copia
est, ut et aquarum abundantia irrigetur et venationum
22 voluptatibus exornetur. Sic Arsaces, quaesito simul
constitutoque regno, non minus memorabilis Parthis,
quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Roma-
nis Romulus, matura senectute decedit. Cujus me-
moriae hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes
23 exinde reges suos Arsacis nomine nuncupent. Hujus
filius et successor regni, Arsaces et ipse nomine, ad-

versus Antiochum, Seleuci filium, centum millibus
peditum et viginti millibus equitum instructum, mira
virtute pugnavit; ad postremum in societatem ejus
assumptus est. Tertius Parthis rex Priapatius fuit, 24
sed et ipse Arsaces dictus. Nam, sicut supra dictum
est, omnes reges suos hoc nomine, sicut Romani Cae-
sares Augustosque cognominavere. Hic, actis in regno 25
quindecim annis, decessit, relictis duobus filiis, Mi-
thridate et Phrahate, quorum major Phrahates, more
gentis heres regni, Mardos, validam gentem, bello
domuit, nec multo post decessit, pluribus filiis relictis.
Quibus praeteritis, fratri Mithridati, insignis virtutis
viro, reliquit imperium, plus regio, quam patrio deberi
nomini ratus, potiusque patriae, quam liberis consu-
lendum.

CAP. VI.

Eucratides Bactrorum, Mithridates Parthorum reges.

Eodem ferme tempore sicuti in Parthis Mithrida- 26
tes, ita in Bactris Eucratides, magni uterque viri,
regna ineunt. Sed Parthorum fortuna felicior ad 27
summum imperii fastigium hoc duce eos perduxit.
Bactriani autem per varia bella jactati, non regnum
tantum, verum etiam libertatem amiserunt: siquidem
Sogdianorum et Arachotorum et Drancarum Indo-
rumque bellis fatigati, ad postremum ab invalidioribus
Parthis, velut exsangues, oppressi sunt. Multa tamen 28
Eucratides bella magna virtute gessit; quibus attritus,
quum obsidionem Demetrii, regis Indorum pateretur,
cum trecentis militibus sexaginta millia hostium as-
siduis eruptionibus vicit. Quinto itaque mense libe-
ratus, Indiam in potestatem redegit. Unde quum se 29
reciperet, a filio, quem socium regni fecerat, in itinere
interficitur, qui, non dissimulato parricidio, velut ho-
stem, non patrem interfecisset, et per sanguinem ejus
currum egit, et corpus abjici insepultum jussit. Dum 30
haec apud Bactros geruntur, interim inter Parthos et
Medos bellum oritur. Post varios casus ad postremum

31 victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates Mediae Bacasin praeponit; ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus bellum cum Elymaeorum rege gessit; quo victo, hanc quoque gentem regno adjecit, imperiumque Parthorum a monte Caucaso, multis populis in dicionem redactis, usque ad
32 flumen Euphratem protulit. Atque ita, adversa valetudine correptus, non minor Arsace proavo, gloriosa senectute decedit.

CAP. VII.

Phrahates, Artabanus, Mithridates Magnus, reges Parthorum.

33 Post necem Mithridatis, Parthorum regis, Phrahates, filius ejus, rex constituitur, qui quum Syriae bellum inferre statuisset in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni, Scytharum motibus ad sua defendenda
34 revocatur. Namque Scythae, quum in auxilium Parthorum adversus Antiochum, Syriae regem, mercede sollicitati, confecto jam bello supervenissent, calumnia tardius lati auxilii mercede fraudati sunt. Itaque dolentes, quod tantum itineris frustra emensi essent, *vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem dari sibi* poscebant. Sed superbo responso offensi, fines
35 Parthorum vastare coeperunt. Phrahates igitur, quum adversus eos proficisceretur, ad tutelam regni reliquit Himerum quendam amicum, qui tyrannica crudelitate, oblitus vicarii officii, Babylonios multasque alias
36 civitates importune vexavit. Ipse autem Phrahates exercitum Graecorum, quem bello Antiochi captum superbe crudeliterque tractaverat, in bellum secum ducit, immemor prorsus, quod hostiles eorum animos nec captivitas minuerat et insuper injuriarum
37 indignitas exacerbaverat. Itaque quum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere; et diu cupitam captivitatis ultionem cruenta caede exercitus Parthici et ipsius Phrahatis regis

exsecuti sunt. In hujus locum Artabanus, patruus 38
ejus, rex substituitur. Scythae autem contenti victoria, depopulata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus, bello Thogariis illato, in brachio vulneratus statim decedit. Huic Mithridates 39
filius succedit, cui res gestae Magni cognomen 123.
dedere; quippe claritatem parentum, aemulatione virtutis accensus, animi magnitudine supergreditur. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute gessit multosque populos Parthico regno addidit. Sed et cum Scythis prospere aliquoties dimicavit, ultorque injuriae parentum fuit. Ad postremum Artavasdi, Armeniorum regi, bellum intulit.

CAP. VIII.

Armeniae origo.

Sed quoniam in Armeniam transitum facimus, 40
origo ejus paulo altius repetenda est. Neque enim silentio praeteriri tantum regnum fas est, quum fines ejus post Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent; siquidem Armenia a Cappadocia usque mare Caspium undecies centum millia patet, sed in latitudinem millia passuum septingenta porrigitur. Condita est ab Armenio, Jasonis Thessali comite; 41
quem quum Pelias rex propter insignem periculosamque suo regno virtutem perditum cuperet, denunciata militia in Colchos eum abire jubet pellemque arietis memorabilem gentibus reportare, sperans interitum viri aut ex periculis tam longae navigationis, aut ex bello tam profundae barbariae. Jason 42
igitur, divulgata opinione tam gloriosae expeditionis, quum ad eum certatim principes juventutis totius ferme orbis concurrerent: exercitum fortissimorum, qui Argonautae cognominati sunt, comparavit; quem quum, magnis rebus gestis, incolumem reduxisset, rursus a Peliae filiis Thessalia magna vi pulsus est. Itaque cum ingenti multitudine, quae ad famam vir- 43

tutis ejus ex omnibus gentibus quotidie confluebat, comite Medea uxore, quam repudiatam miseratione exsilii rursum receperat, et Medio privigno, Colchos repetivit socerumque Aeëtam regno pulsum restituit.

CAP. IX.

Jason, Medius, Armenius.

44 Magna deinde bella cum finitimis gessit, captasque civitates partim regno soceri ad abolendam superioris militiae injuriam, qua et filiam ejus Medeam abduxerat et filium Aegialeum interfecerat, adjunxit, partim populis, quos secum adduxerat, assignavit, primusque hominum post Herculem et Liberum, qui reges Orientis fuisse traduntur, eam coeli plagam domuisse dicitur.
45 Populis quibusdam Recam et Amphistratum, aurigas Castoris et Pollucis, duces assignavit. Cum Albanis foedus percussit, qui Herculem ex Italia ab Albano monte, quum, Geryone exstincto, armenta ejus per Italiam duceret, secuti esse dicuntur, quique memores Italicae originis exercitum Cn. Pompeji bello Mithri-
46 datico fratres salutavere. Itaque Jasoni totus ferme Oriens ut conditori divinos honores templaque constituit, quae Parmenio, dux Alexandri Magni, post multos annos dirui jussit, ne cujusquam nomen in
47 Oriente venerabilius quam Alexandri esset. Post mortem Jasonis Medius, aemulus virtutis ejus, in honorem matris Medeam urbem condidit, regnumque ex nomine suo Medorum constituit, sub cujus
48 majestate Orientis postea imperium fuit. Armenius quoque et ipse Thessalus, unus de numero ducum Jasonis, recollecta multitudine, quae, amisso Jasone
49 rege, passim vagabatur, Armeniam condidit. Ab ejusdem montibus Tigris fluvius modicis primo incrementis nascitur; interjecto deinde aliquanto spatio sub terras mergitur; atque ita post quinque et viginti millia passuum grande jam flumen in regione Sophene emergit, ac sic in paludes Euphratis recipitur.

CAP. X.

Parthorum bellum cum Romanis.

Mithridates, tertius ejusdem nominis rex Parthorum, 50
propter crudelitatem a senatu Parthico regno pellitur. *60.*
Frater ejus Orodes, quum regnum vacans occupasset,
Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsidet,
et oppidanos fame coactos in deditionem compellit.
Mithridates autem fiducia cognationis ultro se in potestatem
Orodis tradit. Sed Orodes, plus hostem quam
fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari jussit, et
post haec bellum cum Romanis gessit, Crassumque imperatorem
cum filio et omni exercitu Romano delevit. *53.*
Hujus filius Pacŏrus, missus ad persequendas Romani 51
belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, patri
suspectus in Parthiam revocatur. Quo absente exercitus
Parthorum, relictus in Syria, a Cassio, quaestore
Crassi, cum omnibus ducibus trucidatur. His 52
ita gestis, non magno post tempore Romanis inter
Caesarem Pompejumque civile bellum oritur, in quo
Parthi Pompejanarum partium fuere et propter amicitiam
cum Pompejo bello Mithridatico junctam, et
propter Crassi necem, cujus filium in partibus
Caesaris esse audierant; quem ultorem patris victore
Caesare futurum esse, arbitrabantur. Itaque, victis 53
partibus Pompejanis, et Cassio et Bruto auxilia
adversus Augustum et Antonium misere; et post
belli finem rursum Pacŏro duce, inita cum Labieno
societate, Syriam et Asiam vastavere, castraque Ventidii,
qui post Cassium, absente Pacŏro, exercitum
Parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur. Sed 54
ille simulato timore diu se continuit et insultare
Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in
securos laetosque partem legionum emisit, quarum
impetu fusi Parthi in diversa abiere. Pacŏrus quum
fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas
putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus,
aggreditur. Tum Ventidius, reliqua parte legionum

emissa, universam Parthorum manum cum rege
ipso Pacŏro interficit; nec ullo bello Parthi umquam
majus vulnus acceperunt.

CAP. XI.

Orodis luctus.

55 Haec quum in Parthia nunciata essent, Orodes,
pater Pacŏri, qui paulo ante, vastatam esse Syriam
occupatamque Asiam a Parthis, audierat, Pacŏrumque
victorem Romanorum gloriabatur: repente, filii morte
et exercitus clade audita, ex dolore in furorem ver-
56 titur. Multis diebus non alloqui quemquam, non ci-
bum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus
factus videretur. Post multos deinde dies, ubi dolor
vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacŏrum vocabat;
Pacŏrus illi videri, Pacŏrus audiri videbatur; cum
illo loqui, cum illo consistere; interdum quasi amis-
57 sum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum
alia sollicitudo miserandum senem invadit, quem
ex numero triginta filiorum in locum Pacŏri regem
destinet. Multae ejus uxores, ex quibus tanta ju-
ventus generata erat, pro suis quaeque sollicitae,
animum senis obsidebant. Sed fatum fuit Parthiae
(in qua jam quasi sollenne est, reges parricidas
haberi), ut sceleratissimus omnium, et ipse Phra-
c. 36. hates nomine, rex statueretur.

CAP. XII.

Phrahates.

58 Itaque statim, quasi nollet mori, patrem interfecit;
fratres quoque omnes triginta trucidat. Sed nec in
filiis cessant parricidia. Nam quum infestos sibi opti-
mates propter assidua scelera videret, adultum filium
interfici jubet, ne esset, qui nominari rex posset.
59 Huic Antonius propter auxilium adversus se et Cae-
sarem latum bellum cum sedecim validissimis legio-
nibus intulit; sed graviter multis proeliis vexatus a

Parthia refugit. Qua victoria insolentior Phrahates 60
redditus, quum multa crudeliter consuleret, in ex-
silium a populo suo pellitur. Itaque quum diu
finitimas civitates ad postremum Scythas precibus
fatigasset, Scytharum maxime auxilio in regnum
restituitur. Hoc absente Parthi regem Tiridatem 61
quendam constituerant; qui, audito adventu Scy-
tharum, cum magna amicorum manu ad Caesarem
Augustum, in Hispania bellum tunc temporis ge-
rentem, profugit, obsidem Caesari minimum filium
Phrahatis ferens, quem negligentius custoditum ra-
puerat. Quo cognito, Phrahates legatos statim ad 62
Caesarem mittit, et *servum suum Tiridatem et filium
sibi remitti*, postulat. Caesar, et legatione Phrahatis
audita et Tiridatis postulatis cognitis, qui et ipse in
regnum restitui desiderabat, dixit, *neque Tiridatem
dediturum se esse Parthis, neque adversus Parthos
Tiridati auxilia daturum*. Ut tamen uterque aliquid 63
a Caesare obtinuisse videretur, et Phrahati filium
sine pretio remisit, et Tiridati, quoad manere apud
Romanos vellet, opulentum sumptum praeberi jussit.
Post haec, finito Hispaniensi bello, quum in Syriam 64 *19.*
ad componendum Orientis statum venisset, metum
Phrahati incussit, ne bellum Parthiae vellet inferre.
Itaque, tota Parthia captivi ex Crassiano sive An- 65
tonii exercitu recollecti signaque cum his militaria
Augusto remissa. Sed et filii nepotesque Phrahatis
obsides Augusto dati, plusque Caesar magnitudine
nominis sui fecit, quam alius imperator armis facere
potuisset.

---

emissa, universam Parthorum manv ipso Pacŏro interficit; nec ullo bello majus vulnus acceperunt. que.

CAP. XI.

Orodis luc' neas.

55 Haec quum in Parthia ›tius propemodum
pater Pacŏri, qui paulo ›manae urbis Trogus
occupatamque Asiam a P. ·uem domum revertitur,
victorem Romanorum .mans, si, quum omnium
et exercitus clade a .averit, de sola tantum patria
56 titur. Multis diebu ur initia Romani imperii per-
bum sumere, nor uum propositi operis excedat, nec
factus videretur urbis, quae est caput totius orbis,
vocem laxave rmittat.
Pacŏrus illi cultores primi Aborigines fuere, quorum
illo loqui. nus tantae justitiae fuisse traditur, ut neque
57 sum fleb sub illo quisquam, neque quidquam privatae
alia s habuerit, sed omnia communia et indivisa omni-
ex n fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset.
des cujus exempli memoriam cautum est, ut Saturna-
v ibus, exaequato omnium jure, passim in conviviis
servi cum dominis recumbant. Itaque Italia regis
nomine Saturnia appellata est, et mons, in quo habi-
c. 36 tabat, Saturnius, in quo nunc, veluti a Jove pulso
5 sedibus suis Saturno, Capitolium est. Post hunc tertio
loco regnasse Faunum ferunt, sub quo Evander ab
Arcadiae urbe Pallanteo in Italiam cum mediocri
turba popularium venit, cui Faunus et agros et mon-
tem, quem ille postea Palatium appellavit, benigne
6 assignavit. In hujus radicibus templum Lyceo, quem
Graeci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit;
ipsum dei simulacrum nudum caprina pelle amictum
est, quo habitu nunc Romae Lupercalibus decurritur.
7 Fauno fuit uxor nomine Fatua, quae assidue divino
spiritu impleta velut per furorem futura praemone-
bat; unde adhuc, qui inspirari solent, fatuari dicuntur.

Fauni et Hercule, qui eodem tempore, ex- 8
ryone, armenta, victoriae praemia, per Ita-
t, Latinus procreatur. Quo tenente regnum, 9
n, Troja a Graecis expugnata, in Italiam
e bello exceptus, quum in aciem exer-
ad colloquium vocatus, tantam ad-
atino praebuit, ut et in societatem
t, Lavinia in matrimonium ei data,
ur. Post haec commune utriusque 10
sus Turnum, Rutulorum regem, propter
Laviniae nuptias fuit, in quo et Turnus et
s interierunt. Quum igitur Aeneas jure victo-
e utroque populo potiretur, urbem ex nomine uxo-
ris Lavinium condidit. Bellum deinde adversus Me- 11
zentium, regem Etruscorum, gessit; in quo quum ipse
occidisset, in locum ejus Ascanius filius successit, qui,
Lavinio relicto, Longam Albam condidit, quae tre-
centis annis caput regni fuit.

CAP. II.

Romulus et Remus, Romae conditores.

Post multos deinde urbis hujus reges ad postre- 12
mum Numitor et Amulius regno potiti sunt. Sed
Amulius, quum aetate priorem Numitorem oppressis-
set, filiam ejus Rheam in perpetuam virginitatem, ne
quis vindex regni sexus virilis ex gente Numitoris
oriretur, demersit, addita injuriae specie honoris, ut
non damnata, sed sacerdos electa videretur. Itaque 13
clausa in luco Marti sacro duos pueros enixa est. Quo
cognito, Amulius, multiplicato metu proventu duorum,
pueros exponi jubet, et puellam vinculis onerat, ex
quorum injuria decessit. Sed Fortuna origini Roma- 14
nae prospiciens pueros lupae alendos obtulit, quae,
amissis catulis, distenta ubera exinanire cupiens nu-
tricem se infantibus praebuit. Quum saepius ad par-
vulos, veluti ad catulos, reverteretur, rem Faustulus
pastor animadvertit, subtractosque ferae inter greges

15 pecorum agresti vita nutrivit. Martios pueros fuisse,
sive quod in luco Martis nati sunt, sive quod a lupa,
quae in tutela Martis est, nutriti, velut manifestis argu-
16 mentis creditum est. Nomina pueris, alteri Remo, alteri
Romulo fuere. Adultis inter pastores quotidiana certa-
17 mina et vires et pernicitatem auxere. Itaque quum latro-
nes a rapina pecorum industrie frequenterque submove-
rent, Remus ab iisdem latronibus captus, veluti ipse
esset, quod in aliis prohibebat, regi offertur; crimini
datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset.
18 Tunc a rege Numitori in ultionem traditur. Sed quum
Numitorem, adolescentia juvenis permotum et in su-
spicionem expositi nepotis adductum, nunc lineamen-
torum filiae similitudo, nunc aetas expositionis tem-
poribus congruens anxium tenerent, repente Faustulus
19 cum Romulo supervenit. Cognita igitur origine pue-
rorum, conspiratio est facta, et adolescentes in ultio-
nem maternae necis et Numitor in vindictam erepti
20 regni armantur. Occiso Amulio, regnum Numitori
753. restituitur, et urbs Romana ab adolescentibus condi-
tur. Tunc et senatus centum seniorum, qui Patres
dicti sunt, constituitur, tunc et, vicinis connubia pa-
storum dedignantibus, virgines Sabinae rapiuntur;
finitimisque populis armis subjectis, primum Italiae
21 et mox orbis imperium quaesitum. Per ea adhuc
tempora reges hastas pro diademate habebant, quas
Graeci sceptra dixere. Nam et ab origine rerum pro
diis immortalibus veteres hastas coluere, ob cujus re-
ligionis memoriam adhuc deorum simulacris hastae
adduntur.

CAP. III.

Phocaeënses Massiliam condunt.

22 Temporibus Tarquinii regis ex Asia Phocaeensium
juventus ostio Tiberis invecta amicitiam cum Roma-
nis junxit; inde in ultimos Galliae sinus navibus pro-
vecta Massiliam inter Ligures et feras gentes Gallo-
rum condidit; magnasque res, sive dum armis se

adversus Gallicam feritatem tuentur, sive dum ultro lacessunt, a quibus fuerant ante lacessiti, gesserunt.
Namque Phocaeenses, exiguitate ac macie terrae 23
coacti, studiosius mare, quam terras exercuere: piscando, mercando, plerumque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus gloriae habebatur, vitam tolerabant.
Itaque in ultimam Oceani oram procedere 24
ausi, in sinum Gallicum ostio Rhodani amnis devenere, cujus loci amoenitate capti, reversi domum, referentes, quae viderant, plures sollicitavere.
Duces 25
classis Simos et Protis fuere. Itaque regem Segobrigiorum, Nannum nomine, in cujus finibus urbem condere gestiebant, amicitiam petentes conveniunt.
Forte 26
eo die rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis filiae erat, quam more gentis electo inter epulas genero in matrimonium tradere parabat. Itaque quum ad nuptias invitati omnes proci essent, rogantur etiam Graeci hospites ad convivium. Introducta deinde virgo quum juberetur a patre aquam porrigere ei, quem virum eligeret, tunc, omissis omnibus, ad Graecos conversa aquam Proti porrigit, qui factus ex hospite gener locum condendae urbis a socero accepit.
Condita igitur Massilia est prope ostia Rhodani 27
amnis in remoto sinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures, incrementis urbis invidentes, Graecos assiduis bellis fatigabant; qui pericula propulsando in tantum enituerunt, ut, victis hostibus, in captivis agris multas colonias constituerent.

CAP. IV.

De Massiliensium felici successu.

Ab his igitur Galli et usum vitae cultioris, depo- 28
sita et mansuefacta barbaria, et agrorum cultum, et urbes moenibus cingere didicerunt. Tunc et legibus, non armis vivere, tunc et vitem putare, tunc olivam serere consueverunt; adeoque magnus et hominibus et rebus impositus est nitor, ut non Graecia in Gal-

liam emigrasse, sed Gallia in Graeciam translata vi-
29 deretur. Mortuo Segobrigiorum rege Nanno, a quo
locus condendae urbis acceptus fuerat, quum regno
filius ejus Comanus successisset, affirmat Ligur qui-
dam: *quandoque Massiliam exitio finitimis populis
futuram, opprimendamque esse in ipso ortu, ne mox*
30 *validior ipsum obrueret.* Subnectit et illam fabulam:
*Canem aliquando locum a pastore precario petisse, in
quo pareret; quo obtento, iterato petisse, ut sibi edu-
care eodem in loco catulos liceret; ad postremum,
adultis catulis, fultam domestico praesidio, proprie-
tatem loci sibi vindicasse. Non aliter Massilienses, qui
nunc inquilini videantur, quandoque dominos regionum*
31 *futuros.* His incitatus rex insidias Massiliensibus
instruit. Itaque sollenni Floraliorum die multos
fortes ac strenuos viros hospitii jure in urbem
misit; plures scirpeis latentes frondibusque super-
tectos induci vehiculis jubet; et ipse cum exercitu
in proximis montibus delitescit, ut, quum nocte a
praedictis apertae portae forent, tempestive ad in-
sidias adesset, urbemque somno ac vino sepultam
32 armatis invaderet. Sed has insidias mulier quaedam,
regis cognata, prodidit, quae amore adolescentis
Graeci mota, insidias aperuit, periculumque decli-
nare jubet. Ille rem statim ad magistratus defert;
atque ita patefactis insidiis, cuncti Ligures com-
prehenduntur, latentesque de scirpeis protrahuntur.
Quibus omnibus interfectis, insidianti regi insidiae
tenduntur. Caesa sunt cum ipso rege hostium se-
33 ptem millia. Exinde Massilienses festis diebus portas
claudere, vigilias agere, stationem in muris obser-
vare, peregrinos recognoscere, curas habere, ac
veluti bellum habeant, sic urbem pacis temporibus
custodire. Adeo illic bene instituta non temporum
necessitate, sed recte faciendi consuetudine servantur.

CAP. V.

Massiliensium cum Romanis amicitia.

Post haec magna illis cum Liguribus, magna cum 34
Gallis fuere bella; quae res et urbis gloriam auxit,
et virtutem Graecorum multiplicata victoria celebrem
inter finitimos reddidit. Carthaginiensium quoque 35
exercitus, quum bellum captis piscatorum navibus
ortum esset, saepe fuderunt, pacemque victis dede-
runt; cum Hispanis amicitiam junxerunt; cum Roma-
nis prope ab initio conditae urbis foedus summa fide
custodierunt, auxiliisque in omnibus bellis industrie
socios juverunt. Quae res illis et virium fiduciam 36
auxit, et pacem ab hostibus praestitit. Quum igitur
Massilia fama rerum gestarum et abundantia opum
et virium gloria floreret, repente finitimi populi ad
nomen Massiliensium delendum veluti ad commune
exstinguendum incendium concurrunt. Dux con- 37
sensu omnium Catumandus regulus eligitur; qui
quum magno exercitu lectissimorum virorum urbem
hostium obsideret, per quietem specie torvae mulieris,
quae se deam dicebat, exterritus, ultro pacem cum
Massiliensibus fecit, petiitque, ut intrare urbem et
Deos eorum adorare sibi liceret. Quum igitur in 38
arcem Minervae venisset, conspecto in porticibus si-
mulacro deae, quam per quietem viderat, repente
exclamat, *illam esse, quae se nocte exterruisset; illam,
quae recedere ab obsidione jussisset.* Gratulatusque
Massiliensibus, quod animadverteret, eos ad curam
deorum immortalium pertinere, torque aureo donata
dea, in perpetuum amicitiam cum Massiliensibus jun-
xit. Parta pace et securitate fundata, revertentes a 39
Delphis Massiliensium legati, quo missi munera Apol-
lini tulerant, audierunt, urbem Romanam a Gallis
captam incensamque esse. Quam rem domi nuncia- 40
tam publico funere Massilienses prosecuti sunt, aurum-
que et argentum publicum privatumque contulerunt,
ad explendum pondus Gallis, a quibus redemptam

41 pacem cognoverant. Ob quod meritum et immunitas illis decreta, et locus spectaculorum in senatu datus, et foedus aequo jure percussum.

42 In postremo libro Trogus majores suos a Vocontiis originem ducere, avum suum Trogum Pompejum Sertoriano bello civitatem a Cn. Pompejo percepisse dicit; patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompejo duxisse; patrem quoque sub Cajo Caesare militasse, epistolarumque et legationum, simul et anuli curam habuisse.

LIBER XL.

Hispania.

CAP. I.

De Hispaniae situ et natura.

1 Hispania sicuti Europae terminos claudit, ita et hujus operis finis futura est. Hanc veteres ab Ibero amne primum Iberiam, postea ab Hispano Hispaniam
2 cognominaverunt. Haec inter Africam et Galliam posita, Oceani freto et Pyrenaeis montibus clauditur. Sicut minor utraque terra, ita utraque fertilior. Nam neque ut Africa violento sole torretur, neque ut Gallia assiduis ventis fatigatur; sed media inter utramque hinc temperato calore, inde felicibus et tempestivis imbribus in omnia frugum genera fecunda est, adeo ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiae urbique Romanae cunctarum rerum abundantia sufficiat.
3 Hinc enim non frumenti tantum magna copia est, verum et vini, mellis oleique; nec ferri solum materia praecipua est, sed et equorum pernices greges; nec summae tantum terrae bona laudanda sunt, verum et abstrusorum metallorum felices divitiae. Jam lini spartique vis ingens; minii certe nulla feracior terra.
4 In hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut

noceant, sed lenes et vineis campisque irrigui aestuariisque Oceani affatim piscosi, plerique etiam divites
auro, quod in balucibus vehunt. Uno tantum Pyre- 5
naei montis dorso adhaeret Galliae; reliquis partibus undique in orbem mari cingitur. Forma terrae prope quadrata, nisi quod artantibus freti litoribus in Pyrenaeum coit. Porro Pyrenaei montis spatium sex-
centa millia passuum efficit. Salubritas coeli per 6
omnem Hispaniam aequalis, quia aëris spiritus nulla paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt et marinae aurae assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, praecipua hominibus sanitas redditur.

CAP. II.

Hispanorum mores. Viriatus.

Corpora hominum ad inediam laboremque, animi 7
ad mortem parati. Dura omnibus et astricta parsimonia. Bellum, quam otium malunt; si extraneus
deest, domi hostem quaerunt. Saepe tormentis pro 8
silentio rerum creditarum immortui sunt; adeo illis fortior taciturnitatis cura, quam vitae. Celebratur etiam bello Punico servi illius patientia, qui ultus dominum inter tormenta risu exsultavit serenaque
laetitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas 9
genti pernix, inquies animus; plurimis militares equi et arma sanguine ipsorum cariora. Nullus in festos dies epularum apparatus. Aqua calida lavari post secundum bellum Punicum a Romanis didicere.

In tanta seculorum serie nullus illis dux magnus 10
praeter Viriatum fuit, qui annis decem Romanos varia victoria fatigavit. Cujus ea virtus continentiaque fuit, ut, quum consulares exercitus frequenter vicerit, post tantas res gestas non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutaverit, sed in eo habitu, quo primum bellare coepit, perseveraverit, ut quivis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur.

CAP. III.

De Gallaecia.

11 Gallaeci Graecam sibi originem asserunt; siqui-
dem post finem Trojani belli Teucrum, morte Ajacis
fratris invisum patri Telamoni, quum non recipere-
tur in regnum, Cyprum concessisse atque ibi urbem
nomine antiquae patriae Salaminam condidisse; inde
accepta opinione paternae mortis, patriam eum repe-
tisse; sed quum ab Eurysace, Ajacis filio, accessu
prohiberetur, Hispaniae litoribus appulsum loca, ubi
nunc est Carthago Nova, occupasse; inde Gallaeciam
transisse et positis sedibus genti nomen dedisse.
12 Gallaeciae autem portio Amphilochi dicuntur. Regio
quum aeris ac plumbi uberrima, tum et minio, quod
etiam vicino flumini nomen dedit. Auro quoque
ditissima, adeo ut etiam aratro frequenter glebas
aureas exscindant. In hujus gentis finibus sacer
mons est, quem ferro violari nefas habetur; sed si
quando fulgure terra proscissa est, quae, in his locis
assidua res est, detectum aurum velut dei munus
13 colligere permittitur. Feminae res domesticas agro-
rumque culturas administrant; ipsi armis et rapinis
serviunt. Praecipua his quidem ferri materia, sed
aqua ipso ferro violentior; quippe temperamento
ejus ferrum acrius redditur; nec ullum apud eos
telum probatur, quod non aut Bilbili fluvio aut
Chalybe tingatur. Unde etiam Chalybes fluvii hu-
jus finitimi appellantur ferroque ceteris praestare
dicuntur.

CAP. IV.

De Habide et Geryone fabulae.

14 Saltus Tartesiorum, in quibus Titanas bellum
adversus deos gessisse proditur, incoluere Cunetes,
quorum rex vetustissimus Gargoris mellis colligendi
15 usum primus invenit. Huic quum ex filia nepos pro-
venisset, variis generibus exstingui parvulum voluit;
sed per omnes casus fortuna quadam servatus, ad

postremum ad regnum tot periculorum miseratione pervenit. Primum omnium quum eum exponi jus- 16
sisset et post dies aliquot ad corpus expositi requirendum misisset, inventus est vario ferarum lacte nutritus. Deinde relatum domum tramite angusto, per quem armenta commeare consueverant, projici jubet; crudelis prorsus, qui proculcari nepotem, quam simplici morte interfici maluit. Ibi quoque quum inviolatus esset nec alimentis egeret, canibus primo jejunis et multorum dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus objecit. Itaque quum 17
non solum non laniaretur, verum etiam quarundam uberibus aleretur, ad ultimum in Oceanum abjici jussit. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes aestus ac reciprocantes undas, velut nave, non fluctu veheretur, leni salo in litore exponitur; nec multo post cerva adfuit, quae ubera parvulo offerret. Inde denique conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit, interque cervorum greges diu montes saltusque haud inferior velocitate peragravit. Ad postremum laqueo captus regi dono datus est. 18
Tunc et lineamentorum similitudine et notis corporis, quae inustae parvulo fuerant, nepos agnitus. Admiratione deinde tot casuum periculorumque ab eodem successor regni destinatur. Nomen illi im- 19
positum Habidis; qui ut regnum accepit, tantae magnitudinis fuit, ut non frustra deorum majestate tot periculis ereptus videretur; quippe barbarum populum legibus junxit, et boves primus aratro domari frumentaque sulco quaerere docuit et mitiore cibo vesci homines coëgit. Ab hoc et ministeria servilia populo interdicta, et plebs in septem urbes divisa. Hujus casus fabulosi viderentur, nisi et 20
Romanorum conditores lupa nutriti, et Cyrus, rex Persarum, cane alitus esse proderetur. Mortuo Habide, regnum per multa secula a successoribus ejus retentum est.

21 In alia parte Hispaniae et in ea, quae ex insulis
constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac tanta
pabuli laetitia est, ut, nisi abstinentia interpellata
sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique ar-
menta Geryonis, quae illis temporibus solae opes
habebantur, tantae famae fuere, ut Herculem ex Asia
22 praedae magnitudine illexerint. Porro Geryonem
ipsum non triplicis naturae, ut fabulis proditur,
fuisse ferunt, sed tres fratres tantae concordiae ex-
stitisse, ut uno animo omnes regi viderentur; nec
bellum eos Herculi sua sponte intulisse, sed quum
armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetisse.

CAP. V.

Hispania, Carthaginiensibus devictis, fit Romanorum.

23 Postea Carthaginienses imperium Hispaniae oc-
cupavere. Nam quum Gaditani a Tyro, unde et
Carthaginiensibus origo est, sacra Herculis in Hi-
spaniam transtulissent urbemque ibi condidissent,
finitimis Hispaniae populis novae urbis incrementis
invidentibus ac propterea Gaditanos bello lacessenti-
bus, auxilium consanguineis Carthaginienses misere.
Ibi felici expeditione et Gaditanos ab injuria vindi-
caverunt et majorem partem provinciae imperio suo
24 adjecerunt. Postea quoque, hortantibus primae ex-
peditionis auspiciis, Hamilcarem imperatorem cum
magna manu ad occupandam provinciam misere,
qui, magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius
237. 25 sequitur, in insidias deductus occiditur. In hujus
locum gener ipsius Hasdrubal mittitur, qui et ipse a
servo Hispani cujusdam, ulciscente domini injustam
221. 26 necem, interfectus est. Major utroque Hannibal
imperator, Hamilcaris filius, succedit. Siquidem
utriusque res gestas supergressus, universam Hi-
spaniam domuit; inde Romanis illato bello, Italiam
per annos sexdecim variis cladibus fatigavit: quum
interea Romani, missis in Hispaniam Scipionibus,

primo Poenos provincia expulerunt; postea cum
ipsis Hispanis gravia bella gesserunt. Nec prius 27
Hispani jugum accipere potuerunt, quam Caesar
Augustus, perdomito orbe, victricia ad eos arma
transtulit populumque barbarum ac ferum, legibus
ad cultiorem vitae usum traductum, in formam pro-
vinciae redegit. *25.*

ARGUMENTUM.

Pars prior.

IV. Successorum Alexandri Magni certamina.

Pars altera.

V. Carthago et Sicilia.

VI. De bellis in Graecia, Macedonia, Syria gestis.

Dresdae, impresserunt C. C. Meinholdus et filii, typographi aulici.

(2)

WÖRTERBUCH

zu

Justin's Geschichtsbüchern

für den Schulgebrauch

bearbeitet

von

H. Domke und Dr. G. Eitner.

BRESLAU,
MARUSCHKE & BERENDT.
1865.

A.

Abdalonimus, i, m., ein König von Sidon.
abdo, dĭdi, dĭtum, 3. verbergen.
abdūco, xi, ctum, 3. hinwegführen.
abĕo, ii, itum, 4. hinweggehen.
abjicio, jēci, jectum, 3. wegwerfen.
ablĕgo, 1. verbannen.
abnŭo, ui, utum, 3. verweigern, nicht billigen.
aboleo, ēvi, ĭtum, 2. vertilgen, verwischen.
Aborigines, um, m., die ältesten Einwohner Italiens.
Abraham, indecl., der Patriarch Abraham.
abripio, ui, reptum, 3. hinwegreißen.
abrupte, übereilt.
abruptus, a, um, abgerissen.
abscīdo, cīdi, cīsum, 3. abschneiden.
abscondo, dĭdi, ditum, 3. verbergen.
absentia, ae, f., Abwesenheit.
absolvo, vi, lūtum, 3. freisprechen.
absolutio, onis, f., Befreiung.
absorbeo, bui, 2. verschlingen, verschlucken.
abstinentia, ae, f., Enthaltsamkeit.
abstineo, tinui, tentum, 2. sich enthalten.
abstrusus, a, um, versteckt, geheim.
absum, fui, esse, entfernt sein.
absūmo, psi, ptum, 3. verzehren, aufreiben.
abundantia, ae, f., Fülle.
abundo, 1. im Ueberfluß sein, Ueberfluß haben.
abūtor, usus sum, 3. mißbrauchen.
Abȳdus, i, f., eine Stadt am Bosporus.
Acarnanes, um, m., ein Volk in Hellas.
accēdo, cessi, cessum, 3. hinzugehen, hinzukommen, beitreten, zu Gute kommen.
accendo, di, sum, 3. entflammen, anreizen.
acceptus, a, um, angenehm, erwünscht.
accessio, onis, f., Hinzutritt, Zuwachs.
accessus, us, m., Herannahen, Zutritt.
accĭdo, cĭdi, 3. zufallen, geschehen, sich ereignen.
accĭo, īvi (ĭi), ītum, 4. herbeirufen.
accipio, cepi, ceptum, 3. erhalten, empfangen.
accipiter, tris, m., Habicht.
acclāmo, 1. zurufen.
acclinis, e, angelehnt.
accŏla, ae, m., Bewohner.
accūso, 1. anklagen.
acer, cris, cre, heftig, eifrig.
acerbatus, a, um, erbittert.
acerbus, a, um, herb.
acerrime, sehr eifrig.
Acesinae, arum, m., ein indisches Volk.

Acesines, is, m., ein Fluß in Indien.
Achaei, orum, m., die Einwohner von Achaja in Griechenland.
Acheron, ontis, m., der Name zweier Flüsse in Bruttium und Epirus.
acies, iei, f., Schärfe, Schlachtreihe, Schlacht.
acquīro, sīvi, sītum, 3. erwerben.
acta, orum, n., Thaten.
actor, oris, m., Schauspieler.
aculĕus, i, m., Spitze, Stachel.
acumen, inis, n., Schärfe, Scharfsinn.
acuo, ui, ūtum, 3. schärfen, reizen.
addo, dĭdi, dĭtum, 3. hinzufügen.
adduco, xi, ctum, 3., dazubringen, verleiten.
adeo, so sehr, in solchem Grade.
adeo, īvi (ii), ĭtum, 4. hinzugehen.
adhaereo, si, sum, 2. daranhängen.
adhibeo, ui, itum, 2. anwenden, zulassen.
adhortor, 1. ermahnen.
adhuc, bis jetzt, bis dahin, noch.
adĭgo, egi, actum, 3. hintreiben, stoßen, verpflichten.
adĭmo, ēmi, emtum, 3. nehmen, rauben.
adĭtus, us, m., Zugang, Zutritt.
adjicio, jeci, jectum, 3. hinzufügen.
adjungo, xi, ctum, 3. anknüpfen, verbinden.
adjuro, 1. beschwören, betheuern.
adjutor, oris, m., Beistand, Helfer.
adjŭvo, jūvi, jūtum, 1. unterstützen.
administratio, onis, f., Verwaltung.
administro, 1. verwalten.
admirabilis, e, wunderbar.
admirabiliter, auf wunderbare Weise.
admiratio, onis, f., Bewunderung.
admiror, 1. bewundern.
admitto, misi, missum, 3. zulassen.
admodum, völlig, sehr.
admoneo, ui, itum, 2. erinnern.
admonitio, onis, f., Erinnerung, Mahnung.
admoveo, vi, motum, 2. heranbringen.
adolescens, tis, m., Jüngling, jung.
adolesco, evi, ultum, 3. heranwachsen.
adoptio, onis, f., die Annahme an Kindesstatt.
adopto, 1. an Kindesstatt annehmen.
adoratio, nis, f., Anbetung.
Adores, is, m., ein König von Damaskus.
adoro, 1. anbeten.
Adria, ae, f., eine Stadt in Oberitalien.
adulatio, onis, f., Schmeichelei.
adūlor, 1. schmeicheln, liebkosen.
aduno, 1. vereinigen.
advĕho, xi, ctum, 3. herbeischaffen.
advĕna, ae, m., Ankömmling, Einwanderer, Fremdling.
advĕnio, vēni, ventum, 4. ankommen.
advento, 1. anrücken.
adventus, us, m., Ankunft.
adversus, a, um, unglücklich; ex adverso, gegenüber.
advŏco, 1. herbeirufen.
advŏlo, 1. herbeifliegen, — eilen.
Aeacidae, arum, m., die Nachkommen des Aeakus, des Großvaters des Achilles.

Aeacides, ae, m., König der Molosser und Vater des Pyrrhus.
aedes, is, f., Tempel; pl. Haus.
aedificium, i, n., das Gebäude.
aedifico, 1. bauen.
aedilis, is, m., der Aedil.
Aeetes, ae, m., König von Colchis, Vater der Medea.
aeger, a, um, krank.
Aegeus, eï, m., König von Athen, Vater des Theseus.
aegre, mit Mühe.
aegritudo, inis, f., Kummer.
Aemilius, ii, m. (L. Ae. Regillus), römischer Feldherr gegen Hannibal.
Aemilius, M., Kriegstribun des Scipio Asiaticus.
Aemilius Paullus (Luc.), der Besieger des Perseus von Macedonien.
aemulatio, onis, f., Nacheiferung, Eifersucht.
aemulator, oris, m., Nacheiferer.
aemulor, 1. nacheifern.
aemulus, i., m., Nebenbuhler.
Aeneas, ae, m., Sohn des Anchises und Stammvater der Römer.
Aeolides, um, f., vulkanische Inseln zwischen Sicilien und Italien.
aequalis, e, gleichmäßig.
aequalitas, atis, f., Gleichheit, Gleichberechtigung.
aequaliter, auf gleiche Weise.
aequo, 1. ausgleichen.
aequor, ŏris, m., Fläche, Meer.
aequus, a, um, billig, gleich.
aër, is, m., Luft.
aeraria ars, Erzbearbeitung.
aerumna, ae, f., Kummer, Sorge.
aes, ris, n., Erz.
aes alienum, Geldschuld.
aestimatio, onis, f., Würdigung, Erwägung.
aestivus, a, um, sommerlich.
aestuarium, ĭ, n., Niederung.
aestuo, 1. aufwallen, in Verlegenheit sein.
aestus, us, m., Fluth, Woge, Drang, Hitze.
aetas, atis, f., Alter.
aeternitas, atis, f., Ewigkeit.
aeternus, a, um, ewig.
Aetna, ae, m. und f., Berg und Stadt in Sicilien.
Aetōli, orum, m., die Bewohner der Landschaft Aetolia in Hellas.
aevum, i, n., Zeit.
affătim, reichlich.
affectio, onis, f., Neigung, Liebe.
affecto, 1. erstreben.
affĕro, attŭli, allātum, afferre, herbeibringen.
afficio, feci, fectum, 3. anthun, behaften, berühren.
affīgo, xi, xum, 3. anheften.
affinitas, atis, f., Nachbarschaft, Verwandtschaft.
affirmatio, onis, f., Bestätigung.
affirmo, 1. bestätigen, behaupten.
afflictus, a, um, niedergeschlagen, geschwächt, traurig.
afflŭo, xi, xum, 3. herbeiströmen, überfließen.
Agathocles, is, m., 1. der Sohn eines Töpfers, später Tyrann von Sicilien; 2. der Sohn des Lysimachus.
ager, gri, m., Acker, Gebiet.
Agesilaus, i, m., König von Sparta.
aggrĕdior, gressus sum, 3. beschreiten, angreifen.
Agis, ĭdis, m., zwei Könige von Sparta.
agĭto, 1. in Bewegung setzen, ausüben, begehen, reizen.

agmen, inis, n., Heer, Zug, Schaar.
agnosco, ovi, ĭtum, 3. anerkennen.
ago, egi, actum, 3. treiben, thun, üben, führen, zubringen, verhandeln; actum est, es ist geschehen.
agrestis, e, ländlich; Subst. der Landmann.
Ajax, ăcis, m., Sohn des Telamon.
ajo, sagen.
alăcer, cris, cre, munter, eifrig.
alacritas, atis, f., Entschlossenheit.
Alba Longa, ae, f., eine von Askanius gegründete Stadt in Latium.
albus, a, um, weiß.
Alcetas, ae, m., der Bruder des Perdikkas von Macedonien.
Alcibiades, is, m., Anführer der Athener bei der Expedition nach Sicilien.
ales, ĭtis, m., Vogel.
Alexander, ri, m., 1. Söhne des Amyntas I. und II.
2. ein Tyrann von Pherä in Thessalien.
3. ein König von Epirus, der Oheim Alexander des Großen.
4. der Große, der Sohn des Philippus.
5. Alexander d. Großen Sohn.
6. Alexander Lyncesta, der Schwiegersohn des Antipater.
7. ein Sohn des Cassander von Macedonien.
8. der Sohn des Pyrrhus von Epirus.
9. der Sohn des Perseus von Macedonien.
10. Alexander Balas, der Gegner des Demetrius von Syrien.
11. Alexander Zabineus, der Sohn des vorigen.
12. der Sohn des Ptolemäus Physco von Aegypten.
Alexandrīa, ae, f., Städte in Aegypten und am Tanais.
alias, sonst.
alieno, 1. entfremden, entfernen.
alienus, a, um, fremd.
alimentum, i, n., Nahrung, Nahrungsmittel.
aliquando, einst.
aliquantisper, eine Zeit lang.
aliquantus, a, um, ziemlich groß, ziemlich, nicht unbedeutend.
aliquot, einige.
aliquoties, einige Mal.
alĭter, anders.
alius, a, um, ein anderer; al.— al. der eine — der andere.
allicio, lexi (licui), lectum, 3. anlocken.
allĭgo, 1. verbinden, befestigen, binden.
alloquium, i, n., Anrede, Gespräch.
allŏquor, cutus sum, 3. anreden.
allūdo, si, sum, 3. anlächeln.
alo, lui, altum, 3. nähren, pflegen.
altāre, is, n., Altar.
alte, weit.
alter, era, erum, ein anderer.
alterno, 1. abwechseln.
altitudo, inis, f., Höhe.
altor, oris, m., Ernährer.
altus, a, um, hoch, tief; altum, i, n., die hohe See.
alūmen, inis, n., Alaun.
alveus, i, m., Höhlung, Flußbett.

amaritudo, inis, f., Bitterkeit.
amarus, a, um, bitter, herb.
Amazŏnes, um, f., ein kriegerisches, scythisches Weibervolk.
Ambiger, i, m., ein indischer König.
ambĭgo, egi, actum, 3. zweifeln, streiten.
ambiguus, a, um, zweideutig, unzuverlässig.
ambitio, onis, f., Ehrgeiz.
ambitiosus, a, um, ehrgeizig.
ambo, beide.
amĭcio, icui (ixi), ictum, 4. bekleiden.
amicitia, ae, f., Freundschaft.
amiculum, i, n., Gewand.
amicus, a, um, befreundet; Subst. Freund.
amissio, onis, f., Verlust.
amitto, misi, missum, 3. verlieren.
amnis, is, m., Fluß.
amoenitas, atis, f., Lieblichkeit, Annehmlichkeit.
amor, ŏris, m., Liebe.
amoveo, movi, motum, 2. entfernen.
Amphictyon, ŏnis, m., ein alter König von Athen.
Amphipŏlis, is, f., eine Stadt an der Grenze von Thracien und Macedonien.
amphŏra, ae, f., Krug, Urne.
amplector, plexus sum, 3. umfassen, umarmen.
amplexor, 1. umfassen.
amplio, 1. erweitern.
amplitudo, inis, f., Umfang, Größe.
amplĭus, mehr, weiter.
amplus, a, um, weit, groß, ansehnlich.
ampŭto, 1. wegschneiden, abhauen.
Amulius, ii, m., König von Alba.
Amyntas, ae, m., Name mehrerer Könige von Macedonien.
an, ob, oder.
Anaxarchus, i, m., ein griechischer Philosoph aus Abdera.
anceps, cipĭtis, zweifelhaft, schwankend.
ancilla, ae, f., Magd.
Andragoras, ae, m., Präfect der Parther.
Andromache, es, f., die Gattin Hectors.
anfractus, us, m., Biegung, Krümmung.
angŭlus, i, m., Winkel.
angustiae, arum, f., Enge, Engpaß, Noth.
angustus, a, um, eng.
anhēlo, 1. schnauben, gähnen, nach etwas verlangen.
animadverto, ti, sum, 3. bemerken.
animal, is, n., Thier.
animatus, a, um, belebt, muthvoll.
animosus, a, um, muthvoll.
animus, i, m., Geist, Sinn, Gemüth, Herz, Muth.
annītor, nīsus (nixus) sum, 3. sich anstrengen.
annus, i, m., das Jahr.
annuus, a, um, jährlich.
antĕa, vorher.
antecedo, cessi, cessum, 3. vorangehen, Vorzug haben.
anteĕo, ivi (ii) itum, 4. vorangehen, übertreffen.
antelucanus, a, um, was vor Tagesanbruch stattfindet; antelucano tempore, vor Tagesanbruch.
Antenor, ŏris, m., ein Trojaner, Gründer von Patavium.

antepōno, sui, situm, 3. vorsetzen, vorziehen.
antesignanus, i, m., der vor der Fahne stehende Soldat.
antidŏtum, i, n., Gegengift.
Antigŏnus, i, m., 1. Vater des Demetrius Poliorcetes.
2. Ant. Gonatas, der Enkel des vorigen.
3. Ant. Doson, Enkel des Gonatas.
Antiochenses, ium, m., die Einwohner von Antiochia in Syrien.
Antiochīa, ae, f., die Hauptstadt von Syrien.
Antiŏchus, i, m., 1. Feldherr des Philippus, Vater des Seleucus.
2. Ant. Soter, der Sohn des Seleucus, König von Syrien, wie die folgenden:
3. Ant. Deus.
4. Ant. Hierax.
5. Ant. Magnus, Seleucus II. Sohn.
6. Ant. Epiphanes, der Sohn des vorigen.
7. Ant. Deus, der Sohn des Alexander Balas.
8. Ant. Sidetes oder Euergetes, der Bruder des Demetrius II.
9. Ant. Grypus oder Philomētor, der Sohn des Demetrius II.
10. Ant. Cyzicenus, der Sohn des Euergetes.
11. Ant. Asiaticus, der Enkel des vorigen.
Antiŏpa, ae, f., Königin der Amazonen.
Antipater, tri, m., 1. Freund und Feldherr des Philippus, Präfect von Macedonien und Griechenland; 2. der Sohn des Cassander, des vorigen Enkel.
antiquitas, atis, f., Alter.
antiquus, a, um, alt; angelegentlich.
antistes, ĭtis, m., Vorsteher.
Antonius, ii, m., M., Triumvir zu Rom.
anulus, i, m., Ring.
anus, us, f., die Alte, alte Frau.
anxie, ängstlich.
anxius, a, um, ängstlich.
aperio, ui, pertum, 4. öffnen.
apertus, a, um, geöffnet, offen.
apis, is, f., Biene.
Apis, is, m., der heilige Stier der Aegypter.
Apollonia, ae, f., eine thracische Stadt.
apparatus, us, m., Zurüstung, Rüstung, Werkzeug, Pracht.
appareo, ui, itum, 2. erscheinen.
appello, pŭli, pulsum, 3. antreiben, anlanden.
appello, 1. anrufen, nennen, erwähnen.
appĕto, īvi (ii), ītum, 3. erstreben, begehren, angreifen, herannahen.
applĭco, avi (ui), atum (ĭtum), 1. anfügen, sich anschließen, anlehnen, verwenden; pass. landen, sich nähern.
appropinquo, 1. sich nähern.
Appuli, orum, m., ein Volk in Italien.
appulsus, a, um, gelandet.
appulsus, us, m., Annäherung, Berührung.
apricitas, atis, f., das Sonnige.
apte, passend, angemessen.
aptus, a, um, angefügt, passend, geschickt, tauglich.

aqua, ae, f., Wasser.
aquĭla, ae, f., Adler.
Aquileja, ae, f., eine Stadt in Venetien.
Aquilius, ii, m. (Manius), 1. römischer Consul; 2. Legat gegen Mithridates.
ara, ae, f., Altar.
Arachosia, ae, f., eine Provinz des persischen Reiches.
aratrum, i, n., Pflug.
Araxes, is, m., Fluß in Armenien.
Arbactus, i, m., erster König der Meder.
arbĭter, tri, m., Schiedrichter, Zeuge.
arbitrium, i, n., Gutdünken, Willen, Verfügung, Bedingung.
arbĭtror, 1. erwägen, meinen, glauben.
arbor, ŏris, f., Baum.
Arcadia, ae, f., die mittlere Landschaft des Peloponnes.
arcānum, i, n., Geheimniß.
arceo, cui, 2. abhalten.
Arcesilaus, i, m., ein Freund des Agathocles.
arcesso, ivi (ii), ītum, 3. kommen lassen, herbeirufen.
Archelaus, i, m., Sohn des Königs Perdiccas II. von Macedonien.
Archidamus, i, m., ein lacedämonischer Feldherr.
arcus, us, m., Bogen.
ardeo, si, sum, 2. brennen, glühen, entflammt sein.
ardor, ōris, m., Gluth, Hitze, glühender Muth.
arduus, a, um, steil.
Areas, ae, m., König der Spartaner, Anführer gegen die Aetolier.
arena, ae, f., Sand.
argenteus, a, um, silbern.
argentum, i, n., Silber.
Argi, orum, n., die Stadt Argos im Peloponnes.
Argonautae, arum, m., die Gefährten des Jason auf seinem Zuge nach Colchis.
argumentum, i, n., Beweis, Zeichen.
argŭo, ui, ūtum, 3. beschuldigen.
Argyraspides, um, m., eine Schaar im Heere Alexanders des Großen mit silbernen Schilden.
Ariarates, is, m., ein Sohn des Artaxerxes Mnemon.
Ariarathes, is, m., 1. Name mehrerer Könige von Cappadocien; 2. Sohn des Mithridates.
Aridaeus, i, m., ein Sohn Philipps von Macedonien.
aries, ĕtis, m., Widder.
Arimaspi, orum, m., eine scythische Völkerschaft.
Ariobarzanes, is, m., 1. ein persischer Satrap; 2. ein König von Cappadocien.
Aristaeus, i, m., 1. der Gründer von Cyrene; 2. Sohn des Apollo und der Cyrene.
Aristīdes, is, m., ein athenischer Staatsmann.
Aristonicus, i, m., Sohn des Eumenes II. von Bithynien.
Aristoteles, is, m., ein griechischer Philosoph, Lehrer Alexanders des Großen.
arma, orum, n., Waffen.
Armenia, ae, f., Asien zwischen Taurus und Caucasus.
armentum, i, n., Kleinvieh, Pflugvieh, Heerde.
armo, 1. bewaffnen.
aro, 1. pflügen.

arripio, pui, reptum, 3. ergreifen.
arrogantia, ae, f., Anmaßung.
ars, tis, f., Kunst.
Arsăces, is, m., der Gründer des parthischen Reiches.
Arsinoë, es, f., 1. die Tochter des Ptolemäus Lagi; 2. Gemahlin des Königs Magas von Cyrene.
Artabanus, i, m., 1. ein Feldherr des Xerxes; 2. ein parthischer König.
Artamenes, is, m., König von Cappadocien.
Artaxerxes, is, m., 1. A. Longimanus, der Sohn des Xerxes; 2. A. Mnemon, der Sohn des Darius Nothus.
Artemenes, is, m., ein Bruder des Xerxes.
Artemisia, ae, f., Königin von Carien.
articulus, i, m., Glied.
artifex, icis, m., Künstler.
arto, 1. einengen, zusammendrängen.
artus, a, um, eng.
Arvas, der Bruder des Moses.
arx, cis, f., Burg.
Ascalonii, orum, m., Einwohner der Stadt Ascalon in Idumäa.
Ascanius, ii, m., der Sohn des Aeneas.
ascendo, di, sum, 3. besteigen.
ascisco, scīvi, scītum, 3. aufnehmen, hinzufügen.
aspectus, us, m., Anblick.
asper, era, erum, rauh, hart.
aspergo, si, sum, 3. besprengen.
asperitas, atis, f., Rauhheit.
aspernor, 1. verachten, verschmähen.
aspicio, spexi, spectum, 3. anblicken, erblicken.
assentor, 1. beistimmen.
assĕquor, cutus sum, 3. erreichen, erlangen.
assĕro, rui, sertum, 3. behaupten, versichern.
asseveratio, onis, f., Ernst, Betheuerung.
assidue, beständig.
assiduitas, atis, f., Beharrlichkeit.
assiduus, a, um, unablässig.
assigno, 1. anweisen, zuertheilen, übertragen.
assoleo, 2. pflegen.
assisto, astiti, 3. sich hinstellen, hinzutreten.
assuesco, evi, etum, 3. sich gewöhnen.
assuetus, a, um, gewöhnt.
assum, adfui, adesse, anwesend, zugegen sein.
assūmo, sumpsi, sumptum, 3. nehmen, hinzunehmen, annehmen.
Assyrium stagnum, See Genezareth.
astrictus, a, um, karg, knapp.
astruo, xi, ctum, 3. hinzufügen.
astus, us, m., Schlauheit, List.
Astyages, is, m., der letzte König der Meder.
Atheas, ae, m., ein König der Scythen.
Athenae, arum, f., die Hauptstadt von Attika.
atque, und.
Attalus, i, m., 1. ein Feldherr Philipps von Macedonien; 2. ein Feldherr Alexanders; 3. mehrere Könige von Pergamus.
attamino, 1. antasten, versehren, entehren.
attero, trivi, tritum, 3. zerreiben, aufreiben, schwächen.
Atthis, idis, f., die Tochter des Cranaus.

attingo, tĭgi, tactum, 3. berühren.
attonitus, a, um, erschreckt, bestürzt.
auctor, oris, m., Urheber, Gründer, Unternehmer.
auctoritas, atis, f., Ansehen, Macht.
aucupor, 1. erlauern, ausbeuten, gierig benutzen.
audacia, ae, f., Kühnheit.
audax, acis, kühn, entschlossen.
audeo, ausus sum, 2. wagen.
audio, 4. hören, vernehmen.
aufero, abstuli, ablatum, 3. fortschaffen, entfernen.
augeo, xi, ctum, 3. vergrößern, vermehren.
augur, ŭris, Vogelschauer, Zeichendeuter.
Augustus, i, m., römischer Triumvir und Kaiser.
aura, ae, f., Luft.
auraria (metalla), Goldbergwerke.
auratus, a, um, vergoldet.
aureus, a, um, golden.
aurīga, ae, m., Wagenlenker.
auris, is, f., Ohr.
aurum, i, n., Gold.
auspicato, unter glücklicher Vorbedeutung.
auspicatus, a, um, glücklich begonnen.
auspicium, i, n., Vogelschau, Vorzeichen.
auspico u. or, 1. feierlich beginnen, beginnen.
austeritas, atis, f., Strenge, Unfreundlichkeit.
aut, oder; aut — aut, entweder — oder.
autem, aber.
auxiliaris, e, hülfreich, helfend.
auxilior, 1. zu Hülfe kommen.
auxilium, i, n., Hülfe, Unterstützung; pl. Hülfstruppen.
avaritia, ae, f., Gier, Habsucht, Geiz.
aveho, xi, ctum, 3. fortfahren, hinwegschaffen.
aversor, 1. sich abwenden.
averto, ti, sum, 3. abwenden.
avidus, a, um, begierig, gierig.
avis, is, f., Vogel.
avītus, a, um, vom Großvater herrührend, großväterlich.
avocatio, onis, f., Störung.
avunculus, i, m., Oheim.
avus, i, m., Großvater.

B.

Babylon, ōnis, f., Hauptstadt des babylonisch-assyrischen Reiches.
Babylonia, ae, f., 1. die Stadt Babylon; 2. das babylonische Reich.
Bactriani, orum, m., die Bewohner von Bactrien.
balux, ūcis, f., Goldstaub.
balsămum, i, n., Balsam.
barba, ae, f., Bart.
barbaria, ae u. ies, iei, f., Barbarei, Rohheit, Unwissenheit.
barbarus, a, um, roh, ungebildet.
Barce, es, f., 1. eine Stadt in Indien; 2. in Medien.
Barsine, es, f., eine Gemahlin Alexanders des Großen.
Bastarnae, arum, m., ein Volk zwischen Weichsel und Donau.
Belgius, ii, m., ein Anführer der Gallier.
bellicosus, a, um, kriegerisch.
bellicum, i, n., Kriegssignal.
bello, 1. Krieg führen.
bellua, ae, f., Thier.
bellum, i, n., Krieg.

beneficium, i, n., Wohlthat.
benignus, a, um, gütig.
Bergomum, i, n., Stadt in Gallia Transpadana.
Beroë, es, f., Amme des Pyrrhus.
Beronice, es, f., Tochter des Ptolemäus Philadelphus.
Bessus, i, m., der Mörder des Darius.
bibo, bĭbi, bibitum, 3. trinken.
biennium, i, n., eine Zeit von zwei Jahren.
Bilbilis, is, m., Fluß in Spanien.
bis, zweimal.
Bithynia, ae, f., Landschaft in Klein-Asien.
bitumen, inis, n., Erdöl.
blandimentum, i, n., Schmeichelei, Liebkosung.
blandior, 4. schmeicheln.
blandus, a, um, schmeichelnd, reizend.
Boeotia, ae, f., Landschaft in Hellas.
Bomilcar, aris, m., Anführer der Carthager.
bonum, i, n., das Gut.
Borsippa, ae, f., Stadt in Babylonien.
bos, bovis, m., Ochse.
Bosporus, i, m. (Cimmerius), die Meerenge zwischen dem asowschen und schwarzen Meere.
brachium, i, n., der Arm.
Brennus, i, m., Anführer der Gallier.
brevis, e, kurz.
brevitas, atis, f., Kürze.
Brixia, ae, f., Stadt in Gallia Cisalpina.
Brundusium, ii, n., Stadt in Calabrien.
bubulus, a, um, was vom Rind herkommt; bub. caput, Ochsenkopf.
Bucephale, es, f., Stadt in Indien.
Byzantium, ii, n., Stadt am Bosporus.

C.

cacumen, inis, n., Gipfel.
cadaver, eris, n., Leichnam.
cado, cecĭdi, casum, 3. fallen.
caducus, a, um, hinfällig, herrenlos.
Cadusii, orum, m., Völkerschaft am kaspischen Meere.
caedes, is, f., Mord, Blutbad.
caedo, cecīdi, caesum, 3. schlagen, erschlagen, tödten.
Caere, indecl. n., Stadt in Etrurien.
calamitas, atis, f., Unglück.
calco, 1. treten, niedertreten.
calidus, a, um, warm.
calĭga, ae, f., Soldatenstiefel.
calleo, ui, 2. geübt sein.
callide, schlau.
Callisthenes, is, m., Philosoph, Schüler des Aristoteles.
calor, oris, m., Hitze, Gluth.
calumnia, ae, f., Mißdeutung, Verdrehung.
Cambyses, is, m., 1. Schwiegersohn des Astyages von Medien; 2. Sohn des Cyrus.
campus, i, m., Feld, Ebene, Flur, Gefilde.
Candaules, is, m., König der Lydier.
caninus, a, um, was vom Hunde herkommt; caro canina, Hundefleisch.
canis, is, m., Hund.
canities, iei, f., das graue Haar.
cano, cecini, cantum, 3. singen, blasen, weissagen.
capesso, ivi, itum, 3. ergreifen.

capillus, i, m., Hauptthaar, Haar.
capio, cepi, captum, 3. fassen, nehmen, gefangen nehmen.
capĭtal, alis, n., Hauptverbrechen.
Cappadocia, ae, f., die östlichste Provinz Klein-Asiens.
capra, ae, f., Ziege.
caprinus, a, um, was von der Ziege herkommt; pellis caprina, Ziegenfell.
captivitas, atis, f., Gefangenschaft.
captivus, a, um, gefangen.
capto, 1. erhaschen, erlangen.
caput, ĭtis, n., Haupt, Ursprung, Ende.
Caranus, i, m., 1. der erste König der Macedonier; 2. ein Sohn des Philippus.
carcer, ĕris, m., Gefängniß.
careo, ui, 2. entbehren, beraubt werden.
Caria, ae, f., die südwestlichste Landschaft in Klein-Asien.
caro, carnis, f., Fleisch.
carpo, psi, ptum, 3. tadeln.
Cartalo, onis, m., ein karthagischer Priester.
Carthago, inis, f., Stadt in Nordafrika.
carus, a, um, lieb, theuer.
Cassander, dri, m., Sohn des Antipater, König von Macedonien.
Cassandrea, ae, f., früher Potidaea, auf der Halbinsel Pollene.
Cassius, ii, m., Quästor des Crassus im Kriege gegen die Parther.
castellum, i, m., Castell, Blockhaus.
castīgo, 1. züchtigen, zurechtweisen.
castra, orum, n., Lager.
castrensis, e, im Lager befindlich.
casus, us, m., Mißgeschick, Unfall.
catena, ae, f., Kette, Fessel.
catenatus, a, um, gefesselt.
caterva, ae, f., Haufe.
Catinienses, ium, m., Einwohner von Catina in Sicilien.
catulus, i, m., das Junge.
causa, ae, f., Ursache, Sache; c. Gen. wegen.
causor, 1. verwenden.
cautus, a, um, vorsichtig.
cavea, ae, f., Käfig.
caveo, cavi, cautum, 2. sich hüten, verhüten, verfügen.
caverna, ae, f., Höhle.
Cecrops, pis, m., Gründer von Athen.
cedo, cessi, cessum, 3. gehen, weichen, abtreten.
celeber, bris, bre, berühmt.
celebro, 1. feiern.
celeritas, atis, f., Schnelligkeit.
celeriter, schnell.
celo, 1. verheimlichen.
censeo, sui, sum, 2. schätzen, glauben, meinen, seine Meinung aussprechen.
centurio, onis, m., Hauptmann.
cera, ae, f., Wachs; pl. Wachsfiguren.
cerno, crevi, cretum, 3. sehen.
certamen, inis, n., Streit, Kampf, Wetteifer.
certatim, wetteifernd.
certe, sicherlich, wenigstens.
certo, 1. streiten, wetteifern.
certus, a, um, sicher, gewiß; certiorem facere, benachrichtigen.
cerva, ae, f., Hirschkuh.
cervix, īcis, f., Nacken.
cessim, rückwärts, zurück.
cesso, 1. zaudern, aufhören.
ceterum, übrigens.

Chalcidenses, ium, m., Einwohner von Chalcis auf Euböa.
Chalcidica, ae, f., Provinz des macedonischen Reiches.
Chalybes, um, m., Anwohner des Flusses Chalybs in Spanien.
Chaŏnes, um, m., ein Volk in Epirus.
Charillus, i, m., Großneffe des Lycurg.
Chariodes, is, m., athenischer Feldherr in Sicilien.
Chersonesus, i, f., die thracische Halbinsel.
Chrestos, i, m., König von Bythinien.
cibus, i, m., Speise.
cicatrix, īcis, f., Narbe.
ciĕo, (cio) īvi, ĭtum, 2. erregen, verursachen.
Cilicia, ae, f., Landschaft in Klein-Asien.
Cimbri, orum, m., ein germanischer Volksstamm.
Cimon, onis, m., Sohn des Miltiades.
Cineas, ae, m., Gesandter des Pyrrhus an die Römer.
cingo, xi, ctum, 3. einschließen.
circulus, i, m., Kreis.
circumdo, dĕdi, dătum, 1. umgeben.
circumdūco, xi, ctum, 3. umherführen.
circumfero, tuli, latum, 3. umhertragen.
circumfluo, fluxi, 3. umfließen.
circumjaceo, 2. umherliegen.
circumscribo, psi, ptum, 3. umschreiben, bemänteln.
circumspicio, spexi, spectum, 3. umherschauen, anschauen, sich nach etwas umsehen.
circumsto, stĕti, 1. herumstehen, umgeben.
circumstrĕpo, pui, pitum, 3. umrauschen.
circumvehor, vectus sum, 3. herumreiten.
circumvenio, veni, ventum, 4. umgeben, umgarnen.
circumvolo, 1. umherfliegen.
Cirrha, ae, f., Hafenstadt von Delphi.
cista, ae, f., Kiste.
citharista, ae, m., Citherspieler.
cito, 1. beschleunigen.
civilis, e, bürgerlich.
civis, is, m., Bürger.
civitas, atis, f., Bürgerschaft, Stadt, Staat.
clades, is, f., Niederlage.
clamo, 1. rufen, schreien.
clamor, oris, m., Geschrei.
clandestinus, a, um, heimlich.
claresco, clarui, 3. hervorleuchten.
claritas, atis, f., Glanz, guter Ruf.
classis, is, f., Flotte.
claudico, 1. hinken.
claudo, si, sum, 3. einschließen.
claudus, a, um, lahm.
Clearchus, i, m., Tyrann von Herakea.
clementia, ae, f., Güte.
Cleomenes, is, m., König von Sparta.
Cleopatra, ae, f., 1. Schwester des Attalus, Gemahlin Philipps von Macedonien.
2. Tochter des Philipp von der Olympias, Gemahlin Alexanders von Epirus.
3. Gemahlin des Demetrius Nikanor.
4. Tochter des Mithridates.
5. Gemahlin mehrerer ägyptischer Könige.
Cleophis, idis, f., eine indische Königin.

clientela, ae, f., Schutzgenossenschaft.
clipeus, i, m., Schild.
Clitus, i, m., Name zweier Feldherren Alexanders des Großen.
cludo, si, sum, 3. schließen.
coaequalis, is, m., Altersgenosse.
Cocalus, i, m., erster König von Sicilien.
coccineus, a, um, scharlachfarben.
Codrus, i, m., der letzte König der Athener.
coelestis, e, himmlisch.
coelum, i, n., Himmel, Klima.
coena, ae, f., Mahlzeit.
coeno, 1. speisen.
coëo, ivi (ii), ĭtum, 4. zusammengehen, zusammenkommen.
coepi, pisse, anfangen.
coeptum, i, n., das Beginnen, Unternehmung.
coërceo, cui, itum, 2. einschränken, zwingen.
coetus, us, m., Versammlung.
cogitatio, onis, f., Gedanke.
cogito, 1. denken, erwägen, ersinnen.
cognatio, onis, f., Verwandtschaft.
cognatus, a, um, verwandt.
cognitio, onis, f., Erkenntniß, Untersuchung.
cognomen, inis, n. und cognomentum, i, n., Beiname.
cognomino, 1. mit einem Zunamen belegen.
cognosco, novi, gnĭtum, 3. kennen lernen, erkennen, erfahren.
cogo, egi, actum, 3. zwingen.
cohaereo, si, sum, 2. zusammenhängen.
cohibeo, ui, itum, 2. zurückhalten, hindern.
cohors, tis, f., Schaar, Coharte.
collatio, onis, f., Vergleichung, Beisteuer.
collēga, ae, m., Amtsgenosse, Genosse.
collīdo, lisi, lisum, 3. zusammenschlagen.
collĭgo, ēgi, ectum, 3. zusammenlesen, sammeln, zusammenraffen, aufrichten.
collis, is, f., Hügel.
collŏco, 1. aufstellen, einsetzen, einrichten, verheirathen.
colloquium, i, n., Unterredung.
collŏquor, cutus sum, 3. unterreden.
colluctor, 1. kämpfen.
collum, i, n., Hals.
colluvies, iei, f., Zusammenfluß, Auswurf.
colluvio, onis, f., Zusammenfluß, Vermischung.
colo, ui, cultum, 3. bebauen, bewohnen, pflegen, verehren.
colonia, ae, f., Pflanzstätte.
colōnus, i, m., Ackerbauer, Ansiedler.
color, oris, m., Farbe.
colus, us, f., Spinnrocken.
comes, itis, m., Begleiter.
cometes, ae, m., Komet.
cominus, in der Nähe.
comis, e, freundlich, herablassend.
comissatio, onis, f., fröhlicher Umzug, Gelage.
comitas, atis, f., Leutseligkeit, Gefälligkeit.
comitatus, a, um, begleitet.
comitor, 1. begleiten.
commeatus, us, m., Zufuhr.
commemoro, 1. erwähnen.
commendo, 1. empfehlen.
commentum, i, n., Erdichtung, Anschlag.
commeo, 1. gehen.

commercium, i, n., Handel, Verkehr.
commilitium, i, n., Kriegsgenossenschaft.
commilito, onis, m., Kriegsgenosse.
comminatio, onis, f., Androhung.
committo, si, ssum, 3. anvertrauen, begehen; proelium c., eine Schlacht liefern.
commŏdo, 1. gefällig sein, gewähren.
commodus, a, um, bequem, günstig.
commodum, i, n., Vortheil.
commoveo, vi, motum, 2. erregen, bewegen.
communis, e, gemeinsam.
commutatio, onis, f., Veränderung.
commūto, 1. vertauschen.
como, psi, ptum, 3. schmücken.
comparatio, onis, f., Vergleich.
comparo, 1. paaren, verbinden, vergleichen, verschaffen, bereiten.
compedes, um, f., Fesseln.
compello, pŭli, pulsum, 3. antreiben, bewegen.
compendiosus, a, um, abgekürzt.
compendium, i, n., abgekürzter Weg.
compensatio, onis, f., Ausgleichung, Austausch.
compĕrio, peri, pertum, 4. erfahren.
compesco, pescui, 3. zähmen, bändigen.
competo, ivi (ii), ītum, 3. erstreben.
compingo, pegi, pactum, 3. zusammenfügen, schlagen.
complector, xus sum, 3. umfassen, umarmen.
compleo, evi, etum, 2. anfüllen.
complexus, us, m., Umarmung.
comploratio, onis, f., das Beklagen.
complures, ium, Mehrere.
compono, sui, situm, 3. beilegen, verfassen.
comprehendo, di, sum, 3. ergreifen.
comprimo, essi, essum, 3. unterdrücken.
Comum, Stadt in Gallia transpadana.
conatus, us, m., Versuch.
concedo, cessi, cessum, 3. gelangen, sich begeben, zugestehen.
concīdo, cīsi, cīsum, 3. zerschneiden.
concilio, 1. vereinigen, erwerben, sich verschaffen.
concilium, i, n., Versammlung.
concio, onis, f., Versammlung, Rede.
conciōnor, 1. öffentlich reden.
concipio, cepi, ceptum, 3. fassen, empfangen.
concĭto, 1. aufregen, aufreizen.
concĭtor, oris, m., Anstifter.
concordia, ae, f., Eintracht.
concordo, 1. einträchtig sein.
concors, dis, einträchtig.
concretus, a, um, vereinigt, verdichtet, fest geworden.
concubia (nox), die erste Nachtzeit.
concupisco, ivi (ii), ītum, 3. begehren, wünschen.
concurro, curri, cursum, 3. zusammenlaufen, zusammentreffen, wetteifern.
concursus, us, m., Zusammenstoß, Angriff.
concutio, cussi, ssum, 3. erschüttern.
condicio, onis, f., Bedingung, Beschaffenheit.
condīco, xi, ctum, 3. verabreden, zusagen.

condiscipulatus, us, m., Schulkameradschaft.
condĭtor, oris, f., Gründer.
condo, dĭdi, dĭtum, 3. gründen, beisetzen.
conduco, xi, ctum, 3. zusammenführen, miethen, nützen.
confĕro, tŭli, collatum, 3. vereinigen, übertragen, beisteuern.
confertus, a, um, gedrängt, dicht.
confessio, onis, f., Bekenntniß.
confestim, eilends.
conficio, feci, fectum, 3. beenden, aufreiben.
confīdo, fisus sum, 3. vertrauen.
confingo, finxi, fictum, 3. erdichten, sich einbilden.
confinis, e, angränzend, benachbart, ähnlich.
confirmo, 1. behaupten, befestigen.
confiteor, fessus sum, 3. eingestehen, bekennen.
confixus, a, um, durchbohrt.
conflagro, 1. verbrennen.
confligo, flixi, flictum, 3. kämpfen.
confluo, fluxi, 3. zusammenströmen, zusammenkommen.
confodio, fodi, fossum, 3. durchbohren.
confugio, fugi, fugitum, 3. fliehen.
confundo, fudi, fusum, 3. vermischen, verwirren.
congĕro, gessi, gestum, 3. zusammenführen.
congrĕdior, gressus sum, 3. zusammentreffen.
congrĕgor, 1. sich schaaren.
congressio, onis, f., Zusammenstoß, Angriff.
congruo, ui, utum, 3. übereinstimmen.
conjectura, ae, f., Vermuthung.
conjicio, jeci, jectum, 3. werfen, vermuthen.
conjuratio, onis, f., Verschwörng.
conjuratus, i, m., Verschwörer.
conjux, ŭgis, i, Gatte, Gattin.
connubium, ii, n., Ehe.
Cŏnon, onis, m., athenischer Feldherr.
conor, 1. versuchen.
conquiesco, quievi, quietum, 3. sich beruhigen.
consaluto, 1. begrüßen.
consanguineus, i, m., der Blutsverwandte.
conscendo, di, sum, 3. besteigen.
conscientia, ae, f., Bewußtsein, Schuldbewußtsein, Gewissen.
conscisco, scīvi (scii), scītum, 3. beschließen; c. sibi mortem, sich den Tod geben.
conscius, a, um, bewußt, mitschuldig; male sibi c., der ein böses Gewissen hat.
conscribo, psi, ptum, 3. ausschreiben, ausheben.
consecro, 1. weihen.
consector, 1. nachfolgen, verfolgen.
consenesco, senui, 3. altern.
consensus, us, m., Uebereinstimmung.
consentio, si, sum, 4. übereinstimmen.
consĕquor, cutus sum, 3. erreichen, erlangen.
consĕro, ui, sertum, 3. verbinden; proelium c., eine Schlacht liefern.
considero, 1. betrachten, erwägen.
consīdo, sedi, sessum, 3. sich niederlassen.
consilium, i, n., Rath, Plan, Absicht, Berathung.
consisto, stĭti, stĭtum, 3. still stehen.
consobrīnus und a, Geschwisterkind, Vetter.

consōlor, 1. trösten.
consortium, i, n., Gemeinschaft.
conspectus, us, m., Anblick.
conspectus, a, um, sichtbar, auffallend.
conspicio, spexi, spectum, 3. erblicken.
conspĭcor, 1. erblicken.
conspiratio, onis, f., Verschwörung.
conspīro, 1. sich verschwören.
constans, tis, feststehend, beständig, standhaft.
constanter, standhaft.
constantia, ae, f., Standhaftigkeit, Festigkeit.
constituo, ui, ūtum, 3. einsetzen, zusammensetzen.
consto, stĭti, stătum, 1. feststehen.
consuesco, suevi, suetum, 3. sich gewöhnen.
consuetudo, inis, f., Gewohnheit, Sitte.
consŭlo, sului, sultum, 3. sich berathen, um Rath fragen; c. Dat. für Jemand sorgen; in aliquem gegen Jemand verfahren.
consultatio, onis, f., Berathung.
consulto, mit Absicht.
consulto, 1. berathen.
consummo, 1. vollenden.
consūmo, psi, ptum, 3. aufzehren, vernichten.
consurgo, surrexi, rectum, 3. sich erheben.
contagio, onis, f., Berührung, Ansteckung.
contemno, psi, ptum, 3. verachten.
contemplatio, onis, f., Betrachtung, Rücksicht.
contemplor, 1. anschauen, betrachten.
contemptus, us, m., Verachtung, Geringschätzung.
contendo, di, tum, 3. eilen, streben, wetteifern, behaupten.
contentio, onis, f., Anstrengung, Streben, Streit.
contentus, a, um, zufrieden.
contĕro, trīvi, trītum, 3. zerreiben, aufreiben.
continens, tis, zusammenhängend; ex continenti, sogleich.
contineo, ui, tentum, 2. zusammenhalten, aufbewahren, beschränken.
contingo, tĭgi, tactum, 3. berühren, sich ereignen, glücken.
continuo, 1. verbinden, fortsetzen, verlängern.
continuus, a, um, zusammenhängend, fortwährend.
contra, dagegen.
contrăho, xi, ctum, 3. zusammenziehen, herbeiführen, verursachen.
contravius, i, m., Gegner.
contremisco, 3. erzittern.
contribuo, ui, ūtum, 3. beisteuern.
controversia, ae, f., Streit.
contueor, tuĭtus sum, 2. anschauen.
contumacia, ae, f., Hartnäckigkeit, Trotz.
contŭmax, cis, widerspenstig.
contumelia, ae, f., Beschimpfung.
contumeliosus, a, um, schimpflich, schmachvoll.
convalesco, volui, 3. stark werden, wachsen.
convĕnae, arum c., zusammengelaufenes Volk.
convenio, vēni, ventum, 4. zusammenkommen, zusammentreffen, übereinkommen, sich schicken, angemessen sein, nützen.
conversatio, onis, f., Umgang, Anwendung.

converto, ti, sum, 3. wenden, lenken.
convexus, a, um, hohl.
convicium, i, n., Schmähung.
convīva, ae, c., Gast.
convivium, i, n., Gastmahl.
convīvo, xi, ctum, 3. zusammenleben.
convīvor, 1. zusammenspeisen.
copia, ae, f., Menge, Fülle, Gelegenheit; pl. Truppen.
coquo, xi, ctum, 3. kochen, dörren; coctus later, gebrannter Ziegelstein.
coquus, i, m., Koch.
Corcȳra, ae, f., Insel im jonischen Meere.
Corinthus, i, f., Stadt auf dem Isthmus von Griechenland.
corium, i, n., Haut, Fell, Leder.
cornu, us, n., Horn, Flügel.
corōna, ae, f., Kranz; sub corona vendere, als Sclaven verkaufen.
corōno, 1. bekränzen.
corpus, ŏris, n., Körper, Körperschaft.
corripio, ui, reptum, 3. ergreifen, an sich reißen.
corrumpo, rūpi, ruptum, 3. verderben, bestechen.
cothurnus, i, m., der tragische Hochschuh.
Cranaus, i, m., ein alter König von Athen.
Crassus, i, m., römischer Zuname.
Craterus, i, m., Feldherr Alexanders.
creber, bra, brum, häufig.
credibilis, e, glaublich.
credĭtor, ōris, m., Gläubiger.
credo, dĭdi, dĭtum, 3. glauben, anvertrauen.
credulitas, atis, f., Leichtgläubigkeit.
credŭlus, a, um, leichtgläubig.
cremo, 1. verbrennen.
creo, 1. wählen.
crepundia, orum, n., Klapper, rauschende musikalische Instrumente.
cresco, crevi, cretum, 3. wachsen.
Crēta, ae, f., Insel im Mittelmeere (Candia).
crimen, inis, n., Verbrechen.
criminatio, onis, f., Beschuldigung.
crimĭnor, 1. beschuldigen.
Critias, ae, m., einer der 30 athenischen Tyrannen.
Croesus, i, m., reicher König von Lydien.
Croton, ōnis, c., Stadt in Unteritalien.
cruciatus, us, m., Marter.
crucio, 1. kreuzigen, foltern, quälen.
crudēlis, e, grausam.
crudelitas, atis, f., Härte, Grausamkeit.
crudesco, dui, 3. roh, heftig werden.
cruente, blutig.
cruentus, a, um, blutig.
cruor, ōris, m., Blut.
crus, ris, n., Schenkel, Bein.
crux, cis, f., Kreuz.
cubicŭlum, i, n., Schlafgemach.
cubo, ui, ĭtum, 1. liegen.
culīna, ae, f., Küche.
culmen, ĭnis, n., Gipfel, Spitze.
culpa, ae, f., Schuld.
cultura, ae, f., Bebauung.
cultus, a, um, geschmückt.
cultus, us, m., Pflege, Pracht.
cumŭlo, 1. häufen, vermehren.
cumŭlus, i, m., Haufe.
cunae, arum, f., Wiege.
cunctatio, onis, f., Zögerung.
cunctor, 1. zaudern.
cunctus, a, um, ganz, insgesammt.

cunĕus, i, m., Keil.
cupĭde, begierig.
cupiditas, atis, f., Begierde.
cupīdo, ĭnis, f., Verlangen, Begierde.
cupĭdus, a, um, begierig.
cupio, īvi (ii), ītum, 3. begehren, wünschen.
cur, warum.
cura, ae, f., Sorge, Sorgfalt.
curatio, onis, f., Heilung.
curiosus, a, um, neugierig.
curo, 1. heilen, sorgen, lassen.
currus, us, m., Wagen; c. falcatus, Sichelwagen.
cursus, us, m., Lauf.
cuspis, ĭdis, f., Spitze.
custodia, ae, f., Bewachung, Schutz.
custodio, 4. bewachen.
custos, ōdis, m., Wächter.
Cyclōpes, um, m., Urbewohner Siciliens.
Cydnus, i, m., Fluß in Cilicien.
Cyprus, i, f., Insel im Mittelländischen Meere.
Cyrēne, es, f., 1. Tochter eines thessalischen Königs; 2. Landschaft in Afrika.
Cyrus, i, m., 1. der ältere, Gründer des persischen Reiches; 2. der jüngere, Sohn des Darius Nothus.

D.

Daci, orum, m., Volk an der Donau.
Dahae, arum, m., eine scythische Völkerschaft am kaspischen Meere.
Damascus, i, f., Stadt in Syrien.
damno, 1. verurtheilen.
damnum, i, n., Schaden, Verlust, Nachtheil.
Danubius, ii, m., Donau.
Daphne, es, f., ein Flecken bei Antiochia.
Dardăni, orum, m., Volk in Obermösien (Serbien).
Darīus, ii, m., 1. der Sohn des Hystaspis, König von Persien.
2. Sohn des Xerxes.
3. D. Nothus, Sohn des Artaxerxes.
4. der Enkel des Vorigen.
5. D. Codomannus, letzter König der Perser.
debeo, ui, ĭtum, 2. schuldig sein, müssen, dürfen.
debilitas, atis, f., Kraftlosigkeit.
debilĭto, 1. schwächen.
debĭtor, oris, m., Schuldner.
debĭtum, i, n., Schuld, Pflicht.
decēdo, cessi, cessum, 3. abweichen, hinscheiden, sterben.
decennis, e, zehnjährig.
decerno, crēvi, crētum, 3. beschließen, entscheiden.
dĕcet, es ziemt.
decĭdo, cĭdi, 3. herabfallen, fallen.
decīdo, cīdi, cīsum, 3. abschneiden, verkürzen.
decĭma, ae, f., der Zehnte.
decipio, cēpi, ceptum, 3. täuschen, ergreifen.
declīno, 1. abwenden.
decretum, i, n., Beschluß.
decurro, curri, cursum, 3. herablaufen, herabfließen, herabkommen, seine Zuflucht nehmen.
decus, ŏris, n., Zierde, Würde, Verdienst.
dedĕcus, ŏris, n., Schande.
dedignor, 1. verweigern, verschmähen.
deditio, onis, f., Unterw

dēdo, dĭdi, dĭtum, 3. se, sich ergeben.
dedĭtus, a, um, ergeben.
dedūco, xi, ctum, 3. herabführen, leiten.
defectio, ōnis, f., Abfall.
defector, ōris, m., der Abtrünnige.
defectus, us, m., Verfinsterung.
defendo, di, sum, 3. vertheidigen.
defensio, ōnis, f., Vertheidigung.
defensor, ōris, m., Vertheidiger.
defĕro, tŭli, lātum, 3. herabtragen, bringen, überbringen, übertragen; pass. gelangen.
deficio, feci, fectum, 3. abfallen, verlassen, schwach werden, sich verfinstern.
definio, 4. begrenzen, bestimmen.
deflĕo, ēvi, ētum, 2. beweinen.
deformis, e, entstellt, häßlich.
defungor, functus sum, 3. erfüllen, sterben.
degenero, 1. entarten.
dēgo, dēgi, 3. zubringen.
dehonestamentum, i, n., Beschimpfung.
dehonesto, 1. entehren.
Deidamīa, ae, Schwester des Pyrrhus.
dein und deinde, darauf.
deinceps, der Reihe nach, fortwährend.
dejicio, jēci, jectum, 3. herabwerfen; d. murum, eine Mauer abtragen.
delecto, 1. ergötzen.
delĕo, ēvi, ētum, 2. zerstören, vernichten.
delibero, 1. überlegen.
delictum, i, n., Vergehen.
delĭgo, lēgi, lectum, 3. erwählen.
delĭgo, 1. anbinden.
delinimentum, i, n., Linderungsmittel.
delitesco, litui, 3. sich verbergen.
Dēlos, i, f., Insel im Archipelagus.
Delphi, orum, m., das berühmte Orakel des Apollo in Phocis.
demando, 1. anvertrauen.
Demarātus, i, m., 1. ein König von Sparta; 2. Vater des Pythagoras.
dementia, ae, f., Sinnlosigkeit, Wahnsinn.
demergo, si, sum, 3. versenken.
Demetrius, ii, m., 1. D. Poliorcētes, der Sohn des Antigonus.
2. der Sohn des Vorigen und Bruder des Antigonus Gonatas.
3. der Sohn des Antigonus Gonatas.
4. der Bruder des Perseus von Macedonien.
5. D. Soter, Seleukus IV. Sohn und Enkel des Antiochus des Großen.
6. D. Nicanor, des Vorigen Sohn.
7. König der Illyrier.
8. König der Inder.
demigro, 1. auswandern.
demissus, a, um, abstammend.
demo, psi, ptum, 3. nehmen, aufheben.
demonstro, 1. zeigen, beweisen, andeuten.
Demophŏon, ontis, m., Sohn des Theseus.
demortuus, a, um, verstorben.
Demosthĕnes, is, m., 1. athenischer Feldherr in Sicilien; 2. der berühmte griechische Redner.
dēmum, erst.

denĭque, endlich.
dens, tis, m., Zahn.
denunciatio, onis, f., Verkündigung.
denuncio, 1. ankündigen.
dēnŭo, von Neuem.
depello, pŭli, pulsum, 3. vertreiben.
dependo, di, sum, 3. bezahlen.
depōno, posui, positum, 3. ablegen, absetzen, aufgeben; d. belli studia, ablassen von kriegerischen Bestrebungen.
depŏpŭlor, 1. verwüsten.
deporto, 1. fortschaffen, übersetzen.
deposco, poposci, 3. fordern, abfordern.
depraedor, 1. ausplündern.
deprecatio, onis, f., Bitte.
deprĕcor, 1. durch Bitten abwenden, bitten.
deprehendo, di, sum, 3. ergreifen.
Dercyllides, is, m., Anführer der Spartaner.
derīdeo, si, sum, 2. verspotten.
derīvo, 1. ableiten, leiten.
descendo, di, sum, 3. herabsteigen, gelangen.
descisco, scīvi, scītum, 3. abfallen.
describo, psi, ptum, 3. abschreiben, vertheilen, bestimmen.
desĕro, serui, sertum, 3. verlassen.
desertor, ōris, m., Flüchtling.
deses, ĭdis, träg.
desĭdeo, sēdi, 2. sich aufhalten, verweilen.
desiderium, ii, n., Sehnsucht.
desīdero, 1. verlangen.
desidia, ae, f., Trägheit, Thatlosigkeit.
desīdo, sēdi, 3. sich niedersenken.
designo, 1. bezeichnen, ernennen.
desĭlio, silui (ii), sultum, 3. herabspringen.
desōlo, 1. verlassen.
desperatio, onis, f., Verzweiflung.
desperātus, a, um, hoffnungslos.
despēro, 1. verzweifeln.
despondeo, di, sum, 2. geloben, verloben.
destĭno, 1. bestimmen.
destituo, tui, tūtum, 3. verlassen, täuschen.
destrŭo, struxi, ctum, 3. niederreißen, entkräften.
dēsum, fui, esse, fehlen.
desŭper, von oben her, oberhalb.
detĕgo, texi, ctum, 3. entdecken.
deterreo, ui, itum, 2. abschrecken.
detestandus, a, um, verabscheuungswürdig.
detĭneo, ui, tentum, 2. zurückhalten, abhalten.
detrăho, traxi, tractum, 3. herabziehen, entfernen, erniedrigen.
detrecto, 1. verweigern.
detrimentum, i, n., Nachtheil.
Deucalion, ōnis, m., Sohn des Prometheus.
deus, i, m., Gott.
devĕho, xi, ctum, 3. herabfahren.
devĕnio, vēni, ventum, 4. gelangen, gerathen.
devincio, nxi, nctum, 4. fesseln, verpflichten.
devinco, vīci, ctum, 3. besiegen.
devinctus, a, um, gefesselt.
devŏro, 1. verzehren.
devŏveo, vōvi, vōtum, 2. geloben, verwünschen, sich verpflichten.
dexter, tra, trum, rechts.

dextĕra, ae, f., die rechte Hand.
diadēma, ătis, n., Diadem, königliche Kopfbinde.
dicio, onis, f., Macht, Herrschaft.
dīco, xi, ctum, 3. sagen, nennen.
dictatūra, ae, f., Dictatur.
dictĭto, 1. behaupten.
didūco, xi, ctum, 3. trennen, zertheilen.
dies, iēi, m., Tag.
diffĕro, distŭli, dilātum, 3. verschieben, hinhalten, verweisen.
difficilis, e, schwierig.
difficultas, atis, f., Schwierigkeit.
diffīdens, tis, mißtrauisch.
diffidentia, ae, f., Mißtrauen.
diffīdo, sus sum, 3. mißtrauen.
diffundo, fūdi, fūsum, 3. ausgießen, zerstreuen.
digĭtus, i, m., Finger.
dignitas, atis, f., Würde.
dignor, 1. würdigen.
digrĕdior, gressus sum, 3. weggehen.
dilābor, lapsus sum, 3. auseinandergehen, zerrinnen.
dilatio, onis, f., Aufschub.
diligenter, sorgfältig.
diligentia, ae, f., Fleiß, Sorgfalt.
dilĭgo, exi, ectum, 3. lieben, werth schätzen.
dimĭco, 1. kämpfen.
dimitto, mīsi, missum, 3. entlassen, loslassen.
Diŏcles, is, m.; Sohn des Tyrannen Pisistratus.
Diomēdes, is, m., Sohn des Tydeus, ein Argiver.
Dionysius, i, m., 1. der ältere, Tyrann von Syracus; 2. dessen Sohn.
dīrae, arum, f., Unglückszeichen, Verwünschungen.
directus, a, um, direct, gerade.
direptio, onis, f., Plünderung.
dirĭgo, rexi, rectum, 3. richten.
dirĭmo, ēmi, emptum, 3. trennen, losreißen.
diripio, pui, reptum, 3. plündern.
dirŭo, ui, ŭtum, 3. zerstören.
discēdo, cessi, cessum, 3. davon gehen.
disceptatio, onis, f., Streit.
discepto, 1. entscheiden, streiten.
discessus, us, m., Abgang, Abzug.
discidium, ii, n., Trennung.
discinctus, a, um, unordentlich.
disciplīna, ae, f., Belehrung, Lehre, Zucht.
disco, didĭci, 3. lernen, erfahren.
discordia, ae, f., Zwietracht.
discrīmen, inis, n., Unterschied, Entscheidung, Gefahr.
discurro, i, sum, 3. auseinanderlaufen, sich zerstreuen.
discursus, us, m., das Hin- und Herlaufen.
discutio, cussi, cussum, 3. vernichten, vereiteln.
dispenso, 1. verwalten, eintheilen.
displĭceo, 2. mißfallen.
dispōno, sui, situm, 3. aufstellen.
disputatio, onis, f., Untersuchung, Abhandlung.
dissemĭno, 1. ausstreuen, verbreiten.
dissensio, onis, f., Streit, Zwistigkeit.
dissentio, si, sum, 4. uneins sein, abweichen.
dissĭdeo, ēdi, sessum, 2. getrennt sein.

dissimulatio, onis, f., Verheimlichung, Verleugnung.
dissimŭlo, 1. verleugnen.
dissĭpo, 1. zerstreuen.
dissolvo, vi, lūtum, 3. auflösen.
distentus, a, um, voll, straff.
distĭneo, ui, tentum, 2. trennen, abhalten.
distinguo, stinxi, stinctum, 3. unterscheiden, ausschmücken.
disto, 1. entfernt sein.
distrăho, xi, ctum, 3. verkaufen.
distribuo, ui, būtum, 3. vertheilen.
dīto, 1. bereichern.
diu, lange.
diutĭnus, a, um, langwierig.
diuturnus, a, um, langwierig.
divello, velli, vulsum, 3. losreißen, trennen.
diversus, a, um, verschieden.
dives, ĭtis (dîs, dite), reich, bereichert.
divĭdo, si, sum, 3. theilen.
divinitas, atis, f., Göttlichkeit.
divīnus, a, um, göttlich.
divisio, onis, f., Theilung.
divitiae, arum, f., Reichthum, Schätze.
divortium, ii, n., Ehescheidung.
divulgo, 1. verbreiten.
do, dĕdi, dătum, 1. geben, anrechnen; terga dare, fliehen; poenas d., büßen.
dŏceo, cui, ctum, 2. lehren.
doctor, oris, m., Lehrer, Gelehrte.
doctrīna, ae, f., Unterweisung, Kenntniß.
documentum, i, n., Beweis.
Dodonaeus, a, um, zu Dodona, einer uralten Stadt in Epirus, befindlich.
dŏleo, 2. Schmerz empfinden, bedauern, klagen.
dŏlor, ōris, m., Schmerz.
dŏlus, i, m., Betrug, List.
domesticus, a, um, häuslich.
domĭna, ae, f., Herrin.
dominatio, onis, f., Herrschaft.
domĭnus, i, m., Herr.
domĭtor, oris, m., Bezwinger.
dŏmo, ui, ĭtum, 1. bezwingen.
dŏmus, us, f., Haus.
dŏnec, bis, so lange als.
dōnum, i, n., Geschenk.
Dorienses, ium, n., Dorier.
dormio, 4. schlafen.
dorsum, i, n., Rücken.
dos, ōtis, f., Mitgift.
dotālis, ĕ, zur Mitgift gehörig.
Drancae, arum, m., baktrische Völkerschaft am Caucasus.
dubius, a, um, zweifelhaft.
dubĭto, 1. zweifeln, Bedenken tragen.
ducātus, us, m., Kriegführung, Anführung.
dūco, xi, ctum, 3. führen, halten, glauben.
dulcēdo, inis, f., Süßigkeit, Liebreiz.
dulcis, e, süß, angenehm.
dum, während, so lange als, bis.
dummŏdo, wenn nur.
dumtaxat, genau, nur.
duplex, ĭcis, doppelt, zwiefach.
duritia, ae, f., Abhärtung.
duro, 1. bleiben, dauern.
durus, a, um, hart, abgehärtet.
dux, cis, c., Führer, Feldherr.

E.

eātenus, insoweit, insofern.
ebriĕtas, atis, f., Trunkenheit, Rausch.
ebrius, a, um, berauscht.
Ecbătăna, orum, n., Hauptstadt von Medien.

Edessa, ae, f., Stadt in Macedonien.
edictum, i, n., Erlaß, Anordnung.
edissĕro, ui, sertum, 3. auseinandersetzen.
edĭtus, a, um, erhaben, hervorragend, hoch.
ēdo, dĭdi, dĭtum, 3. herausgeben, geben, zeigen, bewirken, verursachen.
edŏceo, ui, ctum, 2. lehren, belehren, zeigen.
edŏmo, ui, itum, 1. bändigen, bezwingen.
educatio, onis, f., Erziehung.
edŭco, 1. erziehen.
edūco, xi, ctum, 3. herausführen.
effeminatus, a, um, verweichlicht.
effĕro, extŭli, elātum, 3. heraustragen, bestatten.
effētus, a, um, entkräftet.
efficio, feci, fectum, 3. bewirken.
effŏdio, fōdi, fossum, 3. ausgraben, ausstechen, durchbohren.
effundo, fūdi, fūsum, 3. ergießen, vergeuden.
egēnus, a, um, bedürftig.
egeo, ui, 2. bedürfen.
egĕro, gessi, gestum, 3. herausführen.
egestas, atis, f., Dürftigkeit.
egrĕdior, gressus sum, 3. herausschreiten.
egregie, vortrefflich, vorzüglich.
egregius, a, um, vorzüglich, hervorragend.
ejūro, 1. ablehnen, leugnen, entsagen, nicht anerkennen.
elābor, lapsus sum, 3. entgleiten, entkommen.
elabōro, 1. sich bemühen, mit Mühe erwerben.
electio, onis, f., Wahl, Auswahl.
elephantus, i, m., Elephant.
Eleusis, īnis, f., Stadt in Attika.
elĭgo, lēgi, lectum, 3. auslesen, wählen.
Elis, ĭdis, f., Stadt und Landschaft im Peloponnes.
Elissa, ae, f., gewöhnlich Dido, Gründerin von Carthago.
eloquentia, ae, f., Beredtsamkeit.
elūceo, xi, 2. hervorleuchten, sich zeigen.
elūdo, si, sum, 3. hintergehen, verspotten.
Elymaei, orum, m., Volk in Persis.
Emathia, ae, f., alter Name für Macedonien.
emergo, si, sum, 3. emportauchen, zum Vorschein kommen.
emerĭtus, a, um, ausgedient, vollendet.
emētior, mensus sum, 4. ausmessen, durchmessen.
emĭco, cui, catum, 1. hervorstrahlen, hervorglänzen.
emīgro, 1. auswandern.
emĭneo, ui, 2. hervorragen, sich auszeichnen.
emitto, si, ssum, 3. entsenden, entlassen, hervorbringen.
emo, ēmi, emtum, 3. kaufen, erkaufen.
emolumentum, i, n., Erfolg, Vortheil.
enascor, natus sum, 3. hervorwachsen, entstehen.
enim, denn.
enĭteo, ui, 2. hervorstrahlen.
enītor, nīsus (nixus) sum, 3. gebären.
enixe, mit Anstrengung, eifrig.
enumero, 1. aufzählen.

enuncio, 1. verrathen.
ĕo, īvi (ii), ĭtum, 4. gehen.
eo, dahin, bis auf den Punkt; quo — eo, je — desto.
Epaminondas, ae, m., thebanischer Feldherr.
Ephĕsus, i, f., Handelsstadt im jonischen Kleinasien.
Epigŏni, orum, m., Söhne der mit Perserinnen verheiratheten macedonischen Soldaten Alexanders.
Epīrus, i, f., Landschaft in Nordgriechenland.
epistola, ae, f., Brief.
epŭlor, 1. schmausen, verzehren.
epŭlum, i, n., Speise; pl. epŭlae, arum, f., Mahlzeit.
equa, ae, f., Stute.
eques, ĭtis, m., Reiter, Ritter.
equester, tris, tre, zum Reiter gehörig; proelium equestre, Reitergefecht.
equĭdem, allerdings, in der That, wenigstens.
equitatus, us, m., Reiterei.
equĭto, 1. reiten.
equus, i, m., Pferd.
erādo, rāsi, rāsum, 3. auskratzen.
Erechtheus, ei, m., alter König von Athen.
ergastŭlum, i, n., Arbeitshaus.
ergo, daher, also.
erĭgo, rexi, rectum, 3. emporheben, aufrichten.
eripio, ui, reptum, 3. entreißen.
Erotĭmus, i, m., König der Araber.
erro, 1. irren.
error, ōris, m., Irrthum, Irrfahrt.
erubesco, bui, 3. erröthen, sich schämen.
eructo, 1. ausspeien, von sich geben.
erudio, 4. unterrichten.
erumpo, rūpi, ruptum, 3. hervorbrechen.
erŭo, ŭi, ŭtum, 3. aufwühlen, zerstören.
eruptio, onis, f., Ausfall.
esca, ae, f., Lockspeise, Köder.
etiam, auch, sogar.
Etrusci, orum, m., Volk in Mittelitalien.
etsi, wenn auch, obgleich.
Euagoras, ae, m., König von Cypern.
Euander, dri, m., Sohn der Carmenta, Ansiedler in Italien.
Eucratides, is, m., König von Bactrien.
Euergetae, arum, m., Volk am Caucasus.
Eumenes, is, m., 1. Feldherr Alexanders des Großen; 2. Name mehrerer Könige von Pergamus.
Euphrātes, is, m., Fluß in Syrien.
Eurōpus, i, m., König von Macedonien.
Eurўdĭce, es, f., 1. Gemahlin des Amyntas II. und Mutter Philipps von Macedonien. 2. Gemahlin des Arrhidäus. 3. Gemahlin und Schwester des Ptolemäus Philopator. 4. Tochter des Lysimachus.
Eurymĕdon, ontis, m., athenischer Feldherr im peloponnesischen Kriege gegen Sicilien.
Euryŏne, es, f., Tochter des Amyntas.
Eurysăces, ae, m., Sohn des Ajax.
evādo, vāsi, sum, 3. hervorgehen, werden.

evagīno, 1. aus der Scheide ziehen.
evĕhor, vectus sum, 3. fahren.
evello, velli (vulsi), vulsum, 3. herausreißen.
evĕnio, vēni, ventum, 4. sich ereignen, zufallen.
eventĭlo, 1. herausschwingen.
eventus, us, m., Ausgang, Erfolg.
everto, ti, sum, 3. zerstören.
evŏco, 1. herausrufen, ernennen.
evŏlo, 1. herausfliegen, —stürzen, —eilen.
exacerbo, 1. erbittern.
exactio, onis, f., Einforderung, Abgabe.
exaequo, 1. ausgleichen.
exaestuo, 1. aufwallen, sich erhitzen.
exaggeratio, onis, f., Aufdämmung.
examen, ĭnis, n., Schwarm, Schaar.
exardesco, dui, 3. entbrennen.
exauctōro, 1. verabschieden.
exaudio, 4. hören, erhören.
excedo, cessi, cessum, 3. fortgehen, sich trennen, sterben, überschreiten, überragen.
excelsus, a, um, hoch.
excidium, ii, n., Zerstörung, Untergang.
excīdo, cīdi, cīsum, 3. verwüsten, zerstören.
excĭo, īvi (ii), ĭtum, 4. hervorrufen, bereiten, aufregen.
excipio, cepi, ceptum, 3. aufnehmen, empfangen.
exclāmo, 1. ausrufen.
exclūdo, si, sum, 3. ausschließen.
excŏlo, ui, cultum, 3. ausbilden.
excrucio, 1. foltern, martern, quälen.
excŭbo, bui, bĭtum, 1. lagern, wachen.
excurro, cŭcurri, cursum, 3. forteilen, ausziehen.
excūso, 1. entschuldigen.
exemplum, i, n., Beispiel, Beweis.
exentĕro, 1. ausweiden.
exĕo, ii (ivi), ĭtum, 4. fortgehen, aufbrechen.
exerceo, cui, cĭtum, 2. beschäftigen, üben, bearbeiten, bebauen, treiben, ausführen.
exercitatio, onis, f., Uebung.
exercĭtus, us, m., Heer.
exhaurio, si, haustum, 4. ausschöpfen, erschöpfen.
exhibeo, ui, ĭtum, 2. herausgeben, zeigen, erweisen, gewähren, ernähren.
exĭgo, ēgi, actum, 3. fordern, ausführen, vollenden.
exiguitas, atis, f., Kleinheit, Dürftigkeit.
exiguus, a, um, klein, dürftig.
eximius, a, um, ausnehmend, vorzüglich.
exĭmo, ēmi, emtum, 3. entfernen, losmachen, ausnehmen.
exinanio, 4. ausleeren.
exinde, von da an, darauf, künftig.
existĭmo, 1. meinen, glauben, halten.
exitiosus, a, um, verderblich.
exitium, ii, n., Verderben, Untergang.
exĭtus, us, m., Ausgang, Ende, Erfolg.
exolesco, lēvi, lētum, 2. auswachsen, vorgehen.
exŏrior, ortus sum, 4. entstehen.
exorno, 1. ausschmücken, ausrüsten.

exōro, 1. erbitten, abhalten.
exōsus, a, um, hassend.
expĕdio, 4. befreien, rüsten, verschaffen; impers. es frommt, es ist dienlich.
expeditio, onis, f., Unternehmung, Feldzug.
expello, pŭli, pulsum, 3. vertreiben, verstoßen, verbannen.
expendo, di, sum, 3. auszahlen, aufwenden.
experimentum, i, n., Versuch.
expĕrior, pertus sum, 4. erfahren, versuchen, erproben.
expers, tis, untheilhaftig, baar.
expertus, a, um, erprobt.
expĕto, īvi (ii), ītum, 3. verlangen, trachten, erstreben.
expĭo, 1. sühnen, rächen.
expleo, ēvi, ētum, 2. ergänzen, ausfüllen, befriedigen.
explĭco, avi, atum (ĭtum), 1. darlegen, auseinandersetzen.
explōdo, si, sum, 3. ausklatschen, verwerfen.
explōro, 1. ausforschen.
expōno, sui, sĭtum, 3. aussetzen, an's Land setzen, abfassen, erzählen.
exporto, 1. fortschaffen.
expositio, onis, f., Darlegung, Aussetzung.
exprobratio, onis, f., Vorwurf.
exprobro, 1. vorwerfen.
expugnatio, onis, f., Eroberung.
expugno, 1. erobern.
exsanguis, e, bleich, entkräftet.
exscindo, scĭdi, scissum, 3. ausrotten.
exsecratio, onis, f., Verwünschung.
exsĕcror, 1. verwünschen.
exsequiae, arum, f., Leichenbegängniß.
exsĕquor, cutus sum, 3. ausführen.
exsicco, 1. austrocknen.
exsilium, ii, n., Verbannung.
exsisto, stĭti, stĭtum, 3. entstehen, auftreten, erscheinen.
exsolvo, solvi, solūtum, 3. bezahlen.
exspectatio, onis, f., Erwartung.
exspecto, 1. ausschauen, erwarten.
exspīro, 1. aushauchen, sterben.
exspŏlio, 1. berauben.
exstinctor, oris, m., Zerstörer.
exstinguo, xi, ctum, 3. auslöschen, vernichten.
exstirpo, 1. ausrotten.
exsto, 1. vorhanden sein.
exstrŭo, xi, ctum, 3. errichten.
exsul, ŭlis, m., Verbannter.
exsŭlo, 1. in der Verbannung leben.
exsultabundus, a, um, ausgelassen.
exsulto, 1. frohlocken, muthwillig sein.
exta, orum, n., Eingeweide.
extemplo, sogleich.
extendo, di, tum (sum), 3. ausdehnen, verlängern, hinbringen.
externus, a, um, äußerlich, auswärtig, fremd.
exterreo, ui, 2. erschrecken.
extĕrus, a, um (Superl. extremus), außerhalb befindlich, auswärtig, fremd.
extollo, 3. aufheben, erheben, aufrichten.
extorqueo, si, tortum, 2. erpressen.
extorris, e, vertrieben, heimathslos.
extraneus, i, m., Fremdling.
exturbo, 1. vertreiben.
exŭo, ŭi, ūtum, 3. ausziehen, entkleiden, berauben.

F.

fabrĭca, ae, f., Werkstatt, Kunst, Kunde.
Fabricius, ii, m. (Luscinus), römischer Feldherr, Gegner des Pyrrhus.
fabrĭco, 1. verfertigen.
fabŭla, ae, f., Erzählung, Sage, Gerücht.
fabulosus, a, um, wunderbar, unglaublich.
facesso, īvi, ītum, 3. verrichten, veranlassen, zu Ende sein.
facētus, a, um, zierlich, witzig.
facies, iei, f., Gesicht, Anblick.
facĭle, leicht, ohne Mühe.
facĭlis, e, leicht.
facilitas, atis, f., Neigung, Gewandtheit, Freundlichkeit.
facĭnus, ŏris, n., Begebenheit, That, Schandthat, Verbrechen.
facinorosus, a, um, verbrecherisch.
facio, fēci, factum, 3. thun, ausführen, bewirken, unternehmen, leisten, anstellen, erregen, zufügen.
factio, onis, f., Verbindung, Partei.
factum, i, n., That.
facultas, atis, f., Kraft, Fähigkeit, Gelegenheit.
facundia, ae, f., Beredtsamkeit.
falcātus, a, um, mit Sicheln versehen.
Falisci, orum, m., etruskische Völkerschaft.
fallo, fĕfelli, falsum, 3. täuschen.
falsus, a, um, falsch, betrügerisch, verfälscht.
falx, cis, f., Sichel.
fāma, ae, f., Gerücht, Ruf, Ruhm.
fămes, is, f., Hunger.
familia, ae, f., Hausgenossenschaft, Familie.
familiaris, e, vertraut, befreundet.
familiaritas, atis, f., Vertraulichkeit.
familiariter, vertraulich.
famōsus, a, um, berühmt, berüchtigt.
fanum, i, n., Heiligthum.
fas, n., Recht.
fascia, ae, f., Brustband.
fascis, is, m., Bündel.
fastidio, 4. verschmähen.
fastigium, ii, n., Gipfel, Spitze.
fatālis, e, verhängnißvoll.
fateor, fassus sum, 2. gestehen, bekennen.
fatīgo, 1. ermüden.
Fatua, ae, f., Gemahlin des Faunus.
fatum, i, n., Schicksal, Verhängniß.
fatuor, 1. begeistert sein.
fauces, ium, f., Schlund.
Faunus, i, m., Enkel des Saturn, König von Latium.
Faustŭlus, i, m., Erzieher des Romulus.
faustus, a, um, heilbringend.
fautor, ōris, m., Gönner.
făveo, fāvi, fautum, 2. günstig sein.
favor, ōris, m., Gunst.
fax, cis, f., Fackel.
fecunditas, atis, f., Fruchtbarkeit.
fecundus, a, um, fruchtbar.
felicitas, atis, f., Glück.
felix, cis, glücklich.
femĭna, ae, f., Frau, Weib, Weibchen.
femur, ŏris, n., Schenkel.
fera, ae, f., Thier.
ferax, ācis, fruchtbar, ergiebig.

ferīnus, a, um, von wilden Thieren.
ferĭtas, atis, f., Wildheit.
ferme, fest.
fĕro, tŭli, latum, 3. tragen, bringen, antreiben, berichten.
ferociter, wild.
ferox, ōcis, wild.
ferramenta, orum, n., eiserne Geräthe.
ferrum, i, n., Eisen, Schwert.
fertĭlis, e, fruchtbar.
ferus, a, um, wild.
ferveo, bui, 2. wallen, glühen, schäumen.
fervens, tis, brennend, wallend.
fervor, ōris, m., Gluth.
fessus, a, um, ermüdet.
festinatio, onis, f., Eile.
festīno, 1. eilen.
festīvus, a, um, festlich.
festus, a, um, festlich.
fictĭlis, e, irden.
fides, ei, f., Treue, Zuverlässigkeit, Glaubwürdigkeit.
fīdo, fisus sum, 3. trauen.
fiducia, ae, f., Vertrauen, Zutrauen.
fidus, a, um, treu.
fīgo, xi, xum, 3. heften.
figŭlus, i, m., Töpfer.
figūra, ae, f., Gestalt, Form.
filia, ae, f., Tochter.
filius, ii, m., Sohn.
fingo, finxi, fictum, 3. vorgeben, aussinnen, einbilden.
finio, 4. endigen, begrenzen.
finis, is, m., Ende, Grenze; pl. Gebiet.
finitĭmus, a, um, benachbart.
fio, factus sum, fiĕri, worden, gemacht worden, geschehen.
firmo, 1. sichern, befestigen.
firmus, a, um, fest.
fistŭla, ae, f., Röhre, Pfeife.
flagellum, i, n., Geißel.
flagitatio, onis, f., Forderung.
flagitium, ii, n., Verlangen, Gluth, Schande, Schmach.
flagĭto, 1. fordern.
flagro, 1. brennen.
Flamininus, i, m. (T. Quinctius), römischer Consul.
flamma, ae, f., Flamme.
flatus, us, m., Wehen, Blasen.
flebĭlis, e, beweinenswerth, klagend.
flebiliter, kläglich.
fleo, flēvi, flētum, 2. weinen.
fletus, us, m., das Weinen.
Floralia, ium, n., das Fest der Flora.
florens, tis, blühend.
floreo, 2. blühen.
flos, ōris, m., Blume.
fluctus, us, m., Welle, Fluth, Strömung.
fluĭdus, a, um., fließend, wallend.
flumen, ĭnis, n., Fluß.
fluo, xi, xum, 3. fließen.
fluxus, us, m., das Fließen.
fŏdio, fōdi, fossum, 3. graben, umgraben.
foede, garstig, häßlich.
foeditas, atis, f., Häßlichkeit, Scheußlichkeit.
foedo, 1. verunstalten, beflecken.
foedus, a, um, häßlich, schändlich, schlimm.
foedus, ĕris, n., Bündniß, Bund.
fons, tis, m., Quelle, Ursache, Anfang.
forāmen, ĭnis, n., Loch, Oeffnung.
fores, ium, f., Thür.
foris, auswärts, außerhalb.
forma, ae, f., Gestalt, Schönheit.
formīdo, ĭnis, f., Furcht, Grausen.
formo, 1. bilden, unterrichten.

fors, tis, f., Zufall.
forsĭtan, vielleicht.
fortasse, vielleicht.
forte, zufällig.
fortis, e, tapfer, stark.
fortitūdo, ĭnis, f., Tapferkeit.
fortuĭtus, a, um, zufällig.
fortuna, ae, f., Schicksal, Zufall, Loos, Glück, Vermögen.
forum, i, n., Marktplatz.
fossa, ae, f., Graben, Grube.
fragĭlis, e, gebrechlich.
fragilitas, atis, f., Gebrechlichkeit.
frango, fregi, fractum, 3. brechen.
frater, tris, m., Bruder.
fraternus, a, um, brüderlich.
fraudo, 1. betrügen.
fraudulentus, a, um, betrügerisch.
fraus, dis, f., Betrug.
fremĭtus, us, m., Murmeln, Brausen, Rauschen.
fremo, ui, ĭtum, 3. brausen, schnauben, toben.
frenum, i, n., Zügel.
frequens, tis, häufig.
frequenter, häufig.
frequentia, ae, f., Menge, Versammlung.
fretum, i, n., Meerenge.
frigĭdus, a, um, kalt.
frigus, ŏris, n., Kälte.
frons, tis, f., Stirn.
fructuōsus, a, um, fruchtbar, einträglich.
fructus, us, m., Frucht, Erfolg.
frugalitas, atis, f.,
frumentum, i, n., Getreide.
fruor, fructus (fruĭtus) sum, 3. genießen.
frustra, umsonst, vergeblich.
frustratio, onis, f., Täuschung.
frustror, 1. täuschen.
frux, gis, f., meist pl. Feldfrüchte.
fuga, ae, f., Flucht.
fŭgio, fūgi, fugitum, 3. fliehen, meiden.
fugitivus, a, um, flüchtig.
fugo, 1. in die Flucht schlagen.
fulgeo, si, 2. glänzen.
fulgor, ōris, m., Glanz.
fulgur, ŭris, n., Blitz.
fulmen, ĭnis, n., Blitz.
fulminans, tis, blitzend.
fultus, a, um, gestützt.
fumus, i, m., Rauch.
fundamentum, i, n., Grundlage.
fundĭtus, von Grund aus, gänzlich.
fundo, fūdi, fūsum, 3. gießen, in die Flucht schlagen.
fundo, 1. gründen, begründen.
fundus, i, m., Grund, Grundstück.
funestus, a, um, verderblich, traurig, unglücklich.
fungor, functus sum, 3. verrichten, beenden, übersehen, erfüllen.
funus, ĕris, n., Leichnam, Leichenbegängniß.
furia, ae, f., Wuth, Furie.
furo, ui, 3. wüthen, rasen.
furor, 1. stehlen.
furor, ōris, m., Wahnsinn, Wuth, Leidenschaftlichkeit.
furtim, heimlich.
furtīvus, a, um, gestohlen, heimlich, verstohlen.
furtum, i, n., Diebstahl.
futurum, i, n., Zukunft.

G.

Gaditāni, orum, m., Einwohner von Gades in Spanien.
Galatia, ae, f., Landschaft in Klein-Asien.

Gallaeci, orum, m., Volk im nordwestlichen Spanien.
Gallia, ae, f., das heutige Frankreich.
Gallograeci, orum, m., Einwohner von Galatien.
Gangarĭdae, arum, m., Volk in Indien.
gaudeo, gavīsus sum, 2. sich freuen.
gaudium, ii, n., Freude.
Gaza, ae, f., Stadt in Palästina.
gaza, ae, f., Schatz.
Gedrosi, orum, m., Volk an der Küste von Indien.
Gela, ae, f., Stadt in Sicilien.
Gelo, ōnis, m., Sohn Hiero's II., Tyrann von Syrakus.
gelu, us, n., Kälte.
gemĭnus, a, um, doppelt, zwiefach.
gemĭtus, us, m., Seufzer.
gemo, ui, ĭtum, 3. seufzen.
gener, eri, m., Schwiegersohn, Schwager.
genĕro, 1. erzeugen, hervorbringen.
genĕtrix, īcis, f., Erzeugerin.
gens, tis, f., Volksstamm.
genu, us, n., Knie.
genus, ĕris, n., Geschlecht, Art.
Germania, ae, f., Deutschland.
germānus, a, um, leiblich, brüderlich.
germānus, i, m., leiblicher Bruder.
germen, ĭnis, n., Saame, Sproß.
gero, gessi, gestum, 3. führen, tragen, ausführen; res gestae, Thaten, Geschichte.
Gerȳon, ŏnis, m., mythischer spanischer König.
gestio, 4. frohlocken, begehren, verlangen.
Getae, arum, m., thracische Völkerschaft an der Donau.
gigno, genui, genĭtum, 3. erzeugen, hervorbringen.
Gisgo, ōnis, m., 1. Vater des Hamilcar; 2. Sohn des Hamilcar.
gladius, ii, m., Schwert.
glans, dis, f., Eichel.
Glaucia, ae, m., König der Illyrier.
glēba, ae, f., Scholle.
glisco, 3. sich vermehren, zunehmen.
gloria, ae, f., Ruhm, Ehre, Zierde.
glorior, 1. sich rühmen.
gloriosus, a, um, ruhmvoll.
gnarus, a, um, kundig.
Gobryas, ae, m., ein vornehmer Perser.
Gordium, ii, n., Stadt in Großphrygien.
Gordius, ii, m., 1. König von Phrygien, Vater des Midas; 2. ein Cappadocier.
Gorgias, ae, m., ein Freund Alexanders.
gracĭlis, e, schlank, zart.
gradus, us, m., Schritt, Stufe.
Graeci, orum, m., die Griechen.
Graecia, ae, f., Griechenland.
grandis, e, groß, stark.
grando, ĭnis, f., Hagel.
grassor, 1. umherschwärmen, wüthen.
grate, gern, dankbar.
gratia, ae, f., Gunst, Liebe, Wohlwollen, gutes Einvernehmen, Gefälligkeit, Dank; gratias agere, Dank sagen; cum gratia, gutwillig; mit vorangehendem Genitiv: wegen.
gratis, umsonst.
gratulabundus, a, um, glückwünschend.
gratulatio, onis, f., Glückwunsch.

gratulor, 1. Glück wünschen.
gratus, a, um, angenehm, beliebt, willkommen.
gravis, e, schwer, beschwerlich.
gravitas, atis, f., Gewicht, Würde.
graviter, gewichtig, schwer.
gravo, 1. beschweren, belästigen.
gregarius, a, um, zur Heerde gehörig; miles greg., gemeiner Soldat.
gregātim, schaarenweise.
gremium, ii., n., Schooß.
grex, gis, m., Schaar.
Grinus, i, m., ein König von Thera.
Gygaea, ae, f., Gemahlin des Amyntas.
Gyges, is (ae), m., König von Lydien.
Gylippus, i, m., Anführer der Spartaner in Sicilien.
Gyptis, ĭdis, f., Tochter des Königs der Segobriger.

H.

habeo, 2. haben, halten; se habere, sich verhalten.
Habis, ĭdis, m., König von Spanien.
habĭto, 1. wohnen.
habĭtus, us, m., Gestalt, Haltung, Kleidung, Tracht.
hactĕnus, bis hierher, insofern.
Haemus, i, m., Gebirge in Thracien.
haereo, si, sum, 2. hangen, haften, stocken, in Verlegenheit sein.
Halicarnassus, i, f., Stadt in Karien.
Hamilcar, ăris, m., 1. Sohn des Carthagers Mago; 2. Vater des Bomilcar; 3. Sohn Gisgo III., Besieger des Agathocles; 4. Vater des Hannibal.
Hammon, ōnis, m., Jupiter, dessen Orakel in Lybien sich befand.
Hannibal, ălis, m., 1. Sohn des Hasdrubal; 2. der berühmte Sohn des Hamilcar.
Hanno, ōnis, m., 1. Sohn des Hamilcar k.; 2. Anführer der Carthager gegen Dyonisius von Syracus; 3. Anführer der Carthager gegen Agathocles.
hariŏlus, i, m., Weissager.
Harpăgus, i, m., Freund des Astyages.
haruspex, ĭcis, m., Seher, Weissager.
Hasdrubal, ălis, m., 1. Sohn des Mago, Begründer der carthagischen Macht; 2. des Vorigen Sohn; 3. Schwiegersohn des Hamilcar.
hasta, ae, f., Lanze.
haud, nicht.
haurio, si, stum, 4. schöpfen.
hebĕto, 1. abstumpfen.
hedĕra, ae, f., Epheu.
Helĕnus, i, m., 1. Sohn des Priamus von Troja, ein Weissager; 2. Sohn des Pyrrhus.
Hellanĭcus, i, m., ein Greis in Elis.
Hellespontus, i, m., 1. die Straße der Dardanellen; 2. die Landschaft daselbst.
Hephaestio, onis, m., Günstling Alexanders.
Heraclēa, ae, f., 1. Stadt in Macedonien; 2. Stadt am schwarzen Meere.
Heraclīdes, is, m., Sohn des Agathocles.

Heracleōtae, arum, m., Heraclienses, ium, m., } Einwohner von Heraclea am schwarzen Meere.
herba, ae, f., Kraut, Gras.
Hercŭles, is, m., 1. Sohn des Jupiter und der Alcmene; 2. Sohn des Alexander und der Barsine.
Hercynio, onis, m., König von Aegypten.
hereditarius, a, um, ererbt.
hereditas, atis, f., Erbschaft.
heres, ēdis, m., Erbe.
heros, ōis, m., Held.
hesternus, a, um, gestrig.
Hiarbas, ae, m., König von Mauritanien.
hiberna, orum, n., Winterquartiere.
hibernus, a, um, winterlich.
hiĕmo, 1. überwintern.
hiems, is, f., Winter.
Hiericho, ontis, f., Jericho in Palästina.
Hiĕro, ōnis, m., Tyrann von Syracus.
Hierocles, is, m., Vater des Hiero.
Himĕra, ae, f., Stadt in Sicilien.
Himĕrus, i, m., Freund des Phraates, Königs der Parther.
hinc, von hier.
hinnītus, us, m., das Wiehern.
Hipparchus, i, m., und
Hippias, ae, m., Söhne des Pisistratus von Athen.
Hippolўte, es, f., Schwester der Amazonenkönigin Antiopa.
Hippolўtus, i, m., Sohn des Theseus und der Hippolyte.
Hippomachus, i, m., einer der 30 Tyrannen in Athen.
Hispania, ae, f., Spanien.
Hispānus, i, m., ein Mann, nach dem Spanien benannt wurde.
homo, ĭnis, m., Mensch, Mann.
honestus, a, um, anständig, ehrbar, ehrenvoll.
honor, ōris, m., Ehre.
honorifice, ehrenvoll.
honōro, 1. ehren.
hora, ae, f., Stunde.
horreo, 2. schaudern, anstaunen.
horreum, i, n., Speicher, Scheuer.
horrĭdus, a, um, rauh, schrecklich.
hortamentum, i, n., Ermunterungsmittel.
hortator, ōris, m., Ermahner.
hortor, 1. ermahnen, erinnern.
hospes, ĭtis, m., Gast, Gastfreund.
hospitaliter, gastlich.
hospitium, ii, n., Gastfreundschaft.
hostia, ae, f., Opferthier, Opfer.
hostīlis, e, feindlich.
hostis, is, m., Feind.
huc, hierher.
humanitas, atis, f., Menschlichkeit, Güte.
humānus, a, um, menschlich, menschenfreundlich.
humĕrus, i, m., Schulter.
humĭlis, e, niedrig, schwach.
humor, ōris, m., Feuchtigkeit.
humus, i, f., Erdboden; humi, auf der Erde.
Hydaspes, is, m., Fluß in Indien.
Hyperīdes, is, m., athenischer Gesandter.
Hypseus, ei, m., König von Thessalien.
Hyrcāni, orum, m., Volk am kaspischen Meere.
Hyrcania, ae, f., Landschaft am kaspischen Meere.
Hyrcānus, i, m., Anführer der Juden.

I.

Iancyrus, i, m., König der Scythen.
Iason, ŏnis, m., 1. Anführer der Argonauten; 2. Tyrann von Pherä in Thessalien.
Ibērus, i, m., Fluß in Spanien, Ebro.
ibi, da, hier.
ictus, a, um, getroffen.
ictus, us, m., Schlag.
idcirco, deshalb, insofern.
identĭdem, zu wiederholten Malen.
idĕo, deswegen, darum.
igitur, daher.
ignārus, a, um, unkundig.
ignis, is, m., Feuer.
ignobilis, e, unedel, unadelig.
ignominia, ae, f., Schande, Schmach.
ignoratĭo, onis, f., Unkenntniß.
ignōro, 1. nicht kennen, nicht wissen.
ignōtus, a, um, unbekannt.
Ilienses, ium, m., Einwohner von Troja.
Ilium, ii, n., Stadt Troja.
illacrĭmo, 1. beweinen.
illacrĭmor, 1. beweinen.
illecĕbra, ae, f., Lockspeise, Reiz, Verlockung.
illibatus, a, um, unversehrt.
illic, dort, daselbst.
illicio, lexi, lectum, 3. anlocken.
illĭno, lēvi, lĭtum, 3. bestreichen.
illuc, dorthin.
illuscesco, luxi, 3. hell werden, Tag werden.
illūdo, si, sum, 3. scherzen, verspotten.
illustris, e, hell, berühmt.
illustro, 1. beleuchten, verherrlichen.
illuvies, ei, f., Schmuz, das Austreten des Wassers.
Illyrĭcum, i, n., Illyrien.
Illyrius, ii, m., ein Macedonier, Genosse des Perdiccas.
imago, ĭnis, f., Bild.
imbecillitas, atis, f., Schwäche.
imbecillus, a, um, schwach.
imbellis, e, unkriegerisch.
imber, bris, m., Regen, Regenguß.
imbŭo, ui, ūtum, 3. eintauchen, anfüllen.
imbūtus, a, um, angefüllt.
Imilco, onis, m., Sohn des Hamilcar.
imitatio, onis, f., Nachahmung.
imĭtor, 1. nachahmen.
immanitas, atis, f., Unmenschlichkeit, Abscheulichkeit, Uebermaaß.
immaturus, a, um, unreif, unmündig, vorzeitig.
immĕmor, ŏris, uneingedenk.
immensus, a, um, unermeßlich.
immergo, si, sum, 3. versenken, hineinstecken.
immerĭto, unschuldig, mit Unrecht.
immineo, 2. emporragen, herabhängen, drohen, bevorstehen.
immitis, e, rauh, streng.
immitto, si, ssum, 3. hineinschicken, aufreizen, anstiften.
immobilitas, atis, f., Unbeweglichkeit.
immoderatus, a, um, unmäßig, maaßlos.
immŏlo, 1. opfern.
immŏrior, tuus sum, 3. sterben.
immŏror, 1. weilen, verweilen.
immortalis, e, unsterblich.
immunitas, atis, f., Steuerfreiheit, Befreiung.

immutabilis, e, unveränderlich, unwandelbar.
impar, păris, ungleich.
imparātus, a, um, unvorbereitet.
impatiens, tis, ungeduldig, heftig.
impatienter, ungeduldig, heftig.
impĕdio, 4. verwickeln, verhindern.
impello, pŭli, pulsum, 3. antreiben, anregen.
impendeo, 2. herabhängen.
impendium, ii, n., Aufwand.
impendo, di, sum, 3. anwenden, aufwenden.
impensa, ae, f., Aufwand, Kosten.
impense, sehr, heftig.
imperator, ōris, m., Feldherr, Anführer.
imperatorius, a, um, dem Feldherrn gehörig; dignitas imperatoria, die Feldherrnwürde; virtus imp., Feldherrntalent.
imperium, ii, n., Befehl, Herrschaft.
impĕro, 1. befehlen, anbefehlen, auftragen, auferlegen.
impĕtro, 1. verlangen.
impĕtus, us, m., Angriff, Andrang.
impius, a, um, gottlos.
impleo, ēvi, ētum, 2. anfüllen.
implicĭtus, a, um, verwickelt.
implĭco, avi (ui), atum (itum), 1. verwickeln, vereinigen.
implōro, 1. anflehen.
impōno, sui, situm, 3. auflegen, auferlegen.
importune, ungestüm, unzeitig, unschicklich.
impossibilis, e, unmöglich.
impŏtens, tis, ohnmächtig, schwach.
impotenter, schwach, zügellos.
imprŏbus, a, um, gottlos.
improvīsus, a, um; unvermuthet.
imprudentia, ae, f., Unklugheit, Unkenntniß.
impūbes, ĕris, unmannbar.
impudentia, ae, f., Schamlosigkeit.
impugno, 1. angreifen.
impūne, straflos.
impunitas, atis, f., Straflosigkeit.
impŭto, 1. anrechnen.
inānis, e, leer, nichtig.
incassum, vergeblich.
incautus, a, um, unvorsichtig.
incēdo, cessi, cessum, 3. einherschreiten, beschreiten, befallen.
incendium, ii, n., Brand, Feuer.
incendo, di, sum, 3. anzünden.
incertus, a, um, unsicher, ungewiß.
incessus, us, m., das Einherschreiten.
inchoo, 1. anfangen.
incĭdo, cĭdi, casum, 3. einfallen, gerathen.
incipio, cepi, ceptum, 3. beginnen.
incĭto, 1. anreizen, anregen.
inclementia, ae, f., Härte, Rauhheit.
inclinatio, onis, f., Neigung.
inclinatus, a, um, geneigt, gebeugt.
inclīno, 1. wenden, neigen.
inclūdo, si, sum, 3. einschließen.
inclȳtus, a, um, berühmt.
incŏla, ae, m., Einwohner.
incŏlo, ui, cultum, 3. bewohnen, bebauen.
incolŭmis, e, unversehrt.
incomposĭtus, a, um, ungeordnet.
inconsultus, a, um, unüberlegt.
incredibilis, e, unglaublich.
incrementum, i, n., Wachsthum, das Zunehmen.

increpo, avi (ui), atum (ĭtum), 1. schelten.
incruentus, a, um, unblutig.
incŭbo, ui, ĭtum, 1. auf etwas liegen, obliegen.
incultus, a, um, unbebaut.
incumbo, cubui, cubitum, 3. sich auf etwas legen, hereinbrechen, sich anstrengen.
incunabŭla, orum, n., Wiege.
incurro, rri (cucurri), cursum, 3. hereinlaufen, einströmen.
incursio, onis, f., Angriff.
incŭtio, cussi, cussum, 3. erschüttern, einflößen.
inde, von da, seit damals.
indecōrus, a, um, unrühmlich.
index, ĭcis, m., Angeber.
India, ae, f., Indien.
indicium, ii, n., Anzeige, Anzeichen.
indĭco, 1. anzeigen, verrathen.
indīco, xi, ctum, 3. ansagen, ankündigen.
indĭgeo, ui, 2. entbehren, bedürfen.
indignatio, onis, f., Unwille, Entrüstung.
indignitas, atis, f., Unwürdigkeit.
indignor, 1. unwillig sein.
indignus, a, um, unwürdig.
indivīsus, a, um, ungetheilt.
indo, dĭdi, dĭtum, 3. hineinthun, einflößen.
indŏles, is, f., Anlage, Talent.
indolesco, lui, 3. Schmerz empfinden.
indubitatus, a, um, unzweifelhaft.
induciae, arum, f., Waffenstillstand.
indūco, xi, ctum, 3. einführen, überziehen, veranlassen.
indulgentia, ae, f., Nachsicht.
indulgeo, dulsi, dultum, 2. sich ergeben, genießen.
indŭo, ui, ūtum, 3. anziehen.
induratus, a, um, abgehärtet.
indūro, 1. abhärten.
Indus, i, m., Fluß in Indien.
industria, ae, f., Fleiß, Betriebsamkeit.
industrie, mit Fleiß, emsig.
industrius, a, um, emsig, betriebsam.
inedia, ae, f., das Hungern, Erhungern.
inĕo, ii, ĭtum, 4. hineingehen, anfangen.
inermis, e, unbewaffnet.
iners, tis, thatlos.
inertia, ae, f., Trägheit.
inexpiabilis, e, unsühnbar.
inexplebilis, e, unersättlich, unerfüllbar.
inexpugnabilis, e, unüberwindlich.
infamia, ae, f., Schande, Schmach, Makel.
infans, tis, c., Kind.
infantia, ae, f., Kindheit, Jugend.
infantilis, e, kindlich.
infaustus, a, um, unglücklich.
infelix, īcis, unglücklich.
infensus, a, um, gehässig, feindselig.
inferiae, arum, f., Todtenopfer.
infĕrus, a, um, das untere; infĕri, orum, die Verstorbenen, die Götter der Unterwelt; inferior, geringer.
infĕro, tuli, illatum, 3. bringen; bellum inf. alicui, Jemanden bekriegen.
infesto, 1. befehden.
infestus, a, um, erbittert, feindselig.
inficio, feci, fectum, 3. vermischen, mischen.

infīdus, a, um, treulos, unzuverlässig.
infinītus, a, um, unendlich.
infirmitas, atis, f., Schwäche, Krankheit.
infirmus, a, um, schwach.
inflatus, a, um, aufgebläht.
infīgo, xi, ctum, 3. schlagen.
infŭla, ae, f., Binde.
infundo, fūdi, sum, 3. eingießen.
infusco, 1. verdunkeln.
ingĕmo, ui, 3. aufseufzen, beseufzen.
ingenium, ii, n., Geist.
ingens, tis, ungeheuer.
ingenuus, a, um, frei, frei geboren, edel.
ingĕro, ssi, stum, 3. darbringen, antragen; se ing., sich begeben, losstürzen.
ingratus, a, um, undankbar.
ingrĕdior, gressus sum, 3. betreten, antreten.
inhibeo, ui, ĭtum, 2. ausüben, anhalten, hemmen.
inhĭo, 1. gierig trachten.
inimicitia, ae, f., Feindschaft.
inimicus, i, m., Feind, Gegner.
inīquus, a, um, unbillig.
initiatus, a, um, eingeweiht.
initium, ii, n., Anfang.
injicio, jēci, jectum, 3. einflößen.
injuria, ae, f., Unrecht.
injuriosus, a, um, ungerecht.
injustus, a, um, ungerecht, unbillig.
innatus, a, um, angeboren, eingeboren.
innītor, nixus (nisus) sum, 3. sich stützen.
innocentia, ae, f., Unschuld.
innotesco, tui, 3. bekannt werden.
innoxius, a, um, unschuldig.
innumĕrus, a, um, zahllos, unzählig.
inopia, ae, f., Mangel.
inopīnans, tis, wider Erwarten.
inopinatus, a, um, unerwartet.
inops, ŏpis, hilflos, arm.
inordinatus, a, um, ungeordnet.
inquies, tis, unruhig.
inquiētus, a, um, unruhig.
inquilīnus, a, um, Insasse, Einwohner.
inquĭno, 1. besudeln.
insatiabilis, e, unersättlich.
inscitia, ae, f., Unwissenheit.
inscius, a, um, unkundig.
insculpo, psi, ptum, 3. eingraben.
insector, 1. verfolgen.
insepultus, a, um, unbeerdigt.
insĕquor, cutus sum, 3. folgen, verfolgen.
insĕro, rui, sertum, 3. hineinstecken, einflechten, einpflanzen.
insidiae, arum, f., Nachstellungen, Hinterhalt.
insidiator, ōris, m., Auflaurer, Nachsteller.
insidior, 1. nachstellen.
insidiosus, a, um, ränkesüchtig, hinterlistig.
insigne, is, n., Abzeichen.
insignis, e, ausgezeichnet.
insigniter, außerordentlich, vornehmlich.
insilio, silui (silii), sultum, 4. draufspringen.
insimŭlo, 1. anschuldigen, beschuldigen.
insinuo, 1. einschmeicheln.
insŏlens, tis, stolz, übermüthig.
insolentia, ae, f., Uebermuth.
insolesco, 3. übermüthig werden.
insolĭtus, a, um, ungewohnt.
inspecto, 1. anschauen, zusehen.

insperātus, a, um, unverhofft.
inspicio, spexi, spectum, 3. anschauen, besichtigen.
inspīro, 1. aufregen, begeistern.
instar, n., Bild; c. Gen. wie, gleich, ebenso viel als.
instauro, 1. erneuern.
instinguo, xi, stinctum, 3. anreizen.
instituo, ui, tūtum, 3. einsetzen; beschließen.
institūtum, i, n., Einrichtung.
insto, stĭti, 1. drängen, drohen.
instrenue, nicht muthig.
instrumentum, i, n., Werkzeug, Vorrath, Eigenthum.
instruo, xi, ctum, 3. einrichten, rüsten, ausrüsten.
insuētus, a, um, ungewohnt.
insŭla, ae, f., Insel.
insulāris, is, m., Inselbewohner.
insulto, 1. verhöhnen, verspotten.
insŭper, dazu, außerdem.
intactus, a, um, unberührt.
intĕger, gra, grum, unverletzt; ex intĕgro, von Neuem.
intelligentia, ae, f., Einsicht.
intellĭgo, lexi, lectum, 3. einsehen, verstehen, bemerken.
intemperies, ei, f., Unmäßigkeit.
intendo, di, tum (sum), 3. ausspannen, spannen, hinwenden, richten.
intentio, onis, f., Anstrengung, Sorgfalt.
intento, 1. drohen.
intentus, a, um, gespannt, aufmerksam.
intercapēdo, ĭnis, f., Unterbrechung.
intercēdo, cessi, cessum, 3. dazwischentreten, sich verbürgen.
intercīdo, cīsi, cīsum, 3. abbrechen.
intercĭdo, cĭdi, 3. zu Grunde gehen.
intercipio, cepi, ceptum, 3. auffangen.
interclūdo, si, sum, 3. abschneiden, benehmen.
interdīco, xi, ctum, 3. untersagen.
interdictum, i, n., Verbot.
interdum, bisweilen, zuweilen.
interĕa, unterdessen.
interĕo, ii, ĭtum, 4. untergehen.
interfector, ōris, m., Mörder.
interficio, feci, fectum, 3. tödten.
intĕrim, indessen.
interĭmo, ēmi, emtum, 3. wegnehmen, zu Grunde richten, tödten.
interĭtus, us, m., Untergang.
interjicio, jeci, jectum, 3. dazwischen werfen, dazwischen setzen; interjecto tempore, nach Verlauf einiger Zeit.
intermisceo, cui, stum (xtum), 2. darunter mischen.
intermitto, misi, missum, 3. unterbrechen, unterlassen.
internecīvus, a, um, mörderisch, tödtlich.
internuncius, ii, m., Unterhändler.
interpello, 1. unterbrechen, stören.
interpōno, sui, sĭtum, 3. dazwischensetzen, aufstellen.
interposĭtus, a, um, eingetreten.
interpres, ĕtis, m., Dolmetscher.
interrogatio, onis, f., Frage.
interrŏgo, 1. fragen.
interrumpo, rūpi, ruptum, 3. abbrechen.
intersum, fui, esse, dazwischen sein, verschieden sein.
intervĕnio, vēni, ventum, 4. dazwischen —, dazu kommen.

interventus, us, m., Dazwischenkunft, Vermittelung.
intestīnus, a, um, innerlich, das Innere.
intolerabilis, e, unerträglich.
intolerandus, a, um, unerträglich.
intractabilis, e, rauh, unwegsam.
intrepĭdus, a, um, unerschrocken.
intrinsĕcus, inwendig.
intro, hinein.
intro, 1. eintreten, eindringen.
introdūco, xi, ctum, 3. einführen.
introĕo, ivi (ii), ĭtum, 4. hineingehen.
introĭtus, us, m., Eintritt, Eingang.
intuĕor, tuĭtus sum, 2. anschauen.
inultus, a, um, ungerächt.
inundo, 1. überschwemmen.
inusitatus, a, um, ungewöhnlich.
inustus, a, um, eingebrannt.
inutĭlis, e, unbrauchbar, unnützlich.
invādo, si, sum, 3. angreifen, ergreifen, erfassen.
invalĭdus, a, um, schwach.
invĕhor, ctus sum, 3. hineinfahren.
invĕnio, vēni, ventum, 4. finden, erfinden, entdecken.
inventio, onis, f., Erfindung.
investīgo, 1. erforschen.
invĭcem, wechselsweise, gegenseitig.
invictus, a, um, unbesiegt.
invĭdeo, vīdi, visum, 3. beneiden.
invidia, ae, f., Neid, Mißgunst, Haß, Gehässigkeit.
invidiosus, a, um, gehässig, verhaßt.
inviolatus, a, um, unverletzt.
invīsus, a, um, verhaßt.
invīto, 1. einladen.
invītus, a, um, wider Willen.
involūcrum, i, n., Decke, Hülle.
involvo, vi, lūtum, 3. einhüllen.
Iŏllas, ae, m., Sohn des Antipater.
Iōnes, um, m., die Jonier.
Ioseph, m., Sohn des Israel.
Iphicrātes, is, m., athenischer Feldherr.
ira, ae, f., Zorn.
iracunde, jähzornig.
irascor, irātus sum, 3. zürnen.
irrĭgo, 1. bewässern.
irriguus, a, um, bewässernd, bewässert.
irritamentum, i, n., Anreizungsmittel.
irritatus, a, um, gereizt.
irrīto, 1. anreizen, reizen.
irrumpo, rūpi, ruptum, 3. eindringen, einbrechen.
Ismenias, ae, m., Haupt der Thebaner.
Israhel, is, m., Enkel d. Abraham.
Issus, i, f., Stadt in Cilicien.
Ister, tri, m., die Donau.
Istriani, orum, m., Einwohner von Unter-Mösien.
ĭta, so.
Italia, ae, f., Italien.
ităque, daher.
iter, itinĕris, n., Weg, Reise, Marsch.
iterāto, noch einmal.
iterātus, a, um, wiederholt.
itĕrum, wiederum.

J.

jaceo, cui, ĭtum, 2. liegen.
jacio, jeci, jactum, 3. werfen, legen.

jacto, 1. werfen, sagen, verlauten lassen, rühmen, beunruhigen.
jactūra, ae, f., Verlust.
jactus, us, m., Wurf.
jacŭlor, 1. werfen, schleudern.
jacŭlum, i, n., Wurfspieß, Speer.
jam, schon.
jamprīdem, schon längst.
jejunium, ii, n., das Fasten, Nahrungsmangel.
jejūnus, a, um, nüchtern, hungerig.
jocor, 1. scherzen.
jocus, i, m., Scherz.
jubeo, jussi, jussum, 2. befehlen.
jucunditas, atis, f., Annehmlichkeit.
jucundus, a, um, angenehm.
Judaei, orum, m., Juden.
judex, ĭcis, m., Richter.
judicium, ii, n., Urtheil, Entscheidung, Gericht.
judĭco, 1. urtheilen, für etwas halten.
jugum, i, n., Joch.
jungo, xi, ctum, 3. verbinden.
junior, ōris, der jüngere.
Juno, ōnis, f., Schwester und Gemahlin des Jupiter.
Jupiter, Jovis, m., Sohn des Saturnus.
jurgium, ii, n., Streit, Zank.
jurgo, 1. streiten.
jurgor, 1. processiren, streiten.
juro, 1. schwören.
jus, jūris, n., Recht; jure, mit Recht; juris habere, unter Botmäßigkeit stehen.
jusjurandum, jurisjurandi, n., Eid.
justitia, ae, f., Gerechtigkeit.
justus, a, um, gerecht, richtig.
juvenīlis, e, jugendlich.
juvĕnis, is, c., Jüngling, Jungfrau.
juventus, ūtis, f., Jugend, junge Mannschaft.
juvo, 1. unterstützen.
juxta, neben.

L.

labes, is, f., Sturz.
Labiēnus, i, m., römischer Beiname.
labium, ii, n., Lippe.
labo, 1. wanken.
labor, psus sum, 3. fallen, verfallen.
labor, ōris, m., Anstrengung, Arbeit.
laboriosus, a, um, arbeitsam.
labōro, 1. sich anstrengen, leiden.
lac, ctis, n., Milch.
Lacedaemon, ŏnis, f., Hauptstadt von Laconien.
Lacedaemonius, ii, m., Lacedämonier.
lacer, era, erum, zerfleischt.
lacĕro, 1. zerfleischen.
lacertus, i, m., Arm.
lacesso, īvi, ītum, 3. reizen, angreifen.
Laches, ētis, m., athenienſischer Feldherr.
lacrĭma, ae, f., Thräne.
lacrĭmo, 1. weinen.
lacus, us, m., See.
laedo, si, sum, 3. verletzen, beleidigen.
laete, freudig.
laetitia, ae, f., Freude, Ueppigkeit.
laetor, 1. sich freuen.
laetus, a, um, freudig, bereitwillig.

Laevīnus, i, m., römischer Beiname.
lagēna, ae, f., Flasche.
Lagus, i, m., Vater des Ptolemäus, Königs von Aegypten.
Lamăchus, i, m., athenischer Feldherr.
lamentatio, onis, f., Wehklagen.
Lampēdo, f., Königin der Amazonen.
lana, ae, f., Wolle.
Lanassa, ae, f., Enkelin des Hercules.
lancea, ae, f., Lanze.
laniatus, us, m., Zerfleischung.
lanificium, ii, n., Wollarbeit.
lanio, 1. zerfleischen.
Laodĭce, es, f., Frauenname.
Laomĕdon, ontis, m., Feldherr Alexanders.
lapidĕus, a, um, steinern.
lapis, ĭdis, m., Stein, Meilenstein.
laquĕus, i, m., Schlinge.
Lares, um und ium, m., Laren, Schutzgötter.
largior, 4. schenken.
largitio, ōnis, f., Schenkung.
Larissa, ae, f., Stadt in Thessalien.
Larissaeus, a, um, larissäisch.
lascivia, ae, f., Muthwille.
lascivio, 4. übermüthig sein.
lassitudo, ĭnis, f., Ermüdung.
lassus, a, um, müde.
latĕbra, ae, f., Versteck, Schlupfwinkel, Zufluchtsort.
lateo, ui, 2. verborgen sein.
later, ĕris, m., Ziegelstein.
Latini, orum, m., Einwohner von Latium.
Latinus, i, m., altitalischer König.
latitudo, ĭnis, f., Breite.
latratus, us, m., Bellen.
latro, 1. bellen.
latro, ōnis, m., Räuber.
latrocinium, ii, n., Räuberei.
lātus, a, um, breit.
lătus, ĕris, n., Seite.
Laudamīa, ae, f., Tochter des Pyrrhus von Epirus.
laudo, 1. loben, rühmen.
lauréa, ae, f., Lorbeer.
laureus, a, um, von Lorbeer.
laus, dis, f., Lob, Ruhm.
Lavinia, ae, f., Gemahlin des Aeneas.
Lavinium, ii, n., Stadt in Latium.
lăvo, lāvi oder lavavi, lavatum, lautum, lotum, 1. waschen; Pass. sich baden.
laxamentum, i, n., Erleichterung.
laxo, 1. lockern.
lectus, a, um, ausgewählt.
legatio, ōnis, f., Gesandtschaft.
legātus, i, m., Gesandte.
legio, ōnis, f., Legion, 4000 bis 6000 Mann starke Heeresabtheilung.
lēgo, 1. vermachen.
lĕgo, lēgi, lectum, 3. lesen, wählen.
lēnis, e, sanft, mild.
leno, ōnis, m., Unterhändler.
leo, ōnis, m., Löwe.
Leonatus, i, m., Feldherr Alexanders.
Leonĭdas, ae, m., König von Sparta.
Leonīdes, ae, m., Jüngling in Heraclea.
Leontini, orum, m., Einwohner der sicilischen Stadt Leontini.
lepus, ŏris, m., Hase.
lĕvis, e, leicht, unbedeutend.
levitas, ātis, f., Leichtsinn.
lĕvo, 1. emporheben, unterstützen, erleichtern, befreien.
lex, gis, f., Gesetz, Bedingung.

libamentum, i, n., Opfer.
libens, tis, gern, willig.
Liber, ĕri, m., Name des Bacchus.
liber, ĕra, ĕrum, frei.
liber, bri, m., Buch.
liberalitas, ātis, f., edle Gesinnung, Freigebigkeit.
liberatio, onis, f., Befreiung.
libĕre, frei.
libĕri, orum, m., Kinder.
libĕro, 1. befreien.
libertas, atis, f., Freiheit.
libīdo, ĭnis, f., Willkür.
Libya, ae, f., Libyen, ein Theil Afrikas.
licentia, ae, f., Freiheit, Zügellosigkeit.
licet, cuit oder cĭtum est, 2. es steht frei, wenn auch, obschon.
ligneus, a, um, hölzern.
Ligŭres, um, m., Ligurier, ein Volksstamm.
limen, ĭnis, n., Schwelle.
lineamentum, i, n., Linie, Zug.
lingua, ae, f., Zunge, Sprache.
līnum, i, n., Flachs, Lein.
liquor, ōris, m., Flüssigkeit.
lis, tis, f., Streit, Proceß.
litĕrae, arum, f., Brief, Wissenschaft.
lito, 1. unter günstigen Vorzeichen opfern.
litoralis, e, an der Küste befindlich.
litus, ŏris, n., Küste.
lixae, arum, m., Lagertroß.
lŏco, 1. legen, verdingen.
Locri, orum, m., Stadt in Bruttien.
locŭlus, i, m., Sarg.
locŭples, ētis, reich.
locus, i, m., Ort, Stelle.
longe, lang, weit entfernt.
longinquus, a, um, weit entfernt, langwierig.
longitudo, ĭnis, f., Länge.
longus, a, um, lang; navis longa, Kriegsschiff.
loquacitas, ātis, f., Geschwätzigkeit.
lŏquor, cutus sum, 3. sprechen.
loramentum, i, n., Riemen.
lorīca, ae, f., Panzer.
Lucāni, orum, m., Volk in Unteritalien.
luceo, xi, 2. leuchten.
lucrum, i, n., Gewinn.
luctor, 1. kämpfen.
luctuosus, a, um, Trauer erregend, traurig.
luctus, us, m., Trauer.
lucus, i, m., heiliger Hain.
ludibrium, ii, n., Spott.
ludĭcrum, i, n., Spiel.
ludimagister, tri, m., Schulmeister.
ludo, si, sum, 3. spielen.
ludus, i, m., Spiel.
lues, is, f., Seuche.
lugeo, xi, ctum, 2. trauern, betrauern.
lugŭbris, e, Trauer erregend, traurig.
lūna, ae, f., Mond.
luo, lui, luitum und lutum, 3. büßen.
lupa, ae, f., Wölfin.
Lupercus, i, m., Waldgott, bei den Griechen Pan.
lupus, i, m., Wolf.
Lusitania, ae, f., Portugal.
lustratio, onis, f., Reinigung durch Opfer, Sühnung, Musterung.
lux, cis, f., Licht.
luxuria, ae, f., Schwelgerei.
luxurior, 1. ausschweifen.
luxuriosus, a, um, schwelgerisch.

luxus, us, m., Schwelgerei, Pracht.
Lycaeus, i, m., Name des Pan oder Lupercus.
Lycaonia, ae, f., Landschaft in Kleinasien.
Lycia, ae, f., Landschaft in Kleinasien.
Lycurgus, i, m., 1. spartanischer Gesetzgeber; 2. König von Sparta.
Lydia, ae, f., Landschaft in Kleinasien.
Lydi, ōrum, m., Lydier.
Lysander, dri, m., spartanischer Feldherr.
Lysias, ae, m., athenienſiſcher Redner.
Lysimachia, ae, f., Stadt in Thracien.
Lysimăchus, i, m., 1. Feldherr Alexanders; 2. Sohn desselben.

M.

Macĕdo, ŏnis, m., Macedonier.
Macedonia, ae, f., Landschaft zwischen Thessalien und Thracien.
Macedonicus, Macedonius, a, um, macedonisch.
macellum, i, n., Fleischmarkt.
machĭnor, 1. anstiften.
macies, ēi, f., Magerkeit.
macŭla, ae, f., Flecken.
madeo, ui, 2. naß sein.
Maeotis, is, f., das asow'sche Meer.
maeror, ōris, m., Jammer.
maestus, a, um, betrübt.
magĭcus, a, um, magisch.
magis, mehr.
magister, tri, m., Lehrer.
magistrātus, us, m., Obrigkeit, Behörde.
magnificentia, ae, f., Pracht.
magnifĭcus, a, um, hochherzig, großartig.
magnitudo, inis, f., Größe, Macht.
magnus, a, um, groß, laut.
Magus, i, m., Magier.
majestas, atis, f., Hoheit.
majōres, um, m., Vorfahren.
male, unglücklich.
maleficium, ii, n., Verbrechen.
maligne, boshaft, kärglich.
malitia, ae, f., Bosheit.
malo, malui, malle, lieber wollen.
mālum, i, n., Apfel.
mălum, i, n., Unglück, Uebel.
malus, a, um, schlecht, unglücklich.
mamma, ae, f., Brust.
mandatum, i, n., Auftrag.
mando, 1. einen Auftrag geben.
mane, Morgen, früh.
maneo, si, sum, 2. bleiben.
manes, ium, m., Manen, Seelen der Abgeschiedenen.
manifesto, 1. offenbaren.
manifestus, a, um, augenscheinlich.
manipŭlus, i, m., Manipel, Heeresabtheilung von 100 bis 200 Mann.
mano, 1. fließen, entspringen.
mansuefacio, feci, factum, 3. mildern.
mansuetudo, ĭnis, f., Sanftmuth.
manubiae, arum, f., Beute.
manumitto, si, ssum, 3. freilassen.
manus, us, f., Hand, Schaar.
Marathon, ōnis, f., Flecken in Attica.

marceo, ohne P. und S., 2. welk, kraftlos sein.
Mardi, orum, m., Völkerschaft in Asien.
Mardonius, ii, m., persischer Feldherr und Schwiegersohn des Darius.
mare, is, n., Meer.
marīnus, a, um, zum Meere gehörig.
maritĭmus, a, um, am Meere gelegen.
marītus, i, m., Gatte.
mas, ris, m., Mann.
Massilia, ae, f., das heutige Marseille.
mater, tris, f., Mutter.
materia, ae, f., Stoff.
maternus, a, um, mütterlich.
matertĕra, ae, f., Mutterschwester.
matrimonium, ii, n., Ehe, Ehefrau.
matrōna, ae, f., Frau.
matronalis, e, einer Frau zukommend, Frauen —.
matūre, zeitig.
matūro, 1. beschleunigen.
matūrus, a, um, reif, frühzeitig.
matutīnus, a, um, morgendlich.
medēla, ae, f., Heilmittel.
medĭcus, i, m., Arzt.
mediŏcris, e, mittelmäßig, mäßig.
meditabundus, a, um, eifrig worauf sinnend.
medĭtor, 1. überlegen.
medium, ii, n., Mitte.
medius, a, um, in der Mitte befindlich, mitten.
mel, mellis, n., Honig.
Meleāger, gri, m., Feldherr Alexanders.
membrum, i, n., Glied.
memĭni, isse, eingedenk sein.
memor, ŏris, eingedenk.
memorabilis, e, bemerkenswerth.
memoria, ae, f., Erinnerung.
memŏro, 1. erzählen, erwähnen.
mendacium, ii, n., Lüge.
mens, tis, f., Sinn, Geist.
mensis, is, m., Monat.
mentio, onis, f., Erwähnung.
mentior, 4. lügen.
mercator, ōris, m., Kaufmann.
mercātus, us, m., festliche Versammlung.
mercenarius, a, um, besoldet.
merces, cēdis, f., Lohn.
mereo, 2. verdienen.
mergo, si, sum, 3. versenken.
meridianus, a, um, mittäglich.
merĭtum, i, n., Verdienst, Schuld.
merum, i, n., Wein.
merx, cis, f., Waare.
messis, is, f., Ernte, Fruchtertrag, Getreide.
meta, ae, f., Meta, Zielpunkt in der Rennbahn.
metallum, i, n., Metall; Pl. Bergwerk.
Metapontini, orum, m., Bewohner von Metapont, einer Stadt in Lucanien.
metor, 1. abstecken, durchwandern.
metuo, ui, ūtum, 3. fürchten.
metus, us, m., Furcht.
Mida, ae, m., fabelhafter König von Phrygien.
migratio, onis, f., Auswanderung.
migro, 1. wandern, reisen.
miles, ĭtis, m., Krieger.
militaris, e, das Kriegswesen betreffend.
militia, ae, f., Kriegsdienst, Mannschaft.
milĭto, 1. Kriegsdienste thun, kämpfen.

Miltiădes, is, m., athenienſiſcher Feldherr.
minae, arum, f., Drohung.
minax, cis, drohend.
Minerva, ae, f., Göttin der Weisheit.
minister, stri, m., Diener, Gehülfe.
ministerium, ii, n., Dienſt.
ministra, ae, f., Gehülfin.
ministro, 1. bedienen.
minium, ii, n., Mennig.
minor, 1. drohen.
Minos, ōis, m., König von Creta.
minuo, ui, ūtum, 3. vermindern, ſchwächen.
mire, wunderbar.
miror, 1. ſich wundern, bewundern.
mirus, a, um, wunderbar.
misceo, scui, stum oder xtum, 2. vermiſchen.
miser, a, um, elend, traurig.
miserabilis, e, beklagenswerth.
miseratio, onis, f., Mitleid.
misere, elend.
misereor, 2. bemitleiden, ſich erbarmen.
miseria, ae, f., Elend.
misericordia, ae, f., Mitleid.
misericors, dis, mitleidig.
misĕror, 1. bemitleiden, bejammern.
missio, ōnis, f., Entlaſſung.
mite, mild.
Mithridātes, is, m., 1. König von Pontus; 2. König der Parther.
mitĭgo, 1. beſänftigen, verſöhnen.
mitis, e, mild.
mitto, si, ssum, 3. ſchicken, werfen.
mobilitas, atis, f., Beweglichkeit.
moderate, gemäßigt.
moderatio, onis, f., Mäßigung, Selbstbeherrſchung.
moderatus, a, um, gemäßigt.
modestia, ae, f., Beſcheidenheit.
modĭcus, a, um, gemäßigt, mäßig, unbedeutend.
modius, ii, m., Scheffel.
modo, nur.
modŭlor, 1. abmeſſen, tanzend darſtellen.
modus, i, m., Art, Weiſe.
moenia, um, n., Mauern.
moles, is, f., Maſſe, Heeresmaſſe.
molior, 4. betreiben.
molitio, onis, f., Veranſtaltung.
mollio, 4. erweichen, verbeſſern.
mollitia, ae, f. und mollities, ei, f., Weichlichkeit.
Molossi, orum, m., Völkerſchaft in Epirus.
momentum, i, n., Punkt, Augenblick, Umſtand, Bedeutung.
moneo, 2. erinnern.
monĭtus, us, m., Ermahnung.
mons, tis, m., Berg.
monstro, 1. zeigen.
monstrum, i, n., Ungeheuer.
monumentum, i, n., Denkmal.
mora, ae, f., Verzug.
morbus, i, m., Krankheit.
mŏrior, mortuus sum, 3. ſterben.
mŏror, 1. ſich aufhalten, verweilen, zögern.
mors, tis, f., Tod.
morsus, us, m., Biß.
mortālis, e, ſterblich.
mortalitas, atis, f., Sterblichkeit, Menſchheit.
mortĭfer, a, um, tödtlich.
mortuus, a, um, todt.
mos, ris, m., Sitte, Gewohnheit.
motus, us, m., Bewegung, Aufſtand.
moveo, vi, tum, 2. bewegen, erregen.
mox, bald, darauf.
mucro, ōnis, m., Degen.

muliĕbrĭs, e, weiblich.
muliebriter, weibisch.
mulier, ĕris, f., Weib.
multĭplex, ĭcis, vielfältig.
multiplĭco, 1. vervielfältigen.
multitudo, ĭnis, f., Menge.
multo, um Vieles.
multus, a, um, viel.
mundus, i, m., Welt.
municeps, cĭpis, m., Bürger.
munificentia, ae, f., Freigebigkeit.
munimentum, i, n., Befestigungswerk.
munio, 4. befestigen.
munitio, onis, f., Festungswerk.
munus, ĕris, n., Dienst, Verpflichtung, Leistung, Geschenk.
murīnus, a, um, von Mäusen kommend, von kleinen Pelzthieren kommend.
mūrus, i, m., Mauer.
mus, rĭs, m., Maus.
mutatio, ōnis, f., Veränderung.
muto, 1. verändern, vertauschen.
mutuo, auf Borg.
mutus, a, um, stumm.
mutuus, a, um, wechselseitig; mutuarum rerum commercium, Tauschhandel.
Mycăle, es, f., Vorgebirge Joniens.
mysteria, orum, n., Mysterien, Geheimdienst.

N.

Nabis, is, m., spartanischer König.
nam, denn.
namque, denn wahrlich.
narro, 1. erzählen, ausplaudern.
nascor, natus sum, 3. geboren werden, entspringen.
nasus, i, m., Nase.
natālis, e, die Geburt betreffend; dies n., Geburtstag.
natio, onis, f., Volk.
natūra, ae, f., Natur.
naturālis, e, natürlich.
natus, a, um, alt.
natus, us, m., Geburt, Alter, die Jahre.
naufragium, ii, n., Schiffbruch.
nauta, ae, m., Schiffer.
navālis, e, die Schiffe betreffend, Schiffs-, See-.
navigabilis, e, schiffbar.
navigatio, onis, f., Schifffahrt.
navigium, ii, n., Fahrzeug.
navĭgo, 1. schiffen, segeln.
navis, is, f., Schiff.
ne, daß nicht, damit nicht.
Nearchus, i, m., Feldherr Alexanders.
nebŭla, ae, f., Nebel.
nec, s. neque.
necessarius, a, um, nothwendig.
necesse, nothwendig.
necessĭtas, atis, f., Nothwendigkeit, Noth, Bedürfniß.
necessitudo, inis, f., Verwandtschaft.
neco, 1. tödten.
necto, xui und xi, ctum, 3. verbinden.
nedum, geschweige denn.
nefandus, a, um, schändlich.
nefarius, a, um, ruchlos.
nefas, n., indecl., Unrecht.
negligens, tis, nachlässig.
negligenter, nachlässig.
negligentia, ae, f., Nachlässigkeit, Sorglosigkeit.
neglĭgo, lexi, lectum, 3. vernachlässigen, außer Acht lassen.
nego, 1. verneinen, sagen, daß nicht, verweigern.
negotiator, oris, m., Kaufmann.
negōtior, 1. Handel treiben.

negotium, ii, n., Beschäftigung, Aufgabe, Mühe.
nemo, ĭnis, m., Niemand.
nempe, allerdings, natürlich.
nĕo, ēvi, ētum, 2. spinnen.
Neoptolĕmus, i, m., 1. Vater der Olympias; 2. Bundesgenosse des Eumenes.
nepos, ōtis, m., Enkel.
neptis, is, f., Enkelin.
nequāquam, durchaus nicht.
neque und nec, und nicht, auch nicht; neque — neque, weder — noch.
nequeo, quivi, quĭtum, 4. nicht können.
nequitia, ae, f., Schlechtigkeit, Niederträchtigkeit.
nervus, i, m., Muskel, Nerv.
nescio, 4. nicht wissen.
nescius, a, um, unkundig.
neuter, tra, trum, keiner von zweien.
neve, und daß nicht.
nex, cis, f., Tod.
nexus, i, m., Gefangene.
nexus, us, m., Verschlingung.
ni, wenn nicht.
Nicias, ae, m., athenienſischer Feldherr.
Nicomēdes, is, m., Name bithynischer Könige.
nihil, nichts.
nihilomĭnus, nichts desto weniger.
nimis, zu sehr.
nimius, a, um, zu viel, zu groß.
Ninus, i, m., assyrischer König.
Ninya, ae, m., Sohn des Ninus.
nisi, wenn nicht.
nītor, sus und xus sum, 3. sich stützen.
nĭtor, ōris, m., Glanz.
nix, nivis, f., Schnee.
nobĭlis, e, berühmt, vornehm.
nobilitas, atis, f., Adel.
noceo, 2. schaden.
noctu, bei Nacht.
noctua, ae, f., Nachteule.
nocturnus, a, um, nächtlich.
nodus, i, m., Knoten, Fessel, Hinderniß.
nolo, nolui, nolle, nicht wollen.
nomen, ĭnis, n., Name.
nomino, 1. nennen.
non, nicht.
nondum, noch nicht.
nonne, nicht?
nonnullus, a, um, einiger, mancher.
notus, a, um, bekannt.
noster, tra, trum, unser.
nota, ae, f., Kennzeichen.
nove, neu; Superl. novissime, neuerdings, vor Kurzem.
noverca, ae, f., Stiefmutter.
novercālis, e, stiefmütterlich.
novĭtas, atis, f., Neuheit.
novo, 1. erneuern, Unruhen erregen.
novus, a, um, neu; res novae, Neuerungen.
nox, ctis, f., Nacht.
noxa, ae, f., Schaden, Schuld.
noxius, a, um, schädlich, schuldig.
nubes, is, f., Wolke.
nubo, psi, ptum, 3. heirathen.
nudo, 1. entblößen.
nudus, a, um, nackt.
nullus, a, um, keiner.
num, ob etwa?
numen, ĭnis, n., Gottheit.
numĕro, 1. zählen.
numĕrus, i, m., Zahl.
Numĭdae, arum, m., Volk in Nordafrika.
Numĭtor, oris, m., König von Alba.
numquam, niemals.
nunc, jetzt; nunc — nunc, bald — bald.

nuncio, 1. melden.
nuncius, ii, m., Bote, Nachricht.
nuncŭpo, 1. nennen, verkündigen.
nuper, neulich, vor Kurzem.
nuptiae, arum, f., Hochzeit.
nurus, us, f., Schwiegertochter.
nusquam, nirgends.
nutrimentum, i, n., Nahrungsstoff.
nutrio, 4. ernähren, erziehen.
nutrix, īcis, f., Amme.
Nysa, ae, f., Stadt in Indien.

O.

ob, wegen.
objecto, 1. vorwerfen.
objectus, us, m., Vorliegen.
objicio, jeci, jectum, 3. entgegenwerfen, vorwerfen, preisgeben, aussetzen.
oblectamentum, i, n., Ergötzlichkeit.
oblecto, 1. ergötzen.
obligatio, onis, f., Gebundensein; propter linguae obligationem, weil die Zunge angewachsen war.
oblĭgo, 1. verpflichten.
oblīquus, a, um, indirect.
oblivio, ōnis, f., Vergessen.
obliviscor, lītus sum, 3. vergessen.
oblŏco, 1. vermiethen.
obruo, ui, ŭtum, 3. bedecken, überschütten, übermannen.
obscūrus, a, um, dunkel, unbekannt.
obsecratio, onis, f., Betheuerung.
obsequium, ii, n., Gehorsam, Gefälligkeit.
obsĕquor, cutus sum, 3. willfahren.
obsĕro, 1. verschließen.
observo, 1. beobachten, verehren.
obses, ĭdis, m. und f., Geißel.
obsessor, oris, m., Belagerer.
obsĭdeo, sēdi, sessum, 2. besetzt halten, belagern.
obsidio, onis, f., Belagerung.
obsigno, 1. versiegeln.
obsisto, stĭti, stĭtum, 3. sich widersetzen.
obsolētus, a, um, veraltet.
obstinātus, a, um, hartnäckig.
obstringo, strinxi, strictum, 3. verpflichten.
obstruo, struxi, structum, 3. verstopfen, verrammeln.
obtentus, us, m., Vorwand.
obtĕro, trīvi, trītum, 3. aufreiben, vernichten.
obticesco, ticui, 3. verstummen.
obtineo, tinui, tentum, 2. inne haben, erlangen.
obtrectatio, onis, f., Mißgunst.
obtrectator, oris, m., Mißgünstige, Neider.
obtrunco, 1. tödten.
obumbro, 1. beschatten.
obvĕnio, vēni, ventum, 4. zu Theil werden, zufallen.
obversor, 1. vor etwas sich hin- und herbewegen.
obvĭam, entgegen.
obvĭus, a, um, entgegen, begegnend; obvium habere aliquem, Jemandem begegnen.
occasio, ōnis, f., Gelegenheit.
occĭdens, tis, m., Westen.
occidio, onis, f., Niedermetzelung; occidione occidere, gänzlich niedermetzeln.
occīdo, cīdi, cīsum, 3. tödten.
occĭdo, cĭdi, cāsum, 3. untergehen.
occŭlo, cului, cultum, 3. verbergen.
occulte, heimlich, verborgen.

occulto, 1. verbergen.
occultus, a, um, verborgen.
occumbo, cubui, cubitum, 3. untergehen, sterben.
occupātus, a, um, beschäftigt.
occŭpo, 1. sich bemächtigen, einnehmen, zuvorkommen, beschleunigen, beschäftigen.
occurro, curri, cursum, 3. entgegen gehen, begegnen.
Ochus, i, m., König von Persien.
ocŏlus, i, m., Auge.
odi, isse, hassen.
odium, ii, n., Haß.
offendo, di, sum, 3. antreffen, beleidigen, anstoßen.
offensa, ae, f., Beleidigung.
offĕro, obtŭli, oblātum, offerre, darbieten.
officium, ii, n., Pflicht, Dienst, Amt, Gefälligkeit, Zuvorkommenheit.
oleum, i, n., Oel.
olim, einst, vormals.
olīva, ae, f., Olive.
Olympias, ădis, f., Mutter Alexanders des Großen.
Olympus, i, m., Berg an der thessalisch-macedonischen Grenze.
Olynthus, i, f., Stadt in Thracien an der macedonischen Grenze.
omen, ĭnis, n., Vorbedeutung.
omĭnor, 1. prophezeihen.
omitto, mīsi, missum, 3. unterlassen, bei Seite liegen lassen.
omnis, e, aller, ganz.
onĕro, 1. belasten.
onus, ĕris, n., Last, Masse.
onustus, a, um, belastet.
opĕra, ae, f., Arbeit, Mühe.
operose, mühsam, sorgfältig.
opīmus, a, um, fett, herrlich, prächtig.
opinio, onis, f., Meinung, Gerücht.
opīnor, 1. vermuthen.
opobalsametum, i, n., Balsampflanzung.
opobalsămum, i, n., Balsam.
oportet, uit, 2. es muß.
opperior, pertus sum, 4. erwarten.
oppidānus, i, m., Stadtbewohner.
oppĭdum, i, n., Stadt.
opportūnus, a, um, günstig.
opprĭmo, pressi, pressum, 3. überwältigen.
oppugnatio, onis, f., Belagerung.
oppugno, 1. angreifen, belagern.
ops, ŏpis, f., Macht, Hülfe.
optabilis, e, wünschenswerth.
optimas, ātis, m., Vornehme.
opto, 1. wünschen.
opulente, reich.
opulentia, ae, f., Reichthum.
opulentus, a, um, reich.
opus, ĕris, n., Werk, Arbeit.
opus, nothwendig, erforderlich.
ora, ae, f., Ufer.
oracŭlum, i, n., Orakel.
oratio, onis, f., Rede.
orator, ōris, m., Redner.
oratorius, a, um, rednerisch.
orbis, is, m., Kreis, Erdkreis.
orbitas, atis, f., Verwaistsein, Kinderlosigkeit.
orbus, a, um, verwaist.
Orchomenii, orum, m., Bewohner der böotischen Stadt Orchomenos.
ordĭno, 1. ordnen, einsetzen.
ordo, ĭnis, m., Reihe, Ordnung, Zug, Stand.
oriens, tis, m., Orient.
orientalis, e, orientalisch.
origo, inis, f., Ursprung, Abstammung, Anfang.
orior, ortus sum, 4. aufgehen, entstehen.
ornamentum, i, n., Zierde.

ornatus, us, m., Schmuck.
orno, 1. schmücken.
oro, 1. bitten.
ortus, us, m., Aufgang, Geburt.
os, oris, n., Mund, Gesicht.
os, ossis, n., Knochen, Bein.
osculor, 1. küssen.
osculum, i, n., Kuß.
ostendo, di, sum, 3. zeigen.
ostentatio, onis, f., Prahlerei, Hinweisung.
ostento, 1. zur Schau tragen.
ostentum, i, n., Wunderzeichen.
ostium, ii, n., Mündung.
otiosus, a, um, müßig, frei.
otium, ii, n., Muße, Ruhe.

P.

pabulum, i, n., Futter.
pacatus, a, um, friedlich.
pacificator, oris, m., Friedensstifter.
pacifico, 1. und pacificor, 1. Frieden stiften.
paciscor, pactus sum, 3. einen Vertrag schließen, vereinbaren, übereinkommen.
paco, 1. beruhigen, bezähmen.
Pacŏrus, i, m., Sohn des parthischen Königs Orodes.
pactio, onis, f., Vertrag.
pacto, auf eine Art und Weise.
paene, beinahe.
Paeonia, ae, f., macedonische Landschaft.
palam, öffentlich.
Pallantēum, i, n., Stadt in Arcadien.
palma, ae, f., Palme, Ruhm, Preis.
palmes, ĭtis, m., Zweig.
palmetum, i, n., Palmenpflanzung.
palor, 1. umherschweifen.
paludamentum, i, n., Kriegsmantel.
palus, ūdis, f., Sumpf, Wasser.
Pān, os (Acc. Pana), m., Hirten- und Waldgott.
pango, pepĭgi, pactum, 3. verabreden, abschließen.
panificium, ii, n., Opferkuchen.
Pannonia, ae, f., Landschaft, das südwestliche Ungarn.
pannosus, a, um, zerlumpt.
Paphlagonia, ae, f., Landschaft im nördlichen Kleinasien.
par, ris, gleich, gewachsen.
par, ris, n., Paar.
paratus, a, um, bereit.
parco, peperci, parsum und parcitum, 3. schonen.
parcus, a, um, sparsam, karg.
parens, tis, m., Vater.
parentes, um, m., Eltern.
parento, 1. Todtenopfer bringen.
pareo, 2. gehorchen.
paries, ĕtis, m., Wand.
pario, peperi, partum, 3. gebären.
pariter, gleich.
Parmenio, onis, m., macedonischer Feldherr.
Parnāsus, i, m., Berg in Phocis.
paro, 1. rüsten, bereiten.
parricīda, ae, m., Vater-, Bruder-, Verwandtenmörder.
parricidialis, e, verwandtenmörderisch.
parricidium, ii, n., Vater-, Bruder-, Verwandtenmord.
pars, tis, f., Theil, Partei.
parsimonia, ae, f., Sparsamkeit.
Parthi, orum, m., eine scythische Völkerschaft.
particeps, cipis, m., Theilnehmer.
participo, 1. theilen.

partim, theils.
partior, 4. vertheilen.
partus, us, m., Geburt, Kind.
parum, zu wenig.
parvulus, a, um, klein.
parvus, a, um, klein.
pasco, pavi, pastum, 3. hüten.
passim, allenthalben.
passus, us, m., Schritt.
pastor, ōris, m., Hirt.
patefacio, feci, factum, 3. öffnen.
pateo, ui, 2. offen stehen, sich erstrecken.
pater, tris, m., Vater.
paternus, a, um, väterlich.
patibulum, i, n., Galgen.
patiens, tis, geduldig, ertragend, leidend.
patienter, geduldig.
patientia, ae, f., geduldiges Ertragen, Geduld.
patior, passus sum, 3. dulden, erdulden, gestatten, lassen.
patria, ae, f., Vaterland.
patrimonium, ii, n., Vermögen.
patrius, a, um, väterlich.
patro, 1. vollbringen.
patrocinium, ii, n., Schutz.
patrōnus, i, m., Beschützer.
patruelis, e, vom Vaterbruder stammend.
patruus, i, m., Vaterbruder, Oheim.
paucitas, atis, f., geringe Anzahl.
paucus, a, um, wenig.
paulatim, allmälig.
paulisper, ein Weilchen.
paulum, ein wenig.
paupertas, atis, f., Armuth.
Pausanias, ae, m., 1. spartanischer Feldherr; 2. spartanischer König; 3. Mörder Philipps.
pavidus, a, um, zitternd, furchtsam.
pax, pacis, f., Friede, Gunst.
peculatus, us, m., Veruntreuung öffentlicher Gelder.
peculiaris, e, eigenthümlich, ausgezeichnet.
pecunia, ae, f., Geld.
pecus, ŏris, n., Vieh, besonders als Gattung.
pecus, ŭdis, f., Vieh, als einzelnes Stück, besonders Kleinvieh.
pedes, ĭtis, m., Fußsoldat.
pedester, stris, stre, zu Fuße.
pelăgus, i, n., Meer.
pellex, ĭcis, f., Kebsweib.
pellicio, lexi, lectum, 3. verlocken, an sich ziehen.
pellis, is, f., Fell.
pello, pepŭli, pulsum, 3. schlagen, vertreiben.
Peloponnenses, ium, und Peloponnesii, orum, m., Peloponnesier.
penātes, ium, m., Penaten, Familienschutzgottheiten.
pendo, pependi, pensum, 3. bezahlen.
penes, bei.
penetrabilis, e, durchdringlich.
penetro, 1. durchdringen.
penso, 1. bezahlen.
pensum, i, n., Aufgabe.
penuria, ae, f., Mangel.
per, durch, während, nach.
perăgo, ēgi, actum, 3. zu Ende führen, vollbringen.
peragro, 1. durchziehen.
perangustus, a, um, sehr eng.
percārus, a, um, sehr werth.
percello, cŭli, culsum, 3. niederschmettern, muthlos machen, betäuben.
percĭpio, cēpi, ceptum, 3. bekommen, genießen.
percontor, 1. fragen.

percussor, oris, m., Mörder.
percutio, ssi, ssum, 3. tödten; foedus p., ein Bündniß schließen.
Perdicca, ae, m., Name macedonischer Könige und eines Feldherrn Alexanders.
perdisco, didici, 3. gründlich erlernen.
perdĭtus, a, um, verdorben.
perdo, didi, ditum, 3. verlieren.
perdŏceo, cui, ctum, 2. gründlich lehren.
perdŏmo, ui, itum, 1. bezwingen.
perdūco, xi, ctum, 3. wohin locken, vorüberführen.
peregrinatio, onis, f., Wanderung.
peregrīnus, a, um, fremd.
pereo, ii, ĭtum, 4. untergehen.
perfacundus, a, um, sehr beredt.
perfĕro, tŭli, lātum, ferre, überbringen.
perfĭcio, fēci, fectum, 3. beenden.
perfidia, ae, f., Treulosigkeit.
perfĭdus, a, um, treulos.
Pergămum, i, n., Stadt in Mysien.
pergo, perrexi, perrectum, 3. gehen, kommen.
Pericles, is, m., athenienſischer Staatsmann und Feldherr.
periculosus, a, um, gefährlich.
periculum, i, n., Gefahr.
perĭmo, ēmi, emptum, 3. tödten.
perinde, ebenso.
perītus, a, um, erfahren, klug.
perjūrium, ii, n., Meineid.
perlucidus, a, um, durchsichtig.
permisceo, scui, stum und xtum, 2. vermischen.
permitto, misi, missum, 3. gestatten, überlassen.
permŏveo, mōvi, mōtum, 2. bewegen.
permulceo, mulsi, mulsum und mulctum, 2. besänftigen.
permunio, 4. völlig befestigen.
permūto, 1. vertauschen.
perniciēs, ei, f., Untergang.
perniciosus, a, um, verderblich.
pernicitas, atis, f., Behendigkeit.
pernix, īcis, behend.
pernocto, 1. übernachten.
perōro, 1. bis zu Ende reden.
perōsus, a, um, hassend.
perpendo, di, sum, 3. genau erwägen.
perpes, pĕtis, fortwährend, ganz.
perpĕtior, pessus sum, 3. ertragen.
perpetro, 1. vollziehen, begehen.
perpetuitas, atis, f., immerwährende Dauer.
perpetuus, a, um, immerwährend.
perrŏgo, 1. durchfragen.
Persa, ae, m., Perser.
perscrībo, psi, ptum, 3. aufschreiben.
persĕquor, cutus sum, 3. verfolgen, fortsetzen.
Perseus, ei, m., König von Macedonien.
perseverantia, ae, f., Ausdauer, lange Dauer.
persevēro, 1. verharren.
Persicus, a, um, persisch.
persimilis, e, sehr ähnlich.
persolvo, solvi, solutum, 3. auszahlen.
persōna, ae, f., Person.
persŏno, ui, itum, 1. durchtönen.
perspĭcio, spexi, spectum, 3. durchschauen, erkennen.
persto, stiti, stātum, 1. stehen bleiben, ausharren.

perstringo, strinxi, strictum, 3. erzählen.
persuādeo, si, sum, 2. überreden, überzeugen.
persuasio, onis, f., Ueberredung.
persuasus, a, um, überredet, überzeugt.
pertaesus, a, um, überdrüssig.
perterreo, 2. erschrecken.
pertinacia, ae, f., Hartnäckigkeit.
pertĭneo, ui, 2. sich wohin erstrecken, beziehen, angehen.
pertracto, 1. betasten, untersuchen.
Perusīni, orum, m., Einwohner von Perusia in Etrurien.
pervăgor, 1. durchschweifen.
pervēnio, vēni, ventum, 4. gelangen.
pervigilium, ii, n., Wachbleiben die Nacht hindurch.
pervinco, vici, victum, 3. völlig siegen, seine Meinung, Absicht durchsetzen.
pes, pedis, m., Fuß.
pestifer, fera, ferum, pestilenziälisch, verderblich.
pestilentia, ae, f., Pest.
pestis, is, f., Pest.
petitio, onis, f., Streben, Bewerbung.
peto, īvi, ītum, 3. erstreben, bitten, fordern, wohin reisen.
petulanter, ausgelassen, muthwillig.
petulantia, ae, f., Ausgelassenheit, Muthwille.
Phalantus, i, m., Gründer von Tarent.
phalĕrae, arum, f., Pferdeschmuck.
Pharnabazus, i, m., persischer Satrap.
Pharnăces, is, m., König von Pontus.
Philippus, i, m., 1. Sohn des Argäus, König von Macedonien;
2. Sohn des Amyntas, Vater Alexanders;
3. Aridäus, Bruder Alexanders;
4. Sohn des Cassander, König von Macedonien;
5. Sohn des Demetrius, König von Macedonien;
6. Vater des Antigonus;
7. Sohn des Antipater;
8. Arzt Alexanders;
9. Sohn des Perseus.
Philomēlus, i, m., Feldherr der Phocier.
Philopoemen, ĭnis, m., Feldherr des achäischen Bundes.
philosophia, ae, f., Philosophie.
philosŏphus, i, m., Philosoph.
Phocaeenses, ium, m., Einwohner der Stadt Phocäa in Klein-Asien.
Phocenses, ium, m., Einwohner der griechischen Landschaft Phocis.
Phoenīce, es, f., Landschaft in Syrien.
Phoenix, īcis, m., Phönizier.
Phrahātes, ae, m., Name parthischer Könige.
Phrygia, ae, f., Landschaft in Klein-Asien, welche in Groß- und Klein-Phrygien zerfiel.
Phyle, es, f., Castell in Attica.
piaculum, i, n., Sühnopfer, Sühnung.
picea, ae, f., Kiefer.
pietas, atis, f., Liebe, Pflichtgefühl, Frömmigkeit, Gewissenhaftigkeit.
piget, uit und itum est, 2. es verdrießt, macht mißmuthig.
pignus, oris, n., Pfand.

Piraeeus, ei, m., Hafen von Athen.
piratica, ae, f., Seeräuberei.
piraticus, a, um, Seeräuber=.
piscatorius, a, um, zum Fischer gehörig, Fischer=.
piscis, is, m., Fisch.
piscosus, a, um, fischreich.
Pisistrătus, i, m., Tyrann von Athen.
pistor, oris, m., Müller, Bäcker.
pius, a, um, fromm.
placeo, 2. gefallen.
placitus, a, um, gefallend, angenehm, verabredet.
placo, 1. besänftigen.
plaga, ae, f., Himmelstrich.
plango, xi, ctum, 3. wehklagen.
planities, ei, f., Fläche.
planus, a, um, eben.
Plataeae, arum, f., Stadt in Böotien.
plaustrum, i, n., Wagen.
plebs, bis, f., das niedere, gemeine Volk.
plenus, a, um, voll.
plerīque, aeque, aque, sehr viele, die meisten.
plerumque, meistens.
plumatus, a, um, geschuppt.
plumbum, i, n., Blei.
poculum, i, n., Becher.
poena, ae, f., Strafe.
poenālis, e, zur Strafe gehörig.
Poeni, orum, m., Punier, Bewohner von Carthago.
poenitentia, ae, f., Reue.
poeniteo, ui, 2. bereuen.
poëta, ae, m., Dichter.
polliceor, 2. versprechen.
Polyperchon, ontis, m., Feldherr Alexanders.
pompa, ae, f., feierlicher Aufzug.
pondero, 1. abwägen, beurtheilen.
pondo, n., indecl. Pfund.
pondus, eris, n., Schwere, große Menge.
pone, hinter.
pono, sui, situm, 3. legen, setzen.
pons, tis, m., Brücke.
Ponticus, a, um, pontisch.
Pontus, i, m., das jetzige schwarze Meer; Landschaft in Klein-Asien am Pontus.
popīna, ae, f., Garküche.
popularis, is, m., Landsmann.
populatio, onis, f., Plünderung.
populor, 1. verwüsten, plündern.
populus, i, m., Volk.
porrectus, a, um, ausgestreckt.
porrĭgo, rexi, rectum, 3. hinreichen.
porro, ferner.
porta, ae, f., Thor.
portendo, di, tum, 3. prophezeihen.
portentum, i, n., Vorbedeutung.
portĭcus, us, f., Säulenhalle.
portio, onis, f., Theil.
porto, 1. tragen.
portus, us, m., Hafen.
Porus, i, m., indischer König.
posco, poposci, 3. fordern.
possessio, onis, f., Besitz.
possĭdeo, sēdi, sessum, 3. besitzen.
possīdo, sēdi, sessum, 3. in Besitz nehmen, sich bemächtigen.
possum, potui, posse, können.
post, nachher, hinter, nach.
postea, nachher, später.
posteaquam, nachdem.
posteritas, atis, f., Zukunft.
posterus, a, um, folgend; posteri, Nachkommen, Nachfolger.
posthac, nachher.
postpōno, sui, situm, 3. nachstellen.
postquam, nachdem.

postremus, a, um, letzte; ad postremum, zuletzt.
postulatum, i, n., Forderung.
postulo, 1. fordern, vor Gericht fordern.
postŭmus, a, um, nach dem Tode des Vaters geboren.
potens, tis, mächtig.
potentia, ae, f., Macht.
potestas, atis, f., Macht, Gewalt, Erlaubniß.
potio, onis, f., Trinken, Trank.
potior, 4. sich bemächtigen.
potis, vermögend; Compar. potior, vorzüglicher.
potissimum, vorzüglich, hauptsächlich.
potius, vielmehr.
poto, 1. trinken.
potus, us, m., Getränk.
prae, vor.
praebeo, 2. darreichen, gewähren.
praebitio, onis, f., Lieferung.
praecēdo, cessi, cessum, 3. vorangehen.
praeceps, cipitis, kopfüber, jählings.
praeceptum, i, n., Vorschrift.
praecīdo, cīdi, cīsum, 3. abschneiden.
praecĭpio, cēpi, ceptum, 3. vorschreiben.
praecipitium, ii, n., Abgrund.
praecipito, 1. herabstürzen.
praecipue, vorzugsweise.
praecipuus, a, um, vorzüglich.
praeclārus, a, um, herrlich, berühmt.
praeclūdo, si, sum, 3. verschließen.
praeco, onis, m., Herold.
praeda, ae, f., Beute.
praedĭco, 1. öffentlich erklären, rühmen, sich rühmen.
praedīco, xi, ctum, 3. vorhersagen.
praedictum, i, n.; Vorhersagung.
praedĭtus, a, um, begabt.
praedo, onis, m., Räuber.
praedor, 1. Beute machen.
praefectura, ae, f., Statthalterschaft.
praefectus, i, m., Befehlshaber, Statthalter.
praefĕro, tŭli, lātum, ferre, vorziehen, offenbaren.
praefĭcio, fēci, fectum, 3. vorsetzen.
praefor, 1. vorhersagen.
praefrigidus, a, um, sehr kalt.
praefringo, fregi, fractum, 3. vorn abbrechen.
praefulgeo, fulsi, 2. hervorstrahlen.
praegrĕdior, gressus sum, 3. vorangehen.
praegusto, 1. vorkosten.
praemitto, misi, missum, 3. vorausschicken.
praemium, ii, n., Belohnung.
praemoneo, 2. vorher ermahnen.
praenuncia, ae, f., Vorbotin.
praenuncio, 1. vorher verkündigen.
praeopto, 1. vorziehen.
praepăro, 1. vorbereiten.
praepōno, sui, situm, 3. vorsetzen.
praeruptus, a, um, steil; praerupta, orum, steile Oerter.
praesagio, 4. ahnen, weissagen.
praesens, tis, gegenwärtig.
praesentia, ae, f., Gegenwart.
praesentio, sensi, sensum, 4. vorher merken.
praesertim, vorzüglich.
praesidium, ii, n., Schutz, Besatzung.

praesto, gegenwärtig, bei der Hand.
praesto, stĭti, stĭtum und stātum, 1. voranstehen, übertreffen, sich auszeichnen, erhalten, machen, gewähren, leisten.
praesum, fui, esse, vorstehen.
praesūmo, sumpsi, sumptum, 3. im Voraus nehmen, vorhervermuthen.
praesumptio, onis, f., Vermuthung.
praetendo, di, tum, 3. vorgeben.
praeter, außer.
praeterea, außerdem.
praetereo, ii, ĭtum, 4. vorübergehen.
praeterĭtus, a, um, vergangen.
praetermitto, misi, missum, 3. unterlassen.
praeterquam, außer.
praetexo, xi, xtum, 3. vorschützen.
praetextus, us, m., Vorwand.
praetor, oris, m., Anführer, Vorgesetzte, Prätor.
praetorium, ii, n., Feldherrnzelt.
praevĕnio, vēni, ventum, 4. zuvorkommen.
precor, 1. bitten.
premo, ssi, ssum, 3. bedrücken.
pretiosus, a, um, kostbar.
pretium, ii, n., Preis, Bezahlung.
prex, cis, f., Bitte.
pridem, vorlängst, ehedem.
pridie, Tages zuvor.
primo, zuerst.
primordium, ii, n., Uranfang.
primōres, um, m., Vornehmste.
primum, zuerst.
princeps, cipis, m., Fürst, Vornehmster.
principatus, us, m., Vorrang.
principium, ii, n.; Anfang, Kriegsrath der vornehmsten Officiere.
prior, us, früher.
priscus, a, um, alt.
pristĭnus, a, um, vormalig.
prius, eher.
priusquam, bevor.
privatus, a, um, abgesondert vom Staate, privat.
privignus, i, m., Stiefsohn.
privilegium, ii, n., Vorrecht.
privo, 1. berauben.
pro, vor, für, gemäß, anstatt.
proăvus, i, m., Urgroßvater.
probatio, onis, f., Beweis.
probatus, a, um, erprobt, bewährt.
probo, 1. prüfen, billigen, beweisen.
procax, ācis, verwegen.
procēdo, ssi, ssum, 3. vorgehen.
procella, ae, f., Sturm.
procĕres, um, m., Häupter, Vornehmste.
proceritas, atis, f., hoher Wuchs.
proclāmo, 1. ausrufen.
proconsul, is, m., Proconsul.
procreatio, onis, f., Erzeugung, Nachkommenschaft.
procreo, 1. erzeugen.
procūdo, di, sum, 3. schmieden.
procul, fern.
proculco, 1. niedertreten.
procurro, curri und cucurri, cursum, 3. vorstürzen, eilen.
procus, i, m., Vornehmster.
prodeo, ii, ĭtum, 4. vorgehen.
prodigium, ii, n., Wunderzeichen.
proditio, onis, f., Verrath.
prodĭtor, oris, m., Verräther.
prodo, didi, ditum, 3. verrathen, überliefern.
prodūco, xi, ctum, 3. vorführen.
proeliator, oris, m., Kämpfer.

proelior, 1. kämpfen.
proelium, ii, n., Schlacht.
profectio, onis, f., Abreise.
profecto, wahrlich.
profĕro, tŭli, lātum, ferre, vortragen, vorrücken, verschieben.
professio, onis, f., Bekenntniß.
profĭcio, fēci, fectum, 3. vorwärts kommen, nützen, helfen.
proficiscor, fectus sum, 3. reisen, marschiren.
profiteor, fessus sum, 2. erklären, sich wofür zu erklären.
proflīgo, 1. zu Boden schlagen, beendigen.
profluo, xi, xum, 3. hervorfließen.
profŭgio, fūgi, 3. entfliehen.
profŭgus, a, um, flüchtig.
profundus, a, um, tief.
progrĕdior, gressus sum, 3. vorschreiten, vorrücken, einhergehen.
prohibeo, 2. abhalten, verbieten.
proinde, demnach.
projicio, jēci, jectum, 3. hinwerfen, werfen.
promissio, onis, f., Versprechung.
promissum, i, n., Versprechen.
promissus, a, um, lang herabhängend.
promitto, mīsi, missum, 3. versprechen.
promontorium, ii, n., Vorgebirge.
promŏveo, mōvi, mōtum, 2. vorwärts bewegen, ausrichten.
prompte, willig.
promptus, a, um, willig, rüstig.
pronuncio, 1. nennen.
pronus, a, um, geneigt, günstig, leicht.
prope, nahe, beinahe.
propediem, nächstens.
propemŏdum, beinahe.
propensus, a, um, geneigt.
propinquus, a, um, nahe, verwandt.
propitius, a, um, geneigt.
propōno, sui, situm, 3. vorstellen, öffentlich aufstellen, bekannt machen, androhen.
propositum, i, n., Vorsatz.
proprietas, atis, f., Eigenthum.
proprius, a, um, eigen.
propter, neben, wegen.
propterea, deswegen.
propugnator, oris, m., Vertheidiger.
propulso, 1. abwehren.
prorŏgo, 1. verlängern.
prorsus, durchaus, vollständig.
prorumpo, rūpi, ruptum, 3. hervorbrechen.
prosapia, ae, f., Abstammung, Geschlecht.
proscindo, scĭdi, scissum, 3. aufreißen.
proscrībo, psi, ptum, 3. aufschreiben.
prosĕquor, cutus sum, 3. begleiten.
prosilio, ui, 4. hervorspringen.
prosper, a, um, glücklich.
prospere, glücklich.
prospicio, spexi, spectum, 3. voraussehen.
prosterno, stravi, stratum, 3. zu Boden strecken.
protĕgo, xi, ctum, 3. beschützen.
protĕro, trīvi, trītum, 3. vernichten.
protĭnus, gleich darauf, sofort.
protrăho, xi, ctum, 3. hervorziehen.
proturbo, 1. vertreiben.
prout, je nachdem.
provĕho, xi, ctum, 3. emporsteigen lassen, erheben; Pass. emporsteigen, fortfahren.

provĕnio, vēni, ventum, 4. hervorkommen, von Statten gehen, gelingen, erzeugt werden, entstehen.
proventus, us, 4. Gedeihen, Entstehen, Vorrath, Menge.
provĭdeo, vīdi, vīsum, 2. Vorsorge tragen.
provincia, ae, f., Provinz.
provocator, oris, m., Herausforderer.
provŏco, 1. herausfordern, reizen.
provolvor, volvi, volūtum, 3. hinwälzen; Pass. Jemandem zu Füßen fallen.
proximus, a, um, nächste.
prudens, tis, klug.
Prusias, ae, m., König von Bithynien.
Ptolemaeus, i, m., 1. Name einer Reihe ägyptischer Könige, der Nachkommen eines Feldherrn Alexanders; 2. Sohn des Pyrrhus von Epirus.
pubertas, atis, f., Mannbarkeit.
publicanus, i, m., Generalpächter der Abgaben.
publice, von Staats wegen, öffentlich.
publico, 1. bekannt machen.
publicum, i, n., öffentlicher Platz.
publicus, a, um, öffentlich.
pudet, uit und ĭtum est, 2. sich schämen.
pudibundus, a, um, schamhaft, schändlich.
pudicitia, ae, f., Keuschheit.
pudor, ōris, m., Scham, Ehrfurcht.
puer, i, m., Knabe.
puerīlis, e, kindlich, kindisch.
pueritia, ae, f., Kindheit.
pugio, onis, m., Dolch.
pugna, ae, f., Kampf, Schlacht.
pugno, 1. kämpfen.
pulcher, ra, rum, schön.
pulchritudo, inis, f., Schönheit.
pulmentum, i, n., Zukost.
pulvīnar, āris, n., Polstersitz.
pulvis, eris, m., Staub.
punio, 4. bestrafen.
pupillus, i, m., Waise.
purgo, 1. reinigen.
purifico, 1. reinigen.
purpŭra, ae, f., mit Purpur gefärbte Wolle.
purpureus, a, um, purpurn.
puteus, i, m., Brunnen.
puto, 1. beschneiden, glauben, meinen.
Pydna, ae, f., Stadt in Macedonien.
pyra, ae, f., Scheiterhaufen.
Pyrrhidae, arum, m., Einwohner von Epirus.
Pyrrhus, i, m., Name mehrerer Könige von Epirus.

Q.

quadratus, a, um, quadratförmig.
quadrīga, ae, f., Viergespann.
quaero, sīvi, sītum, 3. suchen, erwerben, fragen.
quaestor, oris, m., Quästor.
quaestus, us, m., Erwerbung, Gewinn, Verdienst.
qualis, e, wie beschaffen.
qualitas, atis, f., Beschaffenheit.
qualitercumque, wie immer beschaffen.
quam, wie, als.
quamquam, obgleich.
quamvis, obgleich.
quandŏque, einmal zu seiner Zeit.
quanto, um wie viel.
quantus, a, um, wie groß.
quare, weshalb.

quasi, gleichsam.
quatĕnus, bis wohin.
quater, viermal.
quatriduum, i, n., Zeitraum von vier Tagen.
que (einem Worte angehängt), und.
quemadmŏdum, wie.
queo, quivi, quitum, 4. können.
querēla, ae, f., Klage.
queror, questus sum, 3. klagen, sich beklagen.
quia, weil.
quicumque, quaec., quodc., wer nur immer, jeder welcher.
quidam, quaed., quodd., ein gewisser.
quidem, zwar; ne — quidem, nicht einmal.
quies, etis, f., Ruhe, Schlaf.
quiesco, evi, etum, 3. ruhen.
quietus, a, um, ruhig.
quīlibet, quael., quodl., jeder beliebige.
quin, daß nicht, daß; warum nicht?
quinquennis, e, fünf Jahre alt.
quinquennium, ii, n., Zeitraum von fünf Jahren.
quinquerēmis, is, f., Fünfruderer.
quippe, nämlich, da ja.
quis, qua, quid, irgend wer, irgend was.
quispiam, quaep., quodp. und quidp., irgend jemand.
quisquam, quaqu., quidqu., irgend einer.
quisque, quaeque, quodque und quidque, jeder.
quisquis, quaequae, quodquod und quidquid, wer auch immer, jeder.
quo, wohin, damit desto.
quoad, so lange als.
quod, daß, weil.
quodammŏdo, gewissermaßen.
quondam, ehemals.
quoniam, weil, da nun.
quoque, auch.
quotannis, alljährlich.
quotidianus, a, um, täglich.
quotidie, täglich.
quoties, wie oft.
quum, als, da, obgleich.

R.

rabĭdus, a, um, wüthend.
radix, īcis, f., Wurzel.
Raeti, orum, m., Volk in den deutschen Alpen.
rana, ae, f., Frosch.
rapacitas, atis, f., Raubsucht.
rapīna, ae, f., Räuberei.
rapio, pui, ptum, 3. fortreißen, rauben.
raptor, oris, m., Räuber.
raro, selten.
rarus, a, um, selten.
ratio, onis, f., Berechnung, Verfahren, Art; rationem reddere, Rechenschaft ablegen.
ratis, is, f., Schiff.
rebello, 1. wieder aufstehen, sich empören.
recēdo, cessi, cessum, 3. zurückgehen.
recens, tis, frisch, neu.
recenseo, sui, sum und sĭtum, 2. untersuchen.
recenter, neulich.
receptacŭlum, i, n., Rückhalt, Zufluchtsstätte.
recipio, cepi, ceptum, 3. zurückziehen, aufnehmen, erlangen.
recipröco, 1. sich rückwärts bewegen.
recĭto, 1. vorlesen, vortragen.
reclāmo, 1. laut rufen.

reclūdo, si, sum, 3. einschließen.
recognosco, gnovi, gnĭtum, 3. durchmustern, prüfen.
recollĭgo, lēgi, lectum, 3. wieder aufnehmen.
reconciliatio, onis, f., Aussöhnung.
reconcilio, 1. wiederverschaffen, wiedererlangen.
recordatio, onis, f., Erinnerung.
recordor, 1. sich erinnern, eingedenk sein.
recreo, 1. wieder herstellen, abhelfen.
recte, richtig.
rector, oris, m., Lenker, Herrscher, Regent.
recumbo, cubui, 3. sich niederlegen.
recuperatio, onis, f., Wiedererlangung.
recupero, 1. wieder erlangen.
recurro, curri, cursum, 3. zurückkehren.
recūso, 1. zurückweisen, verweigern.
reddo, didi, ditum, 3. wiedergeben, machen.
redeo, ii, ĭtum, 4. zurückkehren.
redĭgo, ēgi, actum, 3. zurückbringen, zurückführen.
redĭmo, ēmi, emptum, 3. erkaufen.
redĭtus, us, m., Rückkehr, Einkünfte.
redūco, xi, ctum, 3. zurückführen.
redundo, 1. überströmen.
refĕro, rettŭli, relātum, referre, zurückbringen, berichten.
refert, tulit, referre, es kommt darauf an, es geht an.
refertus, a, um, angefüllt.
reficio, feci, fectum, 3. wiederherstellen, sich erholen lassen, ersetzen.
refīgo, xi, xum, 3. anheften.
refŭgio, fūgi, 3. zurückfliehen; entfliehen.
refugium, ii, n., Zufluchtsort.
regalis, e, königlich.
regia, ae, f., Königsburg.
regīna, ae, f., Königin.
regio, onis, f., Gegend.
regius, a, um, königlich.
regno, 1. König sein, Herrscher.
regnum, i, n., Königsherrschaft, Herrschaft, Regierung, Reich, Staat.
rego, xi, ctum, 3. lenken.
regrĕdior, gressus sum, 3. zurückkehren.
regulus, i, m., König.
relatio, onis, f., Erzählung.
religio, onis, f., Gottesfurcht, Religionsgebrauch, Heiligkeit.
religiose, fromm, gewissenhaft.
relinquo, līqui, lictum, 3. zurücklassen, hinterlassen.
reliquiae, arum, f., Ueberreste.
relĭquus, a, um, übrig.
remăneo, mansi, mansum, 2. zurückbleiben.
remedium, ii, n., Mittel.
remex, ĭgis, m., Ruderer.
remitto, si, ssum, 3. zurückschicken, nachlassen.
remōtus, a, um, entfernt, entlegen.
remus, i, m., Ruder.
renascor, natus sum, 3. wieder geboren werden.
renŏvo, 1. erneuern.
renuncio, 1. zurückmelden, melden.
reor, ratus sum, 2. meinen.
repăro, 1. von Neuem rüsten, wieder beginnen.
repello, pŭli, pulsum, 3. zurücktreiben.
repente, plötzlich.

repentīnus, a, um, plötzlich.
reperio, pĕri, pertum, 4. finden, erfinden.
repĕto, īvi, ītum, 3. wiederholen, wieder beginnen, wieder erneuern, herholen, anfangen, nachfordern, nachholen.
repleo, evi, etum, 2. anfüllen.
repōno, sui, situm, 3. niederlegen, worauf rechnen.
reporto, 1. zurückbringen, davon tragen.
reprehendo, di, sum, 3. ergreifen.
reprĭmo, pressi, pressum, 3. zurückdrängen.
repromitto, misi, missum, 3. dagegen versprechen.
repudio, 1. verschmähen.
repudium, ii, n., Verstoßung, Scheidung.
repugno, 1. Widerstand leisten.
repŭto, 1. überlegen.
requīro, quisīvi, quisītum, 3. erforschen.
res, rei, f., Sache, Begebenheit, Angelegenheit, Wesen, That, Geschichte, Besitzthum, Macht; res publica, Staat.
rescindo, scĭdi, scissum, 3. zerreißen.
rescrībo, psi, ptum, 3. zurückschreiben.
reservo, 1. aufbewahren, aufsparen, erhalten.
resīdo, sēdi, 3. sich niederlassen.
residuus, a, um, übrig.
resisto, stiti, 3. Stand halten, stille stehen, sich widersetzen.
resolvo, vi, utum, 3. auflösen.
resŏno, 1. wiederhallen.
respectus, us, m., Rücksicht.
respicio, spexi, spectum, 3. berücksichtigen.
respīro, 1. sich erholen.
respondeo, di, sum, 2. antworten.
responsum, i, n., Antwort.
respuo, ĕre, zurückstoßen, verschmähen.
restauro, 1. erneuern.
restituo, ui, ūtum, 3. wiederherstellen, wiedergeben.
restitutio, onis, f., Wiederherstellung.
resto, stiti, 1. übrig bleiben.
resūmo, psi, ptum, 3. zurücknehmen.
resurgo, surrexi, surrectum, 3. sich wieder erheben.
rete, is, n., Netz.
retineo, tinui, tentum, 2. festhalten.
retorqueo, torsi, tortum, 2. zurückwenden.
retrăho, xi, ctum, 3. zurückziehen.
reus, i, m., Angeklagte.
reverto, ti, sum, 3. und revertor, sus sum, 3. zurückkehren.
revŏco, 1. zurückrufen; in memoriam alicujus rei revocari, an etwas erinnert werden.
revolvo, vi, ūtum, 3. zurückwälzen; Pass. zurückkehren.
rex, gis, m., König.
Rhegīni, orum, m., Bewohner der Stadt Rhegium an der sicilischen Meerenge.
Rhipaeus, a, um, von einer Gegend im äußersten Scythien.
Rhodănus, i, m., Fluß in Gallien, heutige Rhone.
Rhodus, i, f., Insel an der Küste Kleinasiens.
rideo, si, sum, 2. lachen.
ridiculus, a, um, lächerlich.
rigeo, ēre, starren.
rigor, oris, m., Erstarrung.
ripa, ae, f., Ufer.

risus, us, m., Lachen.
ritus, us, m., Gebrauch, Sitte.
robur, ŏris, n., Kraft.
robustus, a, um, kräftig.
rogo, 1. fragen, bitten.
rogus, i, m., Scheiterhaufen.
rostratus, a, um, geschnäbelt.
Roxāne, es, f., Gemahlin Alexanders des Großen.
rudimentum, i, n., erste Anfang, erste Unterricht.
rudis, e, ungeschickt, unerfahren.
ruina, ae, f., Zerstörung, Untergang, Verlust.
rumpo, rupi, ruptum, 3. brechen.
ruo, i, tum, 3. stürzen, untergehen.
rupes, is, f., Fels.
rursum, wiederum.
rus, ris, n., Land, Landgut.
Rutŭli, orum, m., Völkerschaft in Latium.

S.

sabbătum, i, n., Sabbat.
Sabīni, orum, m., Volk in Mittelitalien.
sacer, cra, crum, heilig.
sacerdos, otis, comm. Priester, Priesterin.
sacerdotium, ii, n., Priesterthum.
sacramentum, i, n., Eid.
sacrificium, ii, n., Opfer.
sacrilegium, ii, n., Religionsschändung.
sacro, 1. heiligen, weihen.
sacrum, i, n., Heiligthum, Opfer.
saepe, oft.
saevio, 4. wüthen.
saevitia, ae, f., Grausamkeit.
saevus, a, um, wild, grausam.
sagax, cis, scharfsinnig.
sagīna, ae, f., Fütterung, Mast, Dicke, Fettigkeit.
sagitta, ae, f., Pfeil.
sagitto, atum, 1. mit Pfeilen schießen.
Salamīna, ae, f., 1. Insel Salamis, Athen gegenüber; 2. Stadt auf der Insel Cypern.
Sallustius, ii, m., römischer Geschichtsschreiber.
saltātrix, trīcis, f., Tänzerin.
saltem, wenigstens.
saltus, us, m., Waldtrift, Gebirge.
salubritas, atis, f., Heilsamkeit.
salum, i, n., Meer, Welle.
salus, ūtis, f., Rettung.
salutaris, e, heilsam.
salutatio, onis, f., Begrüßung.
salūto, 1. begrüßen.
salvus, a, um, wohlerhalten, gesund, sicher.
Samnītes, um und ium, m., Volk in Mittelitalien.
Samothracia, ae, f., Insel im ägeischen Meere, an der thracischen Küste.
Samus, i, f., Insel im ägeischen Meere.
sancio, xi, ctum und citum, 4. festsetzen, verordnen.
sanctus, a, um, heilig, rein.
sane, fürwahr.
sanguinarius, a, um, blutig.
sanguis, ĭnis, m., Blut.
sanitas, atis, f., Gesundheit.
sanus, a, um, gesund, vernünftig.
sapiens, tis, weise.
sapientia, ae, f., Weisheit.
Sardes, ium, f., Hauptstadt von Lydien.
Sarmătae, arum, m., Volk im Norden des schwarzen Meeres.
sarmentum, i, n., Reisig.
satelles, ĭtis, m., Trabant.
satio, 1. sättigen.

singulus, a, um, einzeln.
sinister, tra, trum, links.
sino, sivi, situm, 3. lassen, gestatten.
sinus, us, m., Busen.
siquĭdem, wenn nämlich, nämlich.
Siris, is, f., Stadt in Großgriechenland,
sisto, stiti, statum, 3. hinstellen, zum Stillstand bringen, hemmen.
situs, us, m., Lage.
sive oder seu, oder; s. — s., sei es — sei es.
socer, ĕri, m., Schwiegervater.
socia, ae, f., Genossin.
societas, atis, f., Gemeinschaft, Bündniß.
socio, 1. verbinden, gemeinsam unternehmen.
socius, a, um, verbündet.
socius, ii, m., Genosse.
socrus, us, f., Schwiegermutter.
sodalicium, ii, n., Kameradschaft,
sodālis, is, m., Gefährte, Zechbruder.
Sogdiani, orum, m., Völkerschaft in Asien zwischen Oxus und Jaxartes.
sol, is, m., Sonne.
solatium, ii, n., Trost.
soleo, itus sum, ēre, pflegen.
solĭdus, a, um, fest, ganz, vollständig.
solitudo, inis, f., Menschenleere, Einöde.
sollenne, is, n., Feierlichkeit, Gebrauch, Opfer.
sollennis, e, feierlich, üblich, gewöhnlich.
sollenniter, auf feierliche Weise.
sollers, tis, erfinderisch, geschickt, gewandt.
sollertia, ae, f., Gewandtheit.
sollicĭto, 1. anreizen, verführen.
sollicĭtus, besorgt, bekümmert.
Solon, is, m., Gesetzgeber Athens.
solum, i, n., Boden.
solum, nur, allein.
solus, a, um, allein.
solutio, onis, f., Bezahlung.
solutus, a, um, zügellos.
solvo, vi, utum, 3. lösen, befreien.
somnium, ii, n., Traum.
somnus, i, m., Schlaf.
sonus, i, m., Schall, Getöse.
Sophēne, es, f., Landschaft in Armenien.
sorbeo, bui und psi, ptum, 2. schlürfen.
sordeo, ui, 2. gering erscheinen.
sordes, is, f., Schmuz, Niedrigkeit, Niederträchtigkeit.
sordidus, a, um, schmuzig, armselig, verächtlich.
soror, ōris, f., Schwester.
sororius, a, um, schwesterlich.
sors, tis, f., Loos, Schicksal.
sortior, 4. erlangen.
sospes, itis, wohlbehalten, gerettet.
Spaco, us, f., Amme des Cyrus.
spargo, si, sum, 3. streuen, zerstreuen.
Sparta, ae, f., Hauptstadt Laconiens.
Spartani, orum, m., Bewohner von Sparta.
spartum, i, n., Pfriemengras.
spatium, ii, n., Raum.
species, ei, f., Schein.
spectaculum, i, n., Anblick, Schau, Schauspiel, Schauplatz.
spectator, oris, m., Zuschauer.
spectatus, a, um, erprobt, bewährt.

specto, 1. beobachten, erwägen, wonach trachten.
specula, ae, f., Spähort, Warte.
speculor, 1. ausspähen.
sperno, sprevi, spretum, 3. verschmähen.
spero, 1. hoffen.
spes, ei, f., Hoffnung.
spiramentum, i, n., Luftloch.
spiritus, us, m., Luft, Leben; spiritum trahere, Athem holen.
spiro, 1. athmen.
splendor, oris, m., Glanz.
spolio, 1. berauben.
spolium, ii, n., Beute.
spondeo, spopondi, sponsum, 2. versprechen.
sponsa, ae, f., Braut.
sponte, aus eignem Antriebe.
squalidus, a, um, schmuzig.
stabulum, i, n., Stall.
stadium, ii, n., Stadium, der 40ste Theil einer deutschen Meile.
stagno, 1. ein Wasser stehend machen.
stagno, 1. befestigen.
stagnum, i. n., Teich.
statim, sofort.
statio, onis, f., Wache.
statua, ae, f., Bildsäule.
statuo, ui, utum, 3. festsetzen, einsetzen.
statura, ae, f., Größe.
status, us, m., Zustand.
stella, ae, f., Stern.
sterilitas, atis, f., Unfruchtbarkeit.
sterno, stravi, stratum, 3. überdecken.
stimulo, 1. anstacheln.
stimulus, i, m., Stachel.
stipendiarius, a, um, tributpflichtig.
stipendium, ii, n., Geldabgabe, Steuer, Sold, Kriegsdienst, Dienst.
stirps, pis, f., Nachkommenschaft.
sto, steti, statum, 1. stehen.
stolide, thöricht.
strages, is, f., Niederlage.
Straton, ōnis, m., König von Tyrus.
strenue, rüstig.
strenuus, a, um, rüstig, unternehmend.
strepitus, us, m., Geräusch.
stridor, oris, m., Schwirren, Klirren.
stringo, strinxi, strictum, 3. ziehen, zücken.
struo, xi, ctum, 3. an einander fügen, aufschichten.
studeo, ui, 2. wonach trachten, sich befleißigen, studiren.
studiose, eifrig.
studiosus, a, um, eifrig ergeben, nach etwas strebend.
studium, ii, n., Bestrebung, Eifer.
stupeo, ui, 2. staunen.
stupor, oris, m., Staunen.
suadeo, si, sum, 2. rathen.
sub, unter.
subdo, didi, ditum, 3. unterwerfen, an die Stelle eines Andern setzen, ablösen.
subeo, ivi und ii, ĭtum, 4. sich unterziehen.
subĭgo, ēgi, actum, 3. unterwerfen.
subitus, a, um, plötzlich.
subjicio, jeci, jectum, 3. unterwerfen, unterschieben.
sublĕgo, lēgi, lectum, 3. an Jemands Stelle wählen.
sublīmis, e, hoch, erhaben.
submergo, si, sum, 3. versenken.

subministro, 1. darreichen, verschaffen.
submitto, misi, missum, 3. nachlassen, unterwerfen.
submoveo, movi, motum, 2. entfernen, vertreiben.
subnecto, xui, xum, 3. anfügen.
subŏles, is, f., Nachkommenschaft.
suborno, 1. anstiften.
subsĕquor, cutus sum, 3. auf dem Fuße folgen.
subsidium, ii, n., Unterstützung.
subsisto, stĭti, 3. stehen bleiben.
substerno, stravi, stratum, 3. unterbreiten.
substituo, ui, utum, 3. an die Stelle Jemands setzen.
subsum, fui, esse, darunter sein, stecken.
subtilitas, atis, f., Feinheit.
subtrăho, xi, ctum, 3. entziehen.
subvenio, ni, ntum, 4. zu Hülfe kommen.
subverto, ti, sum, 3. zerstören.
succedaneus, i, m., Stellvertreter.
succedo, cessi, cessum, 3. sich unterwerfen, an Jemands Stelle treten, gelingen, von Statten gehen.
successio, onis, f., Nachfolge.
successor, oris, m., Nachfolger.
successus, us, m., Folge, Erfolg.
succingo, cinxi, cinctum, 3. umgürten, rüsten.
succumbo, cubui, cubitum, 3. unterliegen.
sucus, i, m., Saft.
sudo, 1. schwitzen.
sudor, oris, m., Schweiß.
sufficio, feci, fectum, 3. an Jemands Stelle wählen, genügen.
suffigo, xi, xum, 3. anheften.
suffragium, ii, n., Urtheil, Stimme.
Sugambri, orum, m., Völkerschaft in Indien.
sulcus, i, m., Pflügen.
sulphur, ŭris, n., Schwefel.
summa, ae, f., Summe, Ganze, Oberbefehl, Oberleitung, Hauptsache; in summa, zuletzt.
summus, a, um, höchste; summae preces, inständigste Bitten.
sumo, sumpsi, sumptum, 3. nehmen.
sumptus, us, m., Kosten.
super, über.
superbe, übermüthig.
superbia, ae, f., Stolz, Hochmuth.
superbus, a, um, übermüthig.
supergrĕdior, gressus sum, 3. überschreiten, übertreffen.
superindūco, xi, ctum, 3. darüber hinziehen.
superior, us, früher.
supermitto, misi, missum, 3. noch dazu schütten, — gießen.
supero, 1. überwinden.
superstes, ĭtis, überlebend.
superstitio, onis, f., Aberglaube.
supersum, fui, esse, übrig sein.
supertĕgo, xi, ctum, 3. überdecken.
superus, a, um, oben.
supervacaneus, a, um, überflüssig.
supervacuus, a, um, überflüssig.
supervenio, veni, ventum, 4. herzukommen, überfallen.
supervivo, xi, ctum, 3. überleben.
supplementum, i, n., Ergänzung.
suppleo, evi, etum, 2. ergänzen.

supplex, icis, demüthig bittend.
suppliciter, demüthig.
supplicium, ii, n., Strafe.
suppōno, sui, situm, 3. unterschieben.
supprĭmo, pressi, pressum, 3. versenken.
supra, oben, oberhalb, über.
supremus, a, um, äußerste, höchste, letzte.
surgo, surrexi, surrectum, 3, sich erheben.
sus, uis, comm. Schwein.
susceptor, oris, m., Unternehmer.
suscĭpio, cēpi, ceptum, 3. unternehmen.
suscĭto, 1. aufrichten, erregen.
suspectus, a, um, verdächtig.
suspendium, ii, n., Erhängen.
suspendo, di, sum, 3. auf etwas fest richten.
suspensus, a, um, ungewiß, unentschieden, unentschlossen.
suspicio, onis, f., Verdacht.
sustento, 1. aufrecht halten, hinhalten.
sustineo, ui, tentum, 2. aufrecht halten, erhalten, ertragen.
Sybares, is, m., Schwager des Cyrus.
Sybaritani, orum, m., Bewohner von Sybaris, Stadt in Unteritalien.
symbŏlus, i, m., Merkzeichen.
Syna, ae, f., Berg Sinai.
Syracūsae, arum, f., Stadt an der Ostküste von Sicilien.
Syracusani, orum, m., Bewohner von Syracus.
Syria, ae, f., Syrien.
Syrii, orum, m., Syrier.

T.

tabella, ae, f., Täfelchen.
tabula, ae, f., Tafel, Schuldregister.
taceo, 2. schweigen.
tacite, still, im Stillen.
taciturnitas, atis, f., Schweigsamkeit.
tacitus, a, um, schweigend.
tactus, us, m., Berührung.
taedium, ii, n., Widerwille.
Tagus, i, m., Fluß in Spanien, jetzt Tajo.
talentum, i, n., Talent, eine Geldsumme von ungefähr 1375 Thlr.
talis, e, so beschaffen, solcher.
talus, i, m., Würfel.
tam, so.
tamdiu, so lange.
tamen, doch, dennoch.
tametsi, obgleich.
tamquam, gleichsam, als ob.
Tanais, is, m., Fluß, sonst Jaxartes.
tandem, endlich.
tango, tetĭgi, tactum, 3. berühren.
tantum, nur.
tantus, a, um, so groß.
tarde, langsam, spät.
tarditas, atis, f., Langsamkeit.
Tarentini, orum, m., Bewohner von Tarent.
Tarentum, i, n., Stadt in Unteritalien.
Tarquinii, orum, m., Stadt in Etrurien.
Tarsus, ĭ, f., Hauptstadt von Cilicien.
Tartesii, orum, m., Bewohner von Tartesus, einer Stadt im südlichen Spanien.

Taurus, i, m., Gebirge in Asien.
taxo, 1. abschätzen.
Tectosāgi, orum, m., gallische Völkerschaft.
tectum, i, n., Dach, Haus.
tegmen, inis, n., Decke.
tego, xi, ctum, 3. bedecken.
telum, i, n., Geschoß, Speer.
temĕre, ohne Ueberlegung.
temeritas, atis, f., Unbesonnenheit.
temperamentum, i, n., Mäßigung.
temperatus, a, um, gemäßigt.
temperies, ei, f., rechte Beschaffenheit, gemäßigte Temperatur.
tempero, 1. mäßigen, mischen.
tempestas, atis, f., Zeit, Unwetter.
tempestīve, zur rechten Zeit.
tempestīvus, a, um, rechtzeitig.
templum, i, n., Tempel.
tempus, ŏris, n., Zeit.
tendo, tetendi, tentum und tensum, 3. ausstrecken.
teneo, ui, tum, 2. halten, inne haben, beibehalten, verpflichten.
tento, 1. zu erlangen suchen, versuchen.
tenuis, e, dünn, fein.
tenus, bis an.
tepĭdus, a, um, warm.
ter, dreimal.
tergiversor, 1. den Rücken zukehren, zaudern.
tergum, i, n., Rücken; de tergo ponere, im Rücken aufstellen.
termĭno, 1. begrenzen.
termĭnus, i, m., Grenze.
terra, ae, f., Erde, Land.
terrēnus, a, um, irdisch.
terreo, 2. erschrecken.
terrester, tris, e, zu Lande.
terribilis, e, schrecklich.
terror, oris, m., Schrecken.
tertio, zum dritten Male.
tessera, ae, f., Täfelchen.
testa, ae, f., irdenes Geschirr.
testamentum, i, n., Testament.
testimonium, ii, n., Zeugniß.
testis, is, comm. Zeuge.
testor, 1. bezeugen, als Zeuge anrufen.
Teucer, cri, m., Sohn des Telamon.
theatrum, i, n., Theater.
Thebae, arum, f., Hauptstadt von Böotien.
Thebani, orum, m., Bewohner von Theben.
Themiscyrius, a, um, zu Themiscyra, einer Stadt in Pontus gehörig.
Themistocles, is, m., athenienfischer Feldherr.
Thera, ae, f., Insel im ägeischen Meere, im Süden der Cycladen.
Theramĕnes, is, m., athenienfischer Staatsmann.
Therasia, ae, f., Insel bei Thera.
Thermōdon, ontis, m., Fluß in Pontus.
Thermopȳlae, arum, f., Engpaß am Oeta.
thesaurus, i, m., Schatz.
Theseus, ei, m., König von Athen.
Thespiae, arum, f., Stadt in Böotien.
Thespienses, ium, m., Bewohner von Thespiä.
Thessāli, orum, m., Bewohner von Thessalien.
Thessalia, ae, f., Landschaft in Nordgriechenland.
Thessalicus, a, um, thessalisch.

Thessalonīca, ae, f., Stadt in Macedonien.
Thessalonīce, es, f., Tochter Philipps von Macedonien.
Thessălus, i, m., Thessalier.
Thogarii, orum, m., Völkerschaft in Bactrien.
Thracia, ae, f., Landschaft, östlich von Macedonien.
Thrasybūlus, i, m., berühmter Athener.
Thrax, cis, m., Thracier.
Thurii, orum, m., Stadt am tarentinischen Meerbusen.
Thurīni, orum, m., Bewohner von Thurii.
tiara, ae, f., Turban.
Tiberis, is, m., Fluß in Mittelitalien.
Tigrānes, is, m., König von Armenien.
Tigris, is, m., Fluß in Asien.
timeo, ui, 2. fürchten.
timĭde, furchtsam.
timĭdus, a, um, furchtsam.
timor, oris, m., Furcht.
tingo, nxi, nctum, 3. benetzen, eintauchen.
Tiridātes, is, m., König der Parther.
tiro, ōnis, m., Anfänger.
tirocinium, ii, n., der erste Soldatendienst; tirocinii rudimenta ponere, die ersten Versuche in Erlernung des Kriegsdienstes machen.
Titānes, um, m., Titanen, ein früheres Göttergeschlecht, Söhne des Uranus.
titulus, i, m., Titel, Vorwand.
tolĕro, 1. ertragen, unterhalten.
tollo, sustŭli, sublatum, 3. aufheben, erhalten.
Tolōsa, ae, f., Stadt in Gallien, jetzt Toulouse.
Tomўris, is, f., scythische Königin.
tono, ui, 1. donnern.
tormentum, i, n., Folter.
torpor, oris, m., Erstarrung, Betäubung.
torqueo, torsi, tortum, 1. foltern.
torquis, is, comm. Kette.
torrens, tis, brennend, reißend.
torvus, a, um, finster, wild.
tot, so viele.
toties, so oft.
totus, a, um, ganz.
tracto, 1. hin- und herziehen, handhaben, betasten, behandeln.
tractus, us, m., Landstrich.
trado, didi, ditum, 3. übergeben.
tragicus, a, um, tragisch.
tragoedia, ae, f., Trauerspiel.
traho, xi, ctum, 3. ziehen.
trajicio, jeci, jectum, 3. übersetzen, durchbohren.
trames, ĭtis, m., Fußsteig.
tranquillus, a, um, ruhig.
trans, jenseits.
Transalpinus, a, um, transalpinisch, jenseits der Alpen befindlich.
transcendo, di, sum, 3. übersteigen, übersetzen.
transeo, ii, ĭtum, 4. übergehen.
transfĕro, tŭli, latum, ferre, 1. übertragen.
transfŏdio, fōdi, fossum, 3. durchbohren.
transfŭga, ae, m., Ueberläufer.
transfŭgio, fūgi, fugitum, 3. übergehen.
transitio, onis, f., Uebergehen, Uebergang.
transĭtus, us, m., Uebergang, Vorübergehen.
transmitto, misi, missum, 3. hinüberschicken.
transpono, sui, situm, 3. übersetzen.

transvĕhor, vectus sum, 3. hinüberfahren.
Trasimēnus, i, m., See in Etrurien.
trepidatio, onis, f., Zittern.
trepide, ängstlich.
trepido, 1. zittern.
trepidus, a, um, zitternd, mißlich, schlimm.
Triballi, orum, m., Völkerschaft an der unteren Donau in Mösien.
tribūnal, ālis, n., Rednerbühne.
tribunatus, us, m., Tribunat.
tribunus, i, m., Tribun, Oberste.
tribuo, ui, utum, 3. gewähren, anrechnen, zuschreiben.
tribus, us, f., Abtheilung.
tributarius, a, um, tributpflichtig.
tributum, i, n., Abgabe, Tribut.
Tridentum, i, n., Stadt an der Etsch, jetzt Trient.
triduus, a, um, dreitägig.
triennium, ii, n., Zeitraum von drei Jahren.
Trinacria, ae, f., ältester Name von Sicilien.
trini, ae, a, drei.
triplex, ĭcis, dreifach.
tripudio, are, tanzen.
trirēmis, is, f., Dreiruderer.
tristis, e, traurig.
tristitia, ae, f., Traurigkeit.
triumpho, 1. triumphiren, völlig besiegen.
triumphus, i, m., Triumph.
trivium, ii, n., öffentliche Straße.
Troas, ădis, f., Schwester der Olympias.
Trogus Pompejus, römischer Geschichtsschreiber unter Augustus.
Troja, ae, f., Stadt an der Westküste von Kleinasien.
Trojanus, a, um, trojanisch; Trojani, orum, m., Bewohner von Troja.
trucīdo, 1. ermorden.
trunco, 1. verstümmeln.
truncus, i, m., Rumpf, Stamm.
truncus, a, um, verstümmelt.
trux, cis, wild, rauh, trotzig.
Trypho, ōnis, m., König in Syrien.
tuba, ae, f., Trompete.
tueor, 2. schützen.
tum, da, damals, darauf.
tumeo, ēre, aufgeblasen sein.
tumidus, a, um, aufrührerisch.
tumor, oris, m., Eitelkeit.
tumultuor, 1. in Aufruhr sein.
tumultus, us, m., Aufruhr.
tumulus, i, m., Hügel, Grabhügel.
tunc, damals.
tunica, ae, f., Tunica, unmittelbar am Leibe getragenes Gewand.
turba, ae, f., Schaar, Menge.
turbo, 1. verwirren, beunruhigen, verhindern.
turbo, ĭnis, m., Wirbel, Wirbelwind.
turma, ae, f., Schaar, Schwadron.
turpis, e, schimpflich.
turpiter, schimpflich.
Tusci, orum, m., Bewohner von Etrurien.
tutēla, ae, f., Schutz, Vormundschaft.
tuto, sicher.
tutor, 1. schützen.
tutor, oris, m., Vormund.
tutorius, a, um, vormundschaftlich.
tutus, a, um, sicher.
tympănum, i, n., Handpauke.
tyrannicus, a, um, tyrannisch.
tyrannis, ĭdis, f., Tyrannenherrschaft.

tyrannus, i, m., Tyrann.
Tyrii, orum, m., Bewohner von Tyrus.
Tyrtaeus, i, m., griechischer Dichter.
Tyrus, i, f., phönicische Handelsstadt.

U.

uber, eris, n., Zitze, Euter.
uber, eris, reichlich.
ubertas, atis, f., Reichthum, Fülle.
ubi, wo, sobald als.
ubīque, überall.
ulciscor, ultus sum, 3. rächen, strafen.
ullus, a, um, irgend einer.
ultimus, a, um, letzte, äußerste.
ultio, onis, f., Rache.
ultor, oris, m., Rächer.
ultra, weiterhin.
ultro, überdies, noch dazu.
ululatus, us, m., Heulen, Wehklagen.
umbo, onis, m., Schild.
umbra, ae, f., Schatten.
umquam, jemals.
unda, ae, f., Welle, Wasser.
unde, woher, auf dessen Seite.
undecies, eilfmal.
undĭque, von allen Seiten.
unguentum, i, n., Salbe.
ungŭla, ae, f., Huf.
unĭcus, a, um, einzig.
universus, a, um, gesammt.
urbanus, a, um, städtisch.
urbs, bis, f., Stadt.
urgeo, si, 2. bedrängen.
urna, ae, f., Urne.
uro, ussi, ustum, 3. brennen, quälen.
usquam, irgendwo.
usque, bis.
usurpo, 1. anwenden, ausüben, sich bemächtigen.
usus, us, m., Gebrauch.
ut und uti, wie, sobald als, daß, damit.
uter, tris, m., Schlauch.
uter, tra, trum, welcher von zweien.
uterque, traque, trumque, jeder von zweien, beide.
Utĭca, ae, f., Stadt in Afrika.
utilis, e, nützlich.
utilitas, atis, f., Nutzen.
utĭnam, wenn doch.
utĭque, schlechterdings.
utor, usus sum, 3. gebrauchen, anwenden, haben.
utrimque, von beiden Seiten.
utrubīque, auf beiden Seiten.
utrum, welches von beiden? ob.
uxor, oris, f., Gattin.

V.

vacatio, onis, f., Befreiung, Zerstreuung.
vaco, 1. frei sein.
vacuus, a, um, leer, frei.
vado, si, 3. gehen.
vagor, 1. umherschweifen.
vagus, a, um, umherschweifend.
valens, tis, kräftig.
valeo, 2. stark sein, vermögen.
valetudo, inis, f., Gesundheitszustand.
valĭdus, a, um, stark, kräftig.
vallis, is, f., Thal.
vallum, i, n., Wall, Verschanzung.
vapor, oris, m., Dunst, Dampf, Hitze.
varie, verschieden.
varietas, atis, f., Verschiedenheit.
vario, 1. verschieden sein, abwechseln.
varius, a, um, verschieden.

vastitas, atis, f., Verwüstung.
vasto, 1. verwüsten.
vates, is, m., Seher.
vaticĭnor, 1. weissagen.
ve (angehängt), oder.
vecordia, ae, f., Wahnsinn.
vecors, dis, wahnsinnig.
vectīgal, ālis, n., Abgaben.
vectigālis, e, zu den Abgaben gehörig.
vecto, 1. tragen.
vehementer, heftig.
vehiculum, i, n., Wagen.
vehor, ctus sum, 3. fahren.
vel, oder, sogar, selbst; vel — vel, entweder — oder.
velamentum, i, n., Decke, Hülle.
velo, 1. verhüllen.
velocitas, atis, f., Schnelligkeit.
velut, veluti, gleichsam, als ob.
venālis, e, käuflich.
venaticus, a, um, zur Jagd gehörig.
venatio, onis, f., Jagd.
venatus, us, m., Jagd.
vendĭto, 1. zum Verkauf ausbieten, verkaufen.
vendo, didi, ditum, 3. verkaufen.
venenum, i, n., Gift.
veneratio, onis, f., Verehrung, Würde.
veneror, 1. verehren.
Venĕti, orum, m., Volk in Oberitalien.
venia, ae, f., Verzeihung.
venio, i, tum, 4. kommen.
venor, 1. jagen.
venter, tris, m., Bauch.
ventus, i, m., Wind.
ver, is, m., Frühling.
verber, eris, n., Peitsche, Schlag.
verbum, i, n., Wort.
vere, in Wahrheit.
verecunde, mit Scheu, hochachtungsvoll.
verecundia, ae, f., Hochachtung.
vereor, 2. fürchten.
veritas, atis, f., Wahrheit.
verna, ae, comm. Haussclave.
vero, aber.
Verōna, ae, f., Stadt in Oberitalien.
versificator, oris, m., Verskünstler.
versus, gegen — hin.
versus, us, m., Vers.
verto, ti, sum, 3. wenden, kehren, verwandeln.
verum, aber, sondern.
verus, a, um, wahr; re vera, in Wahrheit.
vescor, vesci, essen.
vesper, eris und eri, m., Abend; vesperi, Abends.
vespera, ae, f., Abend.
vestigium, ii, n., Fußtapfe.
vestio, 4. bekleiden.
vestis, is, f., Kleid.
veteranus, a, um, alt.
veto, ui, ĭtum, 1. verbieten.
vetus, tĕris, alt.
vetustas, atis, f., Alter, Alterthum.
vexatio, onis, f., Belästigung.
vexo, 1. mißhandeln, quälen.
via, ae, f., Weg.
vicarius, a, um, stellvertretend.
Vicentia, ae, Stadt in Oberitalien.
vicinalis, e, benachbart.
vicinitas, atis, f., Nachbarschaft.
vicīnus, a, um, benachbart.
vicis (Genit. ohne Nomin.), Wechsel, Schicksal; vice versa, umgekehrt.
vicissim, dagegen, wiederum.
victĭma, ae, f., Schlachtopfer.
victor, oris, m., Sieger.
victor, trix, siegreich.
victoria, ae, f., Sieg.

victus, us, m., Lebensweise.
vicus, i, m., Dorf, Flecken.
videlĭcet, natürlich.
video, di, sum, 2. sehen, erwägen; Pass. scheinen.
vidua, ae, f., Wittwe.
vigor, ōris, m., Lebhaftigkeit.
vilis, e, gering, werthlos.
villa, ae, f., Landhaus.
vincio, vinxi, vinctum, 4. fesseln.
vinco, vici, victum, 3. siegen, besiegen.
vinculum, i, n., Band, Fessel; Plur. Gefängniß.
vindex, ĭcis, comm. Befreier, Beschützer, Rächer.
vindĭco, 1. sich aneignen, befreien, schützen, rächen.
vindicta, ae, f., Vertheidigung, Rache.
vinea, ae, f., Weinstock.
vinum, i, n., Wein.
violenter, gewaltthätig, ungestüm.
violentia, ae, f., Ungestüm.
violentus, a, um, ungestüm.
viŏlo, 1. verletzen.
vir, i, m., Mann.
vireo, ui, 2. grünen, frisch, kräftig sein.
virga, ae, f., Ruthe.
virginitas, atis, f., Jungfräulichkeit.
virgo, inis, f., Jungfrau.
virilis, e, männlich.
virtus, utis, f., Mannhaftigkeit, Tugend.
vis, Plur. vires, ium, f., Kraft, Menge.
viscera, um, n., Eingeweide.
viso, si, sum, 3. besehen, besuchen.
visus, us, m., Erscheinung.
vita, ae, f., Leben.
vitilīgo, ĭnis, f., Hautausschlag, Flechten.
vitis, is, f., Weinstock.
vitium, ii, n., Fehler.
vito, 1. vermeiden.
vitrĭcus, i, m., Stiefvater.
vivo, xi, ctum, 3. leben.
vivus, a, um, lebend.
vix, kaum.
vocabulum, i, n., Benennung, Name.
vociferatio, onis, f., lautes Rufen.
vocifĕror, 1. laut rufen.
voco, 1. rufen, nennen.
Vocontii, orum, m., Völkerschaft im südlichen Gallien.
volo, volui, velle, wollen.
voluntarius, a, um, freiwillig.
voluntas, atis, f., Wille.
voluptarius, a, um, zu sinnlichen Vergnügungen gehörig.
voluptas, atis, f., Vergnügen.
vorāgo, inis, f., Schlund, Strudel.
voro, 1. verschlingen.
vortex, ĭcis, m., Strudel.
votum, i, n., Gelübde, Wunsch.
voveo, vovi, votum, 2. geloben.
vox, cis, f., Stimme.
vulgo, allgemein.
vulgus, i, n., Volk, Haufe.
vulnero, 1. verwunden.
vulnus, ĕris, n., Wunde.
vultus, us, m., Miene.

Z.

Zopyrion, ōnis, m., Feldherr Alexanders des Großen.
Zopyrus, i, m., ein vornehmer Perser.
Zoroastres, is, m., König und Gesetzgeber der Bactrianer.

Dresden,
Druck der Königlichen Hofbuchdruckerei
von
C. C. Meinhold & Söhne.

Li 12.185
Historiarum libros in usum scholaru
Widener Library 004626780
3 2044 085 205 466